

Департамент культури, туризму та культурної спадщини
Кіровоградської обласної державної адміністрації

Обласна універсальна наукова бібліотека
ім. Д.І.Чижевського

БІБЛІОТЕЧНА ОРБИТА КІРОВОГРАДСЬКОЇ

Кропивницький

Випуск 11

м. Кропивницький
2019 р.

**Департамент культури, туризму та культурної спадщини
Кіровоградської обласної державної адміністрації**

**Обласна універсальна наукова бібліотека
ім. Д.І. Чижевського**

БІБЛІОТЕЧНА ОРБІТА КІРОВОГРАДЩИНИ

Випуск 11

**м. Кропивницький
2019 р.**

УДК 023(477.65)(058)

Б 59

Бібліотечна орбіта Кіровоградщини [Текст]: збірник статей / Упоряд. Н.Ф. Калашнікова. – Кропивницький: Комунальний заклад «Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д.І. Чижевського, 2019. – Вип. 11 – 398с.

До чергового випуску щорічника увійшли матеріали, що розкривають розвиток бібліотечної галузі в регіоні, знайомлять з інноваціями, досвідом роботи, проектною діяльністю бібліотек, висвітлюють зміни у функціонуванні, підпорядкуванні та організації діяльності закладів протягом 2019 року в складних умовах децентралізації та соціально-економічних перетворень.

2019 рік ознаменувався ювілеєм головного методичного центру бібліотек регіону – 120-річчям ОУНБ ім. Д.І. Чижевського, – цій події протягом року було присвячено низку заходів, серед яких науково-практична конференція «Від громадської до наукової», культурно-мистецький проект «Натхненні книгою» тощо. У випуску – матеріали з урочистих заходів.

У 2019 році бібліотеки області суттєво розширили роботу в напрямку краєзнавчого туризму, у відділі краєзнавства ОУНБ ім. Д.І. Чижевського відкрився інформаційно-туристичний центр, в рамках роботи якого відбулись змістовні регіональні заходи краєзнавчої тематики, серед значних – обласний семінар-практикум «Краєзнавчий туризм у бібліотечному форматі». Збірка містить матеріали семінару.

Збірник розрахований на бібліотечних фахівців та студентів бібліотечної спеціалізації.

Упорядник, редактор: Калашнікова Н.Ф.

Відповідальна за випуск:

Гарашенко О.М. – директор ОУНБ ім. Д.І. Чижевського

ISBN 978-966-97976-1-2

© Комунальний заклад «Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д.І. Чижевського», 2019
© ПП «РА Євгенія Плюс», 2019

Зміст

Гаращенко О. Епохи єднає бібліотека	7
ОБЛАСНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ «ВІД ГРОМАДСЬКОЇ ДО НАУКОВОЇ: ДО 120-РІЧЧЯ ЗАСНУВАННЯ КОМУНАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ «ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ІМ. Д.І. ЧИЖЕВСЬКОГО»	19
Ткаченко О. Формування, використання та трансформація фонду бібліотеки ім. Д. Чижевського у вимірі часу	19
Циганкова Л. Публічні бібліотеки і адміністративно- територіальна реформа: роль методичної служби	33
Андрійченко Н. Сервіси електронного урядування комунального закладу «Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського» – на користь громаді	41
Білаш Н. Бібліотека – Тетга інклюзія (досвід роботи відділу абонементу із користувачами з інвалідністю)	47
Волохін О. Створення цифрового архіву газети «Молодий комунар» з фондів Обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д.І. Чижевського	51
Гладка Н. Правове просвітництво – жителям району	57
Головачова Т. Нові послуги публічних бібліотек. З досвіду роботи Світловодської міської централізованої бібліотечної системи за 2019 рік	60
Григор'єва М. Особливості розвитку туризму регіону: перспективи для бібліотек	65
Зеленіна В. Молодь в бібліотеці: реальність, що формує майбутнє	72
Зеленська Н. Науковий опис стародруків в електронному каталозі бібліотеки	78
Каплун О. Соціокультурна діяльність бібліотеки як чинник підвищення іміджу бібліотеки серед місцевої громади. З досвіду роботи Новоархангельської районної бібліотеки	81
Ліпей О. Головна дитяча бібліотека регіону на межі століть: історичний екскурс	88
Нікітіна Г. Від юзера до хакера разом з бібліотекою	95

Осокіна А., Ракуленко Н. Екопросвіта для кожного (Орхуський центр екологічної інформації: 10 років діяльності)	102
Приймак С. Вшанування пам'яті славетних земляків в ОУНБ ім. Д.І. Чижевського: бібліографічні покажчики, проекти, база даних «Видатні особистості Кіровоградщини»	110
Сергєєва О. Освітні програми та послуги інформаційно-ресурсного центру «Вікно в Америку» ОУНБ ім. Д.І. Чижевського.	119
Троцюк Т. Бібліотека – для всіх і для кожного	124
Ушакова С. Стара Олександрія – батьківщина Дмитра Чижевського: пленер та виставка до 125-річного ювілею вченого	136
Черкашина В. Бібліотека та громада. Форми співпраці та розвитку	138
ОБЛАСНИЙ КОНКУРС БІБЛІОТЕЧНИХ ІННОВАЦІЙ «СУЧАСНА БІБЛІОТЕКА: РОЗВИВАЄМО МІСЦЕВІ ГРОМАДИ»	
	144
Наказ директора департаменту культури, туризму та культурної спадщини облдержадміністрації від 12.04.2019 «Про проведення обласного конкурсу бібліотечних інновацій «Сучасна бібліотека: розвиваємо місцеві громади».	144
Положення про проведення обласного Конкурсу бібліотечних інновацій «Сучасна бібліотека: розвиваємо місцеві громади»	146
Склад журі обласного конкурсу	146
Склад організаційного комітету обласного конкурсу	146
Підсумки обласного конкурсу бібліотечних інновацій «Сучасна бібліотека: розвиваємо місцеві громади».	154
РЕГІОНАЛЬНА ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА КОНФЕРЕНЦІЯ «КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСТЬ. 80 РОКІВ В ІСТОРІЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ УКРАЇНИ»	
	158
Зеленська Н. Бібліотека ім. Д.І. Чижевського: від міської до обласної.	158
Колечкіна Т. Історія відділу краєзнавства ОУНБ ім. Д.І. Чижевського.	164
ОБЛАСНИЙ СЕМІНАР «КРАЄЗНАВЧИЙ ТУРИЗМ У БІБЛІОТЕЧНОМУ ФОРМАТІ»	
	169
Гаращенко О. Бібліотеки і туризм у новому часі і просторі	169

Григір В. Туризм і краєзнавство в контексті діяльності бібліотек Новгородківської ЦБС	177
Кудіна О. Туристичний маршрут «Духовні джерела Новгородківщини»	191
Роздобудько С. Бібліотечні екскурсії в системі краєзнавчої діяльності	198
Сизранова Н. Бібліотечний туризм – складова краєзнавчої роботи	210
Підгірна Н. Роль краєзнавчої діяльності у формуванні та реалізації нових туристичних проєктів у краї	219
БІБЛІОТЕКИ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ	223
Прокопенко В. Досягнення і проблеми бібліотек Помічянської об'єднаної територіальної громади	223
Ратушна С. Публічні бібліотеки області в об'єднаних територіальних громадах	226
Чуянова Н. Центральні районні бібліотеки в умовах створення об'єднаної територіальної громади	234
МЕТОДИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ. АНАЛІТИЧНІ МАТЕРІАЛИ. СОЦІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ	237
Гаращенко О. Стан публічних бібліотек регіону в сучасних умовах: підсумки та перспективи розвитку	237
Александрова І. Інноваційні форми роботи в обслуговуванні користувачів публічних бібліотек Кіровоградщини. Аналітична довідка за звітами бібліотек області за 2018 рік.	254
Дубина Л. Формування та зберігання бібліотечних фондів Кіровоградської області за 2018 рік.	274
Літвінова Є. «Державні соціальні нормативи забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні» – важливий документ щодо сприяння розвитку бібліотек області	280
Олейніченко Ю. Аналіз діяльності бібліотек області з питань екологічної просвіти населення (за матеріалами звітів 2018 року)	283
Ярова Ю. Реалізація Всеукраїнського правопросвітницького проєкту «Я маю право!» бібліотеками Кіровоградщини. Аналітична довідка за звітами бібліотек області за 2018 рік	302

Охріменко М. Вивчення використання у бібліотеках області красназавчої літератури, яка надійшла з обмінно-резервного фонду обласної бібліотеки у 2016-2018 рр. в рамках «Обласної програми розвитку книговидавництва та книгорозповсюдження на 2016-2020 роки (Соціологічне дослідження за матеріалами бібліотек області)	308
Охріменко М. Публічна бібліотека в умовах ОТГ: реалії та перспективи (соціологічне дослідження за матеріалами бібліотек області)	318
З ДОСВІДУ РОБОТИ БІБЛІОТЕК: ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ	333
Білаш Н. Інноваційні методи роботи з книгою відділу абонементу комунального закладу «Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д.І. Чижевського»	333
Мищенко М. Красназавчий ресурс – на користь місцевій громаді	338
Приймак С. Професійні зустрічі: обласний методичний семинар «Бібліотекар Кіровоградщини»	341
Тимків С. Інноваційні форми роботи в обслуговуванні користувачів міської централізованої бібліотечної системи м. Кропивницького	347
Ушакова С. Як ми це робимо (з досвіду виставкового життя відділу мистецтв ОУНБ ім. Д.І. Чижевського)	352
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ	356
Нікітіна Г. Урок «здорового способу життя» в Інтернеті	356
Нікітіна Г., Андрійченко Н. Нові бібліотечні послуги з використання інформаційних технологій: вебінар	359
КНИЖКОВА ПОЛИЦЯ	368
Бабаєва К. Книжковий дивосвіт: енциклопедії	368
ПОДІЇ. ФАКТИ	373
Колечкіна Т. Господар світлого будинку (105 років від дня народження Віктора Яроша – письменника, краєзнавця)	373
Колечкіна Т. Морська слава нашого краю. До 105-ї річниці від дня народження Ізраїля Фісановича	391

Епохи єднає бібліотека

*Олена Гаращенко,
директор обласної універсальної
наукової бібліотеки
ім. Д.І. Чижевського,
Заслужений працівник
культури України,
кавалер ордена
княгині Ольги III ступеня*

Історія Кіровоградської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д.І. Чижевського тісно пов'язана з соціально-економічним, культурним розвитком центральної частини України. З часу заснування у 1899 році бібліотека постійно трансформується та розвивається разом із суспільством як громадський центр – інформаційний, культурний, просвітницький, соціальний тощо. Останнє десятиріччя діяльності бібліотеки є показовим з погляду впровадження новітніх технологій, інноваційного світового досвіду, налагодження співпраці з багатьма міжнародними організаціями, що дало можливість вийти на новий, прогресивний шлях розвитку.

В центрі міста, на головній вулиці – Великій Перспективній височіє сучасна споруда обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д.І. Чижевського – гордість і окраса Кропивницького. У лютому 2019 ро-ку бібліотека відзначила почесний ювілей – 120-річчя з часу заснування. З цієї нагоди було створено експозицію з історії бібліотеки «Від громадської до наукової». Серед цінних експонатів є присвячені славетним витокам обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д.І. Чижевського, що веде свою історію від першої Єлисаветградської громадської бібліотеки.

Визначна роль у становленні бібліотеки належить її засновникам: Павлу Олександровичу Зеленому – земському гласному, Павлу Захаровичу Рябкову – земському землеміру, Антону Федоровичу Якубовському – нотаріусу, Олександрю Миколайовичу Пашутіну – міському голові та багатьом іншим прогресивним елисаветградцям.

Незважаючи на те, що сьогодні не просто дослідити детальну історію розвитку обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д.І. Чижевського через брак джерел та прогалини в архівних матеріалах, все ж її фахівцям вдалося висвітлити головні соціально-історичні періоди розвитку. Про історію й становлення бібліотеки можна дізнатися з рідкісних експонатів та стендів «Народження «живої душі» (1899-1916), «Буремні роки» (1917-1940), «У полум'ї війни. Відвойована весна» (1941-1953), «Хрущовська відлига. Роки становлення і розвитку» (1954-1970), «На шляху до перебудови» (1971-1990), «Світ глобальних перетворень» (1991-2000), «Зберігаючи традиції – шукати нове» (2001-2019).

За серію робіт, присвячених історії бібліотеки – ґрунтовне дослідження «Бібліотека – свідок і творець історії краю» та однойменний документальний фільм, авторський колектив співробітників став лауреатом обласної краєзнавчої премії ім. В. Ястребова.

Повертаючись до історичного минулого бібліотеки, ми бачимо дуже складну історію її створення і становлення, спроб знищення і відродження, еволюцію і трансформацію. І все ж нині впевнено можна сказати, що 120-річна історія обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д.І. Чижевського – це історія успіху, тому що тільки успішна бібліотека могла стати такою, якою ми бачимо її сьогодні – сучасною, прогресивною, креативною, оптимістичною, відкритою громаді.

Неможливо у форматі статті показати всі перемоги, яких досягла бібліотека протягом історичних віх розвитку. Назвемо лише вагомі здобутки останнього десятиріччя:

-
- 2009 – присудження бібліотеці почесного звання «Бібліотека року – 2009»;
  - 2010 – стартує 5-річний проект Всеукраїнської програми «Бібліоміст» за підтримки Фонду Білла та Мелінди Гейтс та USAID. Відкриття Регіонального тренінгового центру – другого в ОУНБ потужного, сучасного Інтернет-центру;
  - 2011 – з нагоди 20-річчя Незалежності України колектив бібліотеки нагороджено почесною відзнакою Кіровоградської області «Честь і слава Кіровоградщини»;
  - 2012 – створення он-лайнного ресурсу бази даних персоналій у вікі форматі «Видатні особистості Кіровоградщини»;
  - 2013 – проектна діяльність бібліотеки відзначена на Всеукраїнському бібліотечному ярмарку у м. Вінниці «Бібліотечні інновації для громад: створюємо майбутнє»;
  - 2014 – започатковано благочинну акцію для українських воїнів, які захищають цілісність і суверенітет України «Подаруй тепло захиснику Батьківщини: в'яжемо шкарпетки разом»;
  - 2015 – відкриття і презентація виставки рідкісних і цінних видань спільно з державним архівом Кіровоградської області «Єлисаветградські ювіляри»;
  - 2016 – «Навчи своє серце добру»: е-бібліотека для людей з вадами зору. Аудіокнига за твором «Експеримент» О. Жовни в дейзі форматі;
  - 2017 – відкриття Фестивалю сучасного Європейського кіно (Проект спільно з Arthouse traffic);
  - 2018 – розвиток структури бібліотеки: відкриття відділу з питань медицини та охорони здоров'я; перший IT-фестиваль до Дня коду.

Стало традицією проводити обласні конкурси: до 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка відбувся конкурс на краще читання творів «До висот Шевченкового слова» (2014), інноваційний конкурс на

краще есе, відео, поезію та оригінальне читання творів Івана Франка «Невмируще слово Каменяря» (2016), конкурс з популяризації творчості Марка Кропивницького «Читаємо Марка Кропивницького» (2018).

Друге десятиліття ХХІ ст. характеризується активним розвитком інформаційної функції бібліотеки, безмежністю доступу до світових джерел інформації, культурних і наукових надбань. Бібліотека активно підтримує розвиток освіти і популяризацію різних галузей знань, пропонує документні ресурси на основі відкритості інформації, оперативності та комфортності обслуговування.

Щороку читачам обласної бібліотеки видається понад 700 тисяч примірників документів. В середньому кожен читач отримує 20 примірників.

Галузевий аналіз замовлених відвідувачами документів виглядає таким чином: найбільшим попитом користується література суспільно-політичного та історичного характеру; на другому місці – література з питань мовознавства; третє місце за запитом посідає художня література.

Актуальною залишається література з питань економіки та природнича література. Достатньо стабільним попитом користується література з питань культури та мистецтва.

Життя і діяльність бібліотеки є невід’ємною складовою культурного, соціально-економічного і політичного напрямку державної політики. Суспільство формує книжковий світ, яким наповнюються бібліотечні фонди, диктуючи йому свої вимоги. Сьогодні все більше зростає потреба в україномовній літературі, як художній, так і галузевій, в українських навчальних виданнях. Поступово збільшується попит на українську літературу. Якщо 10 років тому читачам було видано 57% документів українською мовою, то у 2017 році – 70%, збільшується також відсоток запитуваних документів іноземними мовами та мовами національних меншин.

Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д.І. Чижевського багато років виконує місію бібліотечного

колектора. Працівниками сектору обмінного та резервного фонду щороку розподіляється та відправляється до бібліотек області до 30 тисяч примірників документів: книг, журналів, документів на нетрадиційних носіях. Сектор отримує та розподіляє літературу за двома державними програмами: «Забезпечення розвитку і функціонування української мови» і «Українська книга». Щороку обсяги надходжень книг, виданих за державними програмами, зростає, тому ця місія ОУНБ залишається життєво необхідною для більшості бібліотек міст і сіл області. У 2018 році наша бібліотека вперше отримала рекордну кількість літератури – 81089 примірників (741 назва) книг, які вийшли в українських видавництвах і розподілені по бібліотеках області.

Культурна значущість сучасної бібліотеки не зменшилась за останнє десятиліття, але змінився зміст бібліотечних процесів, який зараз наповнює поняття внутрішньобібліотечного простору. Пріоритетною стає ефективність обробки інформації. Першими, хто трансформув поняття традиційних каталогів та розпочав створювати для користувачів електронні каталоги, стали працівники відділу каталогізування. Саме вони, розпочавши у 1998 році створення електронного он-лайн каталогу, забезпечили покращення умов доступу читачів до інформаційних ресурсів бібліотеки, а за останнє десятиліття провели повну ретроконверсію карткового каталогу в електронний. Сьогодні на користувача працює вся внутрішня інфраструктура, технологічні процеси індексації документів, створення інформаційних баз даних тощо. Щороку до бібліотечних баз даних, насамперед до електронного каталогу, заноситься понад 100 тисяч записів. Ці процеси бібліотечної роботи є внутрішніми і, на перший погляд, непомітними, але саме вони забезпечують навігаторську функцію у пошуку документних ресурсів наших бібліотечних фондів та надають можливість доступу до фондів книг та статей періодичних видань інших бібліотек України – учасниць великомасштабного кооперативного бібліографічного проекту – Центрально-українського кооперативного каталогу (ЦУКК).

З 2007 року працівниками відділу інформаційних технологій та електронних ресурсів була розроблена нова програма зі створення інформаційного ресурсу – Кіровоградський регіональний кооперативний каталог. Наразі цей регіональний ресурс створюють 17 бібліотек області, які описують 25 регіональних газет.

З 2017 року відділ каталогізування розпочав систематизацію документів, що надходять до бібліотеки за міжнародною класифікацією УДК. Цей процес вимагає від працівників засвоєння нових знань, опанування навичок роботи за таблицями УДК.

З 2008 року в бібліотеці запроваджена нова послуга – безкоштовний бездротовий Інтернет за технологією Wi-Fi. Користувачі нашої бібліотеки отримали цю послугу одними з перших серед бібліотек України. Цього ж року головний інженер відділу інформаційних технологій та електронних ресурсів Олег Волохін започаткував Блог бібліотеки за технологією Web 2.0, де розміщуються цікаві матеріали, де можна обмінятися думками, прокоментувати опубліковане. Бібліотека, у тому числі й електронна, є місцем циркуляції інформації, в якій бібліотекар і читач поєднані у комунікативному просторі. Саме використання нових технологічних можливостей Інтернет дає змогу його соціалізації, наближає електронні бібліотечні ресурси до тих, хто їх потребує.

Активний розвиток новітніх технологій в бібліотечній практиці протягом останніх 10 років зумовив створення нових бібліотечних сервісів, доступних за допомогою мережі Інтернет. Вебсторінка нашої бібліотеки з самого початку її існування вважається однією з кращих в Україні, вона розроблена і витримана відповідно до світових стандартів та вимог щодо соціальних сайтів, містить усі необхідні сервіси для користувачів бібліотеки та віртуальних відвідувачів. Важливий розділ сайту – «Цифрова бібліотека» – електронна бібліотека оцифрованих документів зосереджує ресурси, що фізично зберігаються у фонді ОУНБ та ті, що надані авторами за договором

на право використання об'єкта авторських прав. Акцент оцифрування здійснюється на краєзнавчі видання. Крім книг, на сайті розміщений повний цифровий архів газети «Молодий комунар»: 1970 номерів за період з липня 1960 року (першого номера газети) до останнього, ювілейного номера, виданого 28 жовтня 1998 року. Цифровий архів газети «Молодий комунар» – результат багаторічної роботи (протягом трьох десятиліть) великого колективу журналістів, фотокореспондентів, редакторів, коректорів, художників і працівників галузі друку. Це задокументована, майже щоденна історія нашого життя, життя нашого міста і області. Доступ до такого величезного фактографічного й історичного ресурсу особливо цінний для істориків, краєзнавців та звичайних громадян, які цікавляться історією своєї території, сім'ї, подіями і особистостями, що проживали в той час.

З 2019 року ОУНБ надає безкоштовний доступ до електронного архіву Української періодики LIBRARIA. Тепер користувачі бібліотеки мають унікальну можливість вільно працювати і завантажувати оцифровані повнотекстові періодичні видання, які виходили в різних регіонах України і поза її межами наприкінці XIX – в першій половині XX століття.

Всі ці інновації сприяють залученню користувачів та віртуальних відвідувачів з усіх куточків світу. Інформаційними сервісами на вебсторінці бібліотеки щороку користуються понад 300 тисяч осіб, які переглядають понад 700 тис. сторінок.

Інноваційні процеси бібліотеки реалізуються не тільки в освоєнні новітніх інформаційних технологій. Сучасна бібліотека виконує функції синтезу традиційних та новітніх форм зберігання, систематизації та розповсюдження інформації та знань.

Таке сприйняття бібліотеки місцевою громадою посилюється діяльністю різноманітних бібліотечних центрів, які успішно працюють та надають розмаїтий спектр нових необхідних послуг громадянам. Один з

перших інформаційно-ресурсних центрів – центр «Вікно в Америку», створений у 2001 році з метою надання актуальної інформації про США та поповнення фондів бібліотек англomовними виданнями. Тисячі кропивничан стали постійними користувачами і відвідувачами різноманітних заходів, мета яких – спілкування між українцями та американцями. Регулярні виступи американських фахівців, працівників Посольства, науковців програми Фулбрайт, добровольців Корпусу Миру та інших американських громадян сприяють покращенню взаєморозуміння між американським та українським народами. Тут також зустрічаються випускники програм, що фінансуються американським урядом; проводяться семінари, фотовиставки, лекції, презентації американських фільмів і літературних творів та інші культурні заходи, що сприяють кращому розумінню США.

Активно працює Центр Європейської інформації, який акумулює документи з питань євроінтеграції, консулює громадян з будь-яких аспектів Європейських інституцій та життя країн Євросоюзу, проводить багато інформаційних заходів, засідань круглих столів, семінарів, тренінгів, веб-конференцій.

Протягом десятиліття значною популярністю користувався Центр правової інформації «Юридична клініка», Обласний інформаційно-консультативний гендерний центр.

В рамках діяльності Орхуського центру екологічної інформації проводяться заходи екологічного спрямування та відбуваються відеоперегляди фільмів аналогічної тематики. Вся діяльність центру підпорядкована досягненню головної мети – сприяти поширенню інформації екологічного характеру та підвищенню рівня екологічної свідомості широких верств населення.

Створювати позитивний імідж бібліотеки допомагає видавнича діяльність, яка відображає та зберігає здобутки, інформує світову спільноту про роботу та досягнення бібліотеки.

Впродовж останніх 10-ти років працівниками бібліотеки було підготовлено 10 випусків професійного щорічника «Бібліотечна орбіта Кіровоградщини», два бібліографічних покажчики «Скарбниця знань» (до 110-річчя та до 120-річчя Кіровоградської ОУНБ ім. Д.І. Чижевського).

У розділі «Бібліографія» на вебсайті бібліотеки наразі міститься 39 бібліографічних покажчиків, переважну частину яких складають іменні (присвячені ювілеям видатних особистостей – Дмитру Чижевському, Василю Сухомлинському, Миколі Смоленчуку, Марку Кропивницькому, Володимирі Винниченку та багатьом іншим). Також укладені покажчики, присвячені річницям обласного рівня. До 75-ої річниці утворення Кіровоградської області фахівці обласної бібліотеки ім. Д.І. Чижевського в науково-допоміжному бібліографічному покажчику «Кіровоградська область: поступ розвитку» розкрили основні аспекти історії, становлення та розвитку регіону загалом. Видання «Завод «Червона зірка»: історія, досягнення, люди (до 145-річчя заснування заводу за матеріалами обласної громадсько-політичної газети «Кіровоградська правда»: 1947–2018)» присвячене історії заснування, становлення та розвитку заводу «Червона зірка», його робітникам, інженерно-технічним працівникам, винахідникам та раціоналізаторам. А бібліографічна хроніка «Від Бюлетеня... до громадської газети. До 100-річчя «Кіровоградської правди» містить відомості про родовід газети і суворі свідчення про епоху.

Життєздатність та конкурентоспроможність бібліотеки визначається унікальністю її ресурсів та можливостями розвитку. Кредо сучасних бібліотек – культура, ефективність, затребуваність. До цих стандартів прагне і наша бібліотека. Висвітлюють роботу бібліотеки засоби масової інформації, з якими налагоджена плідна співпраця. Завдяки такому співробітництву за 10 років побачили світ майже 1500 телесюжетів про діяльність бібліотеки, на обласному радіо прозвучало 570 інформацій про бібліотечні події, в періодичних виданнях було опубліковано

понад 1400 статей, понад 4000 інформацій на Інтернет-порталах, де висвітлювались найцікавіші бібліотечні заходи та проекти.

Проектна діяльність бібліотеки є одним з напрямків роботи, який залучає позабюджетні джерела фінансування, надає додаткові можливості з метою збільшення інформаційних і матеріальних ресурсів не тільки бібліотеки ім. Д.І. Чижевського, але й бібліотек області. Яскравим прикладом десятиріччя є реалізація двох найбільш масштабних проектів спільно з громадською організацією «Обласний жіночий інформаційний центр», а саме проекту «Мережа громадянської освіти» за підтримки Фонду Демократії США. Впевнено можна сказати, що завдяки цьому проекту були автоматизовані та забезпечені доступом до мережі Інтернет майже всі районні та міські бібліотеки, а їх спеціалісти навчені працювати з комп'ютерною технікою та вести пошук інформації в мережі Інтернет. Все це насамперед спрямовано на підвищення якості та розширення спектру інформаційних послуг, які надаються користувачам бібліотек області.

Результатом п'ятирічного проекту «Бібліоміст», за підтримки Фонду Білла та Мелінди Гейтс (США), стало відкриття 48 Інтернет-центрів у районних та сільських бібліотеках області, запровадження нових бібліотечних сервісів з доступом до світових інформаційних ресурсів, підвищення кваліфікації та осучаснення знань бібліотечних фахівців.

Серед значних проектів двохтисячних років варто згадати такі: «Метадата», Центральноукраїнський кооперативний каталог, он-лайн ресурс бази даних персоналій у вікі форматі «Видатні особистості Кіровоградщини». Значна цільова аудиторія не лише кропивничан, але й жителів області, задіяна в аудіопроекті «Голоси з війни», проєктах «Автограф війни», «Персона українського театру», «Публічні бібліотеки – мости до електронного урядування» (IREX), «Повага і знання літнім жінкам» за підтримки ПРООН та Міністерства закордонних справ Данії.

Центр «Вікно в Америку» успішно реалізував проекти «Makers Space – Креативний простір. Нові технології», «Англійська для поліцейських», Проект «RESPECT» – «Повага», спрямований на інформаційну підтримку студентської молоді, та багато інших.

У 2017 році на вимогу сьогодення було написано і реалізовано проект «Кропивницький – крок назустріч», спрямований на розвиток місцевої громади за сприяння Європейського Союзу та Міжнародної організації з міграції (МОМ). Завдяки реалізації проекту зросла соціальна активність громадян, активізувались інтереси місцевої громади з питань розвитку краєзнавства та зеленого туризму; покращилась правова обізнаність внутрішньо переміщених осіб щодо інструментів захисту своїх прав, про діяльність інституцій, що надають послуги соціального захисту; завдяки інклюзивності у проведенні заходів розширились можливості щодо соціалізації людей з інвалідністю; покращився соціально-психологічний стан у родинах учасників АТО. Заходи охопили близько 4000 осіб, понад 500 000 жителів області поінформовані про реалізацію проекту через ЗМІ.

До 120-річчя від дня заснування обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д.І. Чижевського 15 лютого 2019 року відбулася презентація фотопроєкту «Натхненні книгою».

Фотопроєкт знайомить глядача з творчістю українських письменників, особливо авторів з Кіровоградщини. Кожна світлина – це інтерпретація сюжету обраної книги, де на фотообраз працює спеціально дібране вбрання героїв, інтер'єр (а деякі сюжети знімалися просто неба), навіть світло чи пора року. Разом з цим, це розкриття творчого потенціалу кожного учасника фотопроєкту. Для усіх експонованих робіт характерне поєднання реальності та фантастики, легкого напливу містики, романтичності і поетичності.

Протягом дев'яти місяців творча команда працювала над створенням образів відомих і маловідомих літературних

героїв. Серед них – Мавка Лесі Українки, циганка Аза Михайла Старицького, княгиня Ольга, Солоха і Дяк з повісті Миколи Гоголя «Ніч перед Різдом», Шельменкоденщик Григорія Квітки-Основ'яненка. А також герої, що вийшли з-під пера наших земляків – Олеся з драми Марка Кропивницького, Вдовушка Олександра Жовни, Три товстуни і дівчинка Суок Юрія Олеші, містичний образ Сновиди Ольги Мігель. Роботи можна переглянути в холі III поверху бібліотеки.

Завершуючи вищевикладене, зазначимо, що понад сторічна історія діяльності Кіровоградської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д.І. Чижевського – це безперервний шлях удосконалення в царині духовної та інформаційної сфери громади. Нині, озираючись на роки, що минули, можна констатувати: за 120 років функціонування Бібліотека здобула авторитет і шану серед користувачів і громадськості, набула суспільної значущості як скарбниця знань, стала важливою складовою інформаційного простору регіону.

**Обласна науково-практична конференція
«Від громадської до наукової:
до 120-річчя заснування комунального
закладу «Обласна універсальна наукова
бібліотека ім. Д.І. Чижевського»**

**Формування, використання
та трансформація фонду бібліотеки
ім. Д. Чижевського у вимірі часу**

*Оксана Ткаченко,
заступник директора з основної роботи
комунального закладу «Обласна універсальна
наукова бібліотека ім. Д.І. Чижевського»*

Своє життя і діяльність обласна бібліотека ім. Д. Чижевського розпочала 120 років тому з установчим фондом у 2500 книг та 43 назвами газет і журналів, про які доповіла у першому звіті для громади у 1900 році. Сучасний фонд бібліотеки становить близько 800 тисяч примірників документів: від книг і брошур до аудіовізуальних та електронних видань. Наразі ми маємо чітке уявлення, що бібліотечний фонд – це живий організм, який знаходиться у постійному русі та трансформації. Можна впевнено зазначити, що фонд бібліотеки – її візитівка. Від того, наскільки ресурсна база бібліотеки, завдяки котрій здійснюється основна бібліотечна діяльність, відповідає запитам читачів у кожному історичному періоді існування, залежить успішність бібліотеки, її імідж та авторитет у суспільстві.

У своєму невеличкому дослідженні хочу зробити декілька порівнянь у загальних підходах до формування та використання бібліотечних фондів з тих далеких часів до сьогодення. Для будь-якої бібліотеки питання забезпечення книгою було і залишається найбільш актуальним в усі часи. Тому при формуванні кошторисів витрат

першочергова увага приділяється виділенню коштів на закупівлю книг. Так у перший рік існування попечительською радою було придбано 1173 прим. на суму 1177 крб. 18 коп. Але з кожним роком все важче було виділяти кошти на закупівлю літератури та періодичних видань. *«Бібліотеці хронічно не вистачало коштів. Дефіцит бюджету бібліотеки у 1911 році складав 1199 крб. 24 коп. (найбільший з часу заснування). Тому на придбання книг у 1911 році витрачено всього 124 крб. 40 коп. На той час в бібліотеці була створена «Літературна комісія», яка з особливою увагою підходила до комплектування новою літературою. Кількість нових надходжень у 1911 році – 324 прим.» (Бібліотека – свідок і творець історії краю. – с. 33).*

Для популяризації нових надходжень у приміщенні бібліотеки вивішувались обкладинки нових книг (?!). На той же час багато видань вилучалось, оскільки працював абонемент і книги були втрачені читачами або виключені цензурним відомством.

У роки Першої Світової війни бібліотека працювала в умовах загальної кризи Імперії, яка позначилась і на її роботі. Були скорочені видатки на усі потреби, в тому числі і на придбання нових книг. Але в той же час бібліотека працювала в напруженому режимі, кількість бібліотечних абонентів зросла, книговидача також. Збільшився попит на книги та періодичні видання. Дирекція пояснювала це підвищеним інтересом до читання під час війни та припливом нових читачів з евакуйованих у місто учбових закладів. Придбання книг на той час здійснювала Літературна комісія, яка керувалась попитом і побажанням читачів, рекомендаціями дирекції, котра постійно вивчала склад фонду. Дирекція постійно зверталась з клопотаннями до міста і Думи про виділення субсидій на утримання та купівлю книжок, зверталась до установ міста про благодійні внески, але у відповідь найчастіше отримувала відмови, або такі відповіді: *«У відповідь на Вашу заяву від 12 грудня 1916 року маємо*

честь повідомити, що загальними зборами товариства ... вирішено відгукнутися на нужди бібліотеки не грошима, а книгами. В нинішній час пропонуємо в Ваше розпорядження №1 «Общественное дело» (журнал) в кількості по потребі Вашої бібліотеки» (Бібліотека – свідок і творець історії краю. – с. 36.). Таким був початок.

У буремні революційні 1017-1918 рр. комплектування бібліотеки новою літературою було відсутнє. Постає питання доцільності роботи бібліотеки взагалі. В цей час дирекція робить усе можливе, щоб установа вижила. Починаючи з 1919 року, робота бібліотек все більше ідеологізується. У цей рік бібліотека перейшла в підпорядкування Повітового відділу народної освіти. На виконання декрету від 26 листопада 1918 року «Про порядок ревізії, книжкових складів і книг взагалі» в місті був створений книжковий склад по вул. Дворцовій, до якого надійшло понад 70 тисяч примірників книг «буржуазії, що втекла», більш ніж з 60-ти конфіскованих приватних бібліотек. Але ці книги не потрапили до фонду громадської бібліотеки, а були розподілені рішенням повітового відділу народної освіти до восьми бібліотек по місту та різних установ як у тимчасове, так і у постійне користування. Наприклад, книги передавались для тюремної бібліотеки, музею при народній освіті, бронепотягу, профспілковим і червоноармійським організаціям. Також при агітаційно-освітньому відділі були створені пересувні бібліотеки-фургони, які мали невеликі комплекти книг та агітаційні плакати. Однак під час Григорівського бунту фургони були розграбовані і знищені.

У 1920 році бібліотечна секція при відділі народної освіти почала практичну роботу по перевезенню бібліотечного майна колишньої публічної бібліотеки, буржуазії, що втекла, а також бібліотек різних громадських організацій. Бібліотеку розмістили в колишньому приватному будинку Івана Марущака. Так у 1920 році виникає головна бібліотека, яка на той час носить назву – Центральна бібліотека. На посаду завідуючого призначено

Любарського Якова Ілліча. Його анкета зберіглася у фондах Державного архіву (ДАКО, ф.Р-810, оп.», спр. 969). Архівні документи, які стосуються бібліотеки, свідчать, що Я.І. Любарський завідував бібліотекою до початку 30-х років, потім завідував облкниготоргом.

Саме в ці часи до книгосховища бібліотеки завозилися конфісковані книги, планувалося створення нотної бібліотеки і музичної читальні. Бібліотека працювала в дуже скрутних умовах. Обслуговування читачів починалось дуже рано, оскільки світло подавалось з перебоями, не вистачало паперу, бібліотечних карток, обладнання. Книги видавалися додому тільки з особливого дозволу – лекторам, вчителям. Бібліотечний фонд знаходився у незадовільному стані, 40% потребувало палітурних робіт. Гострою була необхідність поліпшення комплектування фонду, особливо з прикладних наук, сільського господарства, медицини, кустарного виробництва та ремесла (Бібліотека – свідок і творець історії краю. – с. 44).

У 1921 році розпочато роботу зі створення відділу образотворчого мистецтва. «Секція ИЗО Укрполитпросвета в порядке организационном по протоколу заседания зав. Отделами от 4 мая, предлагает Центральной библиотеке собрать весь материал, касающийся изобразительного искусства, книг, находящимся по различным библиотекам г. Елисаветграда. 1021 г.» (ДАКО. Фонд Р-870, оп.1).

У ті роки бібліотеці також бракувало фінансів на утримання та поповнення бібліотечних фондів. Тому надзвичайно цікавою є інформація про платні послуги того часу. Від головних органів управління бібліотеками надходять розпорядження щодо запровадження платних послуг, у зв'язку із скрутним становищем. *«Всім губ і у політосвіти і державним Бібліотекам. Враховуючи, що безкоштовність бібліотек являється ідеалом бібліотечної політики, головполітосвіти, однак, в даний час, коли місцеві бюджети ще не зміцніли, вважаємо за можливе брати платню з деяких категорій читачів, що беруть книги додому. Розмір місячної платні встановлюється:1.*

Для нетрудового населення – 200 р.; 2. Радянських службовців з 10 розряду і вище – 100 р. Для дітей, як загальне правило, користування книгами безкоштовне, але допускається добровільне самообкладання. Для забезпечення збереження книг беруться застави книгами або грошима в розмірі вартості книг.» (ДАМО. Фонд Р-810, оп. 1. Спр. 1594).

У 1922 році була створена губернська обліково-розподільна комісія, яка визначила і офіційно затвердила у 1922 році єдину бібліотечну мережу, її структуру, завдання, типи бібліотек за адміністративно-територіальним поділом: «Положення про єдину бібліотечну мережу республіки». В завдання цієї комісії входив і розподіл літератури в губернії. Бібліотека отримувала літературу через «Всевидав», згідно з планом з дозволу губернського Українського революційного комітету. «Всевидав» – Всеукраїнське видавництво створено у 1919 році, йому були підпорядковані всі видавництва України. З появою робітничих факультетів, внаслідок ліквідації неписьменності змінився і склад читачів, з'явилися такі категорії, як робітфаківці, червоноармійці, політпрацівники тощо. У зв'язку із цим потребувалось збільшити кількість підручників, посібників, літератури з історії України, книг українською мовою. Бібліотечний фонд почали класифікувати за універсальною десятинною системою (УДК) (Бібліотека – свідок і творець історії краю. – с. 46).

З 1922 року бібліотеку було переведено на державне планове комплектування. Вона почала одержувати обов'язковий примірник з деяких тем друкованої продукції, що видавалась у Радянському Союзі. Загалом система обов'язкового примірника гарантувала на той час бібліотеці надійне своєчасне одержання літератури, що забезпечувало планомірне поточне комплектування. Але у 1922 році РНК утворює Головне управління у справах літератури і видавництв при НарКомі освіти (Головліт) і його місцеві органи при губернських відділах, який по суті став органом радянської цензури. Управління

здійснювало державний контроль за ідеологічним спрямуванням видавничої діяльності, створювало списки книг, що підлягали вилученню з бібліотечних фондів, – так званої «ідеологічно шкідливої» літератури. Упродовж 20-30 років проводились багаторазові «чистки» книжкових фондів бібліотеки від релігійної та «ідейно сумнівної» літератури, що призвело до значного їх збіднення.

У 1923 році встановлюється жорсткий контроль за фінансовою діяльністю бібліотеки. Відділ політосвіти вимагає від дирекції щоденно здавати в касу повітового відділу народосвіти кошти від плати за читання. В той же час бібліотеці дозволяється продавати дублетні видання, а кошти від реалізації направляти на комплектування фонду.

Українізація 20-х 30-х років позначилась і на формуванні бібліотечних фондів. За планом Окрінспектури освіти у II кварталі 1925 року зазначаються такі вимоги щодо придбання нової літератури: «при закупці літератури додержуватись наступного порядку: дитячої – 15%, військової – 10%, нацмен. літератури – 25%, української – 50%, а весь склад книг повинен бути на 75% українським» (ДАКО. Ф.Р-810, оп.1, спр.90).

Тільки з 1925 року розпочато роботу зі створення інвентарної книги, адже до цього часу в бібліотеці не велось інвентарного обліку. На початок 1925 року до інвентарної книги занесено лише 9551 примірник. В цей же час у бібліотеці організовано довідково-інформаційне бюро для видачі усних і письмових довідок. Ось приклади тематичних довідок, на які бібліотекарі готували відповіді: різниця між марксизмом і ленінізмом, «течія Троцького» та ін. Одним з підрозділів у бібліотеці було пересувне бюро, працівники якого відповідали за роботу пересувних бібліотек по місту.

1929 рік став переломним в організації бібліотечної справи в Україні. 30 жовтня 1929 року прийнята Постанова ЦК ВКП(б) «Про покращення бібліотечної роботи», в якій партія визнала «стан бібліотечної справи незадовільним, відстаючим від соціалістичної реконструкції народного

господарства». У постанові йдеться й про необхідність впродовж 1929 року «очистити від ідеологічно шкідливої, застарілої, що не відповідає даному типу бібліотеки літератури» бібліотечні фонди. Постанова визначила напрями бібліотечної цензури. До «ідеологічно шкідливої» були віднесені твори колишніх керівників жовтневого перевороту, яких перетворили на «ворогів народу». З бібліотечного фонду вилучались твори Л. Толстого, А. Ахматової, Остапа Вишні та ін. Паралельно проводились і чистки бібліотечних кадрів. Репресивна політика держави негативно вплинула на формування фондів, якість бібліотечного обслуговування (Бібліотека – свідок і творець історії краю. – с. 53).

З 1931 по 1932 рр. бібліотекарями було списано 1035 примірників за непридатністю за змістом і за зношеністю та передано до інших закладів. Література у фонді того часу була українською, російською, єврейською та молдавською мовами. Читачі отримували літературу не тільки стаціонарно, а й через 71 бібліопункт і 85 книгонош. Продовжували організовуватись пересувки при колгоспах, підприємствах, клубах, хатах-читальнях. При відвідуванні 16729 разів книговидача складала 58021 примірник, індивідуальних абонентів записано – 2035.

У 1937 році книжковий фонд бібліотеки нараховував 50 тисяч примірників, якими користувались 3000 читачів, працювало 67 пунктів видачі літератури. Із звіту бібліотеки про її роботу станом на 1 січня 1937 року відомо, що бібліотека носила назву: «Одеська обласна міська центральна бібліотека ім. Н.К. Крупської м. Кірово» і фінансувалась із місцевого бюджету. А вже з 1939 року центральна міська бібліотека починає виконувати функції обласної та одержує назву Кіровоградська обласна бібліотека ім. Н.К. Крупської.

Колектив бібліотеки активно проводив роботу з комплектування фонду. Бібліотечний колектор звертався до населення через місцеву пресу з такими оголошеннями: «Облбібколектор книгокльтторгу (м. Кірово, вул. К. Марк-

---

са, 36) закупає у населення літературу (художню, дитячу, соціально-економічну та ін.) російською та українською мовами, радянських та дореволюційних видань» («Кіровоградська правда» від 6 липня 1939 р.) (Бібліотека – свідок і творець історії краю. – с. 55).

У роки окупації Другої Світової війни фонд бібліотеки особливо постраждав. За наказом гебітскомісара на паперову фабрику у с. Камишувате було відправлено 30% фонду. Книги також передавались іншим установам: школам, лікарням, гебітскомісару та ін.

Поповнювати та відновлювати фонди у повоєнні роки допомагав Державний фонд, який направляв до бібліотеки книги протягом 1944-1947 рр. Таким чином, у звіті за 1946 рік у фондах бібліотеки нараховувалось 56809 примірників книг, фонд значно збагатився за рахунок надходжень від Державного фонду (м. Москва) та одержання обов'язкового примірника. Також джерелами комплектування на той час були: бібліотечний колектор, книжкові магазини та кіоски «Союздруку», збір книг серед населення. Проте упорядкування та зберігання фонду не велось належним чином, за звітом 1946 року бібліотека не заінвентаризувала і не обробила 18697 примірників. Склад фонду за галузями знань виглядав таким чином:

- Загальнополітична література – 10932 прим. (33%);
- Математика, природознавство – 4901 прим. (8%);
- Техніка – 8193 прим. (12%);
- Сільське господарство – 1814 прим. (3%);
- Художня література – 6955 прим. (11%);
- Інші – 27975 прим. (40%).

Загалом – 61712 примірників документів (Бібліотека – свідок і творець історії краю. – с. 65).

На початок 60-х років книжковий фонд обласної бібліотеки ім. Н.К. Крупської складав 351991 примірник книг. Джерелами комплектування були: обласний бібліотечний колектор, магазини Кіровограда «Військторг», «Академкнига», Стандартвидав, Комітет у справах винахідництва та раціоналізації, передплата періодики.

Передплачувалось 58 назв газет та 300 назв журналів. У 1965 році в обласній бібліотеці було створене загальне книгосховище, до якого з усіх масових відділів було передано частину фонду, 50% нових надходжень. Після проведення капітального ремонту та надбудови стелажів для розміщення фонду, протягом року було переміщено 55 тисяч примірників книг, журналів та газет. Було встановлено водяне опалення, що до деякої міри сприяло підтриманню постійної температури для збереження фонду у книгосховищі (Бібліотека – свідок і творець історії краю. – с. 85).

Розквіт бібліотечного фонду відбувався саме у 70-ті роки. На початку 70-х років фонд бібліотеки вже налічував понад 770 тисяч примірників. Кожного року бібліотека отримувала понад 20 тисяч книг, брошур, журналів. 1978 рік позначився у роботі бібліотеки відкриттям відділу мистецтв та сектору інформації з питань культури. Особлива увага в ці роки приділялась комплектуванню фонду виробничою та суспільно-політичною літературою. Комплектування фонду зазнало змін у зв'язку з відкриттям у місті нових навчальних закладів в кінці 70-х років: Кіровоградського вищого льотного училища цивільної авіації, нових факультетів у КІСМі та педінституті. Активно продовжувалось поповнення фонду нотних видань. Формування книжкових фондів здійснювалось на основі замовлень по тематичних планах видавництв, «Бланків для замовлень», проспектів інформаційних центрів, Союздруку, видавництв, університетів, через обмінні фонди, а також через постійний зв'язок із магазинами «Книга-поштою» Білорусії, Москви, Ленінграда, Молдови, Латвії, Ростова-на-Дону, Саратова тощо. Таким чином бібліотека мала змогу отримувати широкий репертуар майже усієї літератури, що виходила у видавництвах на той час (Бібліотека – свідок і творець історії краю. – с. 94).

Вагомою подією 80-х років став переїзд у нове приміщення, в якому бібліотека знаходиться до цього часу. Було проведено велику роботу з упорядкування книжкового фонду, який по звітах на початок 80-х років становив

понад 550 тисяч примірників. З'явилась можливість якісної розстановки фонду. В жахливому стані знаходилась дореволюційна література, яка взагалі не була описана і не відображалась у каталогах бібліотеки. Але крім впорядкування фонду перед бібліотекою постало завдання більш ефективного його використання. Всесоюзні дослідження на тему: «Перспективи розвитку фондів наукових бібліотек» показали, що в середньому 30-40% видань наявного фонду не запитувались читачами протягом 5-10 років, а серед видань 25-літньої давності невикористана частина фонду складала від 50% до 70%. З цієї причини виникла необхідність відбору літератури на депозитарне зберігання для збереження цінної літератури. Оскільки функції депозитарного зберігання в регіоні були покладені на Одеську Державну наукову бібліотеку, саме у 80-ті роки була відібрана і передана до депозитарію частина фонду, щорічно передавалось до 2000 примірників. Перед обласною бібліотекою постало питання створення обласного краєзнавчого депозитарію, але в ті роки ця робота розпочата не була. В 80-ті роки фонд бібліотеки знову збільшився з 550 тисяч примірників у 1980 році до 704 тисяч у 1989 році. Саме в ці роки впроваджувалась систематизація за таблицями ББК, а також переведення фонду і каталогу на нову систему. В бібліотеці був складений перспективний план переходу фондів і каталогів, згідно з яким перехід на ББК було завершено в 1987 році (Бібліотека – свідок і творець історії краю. – с. 101).

90-ті роки – роки глобальних перетворень і складних випробувань. Молода Українська держава поставила завдання – відродити національну культуру. Разом з тим почався період відсутності державного фінансування і бібліотекарі змушені були шукати альтернативні джерела поповнення книжкових фондів. Саме в цей час наші працівники вирушали до Всеукраїнських книжкових ярмарків Києва, Львова, Мінська і власноруч привозили найкращі видання української і світової літератури. Цей час ознаменувався початком співробітництва бібліотекарів зі спонсорами і меценатами, а також благодійними

фондами. Дефіцит бюджетного фінансування, розлад державної системи книговидання і книгопостачальної політики, систематичне зростання цін на книжкову продукцію та періодичні видання призвели до кардинального зменшення надходжень до бібліотеки, швидкого їх зношення. Це можна простежити за такими даними кількісного надходження нових документів: 1990 рік – 36883 прим., 1993 р. – 16791 прим., 1997 – 7535 прим.

У 1991 році в бібліотеці був створений відділ краєзнавчої літератури та рідкісної книги. На цей відділ покладалась завдання відбору та збереження документів краєзнавчого характеру, рідкісних і особливо цінних документів, що знаходились у фондах бібліотеки. Відділ почав одержувати усі місцеві періодичні видання, максимально все, що видавалося в області та про область, розпочав ведення краєзнавчого каталогу. З часом відділи були роз'єднані, але краєзнавча функція донині залишається пріоритетною в роботі бібліотеки, наразі бібліотека є депозитарієм краєзнавчої літератури, який акумулює усі джерела і видання краєзнавчого характеру. На сьогодні їх обсяг досягає 8 тисяч примірників. Працівники відділу ведуть базу даних з краєзнавства.

У 1994 році до бібліотеки надійшли книги з приватного зібрання Олександра Ільїна, вони стали основою колекції фондів рідкісних і цінних документів, яка складається із рукописів, стародруків та рідкісних книг, що мають велику культурну цінність. Працівники відділу рідкісних і цінних документів працюють над створенням електронного музею книги, до якого оцифровують рідкісні, найбільш цінні видання, а також видання краєзнавчого змісту.

З середини 90-х років почалося професійне вивчення ринку книжкових видань працівниками відділу комплектування, що в умовах обмеженого фінансування допомогло частково вирішити проблему відбору та закупівлі кращих вітчизняних видань, а також кращої світової літератури. У 1998 році робота з оновлення бібліотечного фонду проводилась у напрямку збільшення репертуару видань галузевої літератури при мінімальній кількості

дублетних видань та при скороченні книг літературно-художньої тематики. Поповнення книжкового фонду здійснювалось за рахунок платних послуг при відсутності бюджетних асигнувань, а також за спонсорські внески та через обмінні фонди. Тільки передплата періодики здійснювалась за бюджетні кошти (Бібліотека – свідок і творець історії краю. – с. 119).

З березня 1997 року розпочато роботу зі створення електронного каталогу бібліотечного фонду. До 2000 року до електронної бази даних «Книги» було занесено 5 тисяч примірників нових надходжень. А за 15 років – у 2017 році – завершено повну ретроконверсію бібліотечного фонду в електронний каталог.

Останні десятиліття ХХІ століття також стали викликом для бібліотеки у питаннях формування бібліотечного фонду та його ефективного використання. Складнощі у комплектуванні посилюються величезним «інформаційним вибухом». Потік інформації безперервно зростає, але бібліотеки, намагаючись максимально забезпечити доступ до нього, стикаються з жорстокою проблемою зростання цін та хронічним недостатнім фінансуванням. Ще один чинник, який ускладнює процес поповнення фондів – нестача місця для зберігання усього масиву документів.

На сьогодні, як було зазначено, фонд бібліотеки складає понад 800 тис. примірників. ОУНБ формує специфічні фонди, які не представлені в інших бібліотеках, а саме: офіційні видання, технічну літературу, літературу іноземними мовами, аудіовізуальні матеріали, ноти, мапи, фото тощо; зберігає мало запитувані видання, які цікаві тільки науковцям, є депозитарієм краєзнавчих видань.

Для більш ефективного використання фонду бібліотеки перед колективом постає завдання формування єдиної регіональної інформаційно-ресурсної бази, чому сприяє регіональний інформаційно-бібліографічний ресурс – Кіровоградський регіональний кооперативний каталог (КРКК). Через таку систему об'єднаного каталогізування досягається мета інформування користувачів про наявні бібліотечні ресурси та місце їх знаходження, взаємодії

між обласними бібліотеками та районними, удосконалення створення єдиного бібліографічного ресурсу бібліотек області.

Аналіз сучасної ситуації свідчить: обсяг нових надходжень постійно скорочується, погіршується якість комплектування, фонди структурних підрозділів не завжди відповідають запитам читачів. А з переходом на тендерні процедури із закупівлі книжкової продукції та періодичних видань можна констатувати, що система поповнення фонду бібліотеки взагалі зруйнована.

За останні 20 років так і не була вирішена проблема з обов'язковим примірником, «обов'язковість» якого в повній мірі залежить від відповідальності видавців або авторів. Навіть наявність ЗУ «Про обов'язковий примірник» не гарантує бібліотекам 100% отримання книг, що видаються на території чи місцевими авторами. Гостро стоїть проблема формування фонду періодичних видань. Протягом 10 років поспіль ми передплачуємо до 100 назв газет і до 200 назв журналів, натомість наприкінці 80-х років минулого століття кількість назв, що отримувала бібліотека, становила майже 1000. Крім того, бібліотека зовсім не має можливості передплачувати дороговартісні спеціалізовані видання з різних галузей знань та електронні бази даних.

Таким чином, хронічна недостатність фінансування змушує бібліотеку вести вибіркове комплектування, орієнтуючись з одного боку на запит читачів, а з іншого боку – на придбання галузевих видань, оскільки бібліотека має статус наукової.

Тому у працівників відділу основного зберігання фонду бібліотеки постає пріоритет і завдання у формуванні та збереженні документів, а саме:

- зберігати інтелектуальні здобутки, які має у своїх фондах бібліотека, в першу чергу – краєзнавчі видання;
- зберігати фізичну форму бібліотечного документа неушкодженою та придатною для користування.

Сучасна політика формування фондів базується на комплексному підході до питань поповнення,

---

обліку, збереження, розміщення, охорони і використання. Відсутність необхідної кількості площ і належних умов для зберігання не дозволяє розміщувати великоформатні видання, що спричиняє їхнє фізичне псування. Персонал бібліотеки постійно і системно працює над вивченням фонду, його оптимізацією, вилученням дублетних і застарілих видань, які не є пріоритетом у зберіганні.

Разом з тим, ми працюємо над вирішенням проблеми одночасного збереження і доступності шляхом оцифрування рідкісних і цінних видань, в першу чергу краєзнавчих. Цей напрямок діяльності ми вважаємо одним з найважливіших у роботі з фондом.

Не можу не зупинитись на дуже важливій функції бібліотеки – отримання та розподілу літератури на бібліотеки області через сектор обмінних фондів. По суті, це колекторна діяльність по забезпеченню бібліотек сучасною літературою. Оскільки функціонує Державна програма поповнення фондів публічних бібліотек, ми виконуємо цю місію. Цього року по бібліотеках області розподілено 80 тисяч примірників книг – це рекордна кількість.

Ми бачимо, що з боку Міністерства культури звучать заклики щодо моніторингу бібліотек з приводу ефективності використання державних коштів, які витрачаються на закупівлю книжкової продукції, вивчення використання бібліотечних фондів, аби державні кошти не були марно витрачені і «не уходили в пісок». Тому наше завдання – популяризувати українську і кращу світову книгу різноманітними сучасними методами, залучати до читання наших відвідувачів, доводити нашу необхідність у промоції читання серед населення. А щоб бути компетентними, треба, в першу чергу, і самим бібліотекарям читати книги, вивчати власні фонди, вміти цікаво представити кращі зразки сучасної української та світової літератури. Бібліотекарям важливо завжди пам'ятати, що питання формування, зберігання та використання бібліотечних фондів – це питання життєдіяльності будь-якої бібліотеки.

Публічні бібліотеки і адміністративно-територіальна реформа: роль методичної служби

*Любов Циганкова,
завідувач науково-методичного
відділу ОУНБ ім. Д.І. Чижевського*

Особливої важливості науково-методична діяльність набуває у період реформ, зокрема, реформи децентралізації, в ході якої виникає потреба в консультуванні щодо розв'язання бібліотеками організаційно-правових та професійних питань.

В мережі бібліотечних закладів Кіровоградської області відбуваються значні зміни, пов'язані з децентралізацією та створенням ОТГ. В сучасних умовах постають питання щодо збереження мережі бібліотек, надання допомоги закладам в організації діяльності в умовах реформи, пошуку і розробки різних моделей функціонування публічних бібліотек, поповнення їх документного ресурсу, впровадження комп'ютерних технологій тощо.

У Кіровоградській області 62 сільські ради 10 районів об'єднано у 21 об'єднану територіальну громаду (ОТГ) з різними економічними і соціальними ситуаціями.

Сьогодні здійснюються активні пошуки оптимальних моделей розвитку бібліотек, найприйнятніших для конкретної громади, враховуючи її економічні можливості, демографічну ситуацію, відстань між селами, культурне середовище.

ОУНБ ім. Д.І. Чижевського з метою вивчення стану бібліотек в громадах провела соціологічне дослідження «Публічна бібліотека в умовах об'єднаної територіальної громади: реалії та перспективи». У дослідженні взяли участь бібліотеки 17 громад (в трьох ОТГ: Попельнастівській, Приютівській, Новопраській бібліотеки не передані у комунальну власність громад, а залишилися в складі Олександрійської РЦБС. Петрівська

селищна об'єднана територіальна громада тільки створена у червні 2019 року).

У 17 громадах перебувають 68 бібліотек, що становить 12,1% від загальної кількості книгозбірень Кіровоградської області.

Чисельність бібліотек у громадах різна – від 8 (Соколівська сільська ОТГ) до 2 (Мар'янівська сільська ОТГ). У склад 17 ОТГ входять: 11 міських, 47 сільських, 10 селищних бібліотек.

Серед можливих форматів діяльності бібліотек в об'єднаних територіальних громадах області обрано наступні моделі мережі публічних бібліотек:

1. Створення публічної бібліотеки як комунального закладу (бажано – зі статусом юридичної особи), що перебуватиме у власності громади та утримуватиметься з її бюджету. Місцезнаходженням такої публічної бібліотеки буде колишня районна бібліотека, а інші публічні бібліотеки, розташовані на території громади, отримують статус відокремлених структурних підрозділів (філій) публічної бібліотеки ОТГ (У Новоукраїнській міській ОТГ створена юридична особа «Публічна бібліотека з філіями» – 1 заклад, у складі якого 7 бібліотек-філій). Це найбільш оптимальний варіант щодо ефективності діяльності.

2. Створення окремих самостійних публічних бібліотек, але з визначенням головної бібліотеки.

Наприклад, Помічнянська міська, Великосеверинівська сільська об'єднані територіальні громади. У Помічнянській міській ОТГ центральна бібліотека створена на базі профспілкової бібліотеки міського Палацу культури, затверджена як юридична особа, створено комунальний заклад «Центральна бібліотека» виконавчого комітету Помічнянської міської ради.

3. Створення окремих самостійних бібліотек без визначення головної.

Проведене дослідження дало можливість виявити, що 6 (35%) ОТГ (Тишківська, Компаніївська, Маловисківська,

---

Первозванівська, Ганнівська та Катеринівська) ще не визначили головну бібліотеку, що негативно впливає на роботу бібліотек.

4. У складі районної ЦБС (Олександрійська районна ЦБС). На території Олександрійського району утворені 3 ОТГ: Приютівська, Новопразька та Попельнастівська. Сільські бібліотеки-філії залишаються у складі ЦБС.

Зупинимося на аналізі стану бібліотечних закладів новостворених ОТГ. Нові сформовані бібліотечні об'єднання – це бібліотеки ОТГ, з яких: 50% бібліотек не опалюються, потребують ремонту 53% бібліотек; тільки 7,5% бібліотек знаходяться в окремих приміщеннях. 31 бібліотека ОТГ має комп'ютери (45,5%), доступ до мережі Інтернет забезпечують 28 бібліотек ОТГ (41,1%). Звісно, така ситуація не може задовольнити інформаційні потреби користувачів місцевих громад.

Бібліотечні послуги місцевим громадам надає 91 бібліотечний працівник, з яких 92% з освітою, у т. ч. зі спеціальною бібліотечною – 60 осіб (66%). Більшість працівників бібліотек мають неповну трудову зайнятість. Лише у 35 бібліотеках ОТГ (52%) бібліотекарі працюють в режимі повної зайнятості.

За підсумками вивчення бібліотекарі громад потребують методичної допомоги з питань освоєння новітніх технологій, інноваційних форм роботи, інформаційно-бібліографічної роботи, систематизації літератури за таблицями УДК.

Для реалізації завдань сьогодення створена система підвищення кваліфікації, в якій за останні роки особлива увага приділяється питанням актуалізації діяльності бібліотек у сучасній громаді.

Щорічно керівники бібліотек збираються на засідання Ради директорів обласних бібліотек, де розглядаються актуальні питання розвитку бібліотек, проводиться обмін досвідом, вивчаються практичні аспекти реалізації інноваційних форм роботи бібліотек, виробляються спільні

рішення. Зокрема, відбулось засідання за темою: «Стан публічних бібліотек регіону в сучасних умовах: підсумки та перспективи розвитку» за участі Остапчук Валентини, регіонального консультанта з комунікацій Офісу реформ Кіровоградського представництва Асоціації міст України в рамках проекту USAID «Розробка курсу на зміцнення місцевого самоврядування в Україні» (ПУЛЬС). Під час засідань Ради директорів обласних бібліотек розглядалась робота бібліотек окремих ОТГ, наприклад, діяльність бібліотек Бобринецької міської та Соколівської сільської об'єднаних територіальних громад.

Відчуваючи потребу у методичній підтримці, представники бібліотек ОТГ активно долучились до обласних заходів з підвищення кваліфікації: обласного Дня професійного спілкування «Запроваджуємо УДК», обласного методичного семінару «Бібліотекар Кіровоградщини», семінарів-практикумів для працівників бібліотек Новоукраїнської міської ОТГ, громад Кропивницького району, а саме: Великосеверинівської, Катеринівської, Соколівської, Первозванівської. Працівники бібліотек ОТГ взяли участь у тренінгу за проектом ПУЛЬСу «Бібліотека. Громада: взаємодія в новому форматі» та тренінгу з проектно-грантової діяльності. Для бібліотечних фахівців області, в т.ч. бібліотек ОТГ, ефективними були вебінари за темами: «Актуальні питання формування бібліотечного фонду», «Електронні ресурси та електронні сервіси», «Ефективні технології популяризації бібліотеки, книги та залучення до читання», «УДК: складні випадки систематизації», «Нові бібліотечні послуги з використанням інформаційних технологій», «Публічні бібліотеки та краєзнавчий туризм: сучасні аспекти діяльності бібліотек», «Ігри у бібліотеці».

Детальний розгляд актуальних напрямів діяльності бібліотек відбувається під час семінарів-практикумів. Наприклад, у Новгородківському районі для методистів відбувся обласний семінар «Краєзнавчий туризм у бібліотечному форматі», у якому взяли участь бібліотекарі

Великосеверинівської, Новоукраїнської, Помічнлянської, Смолінської, Соколівської, Тишківської об'єднаних територіальних громад.

Представники ОТГ беруть активну участь в обласних конкурсах. В обласному конкурсі з популяризації творчості М. Кропивницького «Читаємо Марка Кропивницького» взяли участь бібліотекарі 5 об'єднаних територіальних громад: Новоукраїнської міської, Смолінська селищної та Соколівської, Первозванівської, Великосеверинівської сільських Кропивницького району. У номінації «Краща міні-вистава» бібліотекар Смолінської селищної бібліотеки №1 Смолінської ОТГ Наталія Сизранова за міні-виставу «Доки сонце зійде, роса очі виїсть» здобула перемогу. На обласний конкурс «Сучасна бібліотека: розвиваємо місцеві громади» подали бібліотечні інновації бібліотекарі Новоукраїнської, Маловисківської, Помічнлянської міських, Компаніївської селищної та Великосеверинівської сільських ОТГ.

Найбільш активно беруть участь в обласних заходах з підвищення кваліфікації працівники Бобринецької, Маловисківської, Помічнлянської, Новоукраїнської, Соколівської, Великосеверинівської, Первозванівської ОТГ.

У червні цього року Кіровоградщина приймала VII Всеукраїнську літню школу адвокатури для бібліотекарів «Нова бібліотечна геометрія: адвокатура, молодь, ОТГ».

Під час її проведення учасники знайомились з діяльністю бібліотек області: ОУНБ ім. Д.І. Чижевського, Олександрійської та Світловодської міських ЦБС; в Олександрійському районі – з ЦРБ ім. Д.І. Чижевського та роботою культурно-освітнього комплексу «Толока» Попельнастівської ОТГ, діяльністю Попельнастівської бібліотеки-філії Олександрійської районної ЦБС, яка знаходиться на території громади. Своїми враженнями учасники школи поділились на блозі «Публічна бібліотека ОТГ» НБУ ім. Ярослава Мудрого. Там же представлені історії успіху бібліотек Попельнастівської та Приютівської ОТГ Олександрійського району.

Історія успіху. Попельнастівська ОТГ: «Там, де закінчується карта і починається глобус» <http://oth.nplu.org/?p=2855> Публікація від 25 червня 2019 року.

«Запрошуємо до подорожі маршрутами бібліотечного туризму» Публікація від 2 липня 2019 року <http://oth.nplu.org/?p=2894> (Приютівська ОТГ).

Процес децентралізації у бібліотечній сфері має як позитивні, так і негативні наслідки.

ОУНБ ім. Д.І. Чижевського як головний методичний центр приділяє постійну увагу діяльності бібліотек громад, надає методичну і практичну допомогу під час виїздів на місця. Останнім часом фахівці ОУНБ відвідали Маловисківську міську та Добровеличківську селищну громади, надали методичну та практичну допомогу.

На сьогоднішній день існує низка проблем, які заважають належному забезпеченню організаційно-методичної допомоги на місцях.

Є велика проблема щодо надання методичної допомоги, коли під час реформи районні бібліотеки передаються до комунальної власності окремих громад і втрачають статус та функції методичного центру – це Добровеличківський, Новоукраїнський райони. Тепер районні бібліотеки виконують ці функції для обмеженого кола бібліотек ОТГ, відповідно для 8 бібліотек у Новоукраїнській міській ОТГ та 5 бібліотек Добровеличківської селищної ОТГ, до складу яких районні бібліотеки відійшли.

Є велика проблема із поданням Державної статистичної звітності за формами 6-НК, 80-арвк та Поштової річної; поданням Планово-звітної документації та звітності в системі ЕСМаР у зв'язку із невизначеністю головних бібліотек громад та відсутністю районної бібліотеки у Добровеличківському районі.

Адміністративно-територіальна реформа триває, створюються нові громади, бібліотеки передаються у комунальну власність ОТГ. Важливим при формуванні нової мережі бібліотек новостворених громад є дотримання соціальних стандартів, передбачених за Державними

соціальними нормативами забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні (Постанова Кабміну України від 6 лютого 2019 року №72).

7-11 жовтня 2019 року відбулася VII Всеукраїнська школа методиста «Сучасна публічна бібліотека: виклики, можливості, досягнення», організована Національною бібліотекою України імені Ярослава Мудрого. У рамках школи було презентовано довідник «Сучасна публічна бібліотека від А до Я» – перше в Україні видання, що містить систематизовану інформацію про організацію роботи публічної бібліотеки, зокрема, в об'єднаній територіальній громаді (ОТГ). Довідник видано за фінансової підтримки Українського культурного фонду в рамках програми «Створюємо інноваційний культурний продукт».

Матеріал у довіднику згруповано в чотирьох розділах, які містять інформацію про публічні бібліотеки та характеризують їх роль в житті громади. Зокрема, наведені варіанти організації мережі публічних бібліотек, практичні поради та приклади організації планування та звітності, обліку бібліотечних фондів та надання бібліотечних послуг. Окрім того, у додатках подано зразки положень про публічну бібліотеку ОТГ, її структурний підрозділ, зразок колективного договору для бібліотек та інша корисна інформація. Видання вийшло друком загальним накладом 1020 примірників та поступово буде надіслано до кожної створеної ОТГ. Всі охочі можуть ознайомитися з текстом довідника на сайті Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого в Електронній бібліотеці «Культура України» (<http://elib.nplu.org/>).

Обласним методичним центром визначено перелік проблем, що потребують як розв'язання, так і постійного супроводу: закріплення за головною бібліотекою ОТГ функції методичного центру для бібліотек громади, охоплення бібліотечним обслуговуванням жителів усіх населених пунктів громади, забезпечення процесу комплектування, обробки, систематизації літератури за міжнародною класифікацією УДК, ведення бібліотечного обліку та

статистичної звітності, підвищення кваліфікації працівників, інформатизації бібліотек та запровадження сучасних послуг для задоволення інформаційних потреб громади.

ОУНБ як обласний методичний центр, забезпечуючи супровід процесу змін та застосовуючи увесь комплекс науково-методичних заходів, сприяє ефективному розвитку бібліотек області як активних центрів громад.

Використані матеріали

Довгань, Марія. Бібліотеки в умовах децентралізації [Електронний ресурс] // Буковинський вісник державної служби та місцевого самоврядування [сайт]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <http://buk-visnyk.cv.ua/miscve-samovryaduvannya/897/> (дата звернення: 28.10.2019). – Назва з екрана.

Методична служба : індикатор та імпульс інноваційної культури в умовах децентралізації: Матеріали VI Всеукр. школи методиста 27-30 листоп. 2017 р. / Міністерство культури України, Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого; уклад. Т. Богуш. – Київ, 2018 – С. 38-57, 65-70. [Електронний ресурс] // Електронна бібліотека «Культура України»: [сайт]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <http://elib.nlu.org.ua/view.html?id=9933> (дата звернення: 28.10.2019). – Назва з екрана.

Методичні рекомендації з організації мережі публічних бібліотек

в об'єднаних територіальних громадах. [Електронний ресурс] :

[інформація] // Міністерство культури України : [офіційний сайт]. –

Текст. і граф. дані. –Режим доступу: http://mincult.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=245204350 (дата звернення: 28.10.2019). – Назва з екрана.

**Сервіси електронного урядування
комунального закладу
«Обласна універсальна наукова бібліотека
ім. Д. І. Чижевського» –
на користь громаді**

*Наталія Андрійченко,
завідувач інформаційно-бібліографічного відділу
ОУНБ ім. Д.І. Чижевського*

З розвитком інформаційних технологій для суспільства є доступними онлайн-ресурси, електронні послуги, можливості «гарячих ліній», віртуальних приймалень структур різного рівня, стала реальністю організація інтерактивної взаємодії та співробітництва громадян з органами влади.

Публічні бібліотеки, завдяки своїй специфіці, є зручними локаціями комунікації між урядовими установами та громадянами, які потребують допомоги, але бажують при цьому зекономити дорогоцінний час і уникнути виснажливих бюрократичних моментів. Бібліотеки відіграють роль навігаторів інформаційних потоків та електронних послуг у системі електронного урядування, максимально задовольняючи запити користувачів, – тим самим стають активними учасниками формування системи е-урядування.

Завданням *електронної форми уряду, або цифрової держави*, є крок до реальної демократії, що за допомогою локальних мереж та глобальної інформаційної мережі забезпечує функціонування органів влади в режимі реального часу та робить максимально простим і доступним щоденне спілкування з ними громадян, юридичних осіб, неурядових організацій.

Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. Чижевського – потужний інформаційний ресурсний центр громади, найбільша загальнодоступна бібліотека регіону. Одним з пріоритетних напрямів діяльності установи є формування сучасної інформаційної культури населення,

його навчання ефективній роботі з ел. ресурсами, а також з ресурсами мережі Інтернет, пошуку на цих ресурсах потрібного контенту. З 2013 року ОУНБ – учасник всеукраїнського проекту «Публічні бібліотеки – мости до електронного урядування», який є частиною Національного плану дій у рамках ініціативи «Партнерство «Відкритий уряд», затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2012 р. № 220-р.

Фахівцями інформаційно-бібліографічного відділу щоквартально на базі Інтернет-центру проводяться групові тренінги, у відділі надаються довідки і консультації з електронного урядування для різних категорій громадян, незалежно від віку та рівня володіння новітніми технологіями.

Мета практичної та консультативної допомоги – навчити користувачів, особливо категорію «50+», орієнтуватися в електронному середовищі, використовувати інформаційно-комунікаційні технології, оволодіти інструментами та сервісами електронного урядування.

	2017	2018	9 міс. 2019
Тренінг «Допомога – на відстані: електронні послуги в бібліотеці»	4	4	3
	34 користувачів	36 користувачів	27 користувачів
Довідки з електронного урядування	204	206	162
	189 користувачів	194 користувача	157 користувачів

Бібліотека має відповідний потужний ресурс для того, щоб надати своїм користувачам не лише консультацію про можливості електронного урядування, але й допомогти сформуванню навички для самостійного користування

електронними послугами. Для швидкого і зручного пошуку необхідна інформація, розміщена на сайті бібліотеки у розділі «Електронне урядування», де весь запропонований спектр послуг розподілений тематично. Завдяки активним посиланням у цьому розділі користувачі мають можливість скористатися послугами електронних державних та регіональних ресурсів, де розміщується інформація про порядок надання послуг та про можливості отримання цих послуг онлайн. Цей ресурс можна використовувати і у режимі віддаленого доступу, що дозволяє збільшити кількість звернень до веб-сайту бібліотеки і задовольнити запити користувачів.

Аналізуючи статистику звернень громадян щодо електронних послуг, можна відзначити найбільш запитувані.

Тематика довідок	2017	2018	9 міс. 2019
Законодавча, нормативно-правова база	26	20	11
Адміністративні послуги	9	11	3
Комунальні платежі	112	83	77
Пенсійне обслуговування	15	10	6
Соціальний захист	9	8	7
Медицина	-	17	25
Транспорт	23	26	15
Служба зайнятості	11	10	5
Поштове і банківське обслуговування	9	10	7
Культура	10	11	6

Користувачі бібліотеки, реєструючись в особистих кабінетах на сайтах надавачів житлово-комунальних

послуг, виявляють бажання отримувати інформацію про діючі тарифи, нарахування, історію оплат та показань лічильників, заборгованість по комунальних платежах.

Цікавлять їх і умови надання адміністративних послуг регіонального та місцевого рівнів, законодавчі зміни, нормативно-правова база, інформація щодо електронного формату державних послуг.

Скориставшись бібліотечним веб-ресурсом, громадяни мають можливість здійснити пошук роботи або ж запропонувати власне резюме на профільних веб-сайтах з працевлаштування.

Багато відвідувачів бібліотеки звертаються за довідками при замовленні авіа, автобусних та залізничних квитків онлайн. Використовуючи зручні електронні посилання, вони також мають можливість відслідкувати поштове відправлення, здійснити банківські платежі, придбати електронні квитки на театральні вистави та концертні програми.

Не менш популярною послугою серед користувачів бібліотеки є медична інформаційна система «Медкард24». Одна з функцій системи «Медкард24» – створення особистого кабінета пацієнта, де можна, уникаючи черг, записатися до лікаря, отримати доступ до власної електронної медичної картки, бачити результати прийомів, отримувати нагадування та призначення.

Працівники інформаційно-бібліографічного відділу під час проведення тренінгів і надання консультацій рекомендують відвідувачам абсолютно прозору автоматизовану систему послуг від Міністерства юстиції України, надання яких викликає найбільші черги і створює бюрократію. Ресурс «Повторна видача документів відділами державної реєстрації актів цивільного стану» пропонує громадянам, які втратили свідоцтво про шлюб, про народження дитини тощо, звернутись за допомогою спрощеної процедури для отримання повторних документів.

В компетенцію бібліотечних фахівців входить функція консультативної допомоги користувачам при поданні

електронної звітності, перевірки реєстрації власної земельної ділянки в Національній кадастровій системі, можливості скористатися послугами порталу Пенсійного фонду України, перевірки інформації про стан субсидії в домогосподарстві, реєстрації на ЗНО і т. і.

Популяризуючи сучасні послуги бібліотеки, працівники відділу обов'язково акцентують увагу на послугах з електронного урядування. Інформація про можливості е-сервісів і ресурсів, про новації на ринку електронних послуг, діяльність бібліотеки як посередника в процесі активної взаємодії між громадянами та органами влади, установами та організаціями подається до регіональних ЗМІ, фахових видань, публікується на сайті ОУНБ ім. Д. Чижевського.

- Статті:

- «Допомога на відстані: електронні послуги в бібліотеці» («Первая городская газета» від 30.03.2017; збірка «Бібліотечна орбіта Кіровоградщини» Вип.9/2017; блог ОУНБ ім. Д. Чижевського – 28.03.2017 р.; «Про город» №1/2018)
- «Електронні послуги: впроваджуємо новації» (газета «Народне слово» від 29.11.2018; збірка «Бібліотечна орбіта Кіровоградщини» Вип. 10/2018)
- «Електронні сервіси та електронні ресурси ОУНБ ім. Д.І. Чижевського: вебінар» (збірка «Бібліотечна орбіта Кіровоградщини» Вип.10/2018)
- «Нові бібліотечні послуги з використанням інформаційних технологій: вебінар» (збірка «Бібліотечна орбіта» Вип. 11/2019)
- Інформація за матеріалами вебінару «Електронні сервіси та електронні ресурси ОУНБ ім. Д. Чижевського» у розділі «Бібліотечна справа» на сайті ОУНБ ім. Д. Чижевського.
- Передача на «UA:Українське Радіо – Кропивницький» «Сучасна бібліотека та нові сучасні послуги».

Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського як науково-методичний центр має надавати

консультативну допомогу бібліотечним установам області у питаннях розширення спектру послуг з електронного урядування. З цією метою проводяться вебінари, надаються консультації під час виїздів до районних бібліотек та бібліотек ОТГ.

- Вебінари:

- «Електронне урядування: влада, громада, бібліотека».
- «Електронні сервіси та електронні ресурси ОУНБ ім. Д. Чижевського».
- «Нові бібліотечні послуги з використанням інформаційних технологій».

Для працівників ОУНБ ім. Д. Чижевського фахівцями інформаційно-бібліографічного відділу проводяться заняття з підвищення кваліфікації, під час яких вони знайомлять колег з впровадженням нових електронних сервісів.

Простір послуг електронного урядування та документообігу постійно розширюється та оновлюється. ОУНБ ім. Д. Чижевського і надалі буде провідним інформаційним центром задля розвитку демократизації суспільства та підвищення рівня його електронної культури, допомагатиме громадянам краще орієнтуватися в суспільних новаціях, в тому числі у сфері виборчого права, освіти, медицини, бізнесу.

Бібліотека – Terra інклюзія (досвід роботи відділу абонементу із користувачами з інвалідністю)

Наталія Білаш,
завідувач відділу абонементу
ОУНБ ім. Д.І. Чижевського»

Все частіше ми стикаємось із таким поняттям як інклюзія. Інклюзія (від Inclusion (англ.) – включення) визначається як процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціальному житті. Це побудова комфортного сучасного суспільства з рівними можливостями для усіх громадян, незалежно від їхніх особливих фізичних потреб. В школах та вишах навчаються разом звичайні учні та діти з особливими освітніми потребами; люди з інвалідністю вміють самостійно заробляти гроші, відвідують магазини, театри, інші громадські місця. Бібліотеки долучаються до побудови суспільства рівних можливостей для усіх громадян.

Як бібліотекар, розпочну свій виступ зі знайомства з новою книгою. Нещодавно відділ абонементу Кіровоградської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д.І. Чижевського поповнився цікавим виданням. Збірка «Terra інклюзія 2018» – вакцина порозуміння та сприйняття. Інклюзивна література – це література, орієнтована на формування позитивного сприйняття інвалідності та особистого різноманіття. Оповідання цієї збірки – абсолютно різні за літературним відтворенням, але об'єднані любов'ю, спрагою до життя, силою людського характеру та волі. Життєві обставини літературних героїв різні, але всі вони прагнуть жити гідним повноцінним життям. Ця книга – про силу людини, що проявляється попри обставини та обмеження можливостей, незалежно від віку та статі. Серед оповідань збірки читачі різного віку й літературних уподобань знайдуть «свій» твір. До видання увійшли вісім оповідань переможців та фіналістів Міжнародного літературного конкурсу «Коронація

слова» у категорії спецвідзнаки «Інклюзивні оповідання «Тетра інклюзія». На обкладинці видання читаємо: «Видавництво попереджає: «Після прочитання цих оповідань вам захочеться ЖИТИ! Довго, щасливо, повноцінним життям, з повагою до кожної людини, без стереотипів та обмежень. Тетра інклюзія – це простір любові». Я вас запрошую у простір любові, поваги та толерантності до користувачів з інвалідністю саме в нашій бібліотеці.

Унікальним інструментом суспільної комунікації є книга. У бібліотеці ім. Д. Чижевського користувачі з інвалідністю мають можливість скористатися пандусом, дістатися без перешкод до відділу абонементу і самостійно обрати собі літературу. А що як книга написана незрозумілою для пересічного користувача мовою? Я маю на увазі книги шрифтом Брайля. В таких випадках користувачі з вадами зору читають книги руками для всіх бажаних. Як приклад, під час літньої програми «Бібліотечне надвечір'я» для кропивничан та гостей міста було презентовано книжкову виставку «Незвичайні книги», на якій були представлені книги шрифтом Брайля та аудіокниги. І вже читали не бібліотекарі для читачів, а Оксана Андрієнко – член УТОСу – для всіх учасників заходу.

У минулому році з нагоди Міжнародного дня людей похилого віку для підопічних Територіального центру соціального обслуговування Подільського району нашого міста була проведена зустріч у формі «Інформаційного бібліоміксу». Бібліотекарі ознайомили гостей з послугами Інтернет-центру, що доступні для всіх і кожного (Галина Нікітіна, завідувач Інтернет-центру), а також надали інформацію про послуги електронного урядування, доступ до яких надається в бібліотеці (Наталія Андрійченко, завідувач довідково-бібліографічного відділу). Адже серед переліку послуг електронного урядування, доступ до яких надається в бібліотеці, – соціальний захист; медицина та охорона здоров'я; житлово-комунальне обслуговування; банківське обслуговування... В Інтернет-центрі для користувачів поважного віку та людей з

інвалідністю проводяться індивідуальні та групові тренінги з основ комп'ютерної грамотності та роботи в інтернеті. Цьогорічний захід до Міжнародного дня людей похилого віку нікого не залишив байдужим. Під час зустрічі відбулася тематична бесіда; голосні читання оповідання Сергія Гридін «Чарівна коробочка»; міні-вистава «Канитель» за оповіданням Антона Чехова від учасників драматичної студії «Ровесник» Сезонівського навчально-виховного комплексу та майстер-клас «Створюємо осінній букет».

Багато традиційних та нетрадиційних бібліотечних заходів проводять бібліотекарі для користувачів з особливими фізичними потребами. Це голосні читання, вікторини, презентації книжкових виставок, майстер-класи, акції... Я сьогодні зупинюся на найцікавіших з них.

Нікого не залишила байдужим презентація фотовиставки «Нескорена краса». На фотографіях – 12 успішних, талановитих дівчат, які, не дивлячись на свою інвалідність, живуть повним життям. Виставка була представлена в рамках Всеукраїнського соціального фотопроєкту «Нескорена краса». Під час презентації відбулася зустріч з автором цього проєкту, володаркою титулу «Міс Україна 2016 на візку» Оксаною Кононець. Дівчина подарувала нашій бібліотеці книжку, яку написали діти з інвалідністю спільно з українськими письменниками, та календар фотопроєкту «Нескорена краса».

З великим задоволенням користувачі нашої бібліотеки брали участь в інформаційній акції «Прийди, спробуй, відчуй» (визначення предметів на дотик із зав'язаними очима) до Міжнародного дня білої тростини. Мета акції – краще зрозуміти людей з вадами зору.

Значна кількість заходів проводиться для користувачів з вадами зору та користувачів з вадами слуху. В минулому році з нагоди Міжнародного дня сліпих ми наважилися провести незвичайний захід одночасно для цих двох категорій людей з інвалідністю, – майстер-клас з виготовлення «золотої» риби. Незряча користувачка бібліотеки Оксана

Андрієнко проводила цей захід для молоді з вадами слуху. Пропоную вам переглянути відеосюжет із записом цього заходу. (Перегляд відеосюжета; телеканал ТТV).

18 жовтня 2019 року в Інтернет-центрі нашої бібліотеки проходив День коду. В програмі заходу було передбачено створення 3D-абетки студентською молоддю міста для маленьких відвідувачів з вадами зору, котру й було передано модератором проекту Креативний майданчик «3D-Lab» Галиною Нікітіною.

Надання бібліотечних послуг даним категоріям користувачів потребує певного досвіду роботи з людьми з особливими фізичними потребами. Зазвичай відділ тісно співпрацює з організаціями-партнерами, які нам допомагають практичними порадами. Нам приємно ділитися власним досвідом (наш виступ на секції з обслуговування користувачів з інвалідністю під час Конференції УБА в Києві) та використовувати у роботі досвід колег (візит до нашої бібліотеки фахівців зі Львова та Рівного).

Отже, робота з користувачами з інвалідністю є одним із пріоритетних напрямків роботи відділу абонементу та бібліотеки взагалі. Саме бібліотека є острівцем без стереотипів та обмежень, територією толерантності та поваги до користувачів з обмеженими фізичними можливостями.

Створення цифрового архіву газети «Молодий комунар» з фондів Обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д.І. Чижевського

*Олег Волохін,
головний інженер відділу інформаційних
технологій та електронних ресурсів
ОУНБ ім. Д.І. Чижевського*

Плани нашої бібліотеки щодо оцифрування архівів місцевих газет Кіровоградської області вдалося почати реалізовувати на початку 2019 року після придбання відповідного проєкційного сканеру Fujitsu ScanSnap SV600 виробництва Японії. Перевагою такого сканеру перед традиційними, планшетними є можливість сканування великих, об'ємних предметів, а також товстих книжок та підшивок газет. Так як наявна модель дозволяє сканувати газети максимальним розміром формату А3, наш вибір прийшовся на молодіжну обласну газету «Молодий комунар». На жаль, інші обласні газети більшого розміру – формату А2 – недоступні для сканування, тому створення цифрових архівів газет «Кіровоградська правда» та «Народне слово» залишаються в наших майбутніх планах – після придбання більш потужного планетарного сканеру.

Повний цифровий архів газети «Молодий комунар» вміщує 1970 номерів за період з липня 1960 року (першого номеру газети) до останнього, ювілейного номеру, виданого 28 жовтня 1998 року. Роботи з оцифрування та обробки відсканованих матеріалів тривали протягом 2019 року. Публікацію цифрового архіву газети на веб-сайті Обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д.І. Чижевського буде завершено наприкінці поточного року.

Перший номер газети «Молодий комунар» датується першим липня 1960 року, хоча валовий порядковий номер газети, тобто номер з дня заснування, який зазвичай друкують у круглих дужках, вказано як двісті сімдесят четвертий (274). Крім того, в одній з газет 1980 року

зазначено на першій сторінці дату заснування: «газета виходить з 5 грудня 1939 року». На жаль, нам нічого не відомо про долю цих двохсот сімдесяти чотирьох випусків. Можливо, вони були втрачені під час окупації міста Кіровограда під час Другої світової війни. Невідомо, яку назву мала газета з першими номерами за 1939 рік. Підтвердження, що перший номер «Молодого комунара» є дійсно першим номером газети, можна знайти на сторінках випуску за 5 грудня 1939 року у численних поздоровленнях від установ та відомих особистостей того часу про вихід першого номера обласної молодіжної газети.

Що являє собою цифровий архів газети «Молодий комунар»? Перш за все це – результат багаторічної роботи (протягом трьох десятиліть) великого колективу журналістів, фотокореспондентів, редакторів, коректорів, художників і працівників галузі друку. Це задокументована, майже щоденна історія нашого життя, життя нашого міста і області протягом трьох десятиліть – епох хрущовської відлиги, прикінцевого періоду холодної війни, розпаду Радянського Союзу та епохи обрання незалежності Україною. Справжню вартість цієї роботи зможуть оцінити як сучасні, так і майбутні покоління. Доступ до такого величезного фактографічного й історичного ресурсу особливо цінний для істориків, краєзнавців та звичайних громадян, які цікавляться історією своєї території, сім'ї, подіями і особистостями, що проживали в той час.

Статистика роботи в проекті наступна. Фахівцями відділу витрачено 9 місяців роботи. Найбільшу частку часу забрав процес сканування підшивок газети. Як відомо, газетні номери зберігаються в бібліотеці у вигляді підшивок. Такі підшивки зазвичай вміщують номери за певний період – квартал, півріччя або рік. Перед процесом сканування підшивка розшивалась, щоби відсканувати кожний номер газети окремо. Загалом за проектом відскановано 17 855 сторінок формату А3.

Наступний важливий процес – розпізнавання тексту, що дозволяє зробити з фотокопій сторінок газети повно-

---

текстовий документ, який стає доступним для індексування в майбутньому пошуковими системами мережі Інтернет – Google, Yahoo, Bing та іншими, хоча перш за все нас цікавить Google, який згідно даних Statcounter на вересень 2019 року займає 92,96% ринку пошукових систем світу (<https://sitechecker.pro/ru/search-engines/>). Розпізнавання тексту проводилося пакетним способом, тобто на кожен сторінку газети формату А3 створювався графічний файл формату JPG, сторінки газети збиралася у пакет за півроку (рік), а потім виконувалося оптичне розпізнавання такого масиву сторінок із подальшим зберіганням кожної сторінки в іншому форматі – PDF (Portable Document Format). Саме на процес розпізнавання тексту персональними комп'ютерами витрачено сумарно машинного часу: 72 години 7 хвилин 50 секунд. В процесі розпізнавання тексту оброблено: 200 млн. 5 тисяч 684 друкованих знаків. Помилка розпізнавання або невпевненого розпізнавання складає в середньому 5% від загальної кількості обробленого тексту.

Під час розпізнавання, як зазначено вище, використовувалась сучасна технологія, яка дозволяє зберегти в форматі PDF абсолютно точну графічну копію сторінок газет і додатковий прошарок документу – оптично розпізнаний текст сторінки. Ці обидва прошарки зберігаються у PDF файлі. Така технологія перетворює оцифровану копію не тільки у графічну копію газети, а й створює повнотекстовий документ іншої, більш високої якості. Тобто, якщо смислове значення оцифрованої оптичної копії документу з'являється тільки під час безпосереднього переглядання тексту на екрані, то оцифрований документ у будь-який час дає доступ до всього смислового масиву тексту, навіть коли його ніхто не переглядає на екрані безпосередньо, а виконує пошукові запити до такого масиву інформації. Іншими словами, з'являється можливість «виконувати пошук за повним текстом», як кажуть фахівці інформаційної справи. Отже ми з нетерпінням чекаємо, коли після остаточної публікації всього оцифрованого архіву

в Цифровій бібліотеці нашого веб-сайту через певний проміжок часу до нас завітають спайдери пошукової системи Google, проіндексують увесь цей масив і зроблять доступними у повнотекстовому варіанті всі номери газети для кожного користувача всесвітньої мережі.

Важливим аспектом проекту є питання якості оптичного розпізнавання тексту. Як зазначалось раніше, помилки розпізнавання в середньому досягають 5% від загальної кількості тексту. Багато це чи мало? Ми вважаємо такий результат цілком допустимим. Стартовими параметрами якості розпізнавання є роздільна якість фотознімків сторінок газети. Існує пряма залежність між роздільною якістю сканування об'єкта та подальшою якістю розпізнавання, але збільшення роздільної якості сканування односторонньо тягне за собою і збільшення обсягу файлу відсканованого документа. В свою чергу дуже великий обсяг файлу газети стає критичним для його використання у мережі Інтернет. Тобто досягаючи певного компромісу, ми погоджуємося на певну пропорцію між роздільною якістю сканування та відсотком помилок при оптичному розпізнаванні. Помилку у 5% я вважаю цілком прийнятним результатом. Чи можна уникнути цієї помилки взагалі? Так, можливо, помилку у 5% можна звести до 0%, а для цього потрібно перечитати слово за словом усі номери розпізнаних газет і вручну відкоригувати невірно розпізнані слова (а це більше ніж 200 мільйонів друкованих знаків на майже вісімнадцяти тисячах сторінок формату А3). Ця операція потребувала би кількох років безперервного вичитування кількома працівниками, що для нас означає повну відсутність помилок за не прийнятну ціну.

Загальний обсяг цифрового архіву газет складає 13,7 гігабайта (кілька тисяч файлів). Взагалі оцифрований номер газети являє собою файл PDF з текстовим шаром, що зазвичай складається з чотирьох сторінок. Окремі файли святкових номерів мають по шість сторінок, починаючи з 1988 року, коли газета виходила замість трьох разів на тиждень тільки один раз, кількість сторінок зросла до дванадцяти.

Ми подбали про те, щоб іменування файлів газет було максимально інформативним, а саме: кожний файл поіменованій за наступною схемою: перші дві латинські літери МК – назва «Молодий комунар», далі валовий номер газети (номер з дня заснування), а далі, через дефіс, група з восьми цифр, що відображають чотири цифри року, дві цифри номеру місяця і дві цифри числа місяця. Наприклад, МК832-19671105.pdf означає, що це номер газети «Молодий комунар» з валовим номером 832 від 5 жовтня 1967 року.

Архів газети стає доступним будь-якому користувачу мережі Інтернет 24 години на добу, сім днів на тиждень, 365 днів на рік. Гортаємо електронні сторінки і бачимо: ось номер, датований тринадцятим квітня 1961 року з повідомленням про перший політ людини у космос. А в наступному номері за шістнадцяте квітня бачимо на першій сторінці портрет Юрія Гагаріна и читаємо про рішення виконкому Кіровоградської міської Ради про присвоєння імені першого льотчика-космонавта Юрія Гагаріна школі-інтернату №2, а також про перейменування вулиці Олексіївської на вулицю імені Юрія Гагаріна. На розі вулиць Гагаріна та Великої Перспективної і досі стоїть будівля нашої бібліотеки. У номері від 5 листопада 1967-го публікується фото про запуск першого тролейбуса після мітингу на центральній площі міста. Здається, що багатокольоровий друк газет з'явився десь у дев'яностих роках, але номер «Молодого комунара» до тодішнього дня Конституції від 5 грудня 1967 року спростовує це – газета вийшла у двокольоровому варіанті. Один з вересневих номерів 1967 року вперше публікує ескіз художника В. Остапенко майбутнього приміщення музично-драматичного театру на проспекті Рівненському, зараз це багатофункціональна будівля супермаркету «Копілка», кінотеатру «Портал», готелю «Єлисаветград» на вулиці Соборній. Сподіваюсь, через деякий час зацікавлена інтернет-спільнота зрозуміє, що цифрові архіви «Молодого комунара» є унікальним та незамінним

джерелом інформації не тільки в дослідженні історії тодішнього СРСР, України, міста Кіровограда і регіону, а й в дослідженні сучасної дійсності, пов'язаної із сьогоденням. І таку задокументовану історію важко переоцінити.

Проект цифрового архіву газети «Молодий комунар» публікується нами в мережі Інтернет під вільною міжнародною ліцензією Creative Commons – «Attribution-NonCommercial» («Атрибуція – Некомерційне використання») СС BY-NC. Цей вид ліцензії потребує дотримання трьох головних умов: по-перше, твір можна поширювати, редагувати, брати за основу для інших творів; по-друге, твір не можна використовувати в комерційних цілях; по-третє, умови використання потребують обов'язково вказувати автора оригінального твору. Ми розуміємо, що перегляд в мережі Інтернет будь-якого цифрового номеру газети фактично означає його попереднє завантаження на комп'ютер користувача, тобто користувач вільно отримує копію номеру газети у своє користування. І сподіваємось, що саме такий спосіб буде сприяти найширшому, вільному розповсюдженню оцифрованої нами інформації.

Правове просвітництво – жителям району

Надія Гладка,

*директор комунального закладу
«Районна бібліотека для дорослих
Долинської райради»*

Сьогодні, у наш складний час, без реальних правових знань не обійдешся. Законодавство України стрімко змінюється, приводиться у відповідність до сучасних вимог, і можна розгубитися в безлічі законів правового середовища нашої країни.

В якому б статусі ми не перебували, маємо знати, розуміти й виконувати закони, які регулюють наші права та обов'язки.

Життя показує, що громада добре знає свої обов'язки, але погано орієнтується в правах, тому часто люди потрапляють у непередбачені ситуації, і завдання бібліотеки – ознайомити, навчити громадян орієнтуватися в законодавчому полі України.

У КЗ «Долинська районна бібліотека для дорослих» діє для жителів громади інформаційно-правовий майданчик «Правове просвітництво – жителям району!».

Правовий майданчик – це інформаційна платформа, де жителі міста, району можуть скористатися правовими ресурсами (правова література, інформаційні стенди, бази даних, ресурси мережі Інтернет), безкоштовно отримати юридичну допомогу та підвищити рівень правової самоосвіти. Робота ведеться за двома напрямками: проведення консультацій з конкретних питань та просвітницька діяльність.

Бібліотека тісно співпрацює з партнерами: Долинським бюро правової допомоги, Долинською філією Кіровоградського обласного центру зайнятості, Долинським об'єднаним управлінням Пенсійного фонду, Територіальним центром соціального обслуговування населення.

Для жителів району та відвідувачів книгозбірні проводяться різноманітні зустрічі з обговоренням актуальних

питань сімейного, трудового, земельного, спадкового права і ін. Ці проблеми, а також відсутність доступної і безкоштовної правової допомоги, змушують громадян шукати можливість отримати такі необхідні консультації.

Правовий майданчик має в своєму розпорядженні власний книжковий правознавчий фонд, який забезпечує правовий всеобуч для користувачів. До послуг користувачів – офіційні, довідкові, науково-популярні видання, правові посібники, підручники, словники, енциклопедії.

Для задоволення інформаційних потреб у систематичній картотеці виділені рубрики.

У читальній залі бібліотеки діє публічний центр регіональної інформації «Інформаційний портрет регіону», який надає жителям громади інформацію про наш район. До уваги користувачів: програми соціально-економічного та культурного розвитку району, графіки прийомів громадян керівниками місцевих органів влади, телефони «гарячої» лінії «Запитай у влади», відомості про пільги, соціальні гарантії громадян, пенсію та пенсійну реформу, інформація для безробітних, поради випускникам та ін.

Для відвідувачів бібліотеки діє скринька запитів на отримання юридичної допомоги «Запитай юриста», де можна в письмовій формі звернутись до юриста і отримати кваліфіковану відповідь на свій запит.

Бібліотека запропонувала громаді таку послугу, як е-урядування, яка є актуальною і необхідною.

Бібліотека пропонує читачам безкоштовні юридичні консультації он-лайн, інформацію для платників податків, а також у вільному доступі зразки позовних заяв у цивільному, адміністративному, господарському судочинстві. За допомогою безкоштовного Інтернету в бібліотеці відтепер кожен житель може подати електронну заяву чи скаргу до органу влади, замовити і одразу ж роздрукувати електронний квиток в будь-яке місце земної кулі, самостійно розрахувати пенсію і виплати на випадок безробіття, здійснити комунальний платіж, поповнити рахунок мобільного телефону та й, зрештою, здобути навички самостійного використання електронних сервісів.

Дуже актуальною є послуга подачі електронних заявок на вступ до ВНЗ через єдину державну електронну базу з питань освіти.

Бібліотеки району працювали в проєкті «Все про Європу: читай, слухай, дізнавайся в пунктах європейської інформації в бібліотеках» за підтримки Європейського Союзу. В рамках проєкту створено Пункт європейської інформації, мета та завдання якого – різностороннє інформування мешканців місцевої громади з європейської тематики, що стосується економічного, культурно-освітнього, громадського життя європейської спільноти.

Працівниками бібліотек району проводиться активна соціокультурна робота з питань правового виховання, яка спрямована на підвищення правової культури населення району, учнів шкіл: тренінги, інтерактивні години, зустрічі, діалоги.

Проводились тренінги для відвідувачів центру зайнятості, які перебувають на обліку, студентів філії Новгородківського училища з метою застереження від шахрайства при працевлаштуванні. Спільно з фахівцем відділу надання соціальних послуг Долинської філії Кіровоградського обласного центру зайнятості проводились тренінгові заняття «Попередження зовнішньої нелегальної трудової міграції та торгівлі людьми», «Права людини та гендерна рівність».

Обговорено ризики нелегального виїзду на роботу за кордон, шахрайські схеми, які використовуються торговцями людьми та що потрібно знати тим, хто бажає працевлаштуватися за кордоном, що має бути в трудовій угоді. Учасники тренінгу дізналися багато цікавого, обговорили основні засади гендерної рівності та права і свободи кожної статі.

В рамках взаємодії з працівниками Долинського бюро правової допомоги бібліотечні фахівці КЗ «Районна бібліотека для дорослих Долинської райради» здійснюють зустрічі в навчальних закладах району для проведення роз'яснювальної роботи з юнацтвом та учнівською молоддю.

З метою популяризації літератури правознавчого характеру у бібліотеках оформляються книжкові виставки про історію розвитку державності; для юнаків та дівчат проводяться інформаційні бесіди, огляди літератури, уроки правознавства.

Актуальним для бібліотек є розміщення інформації з питань права на бібліотечних сайтах, на сторінках соціальних мереж в Інтернеті, у засобах масової інформації. Інформування громадськості здійснюється також за допомогою інформаційних акцій на вулицях міста.

Бібліотеки нашого району всіма формами і методами своєї діяльності намагаються вдосконалювати роботу по правовому вихованню, аби правова освіта населення набула нового, якісного та ефективного наповнення.

Нові послуги публічних бібліотек. З досвіду роботи Світловодської міської централізованої бібліотечної системи за 2019 рік

*Тетяна Головачова ,
директор Світловодської міської
централізованої бібліотечної системи*

Бібліотеки Світловодська – установи культури, які забезпечують міським жителям вільний доступ до інформації, освіти, культури.

Для втілення в життя творчих задумів, розширення переліку послуг та підвищення якості роботи було запроваджено ряд інновацій, їх реалізація стала можливою завдяки участі бібліотек у багатьох проектах.

Серед найуспішніших – «Університет третього віку», який сприяє розвитку освіти людей поважного віку. Для слухачів «університету» організовані цикли занять на факультетах: англійська мова; духовність; основи медицини та здорового способу життя; психологія; і

найпопулярніший факультет – основи комп'ютерної грамотності.

Курси комп'ютерної грамотності допомагають користувачам здобути або покращити навички роботи з необхідними програмами та Інтернетом. Вони представлені багатьма формами: крім «університету» це школа комп'ютерної грамотності «ПК для особливих дітей» (навчання дітей з вадами зору та іншими проблемами здоров'я), тренінговий центр «Комп'ютер на допомогу фахівцю» (навчання спеціалістів культурницької галузі міста), індивідуальні та групові заняття на замовлення для різних категорій населення.

Прикладом успішної послуги для користувачів є створення дитячого бібліотечного клубу «Вундеркінд». Діти молодших класів мають можливість готувати з бібліотечними фахівцями домашні завдання (це бібліотечна група подовженого дня), вивчати мови, займатися творчістю, відзначати дні народження. Батьки спокійно залишають на деякий час своїх дітей, а бібліотекарі організують цікаве дозвілля малечі.

Цікавою родзинкою для юних користувачів на сьогодні стало відкриття у центральній міській бібліотеці ігрової зони з настільними іграми, зокрема аерохокеєм.

Заслуговує на увагу і нова бібліотечна послуга для місцевих краєзнавців – підготовка до видання серії книг про населені пункти Світловодщини (комп'ютерний набір і верстка авторських матеріалів) та створення серії відео туристично-краєзнавчої тематики в рамках дослідницько-краєзнавчого проекту «Краю мій, Світловодщино!».

В рамках проекту бібліотекарями, дослідниками місцевої історії з числа краєзнавців, вчителями, учнями – членами малої академії наук була проведена значна дослідницька робота по вивченню минулого та сьогодення Світловодщини, архівних матеріалів, першоджерел. Результатом досліджень стала книга журналіста та краєзнавця Владислава Журавського «Дві долі села Подорожнього». Наразі відбувається завершальний етап

– редагування тексту та підбір фотоілюстративного матеріалу. Результатом проекту також має стати цикл відео з історії населених пунктів району.

Інноваційною є і послуга по безкоштовному вивченню української та іноземних мов.

Наприклад, у центральній міській бібліотеці започатковано вивчення англійської мови за сучасною інноваційною методикою. Заняття проводить вчитель англійської мови на волонтерських засадах. А українську мову викладають бібліотечні фахівці.

Безумовно, що бібліотеки в умовах сьогодення – це культурно-освітні центри. Так, прикладом впровадження нових послуг роботи стало відкриття медіа-школи «Крок до зірок», в якій слухачі знайомляться із принципами журналістської діяльності, навчаються взаємодіяти з професійними ЗМІ.

Заслугує на увагу відкриття школи творчості «Відкрий в собі талант», де навчають технікам декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема і виготовленню квітів з фоміанту.

Відвідування лялькового театру для наших маленьких користувачів – завжди свято. З ним пов'язані радість, веселощі, яскраві враження, нові почуття.

Казкові вистави, які готують наші бібліотекарі, показали, що з допомогою ляльок маленькі читачі емоційніше сприймають літературні твори, такі заходи дійсно стали поштовхом до того, що засобами лялькового театру пропагуються новинки літератури українських і зарубіжних письменників.

Завдяки професійній активності та креативності наших бібліотекарів впроваджена ще одна насправді унікальна послуга. Йдеться про бібліотечний проект «Бібліотека на допомогу медичній реформі у Світловодську».

Основна мета проекту:

- інформування громади міста про особливості медичної реформи;

-
- обговорення процесів впровадження реформи в Світловодську;
  - покращення комунікацій між представниками громади і медичними працівниками;
  - створення комфортних умов для людей похилого віку під час оформлення декларацій.

А основними завданнями є:

- розробка нового напрямку діяльності для підвищення рівня знань громади міста з питань охорони здоров'я, проведення медичної реформи в Україні, забезпечення інформацією громадян стосовно реформування галузі охорони здоров'я у Світловодську;
- організація та проведення різноманітних заходів та зустрічей для обрання сімейного лікаря за власним бажанням та власними критеріями;
- надання можливості громадянам міста в бібліотеці, в комфортних умовах зареєструвати декларації з обраним лікарем, щоб отримати безоплатно медичну допомогу в медико-діагностичному центрі;
- організація проведення уроків здоров'я з профілактики та попередження різних захворювань, консультації з лікарем;
- видання та розповсюдження інформаційних буклетів, листівок з питань охорони здоров'я та здорового способу життя.

Результати та вплив проекту.

Результати:

- встановлення партнерства з закладами охорони здоров'я;
- розширення обсягу знань громадян з питань профілактики захворювань та збереження здоров'я;
- сприяння підвищенню рівня медичного обслуговування громади;
- висвітлення діяльності ЦМБС в рамках проекту у ЗМІ.

Вплив проекту:

- зростання поінформованості людей;

-
- активізація громади;
  - поширення досвіду;
  - підвищення рейтингу бібліотеки.

Реалізація проекту допомагає створенню «Груп здоров'я» для проведення навчання за програмою «Здорове місто» та розповсюдження знань з формування і збереження здоров'я, що сприятиме розвитку у громадян ключових компетентностей:

- громадянської – збільшення тривалості здорового та активного життя, зменшення ймовірності виникнення захворювання та непрацездатності, вміння приймати рішення в ситуаціях, пов'язаних із питаннями стійкого розвитку, формування моделі поведінки, яка відповідає спільним інтересам особистості та громади;
- соціальної – здатність ефективно співпрацювати, мати активну позицію, брати участь у заходах, спрямованих на забезпечення високого рівня здоров'я населення і запобігання виникненню хвороб, набувати індивідуального досвіду самоорганізації та навчання взаємодопомозі у критичних станах;
- загальнокультурної – застосовування методів самовиховання, зорієнтованих на систему індивідуальних і загальнолюдських цінностей, заняття фізичною культурою, оздоровлення та збільшення тривалості життя.

Світловодська ЦМБС за допомогою реалізації проекту «Бібліотека на допомогу медичній реформі у Світловодську» набуває в суспільстві якості комунікаційного мосту, центру громадського життя, сприяє формуванню системи охорони здоров'я.

Нові сучасні послуги у бібліотеках міста – це початок великої роботи впровадження та випробування практикою інноваційних підходів до якісних змін у бібліотечній справі.

Особливості розвитку туризму регіону: перспективи для бібліотек

*Марина Григор'єва,
головний бібліотекар сектору
«Інформаційно-туристичний центр»
відділу краєзнавства
ОУНБ ім. Д.І. Чижевського*

Туризм є однією з провідних галузей економіки України. Розвитку туризму уряд приділяє велику увагу.

У новій програмі діяльності Кабінету Міністрів України зазначено: «Ми хочемо створити можливості для активного подорожування країною як громадян, так і зовнішніх туристів». Новий Кабмін вважає, що розвиток сфери туризму має стати одним з пріоритетних напрямків роботи Міністерства культури України.

Бібліотеки своїми формами і методами роботи можуть активно сприяти втіленню майбутніх загальнодержавних програм розвитку туризму, які хоче розробляти і просувати наше Міністерство культури.

Бібліотечні заклади мають необхідні ресурси для надання нових інноваційних послуг у галузі туризму. Працівники бібліотек можуть надавати туристам довідкову інформацію в туристичній сфері як безпосередньо в бібліотеці, так і онлайн. Публічні бібліотеки сьогодні співпрацюють з туристичними організаціями, активізують громадські ініціативи в галузі туризму.

Одним із завдань нової програми уряду є «відкриття державних закладів культури для альтернативних проєктів і заходів». І таким проєктом безумовно може стати створення інформаційно-туристичних центрів на базі бібліотек з метою надання інформаційних та консультаційних послуг туристам і рекламування туристично-рекреаційних ресурсів регіону.

Цікавий досвід роботи мають бібліотеки Рівненщини, де такі центри функціонують на базі бібліотек.

Наприклад, в місті Корець Рівненської області створено туристично-інформаційний центр на базі КЗ «Корецька централізована система публічно-шкільних бібліотек»

Центр рекламує туристичні об'єкти міста та району, здійснює супровід туристів від організації й проведення екскурсій до вирішення питань поселення та відпочинку.

Основними завданнями ТЦ є:

- інформаційна підтримка і координація туристичної галузі району;
- розроблення проєктів з питань розвитку туризму на теренах району;
- наповнення веб-сайту матеріалами туристичної тематики;
- видавництво туристичної рекламної продукції про район;
- участь у туристичних виставках, фестивалях, проведення заходів з метою залучення потоку туристів у район;
- ефективне сприяння туристичному обміну та збільшенню потоку туристів;
- вдосконалення форм екскурсій.

Представлення туристичних послуг на сьогодні є класичним напрямком інтернет-реклами. Певним чином це стосується і бібліотек: у кожній районній бібліотеки є сайт, на якому висвітлюється діяльність закладу, в тому числі і туристично-краєзнавча. Можливо, у сучасних умовах є сенс піти трохи далі, як це зробили в Рівненській ОУНБ.

Рівненська ОУНБ спільно з публічними бібліотеками області формує ресурс «Рівненщина туристична» (<http://rivne.travel>). Сайт пропонує туристу якісні відомості про об'єкти для відвідування, маршрути, види відпочинку, інформацію про актуальні події (фестивалі, концерти, свята інше), які представлені у текстовому, фото та відеоформаті; наявні та інтерактивні мапи, 3D панорами з ДПС-координатами тощо. Сайт «Рівненщина туристична» інтерактивний, адаптований для перегляду з мобільних пристроїв із можливістю різних видів пошуку, двомовний (українська, англійська).

Зараз в ОУНБ ім. Д.І. Чижевського проводиться робота зі створення інформаційно-туристичного центру. Наразі діє сектор «інформаційно-туристичний центр» у відділі краєзнавства, є потреба в окремому сайті Інформаційно-туристичного центру.

Ми довго обговорювали структуру і визначились, що в розділах сайту інформація має бути чітко деталізована, а не за принципом «все в купі», як на багатьох інформаційних ресурсах України. Наприклад, підрозділ «пам'ятники», який входить до розділу «туристичні об'єкти», ділиться на чотири підрубрики: бюсти та горельєфи; меморіали; меморіальні дошки; пам'ятники монументального мистецтва. Підрозділ «храми», що також входить до розділу «туристичні об'єкти», має шість підрубрик: собори, церкви, монастирі, костьоли, синагоги, мечеті.

Всі секрети розкривати не буду, але скажу, що інформаційний сайт про подорожі і туризм суттєво відрізняється від сайтів турагентств або туроператорів, основне завдання яких – продаж турів. Сайти про подорожі і туризм спрямовані на те, щоб якомога довше утримати відвідувача на своїх сторінках, пропонуючи йому цікаву й корисну інформацію. Мета сайту – тривалий «серфінг» користувача по сторінках інформаційного ресурсу, тож ми намагаємося наповнювати контент краєзнавчою інформацією.

Необхідність створення власного сайту інформаційно-туристичного центру диктується вимогами часу і жорсткої конкуренції в туристичній галузі.

Культурні особливості території усе частіше сприймаються як цінний здобуток громади, як можливість для розвитку туризму, а отже – й економіки.

Кіровоградська область має значний історико-культурний та природно-рекреаційний потенціал, який здатен задовольнити різноманітні потреби наших туристів. Але є низка причин, які ускладнюють туристичне освоєння регіону. Серйозною проблемою є небрендованість території Кіровоградської області. Бренд – це ментальний проект

для споживачів. Практично все може бути брендovаним: продукти, люди, місця і розумово-інтелектуально-мистецькі здобутки. Всі пам'ятають рядки з народної пісні «...і ставок, і млинок, і вишневий садок». Головне завдання брендінгу території – довести, що саме ваші «млинок» і «ставок» – найкращі.

Ми не можемо конкурувати з південними або західними регіонами країни у створенні власних брендів традиційних артактивних об'єктів природи і культури: палаців, фортець, гірських масивів, морських узбереж'я тощо. Там значно простіше зробити туристичну дестинацію, бо не треба вкладати гроші «з нуля». Достатньо підтримувати фінансово вже діючі об'єкти та створювати на їх базі нові туристичні продукти: фестивалі, екскурсії, квести.

Дехто з науковців стверджує, що пам'ятки культури на Кіровоградщині – виключно місцевого значення й не можуть скласти конкуренцію замкам і палацам. Можливо це так, а можливо і ні. І в нашій області є багато туристичних ресурсів для іміджевих брендів регіону. Немає замків і палаців... І не треба. У нас є дещо інше. Це майже повністю збережені історичні центри міст, а саме: Кропивницького, Олександрії, Бобринця, Нової Праги, які не зазнали значних руйнацій ні в часи Великої Вітчизняної війни, ні в післявоєнний радянський період. Збереглося багато будівель – пам'яток з цікавою історією, в тому неповторному «цегляному стилі», що з'явився в кінці 19 – на початку 20 ст. в Україні. І саме історичні центри наших міст можуть стати одним із брендів області. Є багато краєзнавчих матеріалів про місцеві архітектурні пам'ятки для організації цікавих екскурсій в нетрадиційному форматі, які можна проводити просто неба. Це, перш за все, анімаційні театралізовані екскурсії.

Саме таку екскурсію розробив сектор «інформаційно-туристичний центр» відділу краєзнавства ОУНБ ім. Д.І. Чижевського у співпраці з ГО «Екскурс-інформ». Досвід проведення таких екскурсій мають Львів, Одеса, Київ, Чернігів, Полтава, Ужгород, а тепер і Кропивницький.

Маючи особливу привабливість, костюмовані екскурсії повертають нас у минуле, створюючи при цьому загадкову атмосферу. Перша така екскурсія відбулась 27 вересня 2019 р в рамках заходів муніципального інвестиційного форуму «TIME to INVEST» у м. Кропивницький. Вона має назву «Машина часу» і присвячена Дню туризму. Чому саме така назва? Оглядова екскурсія містом з елементами театралізації – це не просто прогулянка містом, це насичена фактами розповідь екскурсовода про історію та архітектуру. Особливість таких екскурсій полягає у тому, що туристи мають змогу особисто познайомитися з легендарними історичними персонажами старого міста, стати частиною історії та взяти участь у театральному дійстві. Вирушаючи на звичайну оглядову прогулянку з гідом, туристи несподівано переносяться у найкраще повітове місто півдня Російської Імперії – Єлисаветград. Під шурхіт старовинного одягу відкривається завіса часу і минуле міста оживає.

Що приховує історія будівництва фортеці? Про це розповідь офіцер-охоронець, він, як годиться, несе варту біля гармат. А потім, гуляючи вуличками повітового Єлисаветграда, можна несподівано познайомитись з господарем міста паном Пашутіним, послухати, як запекло сперечаються про архітектуру та забудову міста дві дами біля будинку лікаря Мейтуса, і – гайда до заводу Ельворті. Там вже чекає пан головний інженер заводу. Він розповідь про завод та про перспективи розвитку найпотужнішого сільськогосподарського підприємства світового рівня.

Різні історії трапляються на вулицях міста. Можна зустріти дружину офіцера й розпитати її про життя військового містечка та про будівництво «Зимового театру». А біля театру поспостерігати за театралами, які прийшли на прем'єру вистави «Наталка Полтавка». Виставу привезла до міста маловідома трупа під орудою колишнього актора Марка Кропивницького. І ось, несподівано ми бачимо ту, що стала легендою українського театру. Із дверей театру корифеїв (колишнього «Зимового театру») до нас виходить

прима трупи Марка Кропивницького Марія Заньковецька. Вона розповідає про свій дебют в головній ролі Наталки Полтавки на сцені «Зимового театру». У наш час на згадку про цю подію на початку Театральної площі встановлений пам'ятник Наталці Полтавці. Проект втілювався у життя під час семінарів для майбутніх екскурсоводів «Сучасний екскурсовод», які проводились протягом липня-жовтня 2019 р. на базі сектору «Інформаційно-туристичний центр» відділу краєзнавства ОУНБ ім. Д.І. Чижевського. Під час семінарів майбутні екскурсоводи навчалися розробляти власні екскурсії та опановували навички спілкування з аудиторією. Робота на локаціях у ролі провідників тих часів (гід-акторів) дозволила учасникам отримати новий досвід створення інтерактивних театралізованих екскурсій.

Такі проекти сприятимуть розвитку екскурсійного туризму в регіоні та піднесенню інтересу громадськості до історичної спадщини, а екскурсії відкривають нові можливості для бібліотек у популяризації краєзнавчих знань.

Просуванню власних геокультурних брендів території на Кіровоградщині сприятиме розвиток нових видів туризму. Це перш за все селфі-туризм. Своє значення сленгове слово селфі, як не важко здогадатися, бере від англійського Self, що перекладається як «себе» або «сам». Не дивлячись на те, що більшість інтернет-користувачів кепкують з цієї культури, селфі залишаються популярними. Мода на селфі та широкі можливості для публікації фото в соціальних мережах породжує нові захоплення в туристів. Селфі-туризм – це подорожі з метою зробити свій фотопортрет в різних точках світу. Все частіше мандрівники обирають маршрути, керуючись «фотогенічністю» того чи іншого місця на планеті. На Кіровоградщині дуже багато місць для селфі. Залишається тільки всі ці місця визначити, сфотографувати і зробити гарний опис. На основі цієї інформації вже можна створювати рекламні листівки та путівники для селфі-туризму. Районні та сільські бібліотеки володіють оригінальними краєзнавчими матеріалами про цікаві місця (історичні, природні, релігійні, розважальні), які знаходяться в селах та

містечках області. Визначення майданчиків для селфі та створення їх описів сприятиме популяризації туристичної привабливості краю.

В області є можливість для розвитку нестандартних видів туризму, таких як кінотуризм та духовний туризм.

Кінотуризм – це подорожі по місцях, де проходили зйомки відомих кінострічок. Шанувальники кіно готові витратити чималі гроші і подолати сотні кілометрів, щоб відвідати місця зйомок улюблених фільмів і серіалів. До чого тут ми? За останні 10 років у Кропивницькому проходили зйомки двох серіалів: «Синдром дракона» та «У минулого в боргу», а ще на Кіровоградщині є унікальне місце, де відбувалися зйомки українського історичного фільму «Червоний» (екранізація одноіменного роману Андрія Кокотюхи). Частина зйомок відбувалась у нашій області, в унікальному місці, яке має назву Кочубеївський рудник (або Кочубеївські штольні). Цей рудник належав свого часу відомому українського роду вельмож – Кочубеям. Зйомки відбувалися у березні-квітні 2016 року. Спеціально для цього були побудовані дерев'яні сходи та облаштунки, які майже збереглись і дотепер. Особливого шарму додає те, що катакомби знаходяться практично серед поля, а підхід є лише ґрунтовою дорогою. Ніщо не передбачає їх появи, коли з нізвідки виринають пагорби і урвища. А вже підійшовши ближче, ви побачите вхід у саму ущелину. Це цікавий туристичний об'єкт, який можна розвивати в якості селфі-туризму, літературного та промислового туризму.

Духовний туризм має суттєву різницю з паломництвом. Мета духовного туризму зазвичай – бажання не стільки змінити обстановку, скільки змінити себе. Іншими словами, це подорож з метою самопізнання, перетворення власного внутрішнього світу, пошуку краси і гармонії. У нас є багато місць, які вважають місцями сили: Монастирище, алея менгірів, плато Ексампей, Чорне озеро. Створення і поширення інформації про ці об'єкти та розробка екскурсійних маршрутів до них могли б бути одним із нових трендів краєзнавчо-туристичної діяльності бібліотек

області. Такі проекти сприятимуть ліквідації нерівномірності надання інформації про туристичні ресурси області. Зараз є багато інформації про обласний центр, тоді як інші частини краю рідше стають об'єктом уваги, і це одна з причин, що гальмують розвиток туризму в регіоні.

Активізація пошукової, дослідницької роботи з метою вивчення історії свого краю, місцевих обрядів, звичаїв дозволить створити гарний туристичний іміджевий бренд Кіровоградщини. Адже позитивна реклама і співпраця з новими партнерами дозволить збільшити потік туристів до нашої мальовничої області.

Молодь в бібліотеці: реальність, що формує майбутнє

Валентина Зеленіна,
*заступник директора з наукової роботи
Обласної бібліотеки для юнацтва ім. Є. Маланюка*

«Бібліотеки – це дійсно ворота в майбутнє».

Ніл Гейман, англійський письменник-фантаст

*«... щоб мати майбутнє,
потрібно бути готовим робити щось нове».*

Пітер Друкер, американський вчений-економіст)

Молодь як особлива соціально-демографічна група вимагає підвищеної уваги – вона сьогодні формує і несе в собі образ майбутнього, саме на неї покладається відповідальність за розвиток суспільства і благополуччя старшого покоління.

Сучасна молодь багато в чому відрізняється від молоді попередніх поколінь. Найбільш нетиповими якостями є: ошадливість, працьовитість, турбота про власне здоров'я, культурність і ввічливість, а також щирість і релігійність. Але поруч із цим на шляху до успіху трапляються певні обставини, труднощі, які заважають процесу самореалізації молоді людини.

Наша бібліотека, здійснюючи бібліотечне обслуговування юнацтва більше 40 років, сприяє соціалізації молоді. Це і отримання якісної освіти, і вибір професії, і створення сім'ї, і формування навичок здорового способу життя, і набуття правових та екологічних знань, а також вміння орієнтуватись у політичному житті країни. Головним завданням бібліотека вбачає надання юнакам та дівчатам максимуму знань і моральних орієнтирів, що забезпечить їх формування як активних і творчих особистостей.

Задовольняючи інформаційні потреби користувачів, ми завжди враховуємо зміни, що відбуваються в молодіжному середовищі, системі освіти, технологіях і в суспільстві.

Сучасна молодіжна аудиторія найбільш охоче бере участь в інтерактивних заходах: рольових і мультимедійних іграх, акціях, конкурсах, тренінгах, проектах.

У добу цифрових технологій бібліотеки перетворюють себе. Перед ними постають питання: що повинно бути у бібліотеці, яка форма спілкування є найбільш привабливою для молоді? Від бібліотек вимагається все більше – вийти за рамки обміну книжками і перетворитися на громадські центри.

З впевненістю можемо сказати, що нашій бібліотеці це вдалося.

Позитивного іміджу в області та за її межами набула масштабна бібліотечна вулична акція для молоді «Фестиваль молодіжної книги на вулиці Дворцовій», започаткована ще у 2008 році до Всеукраїнського дня бібліотек. Метою проведення Фестивалю є патріотичне виховання юнаків та дівчат, формування громадянської позиції молоді, розкриття її культурного та духовного потенціалу, залучення до участі в культурному житті Кіровоградщини, популяризація читання в молодіжному середовищі.

У цьому році проведено вже XI-й Фестиваль молодіжної книги на вулиці Дворцовій – «Етно-фешн у книжковому містечку», який згуртував навколо бібліотеки 55 організацій-партнерів, захід відвідали близько 3,0 тисяч молоді.

Фестиваль є яскравим підтвердженням того, що соціальне партнерство як вид взаємодії розкриває широкі можливості для бібліотек, а нові форми роботи руйнують стереотипи про бібліотеки; створюють нові комунікативні канали для популяризації книги, читання, діяльності бібліотеки в цілому. Завдяки цій наполегливій праці навколо бібліотеки гуртуються люди різного віку, різного статусу, різних професій.

Успіхом у молоді, мешканців та гостей міста Кропивницького користуються й інші вуличні акції бібліотеки – до Дня Європи, Дня молоді, Дня незалежності України, Дня міста. Ці заходи мають велике значення для розвитку духовної культури підрастаючого покоління. Досвід організації та проведення вуличних акцій поширено на бібліотеки області.

Щорічно колектив бібліотеки впроваджує інноваційні форми роботи, серед яких – обласні акції: «Привітай Україну голосно» (до Дня незалежності України, 2016 р.); з метою популяризації серед молоді творчості українських письменників – «Мов фенікс, з попелу, воскресло слово» (до 250-річчя від дня народження І.П. Котляревського, 2019 р.), «Мандрі в пошуках України» (до 120-річчя від дня народження Є. Маланюка, 2017 р.), «Акорди поезії українського Каменяра» (до 160-річчя від дня народження І. Франка, 2016 р.).

Починаючи з 2015 року ми використовуємо в своїй практиці і таку форму роботи як бібліопроєкт.

За бібліопроєкт «Креативна середа» (проведення у вечірній час тематичних комплексних заходів, спрямованих на організацію змістовного сімейного та молодіжного дозвілля) книгозбірня отримала звання «Бібліотека року 2015» у щорічному Всеукраїнському конкурсі «Бібліотека року», який проводиться Українською бібліотечною асоціацією спільно з Міністерством культури України.

Унікальним явищем є бібліопроєкт Патріотичний арт-табір «Сторінками історії», започаткований у 2017 році нашою бібліотекою спільно з Кропивницьким кошем

УДЮТ «Січ» в рамках обласної програми оздоровлення дітей влітку. Працюючи в проекті, підлітки-волонтери навчались бути лідерами, відповідати за інших та піклуватись про них. Досвід реалізації бібліопроекту включено до збірки «Каталог кращих практик молодіжної роботи в Україні» Міністерства молоді та спорту України.

На сьогодні в бібліотеці діють бібліопроекти «Life safe» (Подбай про свою безпеку), «Патріотичні діалоги «Україно, ми – дочки твої й сини» (2017-2019 рр.), «З екрану в реальність» (2018-2019 рр.).

У віртуальному просторі продовжується реалізація бібліопроектів «Нові часи – нові герої» та «Миті війни: родинна пам'ять живе». Матеріали цих бібліопроектів активно використовуються при проведенні заходів патріотичного спрямування.

Користується попитом і віртуальний бібліопроект «Лауреати обласної літературної премії імені Євгена Маланюка», де у вільному доступі, згідно дозволів авторів, представлені повні тексти книг. На сьогодні загальна БД «Електронна бібліотека» нараховує 68 прим. документів, подарованих або оцифрованих працівниками бібліотеки.

На реального та потенційного користувача спрямований проект бібліотеки та обласного радіо «Скіфія-центр» щодо спільного створення передачі «Дива Кіровоградщини». За 3 роки бібліотечними фахівцями підготовлено та проведено понад 60 радіопередач краєзнавчого спрямування. Сподіваємось, що проект буде діяти і надалі.

На розвиток науково-дослідницької діяльності та патріотичне виховання молоді був спрямований обласний краєзнавчий конкурс учнівської молоді «Я пам'ятаю! Я пишаюсь!» («Центральноукраїнці в боротьбі за незалежність Батьківщини»), який проводився бібліотекою спільно з факультетом історії та права Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. Володимира Винниченка (2016-2018 рр.).

Працюючи з юнацтвом та молоддю, ми постійно спостерігаємо за змінами, що відбуваються в галузі освіти.

Зокрема, останнім часом в освітньому просторі України набирає оборотів тренд STEAM-освіти.

Вона охоплює природничі науки (Science), технології (Technology), технічну творчість (Engineering), мистецтво (Art) та математику (Mathematics).

Однак, STEAM – це не просто технічна освіта, а вдале поєднання креативності та технічних знань.

Головною перевагою STEAM-освіти для сьогоднішніх школярів є їх підготовка до реального життя. STEAM-підхід дозволяє виховати у молоді гнучкість та критичне, практично орієнтоване мислення.

Критичне мислення та підвищення медіаграмотності різних категорій молоді формується завдяки тренінговим заняттям «Не дозволяй собою маніпулювати».

З метою поширення серед школярів інформації про професії технічного спрямування, щорічно проводяться години, дні, тижні кодування.

Завдяки таким заходам молодь має можливість більше дізнатися про програмування, інформаційні технології, побачити комп'ютер «зсередини», проявити фантазію при створенні власного сайту, отримати інформацію щодо професій, пов'язаних з програмуванням та кібербезпекою.

Так, «Тиждень кодування у Кропивницькому» (2018 р.), реалізований в рамках ініціативи Meet and Code, який впроваджується Ресурсним центром «Гурт» у співпраці з організаціями TechSoup Europe та Haus des Stiftens gGmbH за фінансування SAP, мав на меті поширення інформації про програмування та інформаційні технології серед молоді міста. Для учасників були проведені наступні заходи: інтерактивна гра з програмування «Програмувати? Це просто!»; інформаційний калейдоскоп «Беремо ідеї у природи»; мультимедійний журнал з елементами гри «Blockchain – технологія майбутнього»; зустріч з викладачами та студентами магістратури Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка та Центральноукраїнського національного технічного університету; practical games «Створи свій сайт» – змагання команд різних шкіл міста по створенню власного сайту на

базі WordPress. Протягом тижня діяла книжкова виставка «ІТ-технології: вчора, сьогодні, завтра».

В рамках проекту 2019 року «Пазл-квест «Довгий шлях маленького робота Кіні» (Квест з програмування для підлітків) користувачі бібліотеки мали, згідно програми, зібрати пазл під час квесту, здійснити програмування та виконати певні завдання tankbot-ми та mbot-ми. Також для учасників була проведена інформаційна сесія «Видатні особистості в світі ІТ».

Працюючи з юнацтвом та молоддю з питань профорієнтації, ми допомагаємо молодим українцям бути конкурентоспроможними на ринку праці.

Сьогодні молодь у бібліотеці спілкується з письменниками та отримує поради щодо написання творів, презентує власну творчість, вивчає англійську мову разом з волонтерами Корпусу миру США, здобуває корисні навички на майстер-класах відомих майстрів декоративно-ужиткового мистецтва та досвідчених тренерів громадських організацій, отримує правову інформацію від фахівців юстиції тощо.

Бібліотека підтримує творчі ініціативи і проекти молоді, серед яких – ініціатива студентів Кіровоградського музичного коледжу – «Музичний батл», молодіжної організації «Молот» – вулична акція «Ми та Європа», громадської організації «Пробудження України» – «Тверезі посиденьки».

За ініціативи молодшої письменниці Ольги Мігель за її романом «Сновида» була створена перша в області бібліотечна квест-кімната, презентована бібліотечним фахівцем на обласному семінарі. Нам приємно, що практика організації квест-кімнати продовжена Олександрійською юнацькою бібліотекою.

Бібліотекою впроваджуються в роботу нові послуги, серед яких – користування е-послугами. Завдяки доступу до Інтернету молодь має можливість ознайомлюватися з інформацією органів влади, коментувати їхні ініціативи й таким чином брати участь у прийнятті важливих рішень.

У бібліотеці молодь також користується сервісами електронного навчання, здійснює за допомогою бібліотечних працівників промоцію власних художніх чи інтелектуальних продуктів у світовому інформаційному просторі. І такі послуги цілковито відповідають нашій місії.

Отже, серед пріоритетів нашої бібліотеки є і залишаються: впровадження і розвиток нових інформаційних технологій та нових послуг для задоволення потреб молоді, створення необхідних умов для *розвитку і саморозвитку особистості*.

Науковий опис стародруків в електронному каталозі бібліотеки

*Наталія Зеленська,
завідувач відділу рідкісних та цінних видань
ОУНБ ім. Д.І. Чижевського*

Основний напрямок роботи відділу рідкісних та цінних видань – формування, вивчення та науковий опис рідкісних видань бібліотеки. Мета наукового опису видання – сприяння його обліку та збереженості.

В бібліотеках України активно розвивається процес використання сучасних електронних технологій для створення електронних копій та бази даних рідкісних видань.

Вже понад двадцять років відділ рідкісних та цінних видань працює над створенням цифрової бібліотеки. На сайті нашої бібліотеки в розділі «Цифрова бібліотека» розміщено понад 200 електронних копій рідкісних видань. Основним напрямком цієї роботи є першочергове оцифрування видань з історії нашого краю та України.

Рідкісні видання відображені також в електронному каталозі бібліотеки та базі даних «Цифрова бібліотека».

Робота з наукового опису стародруків розпочалася під час створення працівниками відділу регіонального реєстру культурного надбання. Описуючи книги, вони звертались до вже створеного «Каталогу кириличних

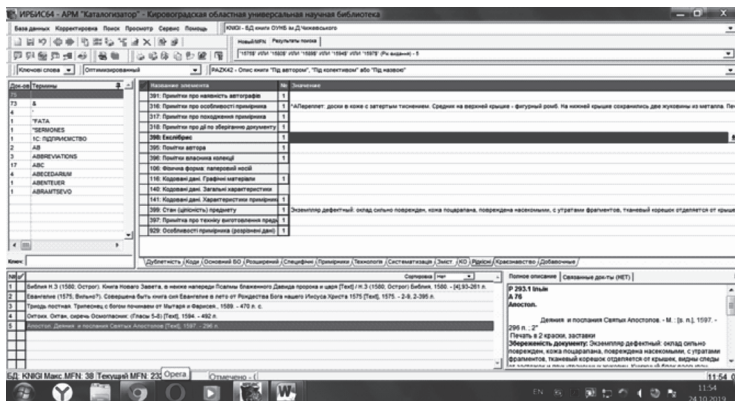
стародруків», в процесі роботи записи вдосконалювались та поповнювались.

Однак бібліографічний опис сучасних книг не надає всієї повноти та точності, необхідних для надійної ідентифікації рідкісного видання. Автоматизована система «Ірбіс», як і будь-яка інша програма опису книг, має стандартний набір полів для бібліографічного опису, що обмежує можливості створення повного наукового опису видання. Тому для більш детального бібліографічного опису працівники відділу автоматизації та електронних ресурсів додали підполе «Рідкісні», яке містить:

- Примітки про наявність автографів;
- Примітки про особливості примірника;
- Примітки про походження примірника;
- Примітки про дії по зберігання примірника;
- Екслібриси;
- Помітки автора;
- Помітки власника колекції;
- Стан предмету.

Ці та інші примітки надають максимальну характеристику кожному примірнику.

Опис примірника вівся з титульної сторінки при її наявності. Використовувались книгознавчі каталоги; великі можливості для створення наукового опису зараз надає Internet.

Працівники відділу каталогізації доповнювали описи в БД «Книги». Під час роботи над створенням широкого бібліографічного опису уточнювались відомості про примірник: оправа, блок книги, ілюстративний матеріал та ін.

До стандартного бібліографічного опису включено формат книги, який визначається в залежності від стандартного розміру видання – в лист.

Описувалась оправа видання (за наявності), її елементи: застібки, захисні декоративні та накладні елементи.

Деякі книги представлені в фонді в двох примірниках. Тоді кожен примірник описувався індивідуально. Відмінності у примірниках можуть бути різними: від оправи до написів, навіть у форматах (коли один з примірників проходив реставрацію чи ремонт), різний стан збереженості.

З метою посилення відповідальності за збереження стародруків, рідкісних і цінних видань необхідно провести роботу по паспортизації рідкісних видань, коли на кожен примірник створюється повний опис. Провідні бібліотеки України пропонують на першому етапі створювати короткі описи. Це забезпечить від підміни, викрадення. Крім контролю паспорт дає змогу слідкувати за фізичним станом примірника.

Соціокультурна діяльність бібліотеки як чинник підвищення іміджу бібліотеки серед місцевої громади. З досвіду роботи Новоархангельської районної бібліотеки

Олена Каплун,
*директор Новоархангельської
районної бібліотеки для дорослих*

Адміністративно-територіальна реформа в нашій країні створює нові виклики і ризики для публічних бібліотек. Рішення про доцільність функціонування бібліотек, їх статус, кількість працівників, фонди, опалення у зимовий період прийматиме сама громада, адже бібліотеки громад фінансуються із місцевого бюджету. Закриття бібліотеки або скорочення штату – найпростіший засіб економії бюджету в очах багатьох керівників. Тобто єдиний засіб виживання в наш непростий час – постійно доводити громаді свою користь. І бібліотечні заклади Новоархангельщини працюють над підняттям іміджу бібліотек в громаді, щоб закріпити думку про необхідність бібліотек, а для цього у нас є всі ресурси, адже рівень розвитку бібліотеки впливає на загальний культурний, освітній рівень населення. А високий інтелектуальний рівень жителів має забезпечити конкурентоспроможність громади. Бібліотека – це заклад, що надає безкоштовні послуги та працює із соціально незахищеними верствами населення. Для дітей і підлітків із бідних сімей, пенсіонерів, вимушених переселенців, бібліотека – єдине місце, де вони можуть одержати вільний доступ до інформації, культурного життя та онлайн-послуг.

Новоархангельська районна бібліотека є місцем, де відвідувач може поєднувати дозвілля з пізнанням, розвитком творчих здібностей, придбати додаткові компетенції, нові навички. У наш час бібліотека – це інформаційний та культурний центр, який повинен стати осередком розвитку місцевої громади. В результаті бібліотека отримує зворотний зв'язок – рекламу та підтримку громади.

Допомагати громаді в організації і проведенні заходів, свят; активно діяти в соціальному просторі, шукати партнерів, союзників, можливостей додаткового фінансування, співпрацювати з громадськими організаціями – ось основні завдання, які ми ставимо перед собою. Тож Новоархангельська районна бібліотека підвищує імідж через соціокультурну діяльність. Протягом року в бібліотеці та за її межами проводяться різноманітні заходи, присвячені знаменним датам та різноманітним подіям. До проведення заходів залучаються партнери бібліотеки – районний будинок культури, школа естетичного виховання, організація ветеранів АТО, будинок дитячої та юнацької творчості, школи, СПТУ, користувачі бібліотеки, запрошуємо керівників району. Для організації та проведення заходів використовуємо сучасні технології, вивчаються та використовуються нові спеціальні програми для створення відеоробіт, роликів, презентацій, буктрейлерів. Новоархангельська районна бібліотека презентує свою роботу в ЗМІ, на власному сайті, у соціальній мережі Facebook та в ютубі.

Проводячи заходи, завжди пам'ятаємо про те, що користувач хоче почути та побачити щось нове, цікаве, самому взяти участь у заході. Для цього використовуємо різноманітні інтерактивні форми роботи, виготовляємо та оформлюємо цікаві книжкові виставки, готуємо читальний зал під кожен конкретний захід, щоб відвідувачі бібліотеки звернули увагу, зацікавилися, захотіли ще сюди прийти.

Колектив бібліотеки вже декілька років поспіль проводить вуличні акції до Дня торта, Дня закоханих, Дня проти куріння, Дня рідної мови та інше. Такі заходи не тільки несуть інформаційну складову, а й змінюють думку жителів про роботу районної бібліотеки, її діяльність. В акціях беруть участь всі охочі, а керівництво району, відділ культури, депутати різних рівнів бачать нашу роботу.

Активно працює районна бібліотека з ветеранською організацією. Це наскільки вже стало традицією, що активні

учасники завжди цікавляться, коли ми знову їх запросимо до себе на гостини. У нас селище не велике, відсутні заклади, в яких можна відпочити жителям селища різного віку, а людям старшого віку особливо немає де відпочити, поспілкуватись, вони з задоволенням відвідують заходи, які організує районна бібліотека. Так, вже традиційним стало відзначення новорічних свят, Дня жінок. В березні 2019 разом з ветеранською організацією провели жіночий діалог «Жінка. Весна. Любов». Учасниці заходу не тільки слухали чудові вірші про жінок та кохання, а й активно брали участь в конкурсі «Попелюшка», розгадували смачні загадки, були акторами в «Театрі мініатюр», декламували вірші та читали гуморески. Бібліограф Ольга Воробйова провела інформ-хвилинку «Березневі коти». З нагоди 78-ї річниці початку Німецько-радянської війни в Новоархангельській районній бібліотеці провели годину-реквієм «Вогонь скорботи в серці навіки». Перед учасниками заходу виступили заступник селищного голови Микола Бурдига, заступник голови Новоархангельської районної державної адміністрації Лариса Поліщук та голова ради районної організації ветеранів України Ніна Іванець. Вони згадали про страшні події війни, мільйони життів, які забрала війна та жителів району, які брали у ній участь. Важливою складовою заходу стало виконання військових пісень аматорським хором колективом «Співоча діброва» та аматорським ветеранським хором колективом «Осінній гай».

До Дня визволення Новоархангельщини провели історичний екскурс «А пам'ять священна». До Дня пам'яті та примирення було проведено акцію «Вітальна листівка». Кожного року проводяться заходи до Дня людей похилого віку. Під час цих зустрічей працівники бібліотеки готують для учасників конкурси, вікторини, ігри, танці, відеоролики. За чашкою чаю та смаколиками гості спілкуються, співають пісні молодості, читають вірші.

Так вже склалось, що районна бібліотека обслуговує не тільки дорослого читача, а й дітей, і вже давно

перетворилась на бібліотеку сімейного читання, тож і для маленьких користувачів проводяться цікаві змістовні заходи протягом року. Зазвичай це ігри, конкурси, вікторини, майстер-класи та інше. Протягом року діти завітали до бібліотеки на бібліоланч «Вчимося жити, дружити, любити», зустріли Китайський Новий рік, провели День без інтернету, взяли участь в інтелектуально-філологічній грі «Мови рідної ніжний цвіт», бібліотрансформері «Чарівні зерна доброти», Дні здоров'я, стали учасниками години сміливих ідей «Відходи в доходи».

Щорічно 1 червня до Дня захисту дітей районна бібліотека організовує бібліополян у парку селища чи на іншому майданчику з різноманітними локаціями. Кожен працівник бібліотеки проводить конкурс чи гру, знайомить з новими надходженнями чи займається з меншими дітьми розмальовками. В цьому році було підготовлено ряд заходів під загальною назвою «Життя маємо – за нього відповідаємо». Учасники познайомились з книжковою виставкою-вікториною «Острівць безпеки», грали в слова «Відгадай транспорт», відповідали на питання експрес-інтерв'ю «Що ти знаєш про правила дорожнього руху». У творчій роботі «Телефони знай оці – допоможуть у біді» маленькі учасники повинні були сказати, на який номер дзвонити, якщо сталася пожежа, чи комусь стало зле і т. д. Також діти погралися в бібліолото «Можна – не можна» та побували у майстерні фантазерів «У країні дорожніх знаків». Найменші дітлахи могли просто розфарбувати розмальовки. Кожного року фінансову підтримку для придбання призів отримуємо від служби сім'ї і молоді. На такі свята завжди приїздять діти з найближчих сіл, і всім цікаво, весело. Відвідують заходи для дітей і дорослі гості: батьки, спонсори, меценати та керівництво району. Приємно, що нашу роботу цінять, нас підтримує районна адміністрація, районна рада, відділ культури; батьки дітей дякують за те, що робимо цікавішим та пізнавальним світ їхніх дітей.

У працівників районної бібліотеки довгий час визрівала ідея щодо облаштування власної, відкритої території,

---

з можливістю у будь-який час проводити заходи просто неба. Певний досвід та напрацювання у цьому напрямку у нас є. Ми організовували масштабні заходи – фестивалі, акції поруч з бібліотекою, в парку, на площі, стадіоні тощо. Але були незручності – рух вуличного транспорту, доставка необхідного інвентаря, літератури, відсутність легких, пересувних, мобільних меблів. Тож не вистачало власної, спеціально облаштованої зони поруч з приміщенням бібліотеки для створення невимушеної атмосфери, спілкування людей з книгою, один з одним на свіжому повітрі.

Поза бібліотекою була відповідна територія, але вона знаходилася у край занедбаному стані. Жалюгідно виглядали стіни бібліотеки, газон, зарості дерев та кущів. Крім того, ця територія належить ще кільком власникам, які ніколи не переймалися її доглядом, ремонтом та прибиранням.

Коштів на проведення будь-яких будівельних робіт у бюджеті установи не передбачалося. На бібліомайданчику ми планували проведення цікавих заходів, підтримку різноманітних проектів, творчих особистостей, це місце, де можна експонувати свої роботи, навчитись чомусь новому та навчити когось, тут можна отримати допомогу владних структур та спонсорів.

Тож в цьому році ми здійснили свою мрію. Була розроблена програма розвитку Новоархангельської районної бібліотеки «Бібліодворик. Виходь гуляти». Разом з помічниками прибрали, вивезли сміття, відремонтували стіни і зробили безпечне для дітей місце, зручне для проведення заходів. Над створенням працювали бібліотекарі, члени їх сімей і користувачі, а саме головне – нашу ідею підтримало керівництво району, знайшло спонсора, за кошти якого змогли придбати палатку, мобільний стелаж для виставок, розкладні стільці та інше. Силами помічників виготовили меблі. Першими оцінювачами були працівники будинку дитячої творчості, їм дуже сподобався наш дворик, тому що на час канікул було заплановано багато спільних заходів. І вже в червні кожного дня у нас були діти з різних сіл

району, для яких працівники бібліотеки підготували конкурси, вікторини, ігри, рухавки та багато нової літератури. Відвідувала наш дворик і молодь, і люди старшого віку.

Працює районна бібліотека і для молоді. Це в основному старшокласники та учні Торговицького СПТУ. Так до Дня Соборності разом з РБК провели захід «Соборна і єдина моя Україна», на якому були присутні учні старших класів школи-гімназії №1. Вітав зі святом голова районної державної адміністрації Сергій Сергійович Васильченко. До Дня пам'яті Героїв Крут для старшокласників провели історичну годину «Герої Крут для нащадків взірець», на заході виступила заступник голови районної державної адміністрації Л. Поліщук, заступник голови районної ради Садіков, зберігач фондів районного краєзнавчого музею Владислав Шимченко, старшокласники. Згідно цільової програми по роботі з молоддю «Світ навколо нас» цікаво пройшов туристичний перфоменс – «Китай зблизька», на який були запрошені голова ПСП «Синюха», голова ради сільгоспвиробників району, заслужений працівник сільського господарства України Ольга Голобородько та сільський голова с. Торговиця Юрій Кернер. Кожен з них у службових справах побував у Китаї, познайомився з країною, побував у декількох її провінціях, у столиці та на Великій китайській стіні. Під час розповідей гості демонстрували фото та відео про цю дивовижну країну, розповіли про співпрацю з аграріями Китаю. Молодь активно задавала питання, цікавилася різними подробицями перебування в країні. До цієї зустрічі гуртківці будинку дитячої творчості підготували тематичні малюнки.

Недаремно в народі кажуть про те, що ініціатива карається. Так сталося і у нас. Коли проводились різні заходи до календарних дат, в РБК запрошували бібліотеку виставити книжкову виставку по темі. Нам здалося, це не цікаво – стояти біля виставки і лише знайомити з документами, що представлені на виставці. Ми стали проводити різноманітні акції. Поки люди збираються в залу, бібліотекарі в вестибюлі пропонують взяти участь в

конкурсах, роздають буклети, флаери, вітальні листівки, пропонують розгадати кросворд і таке інше. Це сподобалось керівництву району, відділу культури, і на сьогодні жоден захід не проходить без акції перед початком. Добре, що в районній бібліотеці працює креативний колектив, кожного разу вигадують щось нове й цікаве. Сама остання акція проходила до Дня захисника вітчизни та дня козацтва. Учасникам необхідно було «Зварити» козацький куліш, вибрати правильно одяг для козака та дати йому відповідний військовий чин.

На завершення хочу сказати, що все, що ми робимо, – для людей, і сподіваємось, нашу роботу оцінять, зрозуміють. Власне професійне свято також організуємо самі. Проте в цьому році свято бібліотек для нас зробили наші постійні відвідувачі, учасники заходів, користувачі. Добре, що попередили, що готуються номери, мені лише необхідно підготувати вступ та нагородити кращих працівників. Тож зібрали ми всіх працівників району, ветеранів бібліотечної справи. На свято завітав голова РДА Сергій Васильченко, який дякував за роботу, начальник відділу культури Григоренко О.С. нагородила кращих працівників району, виступали діти зі школи естетичного виховання, дарували нам свої пісні, звучала чудова музика. Неочікувано прийшли працівники РБК, напередодні вони їздили на Агроекспо, тож ми їх не очікували. Гості подарували декілька пісень. На закінчення виступив хор ветеранів. Квіти, вітання, чудові пісні, все було чудово. Було приємно, що нашу роботу цінять, нас підтримують і ми потрібні в цьому такому не простому світі.

Отже спробувати зробити собі ім'я, відмінне від інших, вирізнитися, привернути увагу – ось основні напрямки, за якими ми йдемо до успіху. Імідж бібліотеки створюється її кадрами, головними якостями яких є не тільки професіоналізм та інтелект, але і креативність, красномовство, працездатність, винахідливість, невпинний пошук нових ідей.

Головна дитяча бібліотека регіону на межі століть: історичний екскурс

Олена Ліпей,

*заступник директора з наукової роботи
Кіровоградської обласної бібліотеки
для дітей ім. Т.Г. Шевченка*

Кіровоградська обласна бібліотека для дітей ім. Т.Г. Шевченка є головним спеціалізованим бібліотечним закладом області, що забезпечує реалізацію державної та регіональної політики у сфері культури в інтересах дітей; надає їм всебічну інформацію; сприяє популяризації дитячого та сімейного читання, освітньо-виховному процесу та організації дозвілля дітей і підлітків; є методичним, консультативним та координаційним центром для бібліотек регіону, що обслуговують дітей.

У травні 2019 року згідно юридично оформленої документації нашої бібліотеці виповнилося 60 років.

На жаль, точні архівні дані про рік заснування бібліотеки не збереглися. Відомо, що на початку 20-х років минулого століття в Єлисаветграді було відкрито міську дитячу бібліотеку, яка в 1939 році, після утворення Кіровоградської області, стала обласною.

Тому однією з важливих подій останніх років в діяльності нашого закладу стало видання книги про історію та сучасні сторінки життя Кіровоградської обласної бібліотеки для дітей «Новий погляд на знайому бібліотеку», адже до цього часу не існувало повної версії історії бібліотеки. Книга вийшла друком у 2011 році в Кіровоградському видавництві КП «Поліграфія». Над написанням книги працював авторський колектив у складі фахівців відділу розвитку дитячих бібліотек і маркетингу Ніни Расторгуєвої і Лариси Босюк та безпосередньо мене – Олени Ліпей, заступника директора з наукової роботи. Матеріал книги (обсягом 292 сторінки) подано в хронологічному порядку та проілюстровано понад 300 фотографіями, адже бібліотека, як невід’ємна частинка культури краю, пройшла

багаторічний шлях, розділила світлі й драматичні сторінки історії області та країни в цілому.

Презентація книги відбулась під час Всеукраїнського Дня бібліотек, а також Всеукраїнської науково-практичної конференції директорів обласних бібліотек для дітей у 2012 році, де книгу було подаровано нашим колегам з інших областей та НБУ для дітей. Відтворенню історії закладу у значній мірі допомогли архівні документи, статті з періодики, листи громадськості та спогади бібліотекарів, які вкладали свою душу в справу побудови, розвитку і збереження бібліотеки.

Повертаючись до історії нашого закладу, можна констатувати, що у 1941-1945 рр. під час II-ї світової війни бібліотека не функціонувала і відновила свою роботу у 1946 році. Збереглась, як реліквія, книга сумарного обліку бібліотечного фонду за 1946 рік. На той час бібліотека була розташована у приміщенні колишнього палацу піонерів, читачами були близько тисячі дітей, бібліотечний фонд налічував більше 5 тисяч примірників книг. Поступово фонд бібліотеки збільшувався, у 1953 році він вже становив понад 36 тисяч примірників книг, зроста і кількість обслужених читачів-дітей – до 4 тисяч. Бібліотека потребувала нового приміщення.

У травні 1958 року бібліотека отримала нове приміщення, в якому знаходиться і зараз. Воно було побудовано молоддю Кіровоградщини спеціально під обласну бібліотеку для дітей за проектом технічного бюро Кіровоградського обласного відділу архітектури (автор – К. Сикорський).

Велика заслуга в цьому тодішнього директора закладу Шипілової Валентини Панасівни (1921-1984), яка очолювала бібліотеку з 1952 по 1976 рік. Валентина Панасівна доклала багато зусиль для того, щоб збудувати та відкрити головну дитячу бібліотеку області, вона була висококваліфікованим фахівцем, користувалась великою повагою та авторитетом, сприяла впровадженню в практику прогресивних форм і методів бібліотечного обслуговування

дітей в бібліотеках області. За свою сумлінну багаторічну працю була нагороджена медаллю «Ветеран труда» і отримувала обласну персональну пенсію.

Отже, будівництво обласної бібліотеки для дітей тривало більше двох років, роботи проходили в дуже складних умовах, навіть знайшли та знешкодили снаряд, який не розірвався під час війни. Про все це нам написав Анатолій Васильович Отян, який зараз мешкає у Франкфурті на Майні, а у той час працював майстром на об'єкті, він же і надіслав фото будівництва бібліотеки. Неможливо було передати ту радість, яку відчували усі, хто був причетний до будівництва та відкриття бібліотеки, адже це було дійсно великою справою та чудовим подарунком не тільки дітям міста, а й усієї області.

Приміщення бібліотеки є пам'яткою архітектури і знаходиться під охороною держави. В книзі автори описали неповторну архітектуру будівлі, навели витяг з паспорту об'єкта культурної спадщини, розповіли про різні напрями діяльності обласної бібліотеки для дітей та зміцнення матеріальної бази. Навіть навели цитати зі статей бібліотечних фахівців, які друкувалися у спеціальних періодичних виданнях державного рівня, адже на період кінця 60-х – початку 70-х років минулого століття припадає створення по всій країні окремої мережі спеціалізованих дитячих бібліотек, яких на сьогодні налічується 916, і на обласну бібліотеку для дітей покладаються функції головного методичного центру для дитячих бібліотек регіону.

Після Шипілової В.П. директорами закладу працювали Демещенко Лідія Іванівна та Михальова Світлана Петрівна, які також всією душею вболівали за улюблену справу і зробили значний внесок у розвиток обласної бібліотеки для дітей та бібліотечної галузі області.

Слід згадати і про важкі часи в діяльності бібліотеки. Так, особливістю 90-х років ХХ століття став розпад Радянського Союзу та утворення самостійних незалежних держав. Це були доленосні, визначальні роки в історії України, а отже й усіх сфер життя і діяльності нашого

суспільства. Перша половина десятиліття вирізнялася піднесенням та розмаїттям заходів у всіх напрямках бібліотечної роботи, а головне – прийняттям на рівні держави важливих документів, які мали велике значення для розробки моделі бібліотеки в демократичному суспільстві. Разом з тим, це були роки нестабільної економіки, які призвели до згортання роботи багатьох установ, зокрема і в культурній сфері. Усі ці події не могли не відобразитися на функціонуванні нашої бібліотеки та бібліотек області.

У ХХІ столітті настає новий етап діяльності бібліотеки. В роботу бібліотеки були запроваджені новітні інформаційні технології та сучасні бібліотечні послуги для дітей, відкрито безкоштовну Інтернет-залу, значно оновився бібліотечний фонд та дизайн закладу, налагоджено нові партнерські стосунки. З 2000 року бібліотеку очолює Таїсія Манжула. Саме під її керівництвом відбулись прогресивні зміни, які сприяли зміцненню іміджу закладу. У 2010 році директору головної дитячої бібліотеки регіону присвоєно звання «Заслужений працівник культури України», а в 2015 році Таїсія Сергіївна стає лауреатом обласної премії в галузі культури «Духовний скарб Кіровоградщини» в номінації «За внесок у розвиток бібліотечної справи».

Протягом усього часу колектив бібліотеки здійснює пошук нових, цікавих форм роботи з користувачами, проявляє креативність та творчий підхід в організації дозвілля. Бібліотека є організатором проведення різноманітних культурно-просвітницьких заходів патріотичного, морально-правового, екологічного, естетичного та розважального характеру (300-500 на рік), зокрема, різноманітних майстер-класів для дітей, свята читаючих родин, Всеукраїнського тижня дитячого читання, обласних етапів всеукраїнських творчих конкурсів та конкурсів дитячого читання, програм літнього відпочинку з книгою, бібліотечних сніданків та зустрічей з сучасними письменниками тощо.

На сьогодні бібліотечний фонд нараховує понад 160,0 тис. примірників документів, бібліотека передплачує

більше 100 назв періодичних видань для різних вікових категорій користувачів-дітей та організаторів дитячого читання. Бібліотека щороку обслуговує понад 12 тисяч користувачів, яким видається більше 220 тисяч примірників документів.

У закладі діють локальні комп'ютерні мережі для фахівців та користувачів, функціонують WI-FI зони, блоги відділів, сторінка у соцмережі «Facebook» та бібліотечний веб-сайт (www.libraguchl.kr.ua). За останні три роки за допомогою веб-сайту було запроваджено сучасні он-лайн сервіси для віддалених користувачів, які набувають все більшої популярності серед дітей та їхніх батьків, вчителів, вихователів. Так, станом на 2019 рік діють сервіси: «Продовження книг онлайн», «Попереднє замовлення книги», «Незадоволений читацький попит», «Замовлення екскурсії онлайн» та сервіс надання відповідей на запитання користувачів в режимі реального часу через бібліотечний чат «Онлайн консультант». Завдяки ініціативі фахівців бібліотеки з'являються нові сторінки та розділи, кожен віртуальний і реальний відвідувач може познайомитися з новинами та анонсами масових заходів, отримати інформацію з наших методичних та бібліографічних ресурсів, у тому числі інтерактивного характеру. Набули поширення бази даних електронного каталогу, над створенням яких систематично працюють фахівці відділів комплектування, зберігання, інформаційно-бібліографічних послуг та краєзнавства. На сьогодні бази електронного каталогу вміщують понад 150 тисяч записів. Як результат, у 2017 році Кіровоградська обласна бібліотека для дітей ім. Т.Г. Шевченка стала переможцем Всеукраїнського конкурсу бібліотечних інтернет-сайтів від президії Української Бібліотечної Асоціації в номінації «кращий сайт бібліотеки для дітей/юнацтва», що стало підтвердженням дієвості та ефективності цієї роботи. І буквально днями під час проведення обласного майстер-класу «Безпечні онлайн ресурси для дітей» відбулась презентація онлайн довідника

бібліотек для дітей Кіровоградської області, який представлено на нашому сайті.

Обласна бібліотека для дітей є методичним центром для дитячих бібліотек регіону. Систематичне проведення маркетингових та соціологічних досліджень, постійний аналіз та прогноз діяльності бібліотек для дітей області дає можливість визначати нові підходи до організації роботи. Консультативно-практична допомога надається колегам з області під час методичних виїздів; використовуються можливості електронної пошти та скайп-зв'язку; проводяться різноманітні заходи і навчання системи підвищення фахового рівня бібліотечних кадрів. Про актуальність питань, що піднімаються та обговорюються ОДБ і бібліотеками області, свідчать теми та форми проведення обласних заходів з підвищення професійної компетентності: конкурс на кращий рекламний промо-ролик «Бібліотека для дітей – територія ідей», обласні акції «Бібліотека дитячих мрій», «Читай, я буду слухати!» (у форматі story-time для дітей), виїзні заняття школи бібліотечного консалтингу «Професійний тандем» та обласних творчих лабораторій бібліотечної інноватики для сільських бібліотекарів на базі районних бібліотек для дітей; обласні семінари-практикуми та майстер-класи: «Патріотична свідомість дітей сьогодні – майбутнє України», «Дитяча бібліотека – діапазон можливостей і партнерства», «Формування та збереження фондів бібліотек для дітей – реалії і перспективи», «Формуємо читацький та творчий простір дитини у бібліотеці» та інші.

Обласна бібліотека для дітей ім. Т.Г. Шевченка надає методичну допомогу, координує та організовує участь бібліотек області у конкурсах для дітей всеукраїнського рівня. Зокрема, юні читачі бібліотек брали активну участь та були переможцями на обласних та всеукраїнських етапах у віртуальному фотоконкурсі «map-Ukraine Шевченкіана» (присвяченому 200-річному ювілею Т.Г. Шевченка); Всеукраїнському сімейному конкурсі «Книга пам'яті мого роду» (до 70-річчя Перемоги),

---

Всеукраїнському конкурсі дитячої творчості «Мрії про Україну: дитячий погляд» (до 25-ї річниці незалежності України), Всеукраїнському дитячому літературному конкурсі «Творчі канікули» (2017, 2018).

На базі обласної бібліотеки для дітей щороку проходять професійну практику майбутні бібліотекарі – студенти Олександрійського коледжу культури і мистецтв. Відбуваються лекційно-практичні заняття для бібліотекарів навчальних закладів – слухачів курсів підвищення кваліфікації обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського; екскурсії-знайомства з бібліотекою для вихованців дитячих дошкільних закладів та учнів шкіл міста і області, студентів вузів, колег, партнерів та гостей закладу.

Повертаючись до книги з історії бібліотеки, скажу, що час вносить свої корективи. Сьогодні говорити про те, що книга вийшла б абсолютно такою, як тоді, неможливо, тому що за останні 5-6 років відбулось багато змін у житті суспільства, країни і нашої бібліотеки зокрема. Можна сказати, що ми вже продовжуємо збір матеріалу для другої книги з історії бібліотеки, адже з ініціативи колективу, користувачів бібліотеки та громадськості 14 липня 2015 року на 37-й сесії шостого скликання Кіровоградської обласної ради було прийнято історичне рішення про зміну найменування та присвоєння обласній бібліотеці для дітей імені Тараса Григоровича Шевченка.

У липні 2015 року була відкрита нова сторінка історії закладу. Своє право на перейменування та присвоєння бібліотеці імені Т.Г. Шевченка колектив виборював майже 10 місяців, порушивши клопотання перед обласною радою ще у 2014 році до 200-річного ювілею Великого Кобзаря. І ми вдячні департаменту культури, туризму та культурної спадщини обласної державної адміністрації в особі його директора Животовської Валентини Григорівни, яка підтримала і відстоювала разом з нами цю ініціативу, а також усім нашим активним читачам, батькам, громадським діячам та мас-медіа, які всіляко сприяли цьому процесу.

«Учітьсь, читайте,
І чужому навчайтесь,
Й свого не цурайтесь...»

Тепер ці строки може прочитати кожен перехожий безпосередньо на пам'ятній дошці фасаду бібліотеки. Як ніколи вони актуальні в наш час, адже саме дитяча бібліотека, попри всі негаразди і труднощі, з якими зіткнулася наша країна, є сьогодні одним з головних осередків оновлення духовної культури та формування громадянської позиції майбутніх поколінь.

Від юзера до хакера разом з бібліотекою

*Галина Нікітіна,
завідувач Інтернет-центра
Обласної універсальної наукової
бібліотеки ім. Д.І. Чижевського*

Доброго дня, шановні учасники конференції! Сьогодні я проведу для вас експрес-тур до країни знань і розкажу, як ми навчаємось і кого навчаємо.

16 років тому, 8 серпня, за підтримки Посольства США в Україні в рамках проекту LEAP-III «Інтернет для читачів публічних бібліотек» в обласній універсальній бібліотеці імені Дмитра Чижевського з'явився Інтернет-центр. Сьогодні відділу 16 років – підлітковий вік, тому 2019 рік для нас знаковий – настав час дорослішати й робити рішучі кроки в освоєнні сучасних технологій, – попереду багато змін та нововведень.

Працівники Інтернет-центру докладають багато зусиль, щоб бути «в ногу з часом». Для читачів у вільному доступі є 14 робочих місць, відділ працює 9 годин щодня 7 днів на тиждень. Кваліфіковані та усміхнені адміністратори завжди до Ваших послуг!

За 16 років зусиллями відділу було реалізовано такі освітні проекти:

- LEAP та ІАТР;
- Всеукраїнська програма «Бібліоміст»;

-
- «Підвищуємо якість життя літніх жінок м. Кіровограда»;
  - «Розвиток і підтримка мережі громадянської освіти в Кіровоградській області»;
  - «Сучасний бібліотекар – 2»;
  - «Медійна грамотність для людей поважного віку»;
  - «Meet and code» (у 2018 році – «Хакатон Кодуй граючись» та в 2019 – «Креативний майданчик 3D-Lab»);
  - За звітний період проведено: 2428 тренінгів для 14511 учасників різного віку.

Інтернет-центр надає такі освітні послуги:

- тренінги;
- веб-бесіди;
- квести;
- консультації;
- віртуальні подорожі;
- інтерактивні розваги;
- майстер-класи.

До послуг користувачів є групова та індивідуальна форма навчання. Групові тренінги є двох видів: безкоштовно – для категорія читачів 50+ заняття проходять 5 днів на місяць по 3 години щодня за темами «Основи роботи за комп'ютером», «Основи роботи в інтернет» та «Послуги електронного урядування».

Також до групових занять відносяться тренінги на замовлення, які ми проводили для медичних працівників первинної/вторинної ланки та працівників шкільної/дошкільної освіти групами до 10 чоловік. На замовлення тренінги проводяться за темами, заброньованими замовником.

Тематика наших тренінгів досить широка:

- Основи роботи за комп'ютером (від операцій з файлами-папками до роботи в MS Office Word);
- Основи роботи в Інтернет (від пошуку до збереження інформації на флеш-накопичувач);
- Електронна пошта Gmail та інші сервіси Google (від реєстрації електронної скриньки до Google-maps, Google-диск та ін.);

-
- Створення ефективних презентацій в PowerPoint (навчаємо створювати презентації, які хочеться не лише переглянути самому, а ще й поділитись із друзями);
  - MS Office Excel з нуля до професіонала (навчаємо користувачів рахувати швидко та якісно);
  - Facebook від початківців до обізнаних (пояснюємо різницю між профілем та сторінкою і допомагаємо не тільки зареєструвати саме те, що потрібно користувачеві, а й популяризувати свій акаунт як бренд);
  - Створення блогів (вибір платформи, створення та наповнення блога);
  - Популяризація в соціальних медіа (вчимося не просто поширювати чийсь публікацію, а створювати публікації, які викликають бажання перепостити інших).

На заняттях з електронного урядування слухачі опрацьовують такі теми:

- Робота з сайтами органів влади (як знайти потрібну інформацію на даних інтернет-ресурсах);
- Запис до електронної черги в службах зайнятості Кіровоградської області;
- Як надіслати показники лічильників газу, води, електроенергії;
- Де знайти і як роздрукувати платіжні квитанції для сплати за комунальні послуги;
- Реєстрація особистого кабінету пацієнта в Medcard24 та ін.

На сьогоднішній день без медіаграмотності ніяк не обійтись, тому працівники відділу активно долучаються до просування медійної грамотності серед населення нашого міста. На заняттях розглядаються питання:

- Безпека в Інтернеті: як вберегтись від вірусів та шахрайства в мережі;
- Як перевірити інформацію на правдивість та розпізнати фейк;
- Засоби маніпуляції в публікаціях ЗМІ;
- Що таке новини та як вони створюються;

-
- Соціальні мережі – друзі чи недрузи: як впливають соціальні медіа на наше життя;
  - Основи критичного мислення: як зробити правильний вибір будь-чого: телефона, школи, лікаря.

У зв'язку з тим, що в інтернеті і діти, і дорослі проводять дуже багато часу (практично ми всі живемо у віртуальному світі), був розроблений курс з безпеки в інтернеті для дітей, підлітків та їхніх батьків. На заняттях розповідаємо, що таке «небезпечний контент і віруси» та як захистити від них свої гаджети.

На даний час, в епоху процвітання шахрайства в мережі інтернет, співробітники центру знайомлять учасників курсу з такими поняттями, як фішинг, вішинг, фармінг та ін.

Актуальним питанням не тільки для підлітків, а й для їхніх батьків є ознайомлення з «кібербулінгом», – адже цькування в школах, на жаль, присутнє в нашому житті. Тому головне – правильно і вчасно зреагувати всім заручникам ситуації.

Якщо діти не отримують достатньо уваги від рідних, вони шукають підтримки та розуміння в мережі і можуть потрапити на гачок кібергрумерів, які з легкістю входять у довіру до неповнолітніх, щоб використати в сексуальних цілях.

Також важливою темою є участь дітей-підлітків у суїцидальних іграх, які ще називають іграми смерті. Як саме виявити, що дитина потрапила в халепу, та допомогти вибратися з неї живою, тренери розповідають на заняттях.

Індивідуальні заняття проводяться «один на один» з тренером в зручній для замовника час. Тематика – на вибір користувача, від «базового» комп'ютера / інтернета до приборкання норавливих гаджетів (ноутбуки, смартфони, планшети, е-читанки і т.д.). Також часто запитуються й інші теми, такі як:

- Робота з табличним процесором MS Excel;
- Facebook-сторінка, Youtube-канал (від реєстрації до просування);
- Facebook Messenger, Viber, Whatsapp, Skype;

-
- Робота з відеоредактором VSDC;
  - Scratch-dance (візуально-алгоритмічне програмування).

Так як Інтернет-центр – місце, де можна 100-відсотково отримати не лише інформацію, а й знання – працівники центру активно долучаються до впровадження медичної реформи в закладах охорони здоров'я нашого міста: лікарів первинної ланки ознайомлюють з веб-порталом E-Health – електронною системою, що забезпечує обмін медичною інформацією та реалізацію програми медичних гарантій населенню.

Також працівники навчають відвідувачів користуватись Медичною інформаційною системою Medcard24 (<https://patient.medcard24.net/login/uk/>), – і лікарів, і пацієнтів, допомагають зареєструвати особистий кабінет пацієнта, де можна вести медичні картки всієї родини, записатись на прийом до лікаря, переглянути медикаментозні призначення та направлення на додаткові дослідження від сімейного лікаря. А з медичними працівниками опрацьовується шлях від укладання декларації до ведення електронного прийому пацієнта.

Щоб полегшити медикам момент переходу від паперового до електронного документообігу, тренери надають можливість попрацювати з Тренажером Медичної Інформаційної Системи, спеціально розробленим Міністерством охорони здоров'я України (<https://icpc-trainer.herokuapp.com>, <https://icpc-2.appspot.com>).

Ще один ресурс із арсеналу центру, корисний як медичним працівникам різних рангів, так і простим людям – Портал «Є ЛІКІ» (<https://eliku.in.ua>). На даному ресурсі кожен пацієнт може перевірити наявність лікарських засобів, придбаних за бюджетні кошти, у своїй лікарні.

Також, я вважаю, обов'язковим для вивчення є «Державний реєстр лікарських засобів України», який сформовано державним підприємством «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України». У системі можна

отримати інформацію про зареєстровані в Україні лікарські засоби та інструкції для медичного застосування до них.

Окрім тренінгів в Інтернет-центрі можна відвідати й такі освітні заходи, як Web-бесіди:

- «В гостях у Стіва Джобса або Подорож в Кремнієву долину»;
- «Де живе Інтернет. В гостях у Google»;
- «Онлайн книжкові колекції» (веб-презентація);
- «Біокібернетика Миколи Амосова»;
- «Електронні сервіси та електронні ресурси ОУНБ ім. Д.І. Чижевського»;
- «Електронні бібліотеки України та світу».
- Активним попитом користуються й Віртуальні подорожі за такими темами:
  - «Кропивницький. Історична мапа»;
  - «Відкрий Україну (мандрівка країною)»;
  - «24 факти про Україну та українську мову»;
  - «Найвідоміші музеї світу»;
  - «Віртуальна подорож Європою».

Девіз відділу: **«Навчився сам – поділись з іншими!»**

Хочу навести список моїх найулюбленіших ресурсів, де можна знайти цікаві безкоштовні онлайн-курси:

- Academia.edu – ціла соціальна мережа для співпраці вчених, відкрита у вересні 2008 р. Мережа може використовуватися для того, щоб ділитися з іншими своїми статтями, відстежувати їх цитування, знайомитись з новинами досліджень і розробок за іменами й ключовими словами.
- coursera.org – технологічна компанія, що працює в галузі освіти; заснована професорами інформатики Ендрю Нг[en] та Дафною Коллер зі Стенфордського університету у квітні 2012 року. Coursera співпрацює з університетами різних країн світу для викладання курсів цих навчальних закладів онлайн. Наразі пропонуються курси в наступних галузях: інженерія, гуманітарні науки, медицина, біологія, суспільні науки, математика, бізнес, інформатика та інші.

-
- ed-era.com – студія онлайн-освіти, інтерактивних підручників, освітніх спецпроектів та моделей інтеграції сучасних освітніх рішень у традиційний навчальний процес. Кожен курс розробляється з унікальним підходом до інформації та студентів.
  - itex.org – міжнародна неприбуткова організація, що адмініструє інноваційні програми для розвитку лідерського потенціалу з метою покращення якості освіти, посилення впливу незалежних ЗМІ та сприяння розвитку плюралістичного громадського суспільства.
  - brainbasket.org – некомерційна організація, мета якої – сприяти розвитку освіти українців в сфері ІТ.
  - prometheus.org.ua – перший та найбільший проект безкоштовної освіти для всіх та кожного в Україні, мета якого – зробити найкращі курси від провідних викладачів університетів та організацій світу доступними для всіх.
  - netacad.com – мережева академія Cisco Networking Academy – це програма професійного та кар’єрного розвитку в сфері ІТ, доступна для навчальних закладів та студентів з усього світу. Особисто я рекомендую пройти всім курс «Кібербезпека від Cisco», щоб вміти захищати себе та свої гаджети від небезпеки в мережі Інтернет.

Підводячи підсумки, хочу сказати декілька слів про перспективи на майбутнє.

Клубному життю в Інтернет-центрі все ж таки бути! Ми активно розпочинаємо роботу зі створення клубу «3D-Lab», в якому будемо навчати всіх бажаючих 3D-моделюванню та 3D-друку. Розпочинати будемо з 3D-ручок, які з’явилися завдяки участі в ініціативі Meet and Code, в рамках відзначення Європейського тижня кодування. В подальшому планується поглиблене вивчення програмного середовища для 3D-моделювання та друк моделей на 3D-принтері.

А під кінець хочу запросити всіх, хто прагне вчитися та навчати інших, до Інтернет-центру. Нас можна знайти за

адресою: вул. Велика Перспективна, 24, м. Кропивницький,
I поверх Обласної універсальної наукової бібліотеки
ім. Д.І. Чижевського, Інтернет-центр. З питаннями та
пропозиціями звертайтеся на Електронну скриньку:

int-center@library.kr.ua.

Ми чекаємо на Вас!

Екопросвіта для кожного (Орхуський центр екологічної інформації: 10 років діяльності)

Аліна Осокіна,

*керівник Орхуського центру екологічної інформації,
завідувач відділу документів з економічних,
технічних та природничих наук
ОУНБ ім. Д.І. Чижевського»*

Наталія Ракулєнко,

*головний бібліотекар відділу документів
з економічних, технічних та
природничих наук ОУНБ ім. Д.І. Чижевського»*

З підписанням Орхуської (Оргуської) конвенції про доступ до інформації, участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля, (м. Оргус, Данія, 23-25 червня 1998 року), яка отримала назву Оргуська за місцем її підписання та після її ратифікації урядом України в 1999 р., було започатковано створення інформаційно-тренінгових центрів по всіх областях України. Мета їх роботи – підвищення рівня екологічної освіти та культури громадян, розширення участі громадськості у формуванні державної екологічної політики, формування нового природоохоронного менталітету.

У 2009 році керівництво ОУНБ ім. Д. Чижевського звернулося до Кіровоградської обласної адміністрації з пропозицією створити на базі бібліотеки Орхуський центр екологічної інформації. Сесія обласної ради визнала за

доцільне створення центру на базі спеціалізованого відділу бібліотеки.

У жовтні 2009 року державне управління охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області (зараз Департамент екології та природних ресурсів Кіровоградської ОДА) та бібліотека уклали договір з метою співпраці у створенні та організації роботи Центру при відділі документів із економічних, технічних та природничих наук для забезпечення мешканців регіону актуальною та оперативною інформацією з питань екології. З початку 2010 року Центр активно працює, а екологічна просвіта населення – один із основних напрямків його роботи.

Основні завдання центру: надання екологічної інформації відвідувачам, просвітницька діяльність, проведення заходів з екологічної тематики; формування фонду; проведення тренінгів по формуванню екологічної свідомості; залучення наукових, громадських та ділових кіл до розробки та реалізації спільних проєктів.

Успіх у вирішенні існуючих екологічних проблем, безумовно, залежить від злагодженої роботи і взаємодії всіх структур: обласної державної адміністрації та її управлінь, наукової еліти, учбових закладів, громадських організацій і, звичайно, центрів інформації.

На сьогодні соціальними партнерами центру є: Департамент екології та природних ресурсів, Державна екологічна інспекція, Департамент агропромислового розвитку, обласне управління лісового та мисливського господарства, Регіональний офіс водних ресурсів у Кіровоградській області Державного агентства водних ресурсів України, Департамент соціального захисту населення, науковці провідних вузів міста. Активно співпрацює центр з громадським сектором: дитяча громадська організація «Флора», обласна дитяча громадська екологічна організація «Біосвіт», Всеукраїнська екологічна ліга, громадська організація «Територія успіху», місцевий осередок Всеукраїнської екологічної громадської організації «МАМА – 86», клуб «Мандрівник»,

---

громадська організація «Єлисаветградський Узвіз», міська громадська організація захисту тварин «БІМ», галерея «Єлисаветград», а також навчальні та позашкільні заклади та інші.

За період існування центру, а це 10 років, було налагоджено роботу з цими структурами та проведено багато заходів екологічного спрямування.

Форми роботи екологічного центру різні, сучасні та ефективні. Це, в першу чергу, науково-практичні конференції, круглі столи, тренінги, презентації книг.

Представлю найбільш резонансні та масштабні заходи.

Науково-практична конференція «Екологічна освіта: головні вимоги часу». Мета її – привернути увагу громадськості до сучасного стану і перспектив формування екологічної культури в сучасній школі. У конференції взяли участь науковці, спеціалісти-екологи, викладачі провідних ВУЗів, вчителі шкіл, керівники екологічних гуртків, громадські організації екологічного спрямування.

Науково-практична конференція «Ґрунтознавство: місце та роль у природі й житті людини» виявилася настільки актуальною, що представники обласного телебачення, які висвітлювали цей захід, запросили її учасників продовжити обговорення питань конференції на телебаченні в програмі ток-шоу «Ми».

На семінарах вчителів географії навчальних закладів міста, які постійно відбуваються на базі центру (співорганізатор – «Кіровоградський обласний центр туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді») розглядаються питання пошукової та науково-дослідницької роботи молоді туристсько-краєзнавчого напрямку в позаурочний час.

Не останню роль в інформаційно-просвітницькій діяльності центру відіграють засідання круглих столів, де обговорюються найрізноманітніші екологічні проблеми: нетрадиційні джерела енергії: пошук, розвиток та використання; еколого-соціальна оцінка Чорнобильської події; розвиток екологічного туризму в Кіровоградській області; раціональне використання рекреаційно-туристичних ресурсів регіону; співпраця між представниками влади та

громади для захисту прав на доступ до водних об'єктів; проблеми річки Інгул та шляхи їх вирішення; обговорення з громадськістю матеріалів, викладених в «Екологічному паспорті Кіровоградської області», перспективи розвитку природно-заповідної справи в Кіровоградській області, проблеми створення Чорноліського національного парку на території області та ще багато актуальних питань.

П'ять років поспіль до Всесвітнього Дня водних ресурсів спільно з Регіональним офісом водних ресурсів у Кіровоградській області Державного агентства водних ресурсів України проводяться такі заходи: «Вода і безпека харчування», «Вода і сталий розвиток», «Вода та енергія», «Водні ресурси Кіровоградщини» та інші.

В роботі круглих столів беруть участь як представники державних установ, науковці-екологи, так і студентсько-учнівська молодь.

Працівники центру постійно слідкують за новими тенденціями в масовій роботі. Останніми роками активно впроваджується проведення дискусійних платформ, таких як: «Адаптація до глобальної зміни клімату в Україні» та «Екологія очима молоді». Характерною ознакою цих заходів є можливість молоді поспілкуватися й отримати висококваліфіковані консультації фахівців у галузі екології: провідних спеціалістів державних структур, науковців-екологів, керівників громадських екологічних організацій міста.

Автори-науковці презентують свої роботи відвідувачам центру. На презентацію монографії «Екологічна безпека уранового виробництва» (авторського колективу національного технічного університету В. Ляшенка, Ф. Топольного, М. Мостіпана і Т. Лісової) були запрошені очільники та спеціалісти тих установ і управлінь, які можуть вплинути на вирішення проблеми екологізації технологій розробки уранових родовищ.

Презентація наукової праці професора Центрально-українського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка Кривульченка Анатолія Івановича

«Водні об'єкти Кіровоградської області», яка є основою для формування сучасного повноцінного водного кадастру області, мала великий резонанс серед наукової еліти міста.

Заслуговує на увагу робота з екологічного виховання дітей та підлітків, яка започаткована в 2010 році, а зараз проводиться під час роботи літніх шкільних таборів в рамках Програми літнього відпочинку дітей «Бібліотека – острів фантазії та творчості». Працівники центру пропонують дітям перегляд та обговорення пізнавальних фільмів, різноманітні конкурси, майстер-класи, ігри, загадки екологічного спрямування. Також для молодіжної аудиторії активно впроваджуються ігрові технології – квести, що є інноваційним інструментом формування еколого-інформаційного середовища: «Дивосвіт природи» та «Пригоди в царстві Природи». Працівники центру, як куратори ігор, організують ігровий простір, додають гри системності, створюють умови для її ефективності. В ході гри учасники-квестори отримують нові екологічні знання.

В рамках проекту «Орієнтири – майбутнє», започаткованого центром у партнерстві з міським центром соціальної підтримки сім'ї, дітей та молоді, відбувалися тренінги «Еко-орієнтири: формування екосвідомості особистості» для старшокласників міських шкіл, студентів ВУЗів та волонтерів. До одного з таких тренінгів були залучені військовослужбовці строкової служби у військовій частині Кіровоградської області. Військовики із зацікавленістю намагалися розібратися в екологічних питаннях сьогоднішнього дня, з'ясувати особисте ставлення до їх вирішення.

Працівники центру запроваджують проведення масштабних вуличних акцій та благодійних заходів. Вже чотири роки поспіль в рамках традиційного «Бібліофестивалю на Великій Перспективній» проводиться екологічно-просвітницька акція «Скажи пластику – ні», під час якої мешканцям міста пропонується взяти участь у вікторині «Еко-лото», що навчає культурі поводження з пластиковими відходами. Також всі охочі мають змогу власноруч розмалювати еко-торбу та забрати її з собою.

Заслуговує на увагу й проведення до Дня довкілля конкурсів дитячого плакату «Збережемо природу рідного краю», «Природа і діти», конкурсу малюнків на асфальті «Діти за чисте довкілля». Майже всі роботи порадували оригінальністю ідей та неординарністю виконання. Переможці були нагороджені дипломами та подарунками від організаторів конкурсу.

Працівники Центру не залишилися осторонь вирішення проблеми безпритульних тварин, адже це екологічна проблема. Разом із міською громадською організацією захисту тварин «БІМ» було організовано та проведено благодійні акції «Березневий блюз» (до Всесвітнього Дня котів), «Давайте допоможемо безпритульним тваринам» (до Всесвітнього дня захисту тварин) тощо. Працівники підготували насичену програму, намагалися провести акції так, щоб жоден із учасників не залишився байдужим до проблем безпритульних тварин. А кошти від благодійних ярмарків пішли на утримання та лікування хворих тварин.

Центром накопичений багатий досвід виставкової роботи в галузі екологічної просвіти. Експозиції різноманітні не лише за змістом, але й за формою: виставки творчих робіт, малюнків, виставки робіт учасників Всеукраїнських та обласних конкурсів екологічного спрямування, фотовиставки.

Наприклад, багато років проводились виставки робіт переможців міського фестивалю «Степові джерела» спільно з соціально-психологічною службою гуманітарного департаменту Кіровоградської міської ради; фотовиставки «В об'єктиві натураліста», «Менше сміття – краще життя», «Флора і фауна Кіровоградщини», «Червонокнижні та рідкісні рослини і тварини Кіровоградщини», цикл фотовиставок під загальною назвою «Відкриваючи Україну», що знайомить з роботами юного фотомитця Глеба Цуканова та інші.

Маючи великий інформаційний потенціал, напрацьовані зв'язки з різними державними, громадськими організаціями, Центр став еколого-просвітницьким

майданчиком для проведення заходів не тільки на місцевому рівні, а й на Всеукраїнському. Так, в рамках співпраці з соціальними партнерами Центром було проведено низку заходів, а саме:

- громадське обговорення інвестиційної заявки на будівництво сміттєпереробного комплексу в місті Кропивницький, засідання круглого столу «Екологічні проблеми Кіровоградської області та шляхи їх розв'язання», ініційованих Всеукраїнською екологічною лігою;
- науковцями природничо-географічного факультету Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка презентовано перший україномовний тематичний веб-сервіс геологічного спрямування – інформаційно-освітню систему «Геологічний словник – відкритий навчально-науковий веб-ресурс»;
- Всеукраїнський експедиційно-польовий збір команд юних ботаніків, організатором проведення якого став обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді, теж відбувся на базі центру (до м. Кропивницького приїхали 18 команд із 16 областей України).

Кропивницькі активісти та журналісти в рамках громадської кампанії «Дихати по-людськи» провели дискусію, присвячену екологічній ситуації в місті. Темою зустрічі стало питання «Чому Кропивницький має бути екологічним європейським містом?». До учасників дискусії приєдналися державні службовці, депутати міської ради.

Неординарно та цікаво проводиться наочна популяризація екологічної та природознавчої книги через тематичні виставки, дні інформації та дні спеціалістів: «Екологія житла», «Екологічні проблеми використання земельних і лісових ресурсів», «Альтернативні джерела енергії – екологічно чисті технології», «Радіаційна безпека України», «Організація туристичної діяльності», «До Міжнародного Дня захисту клімату», «Екологічна безпека продуктів

харчування». Книжкові виставки можна переглянути в розділі «Віртуальні книжкові виставки» на сайті бібліотеки.

На сайті бібліотеки є сторінка Орхуського центру (<http://library.kr.ua/orhus/>), корисна не тільки фахівцям-професіоналам, а й широкому колу користувачів. Сторінка містить інформацію про заплановані та проведені заходи центру, про видатних екологів України, про книжкові новинки, що надійшли до центру. Окремими рубриками розміщено екологічний календар, план роботи на кожен рік та віртуальні книжкові виставки. Також на сторінці можна познайомитися з оглядами літератури екологічної тематики.

Працівники центру електронною поштою інформують держслужбовців та науковців вищих навчальних закладів про нові надходження, здійснюють аналітичний опис статей спеціалізованих періодичних видань, аналізують роботу бібліотек області за напрямком «екологія», беруть участь у вебінарах для бібліотекарів області, де надають рекомендації щодо нових форм роботи, спираючись на власний досвід та інновації інших бібліотек у використанні новітніх технологій. Гарним підґрунтям для впровадження досвіду роботи став бібліографічний показник «Еколого-просвітницька діяльність бібліотек Кіровоградщини», «Екологія рідного краю».

За період існування центру Департаментом екології було виділено понад 250 тис. гривень на придбання літератури екологічної тематики, передплату періодичних видань, поліпшення матеріально-технічної бази центру, проведення різноманітних масових заходів: засідань круглих столів, презентацій наукових видань, проведення екологічних тренінгів тощо.

За цей час Центр став для населення регіону основним провайдером екологічної інформації, еколого-бібліотечний простір якого наповнений сучасними інформаційними ресурсами. Тому сьогодні перед працівниками центру постають нові виклики, змушуючи їх знову і знову шукати сучасні інноваційні форми роботи, щоб урізноманітнити та вдосконалити його діяльність.

Вшанування пам'яті славетних земляків в ОУНБ ім. Д.І. Чижевського: бібліографічні покажчики, проекти, база даних «Видатні особистості Кіровоградщини»

*Світлана Приймак,
завідувач відділу соціокультурної
діяльності ОУНБ ім. Д. І. Чижевського*

Кіровоградська область стала малою батьківщиною для величезної кількості людей, які звеличили наш край – видатні вчені різних галузей наук, знамениті педагоги і лікарі, ушановані літератори й артисти, шановані трудівники промисловості й сільського господарства, велика плеяда спортсменів. Треба віддати належне – ці люди були помічені, про них написані книги, монографії, статті. Кіровоградщина пишається славетними земляками, серед яких Іван Карпенко-Карий, Марко Кропивницький, Панас Саксаганський, Марія Заньковецька, Володимир Винниченко, Олексій Мазуренко, Юрій Яновський, Василь Сухомлинський, Арсеній Тарковський, Ігор Тамм, Дмитро Чижевський, Лідія Забіляста, Олександр Гіталов, Леонід Шліфер, Леонід Попов, Євген Маланюк та багато інших. Одні з них давно і широко відомі, інші – повертаються із забуття.

Важливий внесок у вшанування пам'яті, широку популяризацію видатних земляків робить колектив обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д.І. Чижевського, який проводить науково-дослідну роботу з фондами, формуючи власні бібліотечні інформаційні продукти для широкого загалу користувачів – від студентів до бізнесменів. Це історія Кіровоградщини й України, сконцентрована у довідниках про життя людей, які творили цю історію, забезпечували незворотність і поступ позитивних змін.

Бібліотечна науково-дослідна робота полягає у створенні спеціальної бібліографії, що трактується в

термінологічному словнику з бібліотечної справи як «бібліографія, призначенням якої є диференційоване забезпечення інформаційних потреб, тобто створення і надання користувачам джерел бібліографічної інформації, що мають конкретне цільове і читацьке призначення». Ґрунтуючись на цьому визначенні та на виконанні бібліотечною функції депозитарію краєзнавчих видань, фахівці приділяють значну увагу процесам складання бібліографічних описів, оглядів, баз даних тощо з метою відкрити для читача джерела про життя і творчість відомих земляків – видатних особистостей, які зробили вагомий внесок у розвиток культури, історії, освіти, науки нашої держави.

Кілька слів з історії. Починаючи з 1970-х років працівники обласної бібліотеки разом з традиційними ідеологічними рекомендаційними покажчиками – помічниками у виборі книг – уклали бібліографічні покажчики і списки, присвячені видатним особистостям Кіровоградщини. У 1977 році виходить бібліографічний покажчик «Марко Лукич Кропивницький» (укладачі – Лідія Шуменко, Інна Погребняк – навіть не підозрювали, що це перша спроба висвітлити постать видатного театрального корифея, ім'ям якого майже 40 років по тому буде названо обласний центр). Тамара Недашковська і Раїса Коган у 1983 році видають бібліографічний покажчик «Віхи історії українського професійного театру на Кіровоградщині», який містить 175 записів в 14 розділах. Два розділи присвячені загальним питанням розвитку українського професійного театру, містять рецензії на вистави, творчі портрети акторів-сучасників, розповідають про свято театрального мистецтва на Кіровоградщині.

У 1988 році був виданий буклет-пам'ятка краєзнавцю «Юра Гнат Петрович. Народний артист СРСР. До 100-річчя з дня народження. 1908-1966» зі списком літератури, яка дозволила сучасному читачеві познайомитися з уродженцем Олександрівського району – видатним діячем українського театрального мистецтва, засновником і керівником академічного українського драматичного

театру ім. І. Франка, народним артистом СРСР, заслуженим артистом УРСР, актором театру і кіно, лауреатом Державних премій.

У 1990 році вийшов буклет-рекомендаційний покажчик літератури «Арсеній Тарковський» (серія «Твої таланти, Кіровоградщина»). Арсеній Олександрович Тарковський народився на початку минулого століття в Єлисаветграді, дуже довго йшов до свого утвердження як поет. Ставлення тогочасної влади до митця було неоднозначним, – його перша книга побачила світ лише у 1962 році. А ще через 17 років Тарковський став лауреатом Державної премії СРСР. На жаль, помертвон. Зараз, коли читаєш його поезії про вічність, про усвідомлення себе частинкою рідної землі, розумієш, наскільки дисонували ці рядки з бадьорими барабанними рифмами апологетів соціалістичного реалізму.

Також у 1990 році у вищеназваній серії «Твої таланти, Кіровоградщина» вийшла пам'ятка читачеві «Повернення із забуття»: до 110-річчя з дня народження українського драматурга, прозаїка, художника, державного та політичного діяча Володимира Кириловича Винниченка. Відбір літератури в межах розділів «Основні видання творів В. Винниченка», «Література про життя і діяльність В. Винниченка» завершено 10 травня 1990 року. Наступний покажчик «Володимир Винниченко – письменник, філософ, публіцист, політик» вийшов через 20 років, містить ґрунтовну передмову, понад 300 джерел, на противагу 45 у пам'ятці, і наразі розміщений на веб-сайті бібліотеки.

Нині обласна бібліотека ім. Д.І. Чижевського на власному веб-сайті презентує значний доробок інформаційних бібліографічних продуктів, з якими може познайомитися будь-який користувач всесвітньої мережі Інтернет.

Одним серед найбільш вагомих, багаторічних (розпочатий у 2012 році) і продовжуваних проєктів є веб-сайт «Видатні особистості Кіровоградщини», створений на основі платформи Вікіпедії <http://wiki.library.kr.ua/index.php/>. В базі даних розміщені статті про майже 400

визначних осіб як минулих часів, так і сьогодення (від середини XVIII століття до наших часів), пов'язаних з Єлисаветградським і Олександрійським повітами та сучасною Кіровоградською областю. Історико-краєзнавчі дослідження групи бібліотекарів на основі фондів ОУНБ, архівних та музейних документів, розповідають про долі відомих людей. 60 біографічних довідок присвячені нашим землякам, героям АТО, які віддали життя за суверенітет і територіальну цілісність України. Статті ілюстровані, містять бібліографію. Ця база даних має унікальне історико-культурне значення, є даниною вшануванню пам'яті видатних земляків, спонукає громаду зазирнути у своє минуле, а відтак краще зрозуміти майбутнє і місце України в ньому.

До 200-ї річниці від дня народження Тараса Шевченка був створений сучасний інформаційний ресурс – медіа-проект «Єлисаветградськими стежками Кобзаря». Черкащина межує з Кіровоградщиною, в нашій області й понині живуть нащадки Шевченка. Перший розділ «Єлисаветградські сторінки біографії Тараса Шевченка. Родовід. Шевченкове коло» відкривається статтею директора Знам'янського міського краєзнавчого музею Тетяни Кулик «Тарас Шевченко і наш край» та містить переважно інформацію біографічного характеру (бібліографію і вебліографію). В розділі «Вшанування пам'яті Т.Г. Шевченка на Кіровоградщині» окрім бібліографії представлено два унікальних ресурси: «Шевченківська топоніміка на теренах краю» та «Пам'ятники Т.Г. Шевченку на території Кіровоградської області». Розділ «Натхненні Кобзарем» присвячений Шевченківським мотивам у творчості митців Кіровоградщини. Тут розміщені не лише бібліографічні описи художніх творів, присвячених Тарасу Шевченку, але й галерея творів мистецтва з фондів Кіровоградського обласного художнього музею. Яскравим доповненням розділу є відеоматеріали – «Етюди про Шевченка» у виконанні муніципального камерного хору під керівництвом Ю. Любовича. Джерела, які увійшли

до четвертого розділу – «Книжкової скарбниці», – дійсно унікальні: це книги про Т.Г. Шевченка з фонду відділу рідкісних та цінних видань ОУНБ ім. Д.І. Чижевського. Відтепер повнотекстові матеріали доступні кожному, хто прагне дослідити творчість та життєвий шлях Кобзаря глибоко і всебічно. Ресурс використовується широким колом читачів, літературознавців, викладачів і студентів, бібліотекарів, краєзнавців.

На веб-сайті обласної бібліотеки ім. Д.І. Чижевського (за адресою <http://library.kr.ua/kray/abrys/index.html>) розміщений бібліотечний он-лайн проект «Єлисаветградський абрис. Персони українського театру» – ґрунтовне дослідження працівників відділу мистецтв та інших відділів ОУНБ ім. Д.І. Чижевського, Кіровоградського обласного краєзнавчого музею, Меморіального музею М.Л. Кропивницького (усі документи пройшли обробку – цифрову реставрацію). Проект ставить за мету оновити інтерес до яскравих самобутніх митців персон театрального мистецтва – Марка Кропивницького, Миколи Садовського, Івана Карпенка-Карого, Панаса Саксаганського, Марії Садовської, які стали візитівкою нашого міста, переосмислити життя і творчість драматургів, режисерів, акторів, які були використані радянською владою для певних ідеологічних гасел. Об'ємний систематизований матеріал дає можливість майбутнім дослідникам починати свої пошуки не з порожнього місця. Представлено біобібліографію М. Кропивницького, чие життя та творчість живили наукові праці та дослідницькі роботи авторів кількох поколінь. У розділі «Повнотекстові книги» можна знайти унікальні книги, які стали бібліографічною рідкістю, видання української діаспори, випуски листівок, виданих видавництвом «Мистецтво» у середині ХХ століття.

У розділі «Бібліографія» на веб-сайті бібліотеки міститься 35 бібліографічних покажчиків, переважну частину яких складають іменні (до ювілеїв видатних особистостей). Також укладені покажчики, присвячені ювілеям

області. До 75-ої річниці утворення Кіровоградської області фахівці обласної бібліотеки ім. Д.І. Чижевського засобами бібліографії розкрили основні аспекти історії, становлення та розвитку регіону загалом, окремих населених пунктів, громад, особливості економічного, соціально-політичного, культурного життя краю. Науково-допоміжний бібліографічний покажчик «Кіровоградська область: поступ розвитку» має ретроспективний універсальний характер. В посібнику представлені книги, статті періодичних видань, присвячені історії й сучасному життю Кіровоградської області та її адміністративного центру, надруковані переважно в часи незалежності України. Опис окремих документів супроводжують короткі анотації, що мають роз'яснювальний характер. Покажчик містить описи книг та газетно-журнальних публікацій з фондів ОУНБ ім. Д.І. Чижевського; загальна кількість представлених документів – 3222. Окремий розділ покажчика присвячений видатним діячам нашого краю.

Історія Кіровоградської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д.І. Чижевського тісно пов'язана з соціально-економічним, культурним розвитком центральної частини України. З часу заснування у 1899 році бібліотека постійно трансформується та розвивається разом із суспільством у ролі громадського центру – інформаційного, культурного, просвітницького, соціального тощо. У 2009 році, до 110-ї річниці бібліотеки, був укладений перший випуск бібліографічного покажчика «Скарбниця знань», що охопив період з дня заснування до листопада 2008 року. Перший розділ «Загальні питання становлення та розвитку бібліотеки» присвячений історії й діяльності бібліотеки загалом. Другий розділ «Обслуговування користувачів» надає інформацію про структурні підрозділи бібліотеки та заходи, що проводилися з метою популяризації літератури. Джерела третього розділу «Науково-методична діяльність бібліотеки» містять відомості про соціологічні дослідження, видавничу діяльність та міжнародні зв'язки з іншими бібліотеками. Випуск має понад півтисячі позицій.

До 120-ї річниці бібліотеки виходить другий випуск, що охоплює наступне десятиліття, з листопада 2008 року по вересень 2018. Випуск має понад триста сторінок, 1870 позицій, джерела в розділах упорядковані за роками. Особливістю є перелік електронних видань, які набули актуальності у високотехнологічне десятиріччя. Показчик за традицією підготовлено на основі книжкових фондів та фондів періодичних видань бібліотеки із залученням вебліографії. В обох виданнях є розділи «Публікації про працівників бібліотеки»: близько півсотні статей висвітлюють як професійну, так і творчу діяльність бібліотекарів.

Хотілося б відзначити окремі показники. Наприклад, видання «Завод «Червона зірка»: історія, досягнення, люди (до 145-річчя заснування заводу за матеріалами обласної громадсько-політичної газети «Кіровоградська правда»: 1947-2018)», присвячене історії, становленню та розвитку заводу «Червона зірка», його робітникам, інженерно-технічним працівникам, винахідникам та раціоналізаторам, які своєю невтомною працею створювали і продовжують створювати посівну та ґрунтообробну техніку високого рівня на основі нових технологій з метою максимального задоволення потреб споживачів. А бібліографічна хроніка «Від Бюлетеня... до громадської газети. До 100-річчя «Кіровоградської правди» містить відомості про родовід газети, про назви, які довелося їй носити в різні часи, про людей, що були біля керма видання або лише починали свою журналістську діяльність. У нарисах – і суворі свідчення про епоху, і тремтливі згадки про початок газетярської професії, і кумедні історії, що лягли в основу репортажів, і вдячність на адресу тих, хто підтримав молодь на початку шляху.

2019-й рік ювілейний не лише для ОУНБ, у цьому році відзначається 125-та річниця від дня народження Д.І. Чижевського – видатного українського філософа, історика, лінгвіста, вченого-універсала, ім'я якого з 1993 року носить бібліотека. Річниці присвячений бібліографічний

показчик «Дмитро Чижевський: особистість і творчість», загальний обсяг якого складає 612 позицій. Особливістю видання є анотований опис книг з приватної колекції Дмитра Чижевського, поданий в розширеному вигляді, щоб користувач мав більш повну інформацію, а саме: у деяких є автографи, помітки Д.І. Чижевського, дарчі написи. Видання містить «Відкритий лист до земляків Дмитра Івановича Чижевського», підписаний плеядою докторів філософських наук національного рівня, професорів, надрукований в «Літературній Україні» (1990 р.). З 4 квітня 2019 року з нагоди дня народження Дмитра Івановича Чижевського до онлайн-каталогу бібліотеки (у вільний доступ) внесено бібліографічну базу даних книг Д.І. Чижевського (СНІЗН).

У 2018 році до 100-річчя від дня народження Василя Сухомлинського, заслуженого вчителя УРСР, кандидата педагогічних наук, члена-кореспондента Академії педагогічних наук РРФСР, члена-кореспондента Академії педагогічних наук СРСР укладено бібліографічний показчик «Василь Олександрович Сухомлинський. До 100-річчя від дня народження». Метою видання є якомога повне відображення педагогічних праць науковця, досліджень учених, споминів його друзів та колег. Показчик містить книги, публікації зі збірників, журналів та газет, що вийшли в Україні та за кордоном, електронні ресурси. Видання налічує 1182 позиції – бібліографічні описи з 1956 до 2018 рр. включно. Для зручності пошуку необхідної інформації в кінці показчика подано допоміжний апарат: алфавітний показчик творів та праць В.О. Сухомлинського та іменний показчик. Основними джерелами добору матеріалів для видання стали каталоги, картотеки, електронні бази даних ОУНБ ім. Д.І. Чижевського.

Працівники відділу мистецтв з 2011 року започаткували проект «Меморії», щоб дослідити, вивчити й опублікувати матеріали біографії та творчого шляху визначних митців образотворчого мистецтва Кіровоградщини:

Андрія Ліпатова, Віктора Калинки, Миколи Сакевича, Григорія Гнатюка, Володимира Кир'янова. Органічним продовженням «Меморій» стала підготовка з 2015 року до друку видань серії каталогів: Надія Падурська «Любов до життя», Григорій Гнатюк «Небелівські пасторали», Володимир Кир'янов «Реальність нереального». Серія була високо оцінена місцевою громадою та спільнотою митців, а колектив укладачів нагороджений обласною премією у галузі образотворчого мистецтва та мистецтвознавства імені Олександра Осмьоркіна.

Наприкінці хотілося б звернути увагу на покажчики «з продовженням». Мова йде про видатних земляків-сучасників, які нині є друзями бібліотеки, – письменника Василя Бондаря, прозаїка й кіносценариста Олександра Жовну, краєзнавця Федора Шепеля та ін.

«Знайомтеся: Олександр Жовна – «письменник потойбічного». Не кожному письменникові щастить ще за життя потрапити до шкільної програми. Також небагатьом письменникам щастить бути знаними за кордоном більше, ніж на Батьківщині. А вже похвалитися тим, що за твоїми творами знімають кінострічку за кінострічкою, на сучасному етапі розвитку сучасного українського літературного процесу мало кому дано. Утім, Олександр Жовна міг би похвалитися всіма цими пунктами – але не стане, бо й категоріями такими не мислить», – пише Атанайя Та в статті, вміщеній у біобібліографічному покажчику «Карби одвічних істин Олександра Жовни» до 50-річчя від дня народження митця. А тим часом Компанія НВО купила права на телевізійний показ і розміщення на VOD платформах в Центральній Європі українського фільму «Історія Лізи» режисера Олександра Жовни, автора однойменної книги. Показ фільму стартує 1 травня 2020 року. І це тема для майбутніх покажчиків.

Або «...Постійно прагну бути оптимістом, хоч буденщина нерідко норовить збити з ніг. Вірю у вищу силу. Вірю в народ, як би його не нищили й не упошлиджували. Вірю в доброту людську...» – з автобіографії В. Бондаря

у біобібліографічному покажчику «Народження духовної істини: до 65-річчя від дня народження Василя Васильовича Бондаря». Автобіографія – цінне доповнення до матеріалів покажчика. І це велике щастя – знати, що бути продовженню, адже будуть нові книги і публікації. І будуть нові покажчики... А бібліотека й надалі працюватиме над матеріалами, які містять потужний інформаційний масив щодо цікавих сторінок життєписів уродженців Кіровоградщини.

**Освітні програми та послуги
інформаційно-ресурсного центру
«Вікно в Америку» ОУНБ
ім. Д.І. Чижевського**

*Оксана Сергєєва,
завідувач відділу документів
іноземними мовами ОУНБ
ім. Д.І. Чижевського*

Обласна універсальна наукова бібліотека імені Дмитра Чижевського, як і всі бібліотеки України, має потужний потенціал для популяризації, вивчення та сприяння підвищенню рівня володіння англійською мовою. Головну роль у вдосконаленні, викладанні та вивченні англійської мови в нашій бібліотеці відіграє інформаційно-ресурсний центр «Вікно в Америку», який працює при відділі документів іноземними мовами. Центр було відкрито у 2001 році за сприяння Посольства США в Україні з метою надання актуальної інформації про США. На базі ІРЦ «Вікно в Америку» проводяться різноманітні заходи: виступи американських фахівців, працівників Посольства, науковців програми Фулбрайт, добровольців Корпусу Миру, тренінги, інформаційні сесії, фотовиставки, лекції, презентації американських фільмів. Кожен користувач Центру має можливість читати американську літературу та використовувати сучасне обладнання, спілкуватися з носіями мови, практикувати розмовну англійську.

Сервіси, запропоновані нашим Центром, користуються популярністю серед викладачів англійської мови, студентів, бізнесменів, спеціалістів різних галузей. До Центру приходять люди різних вікових груп. Тому ІРЦ «Вікно в Америку» активно пропонує користувачам наступні освітні програми і послуги:

- Клуби розмовної англійської мови з носіями мови;
- Інформаційні години «Англійська – мова міжнародного спілкування» та «Вивчаємо англійську онлайн»;
- «Fairy tales for children» – голосні читання англомовних казок (в рамках дитячої літньої програми);
- Віртуальні подорожі до країн, що говорять англійською «Заговориш англійською – пізнаєш світ!»;
- Літературний клуб «Читаймо разом»;
- «English Movie Club on Wednesdays/Кіновечори по середах» – перегляд художніх і документальних фільмів та їх обговорення англійською;
- Слухаємо та обговорюємо новини англійською;
- Тематичні тижні англійської мови;
- Програми читання;
- Граємо та навчаємось (традиційні настільні ігри);
- Фахові заходи як для викладачів, так і студентів англійської філології;
- Надання вільного доступу до електронних ресурсів: education USA, elibraryUSA, мультимедійна програма з вивчення англійської мови Rosetta Stone;
- МООС – онлайнві курси з вивчення англійської, а також курси з різних предметів англійською для тих, хто готовий вдосконалювати знання мови.

Разом із стрімким розвитком цифрових технологій бібліотека продовжує розвиватися, триває і пошук шляхів спілкування з громадою за межами її традиційної ролі – бути сховищем інформації та забезпечувати доступ до неї. Сьогодні бібліотеку все частіше розглядають в якості комунікаційного центру, об'єднаного з різними технологічними сервісами, які задовольняли б цілий ряд соціальних потреб. Ця тенденція пропонує бібліотеці заново

оцінити те, що вона може дати користувачеві, і побачити, які нові можливості вона може в собі відкрити. І центр «Вікно в Америку» відділу документів іноземними мовами ОУНБ ім. Д.І. Чижевського не є виключенням.

У 2016 році відбувся технологічний прорив в роботі нашого центру – відкриття креативного простору «MakerSpace». Що ж це таке? «MakerSpace» – це простір, де можна користуватися обладнанням, спілкуватися з одноподумцями і вигадувати дивовижні винаходи. Це місце, де можуть створювати проекти своїми руками або за допомогою техніки і певних програм й розвивати свій креативний, інноваційний, підприємницький, науковий потенціал. Мейкери об'єднуються і створюють творчі майстерні.

Креативний простір «MakerSpace» також позиціонує сучасну бібліотеку як місце створення та винаходів замість споживання і поглинання. Це відкриває значні перспективи: бібліотека все менше стає сховищем книг або інформації і все більше – центром участі в громадському житті, пропонує інноваційні форми обслуговування і навчання, перетворюється в лабораторію винаходів і нових ідей. В ідеалі, «MakerSpace» – це простір, в якому відвідувач може здійснювати свої проекти, скориставшись пристроями і програмами, наданими мейкерспейсом.

Центр пропонує користувачам маленьку країну чудес ІТ-технологій – 3D-сканування і 3D-друк. Під час заходів працівники розповідають про історію створення, принципи роботи та можливі області застосування 3D-пристроїв, програмне забезпечення, 3D-моделювання та прототипування; разом з ІТ-спеціалістом створюють 3D-модель та відтворюють її на 3D-принтері, користувачі спостерігають за роботою 3D принтера і, в решті решт, можуть відчутти на дотик видруковану поробку. Сьогодні наша ІТ-країна чудес поповнилася невгамовним роботом Спаркі та його друзями. І тепер у планах центру – створення клубу робототехніки! Сподіваємось, ці нові послуги допоможуть наймолодшим користувачам не просто отримати знання та навички, опанувати найновіші

технологічні пристрої, а й, можливо, знайти своє покликання.

А як Вам ідея організації цифрової звуко студії?! Для цього придбали, власне, Digital Piano Yamaha DGX-650 та потужний комп'ютер iMac 21,5 ME086UA/A. Це обладнання надало можливість користувачам і співробітникам займатися творчістю, опановувати навички роботи з музичними, звуковими та відеоредакторами, зокрема, такі:

- створювати музичні композиції та запис музичних роликів;
- робити озвучання та музичний супровід відеороликів;
- додавати та редагувати звукові доріжки до відзнятого відео (накладати фонову музику, створювати ефекти «затухання», адаптувати гучність тощо);
- змінювати швидкість програвання відео (наприклад, для того, щоб за 10 хвилин показати роботу, яку ви виконували протягом години);
- додавати музичні заставки до відео (наприклад, привітальний перший кадр);
- додавати звукові чи музичні ефекти переходу.

А для наймолодших відвідувачів пропонуємо Kinect-майданчик! Захоплюючи з першої секунди, Kinect всіх піднімає, щоб рухатися, сміятися і підбадьорювати один одного. Хочеш повеселитися разом з другом? Просто приходь до нас та грай!

Гра Kinect Sports містить шість веселих спортивних дисциплін і перенесе Вас із звичайної кімнати на неймовірний стадіон! Стань контролером і грай в боулінг, пляжний волейбол, настільний теніс, футбол, займайся легкою атлетикою і боксом!

Kinect Adventures – гра, яка гарантовано змусить тебе рухатись і дозволить грати зовсім по-новому. Разом з друзями ти можеш стрибати, ухилятися і прокладати собі шлях під час гостросюжетних пригод в екзотичних місцях.

З сенсором Kinect тіло контролює гру. Боріться за виживання обома руками! Грою можна керувати за допомогою рухів тіла. Kinect реагує на ваші рухи. Якщо потрібно

вдарити, то бийте! Якщо потрібно стрибнути, стрибайте! Щоб активізувати сенсор, не потрібно ніяких дротів і підключень, лише змахніть рукою, після чого гру розпочато.

В рамках роботи центру «Вікно в Америку» активно працюють клуби розмовної англійської мови, тому що сприяння оволодінню англійською мовою є пріоритетом. В цьому нам допомагають постійні партнери, які вже стали друзями, волонтери Корпусу Миру США. Власне, вони й є обличчям і натхненниками наших розмовних клубів. Під час засідань всі охочі мають змогу спілкуватися з носіями мови, підвищувати свій рівень англійської. Заняття проходять у вигляді тематичних засідань та вільних дискусій на певну тему. З 2017 року Центр мав власного волонтера, Гейл Нілі. Вона працювала з нами до травня 2019 року та опікувалася роботою ІРЦ «Вікно в Америку», клубів, організацією різноманітних програм та написанням проєктів.

Інший напрямок оволодіння мовою – традиційні настільні ігри (англійською та німецькою) «Scrabbles»/ «Скрабл», «Apples to Apples»/ «Яблука до яблук», «Monopolia»/ «Монополія», «Halli Galli»/ «Халлі Галлі», «Bilder Bingo»/ «Бінго» та інші. Ми зрозуміли, що в такий спосіб можливо не тільки повторити вже знайому лексику, а й вивчити багато нових слів. Висновок був один: цей метод – один із найефективніших для вивчення англійської мови.

Сподіваюсь, що всім, хто до нас приєднався і ще приєднається, іноземна мова не буде здаватися такою складною, тому що дорогу здолає тільки той, хто йде! Чекаємо на вас кожного дня – буде цікаво, весело та креативно!

Якщо ми говоримо про освітні проєкти та програми, то не можемо не згадати про останні проєкти цього року. Перший мав назву «Let Girls Learn!» / «Давайте навчати дівчат!», який було підтримано Американською Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX). Власне, цей проєкт було спрямовано на інформаційну підтримку учениць професійно-технічних училищ нашого міста щодо протидії торгівлі людьми, питань

репродуктивного здоров'я та підвищення самооцінки. В тренінгах брали участь не лише дівчата, а й психологи та соціальні працівники цих училищ.

Другий – «WOA on the GO!» / «Вікно в Америку» в дорозі!», – підтриманий Посольством США в Україні та розрахований на підтримку бібліотеки переміщеного Донецького національного медичного університету шляхом проведення трьох семінарів з актуальних тем: відкриті дані, підвищення медійно-інформаційної грамотності, формування критичного мислення; розвиток і дотримання академічної доброчесності. В тренінгах брали участь працівники бібліотеки медичного університету, новоствореного відділу документів з питань медицини та охорони здоров'я нашої бібліотеки та провідні спеціалісти бібліотек міста. Подібні проекти сприяють налагодженню співпраці та покращенню обслуговування користувачів – викладацько-студентської спільноти навчальних закладів.

Бібліотека – для всіх і для кожного

Тетяна Троцюк,
*директор Олександрійської
міської ЦБС*

Донедавна традиційна бібліотека була фізичним простором для книг, журналів та інших друкованих джерел. Сучасні публічні бібліотеки – це вже не тільки книги та Інтернет, це знання у сучасних форматах, і через книги, курси, гуртки; он-лайн сервіси, і різноманітні івенти. Тобто, бібліотека – це місце, де поширюють знання!

Публічні бібліотеки Олександрії – це саме ті місця, де є і колектив висококваліфікованих однодумців-професіоналів; і потужні фонди; і високошвидкісний Інтернет; і 3D-принтер та сканер; і сайти та блоги; електронний каталог та цифровий архів місцевих газет з 1950 р., які можливо використати у будь-якому куточку планети і коли завгодно; інноваційні програми навчання для

різних вікових і соціальних груп; і динамічний простір бібліотечних установ.

Бібліотечні фахівці системи прикладають максимум зусиль для гармонійного розвитку та процвітання Олександрійської громади, яка вже звикла бачити тільки такого бібліотекаря:

- ентузіаста, який надихає і мотивує користувачів, городян;
- спеціаліста, який має знання і вміння та щедро ділиться ними;
- непосидючого організатора змістовного культурного дозвілля – енергійного, мобільного, комунікабельного, налаштованого тільки на позитив.

Не секрет, що часто ми мусимо переконувати читача завітати до нас, бо існуємо для нього. Тому вже давно почали обережно експериментувати. Головне – наші експерименти подобаються користувачам.

Кожен наш бібліотечний день не схожий на інший, ми спілкуємося між собою, ділимося досвідом, навіть конкуруємо, пізнаємо щось нове і цікаве, підкорюємо нові для себе вершини, пишемо і виграємо нові проекти, впроваджуємо нові, креативні форми роботи, послуги, постійно запрошуємо письменників та поетів, відомих на всю Україну, та місцевих. Ми вважаємо, що бібліотека – це такий відкритий простір для реалізації свого потенціалу, в той же час – прекрасна можливість довести необхідність бібліотек олександрійській громаді.

Тому намагаємося будувати свою роботу таким чином, щоб бути потрібними, необхідними користувачам з різними запитамі:

- малесеньким читайликам, які тільки починають дружити з книгою і потребують яскравих спогадів про дитинство;
- максималістам-підліткам, які шукають своє місце в соціумі;
- учнівській та студентській молоді, яка має багато невирішених проблем з дозвіллям;

-
- освітянам, яким потрібна постійна інформаційна, моральна, соціокультурна підтримка в роботі з учнями та студентами;
  - пенсіонерам, які бажають позитивного спілкування, цікавого життя на схилі літ;
  - матусям-одиначкам, яким потрібна корисна комунікація;
  - діткам та дорослим з особливими потребами, яким бібліотеки дарують чудовий простір для спілкування, можливість знайти хобі до душі чи нових друзів, викликаючи бажання не замикатися в собі, відчувати себе повноцінними особистостями;
  - дітям та батькам з родин, які перебувають у скрутних життєвих обставинах і теж потребують різносторонньої підтримки – інформаційної, соціальної, соціокультурної, правової;
  - учасникам АТО та операції об'єднаних сил, членам їх сімей, які мають змогу в бібліотеках навчатися комп'ютерній грамотності, брати участь у соціокультурній діяльності, в роботі творчих об'єднань.

Таким чином, наша централізована бібліотечна система стала об'єднуючим центром для багатьох організацій, установ, закладів, будучи відкритою та спрямованою на задоволення запитів різних верств населення.

Проектна діяльність наших бібліотек не припиняється, тому що участь у цікавих та потрібних громаді проєктах – це, перш за все, робота бібліотек на власний імідж, позиціонування закладу у місцевому соціумі і, звичайно, чудова можливість стати корисними кожному, хто цього потребує.

Робототехніка, програмування, кодування – порівняно нові сфери, що дозволяють залучити до інженерної творчості дітей, починаючи з молодшого шкільного віку.

Втілювати інженерні фантазії тепер можуть і маленькі мешканці Олександрії завдяки появі сучасного осередку дитячої технічної творчості міста – **Школи Робототехніки та 3-D технологій** в центральній міській бібліотеці для дітей.

В рамках проектів «Добродій» та «Платформа 3D: добра, довіри, досвіду» за підтримки Міжнародної організації з міграції та фінансування Євросоюзу олександрійські бібліотеки отримали робототехніку та обладнання для 3-D моделювання: роботи, 3D-принтер, 3D-сканер та 3D-ручки. Це і дало можливість відкрити на базі міських бібліотек:

- **«Code Club»**, де навчають програмуванню найменших;
- **5 «Робоклубів»**, де навчання побудовані на використанні всесвітньо відомого конструктора «Lego»;
- **11 гуртків з 3D-моделювання** за допомогою 3D-ручок;
- **студію 3D друку;**
- **експрес-курс з управління дроном.**

Ці заняття – безкоштовні, тому це дозволяє дітям розвиватися незалежно від достатку батьків.

Особлива увага приділяється дітям, які потребують найбільшої уваги з боку громади: дітям з інвалідністю, дітям-сиротам та позбавленим батьківського піклування, дітям із сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах (в тому числі і малозабезпеченим, багатодітним, батькам-одинакам), з прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу, внутрішньо-переміщеним особам, дітям учасників АТО та операції об'єднаних сил (в місті за статистикою проживає понад 12 тис. дітей, в т.ч. більше 1,5 тис. осіб вищеназваних категорій).

Вже саме приміщення **Школи Робототехніки та 3-D технологій** в центральній міській бібліотеці для дітей налаштовує дітей на творчість і пізнання нового. Незвичайна, спеціалізована кімната з кібернетичною командою роботів. У розпорядженні дітей – майстерня, обладнана 3D-принтером, комп'ютером-моноблоком, 3D-сканером, 3D-ручками, сучасними меблями та іншими необхідними речами.

І це не одне досягнення бібліотек у сфері програмування для дітей та молоді. Вже другий рік поспіль фахівці

ОМЦБС приєднуються до подій, що проводяться в рамках **Європейського Тижня кодування**. В цьому році грантодавці профінансували дві наші події. В центральній міській бібліотеці з успіхом пройшов квест *«Історія міста Олександрія через призму програмування» в рамках ініціативи «Meet and Code»*. Проект реалізовується у співпраці з організаціями TechSoup Europe та Haus des Stiftens gGmbH за фінансування SAP.

Основним зняряддям квесту був смартфон. Учасники заходу – учні Ліцею інформаційних технологій – за фото-підказками, які були зняті за допомогою квадрокоптера знаходили пам'ятники Олександрії, зчитували за допомогою QR-коду історію їх відкриття та вирішували завдання з програмування чи розв'язували логічне завдання. Друга подія – **CodeFast 2.0 «Граї та програмуї»**. Учасники заходу займались складанням робота з конструктора LEGO BOOST та його програмуванням, за допомогою сайту Code Combat.com мали змогу написати свої програми для керування героєм гри. А наостанок отримали цінні призи й бонуси у вигляді малювання 3-д ручкою та екскурсії в Квест-кімнату.

Якщо мова зайшла про роботу бібліотеки з наймолодшими користувачами, то варто згадати і про створення **Корекційно-розвиваючої студії «Сонячні зайчики»** на базі центральної міської бібліотеки для дітей. Це унікальна можливість для саморозвитку та самореалізації дітей, в т.ч. і дітей з особливими потребами та дітей, які потребують соціального захисту. Реалізація проекту «Корекційно-розвиваюча студія «Сонячні зайчики» стала можливою завдяки перемозі у конкурсі проектів соціальної дії в рамках програми «Активні громадяни», яка ідтримана Британською Радою в Україні.

Корекційно-розвиваюча студія «Сонячні зайчики» покликана допомогти дітям з особливими потребами (із синдромом Дауна, з розладами аутистичного спектру, з дитячим церебральним паралічем та іншими фізичними і психічними вадами), а також дітям, які потребують

соціального захисту, щоб адаптуватися та інтегруватися у суспільство шляхом залучення їх до творчих майстер-класів, голосних читань, лялькових вистав, пізнавально-розважальних заходів з інтерактивними та рухливими іграми, тренінгів, занять з психологом та ін. А їх однолітки матимуть чудову нагоду навчитися толерантності, поваги та повноцінної взаємодії з такими дітьми.

Завдяки надзвичайно яскравому та безпечному реквізиту, придбаному завдяки грантодавцям, у бібліотеці проводяться рухливі пізнавальні ігри та ціла низка дуже веселих, корисних для дитячого розвитку заходів та розваг, які, дійсно, нададуть змогу влаштувати для дітей з особливими потребами простір для спілкування з однолітками та різноманітними фахівцями.

Кімната психологічного розвантаження «Релакс», яку відкрито в Центральній міській бібліотеці для дітей, створює для дітей і батьків додаткові можливості для соціальної адаптації, психологічного розвантаження, навчання, відпочинку, спілкування, проведення пізнавальних заходів, інтерактивних розваг, інтелектуальних та рухливих ігор. Тут діти знаходять гармонію з навколишнім світом, відновлюють душевну рівновагу та нервову систему. Користуються популярністю групові та індивідуальні заняття з психологом для дітей та дорослих, людей з інвалідністю, соціально-незахищених груп населення. Заняття проводяться за підтримки фахівців Міського центру соціальних служб для дітей, сімей та молоді та психологів-волонтерів. Простір обладнаний сухим басейном, пісочною анімацією, меблями, іграшками, антистресовими шпалерами, книгами, мультимедійним та ігровим обладнанням. Використовуємо технології: кольоро-, світло-, ігротерапій, релаксації.

Дорослі користувачі з особливими потребами – члени ГО «Віра» – теж знаходяться під супроводом бібліотеки: бібліотекарі центральної міської бібліотеки з 2011 року беруть активну участь в реалізації обласного плану заходів щодо створення безперешкодного життєвого середовища для осіб з обмеженими фізичними можливостями

та інших маломобільних груп населення на 2016 – 2020 роки *«Безбар'єрна Кіровоградщина»*.

Бібліотечні заходи для людей з інвалідністю дуже різнопланові: це і родинні вогники, і театральні хронографи, і віртуальні екскурсії рідним краєм, Україною та світом, і поетичні години, і зустрічі з місцевими письменниками та поетами.

Завдяки проекту «Платформа 3-Д: добра, довіри, досвіду» в Центральній міській бібліотеці для слабозорих людей та людей з вадами слуху з'явився *апаратно-програмний комп'ютерний тифлокомплекс* з синтезом мови, оснащений спеціальним програмним забезпеченням і виходом в Інтернет. Для людей з вадами слуху придбано навушники з кістковою провідністю.

Серед мешканців Олександрії «мудрого віку» користується популярністю платформа, створена в центральній міській бібліотеці завдяки реалізації проекту *«Соціальний організатор для пенсіонерів «Усе під контролем»*, за допомогою якої люди пенсійного віку отримують електронні послуги на сучасному технологічному рівні.

У ході тренінгів учасники мають можливість задавати питання та особисто поспілкуватися з працівниками банків, представниками Управління праці та соціального захисту населення, спеціалістами відділу супроводження електронних ресурсів головного управління Пенсійного фонду України в Кіровоградській області. Особи пенсійного віку освоїли покрокові етапи перерахунку пенсії в «Пенсійному калькуляторі», який створений на сайті Пенсійного фонду України; отримувачі житлових субсидій навчилися користуватися Єдиним державним реєстром отримувачів житлових субсидій; усіх охочих навчили користуватися сервісом «Приват 24» та програмним комплексом Ощад24/7. Такі тренінги проводяться щомісяця протягом 2019 р. і продовжаться у 2020 році.

Надзвичайну популярність серед молоді, дітей, родин, дорослого населення завоювала Квест-кімната, створена на базі бібліотеки-філії №8 для юнацтва за проектом

«Квест-кімната «Таємниця фараона», який в листопаді 2018 р. отримав перемогу в конкурсі проектів соціальної дії за програмою «Активні громадяни» від Британської Ради в Україні.

Розмальовували кімнату працівники бібліотеки для юнацтва. Головний предмет пошуку – мумію – створив всесвітньо відомий художник Олександр Ігорович Охашкін, викладач Олександрійської дитячої художньої школи.

На даний час «Квест-кімната «Таємниця фараона» – це один із найдоступніших, універсальних форматів молодіжного, сімейного та корпоративного відпочинку в місті. Якщо спочатку відвідувачами Квест-кімнати були родини, колективи та компанії друзів, то зараз активно виявляють бажання проходити квест цілими класами навчальні заклади міста, району і навіть ОТГ Кіровоградщини!

Для представників незахищених верств Олександрійської громади: дітей із багатодітних та мало-забезпечених сімей, сиріт, «складних» підлітків, які мають багато проблем із спілкуванням; жінок, які страждають від насилля чоловіків; самотніх матерів, переобтяжених соціальними негараздами, в бібліотеці для юнацтва створена і вже півроку надає послуги громаді Олександрії *Вітальня довіри «Кава та бесіда»*, завдячуючи перемозі в конкурсі інноваційних проектів громад на підтримку ВПО та приймаючих громад. Проект олександрійських бібліотекарів «Платформа З-Д: добра, довіри, досвіду», в рамках якого створено Вітальню довіри, було підтримано Міжнародною організацією з міграції та профінансовано Європейським Союзом.

Головним завданням Вітальні довіри є налагодження діалогу всередині громади, сприяння поліпшенню громадської безпеки та попередження насилля в сім'ї та школі.

Залучення до бесід різноманітних фахівців (психологів, юристів, лікарів, працівників поліції тощо),

---

облаштування окремого, ізольованого, тихого приміщення у бібліотеці – все це допомагає слухачам вітальні побороти внутрішні страхи, попередити загрози життю, врешті, знайти однодумців та друзів.

Вітальня довіри – це особливе місце, яке забезпечує, в першу чергу, психотерапевтичний ефект багатьма чинниками: крісла-груші, релакс-крісло, кава/чай зі смаколикami, картини із зображенням гарної природи, гарний музичний супровід через якісну акустичну систему, акваріум і квіти для створення гармонійної, заспокійливої атмосфери.

Крім того, Вітальня довіри має чітко розроблену програму спеціальних заходів, направлених на згуртування всієї громади та більш тісне спілкування, це обмін досвідом у вирішенні проблем вищезгаданих категорій громадян.

Варто згадати проведені на базі Вітальні довіри заходи: родинні свята, майстер-класи, благодійні фестивалі майстер-класів, які проводяться з метою підтримки дітей-сиріт, дітей та дорослих з інвалідністю; акції по збору одягу, іграшок, дитячих речей для підтримки матерів-одиначок чи батьків-одиначків. Активно застосовуються в діяльності Вітальні довіри не тільки бесіди, а й перегляд та обговорення документальних та художніх фільмів соціального характеру.

Ретельно продумані та організовані довірчі бесіди з фахівцями за філіжанкою кави/чаю сприяють пошуку шляхів вирішення проблем вразливих членів громади та залучають їх до соціально-спрямованих заходів.

Теми довірчих бесід у Вітальні довіри різнопланові: «Ти більше не самотня» (дівочі посиденьки для одиноких мам), «Телефонні шахрайства: нові схеми» (практичний тренажер), «Що робити, якщо ти потерпаєш від насильства в сім'ї?» (поради психолога та юриста), «Насильство в сім'ї» (тренінг для батьків), «Stop-булінг!» (психологічний тренінг), «Батьки та діти. Як не розпочати «еру

конфліктів» (психологічний тренінг), «Я – неконфліктний» (тренінг-практикум) та багато інших.

«*Арт-майстерня для дітей та дорослих*», створена за програмою «Активні громадяни» від Британської Ради в Україні, успішно працює в читальній залі Центральної міської бібліотеки та щочетверга запрошує олександрійців на безкоштовні майстер-класи з різних видів декоративно-ужиткового мистецтва (декупаж, валяння іграшок, топіарій, вітраж, петриківський розпис, батік, картини з кавових зерен, лялька Тільда тощо). Цікаво, що майстер-класи відвідують не тільки люди пенсійного віку, а й молоді мами зі своїми дітками, учнівська та студентська молодь. Майстер-класи дають змогу виявити творчих людей в місті, дати їм відчуття можливості змінити власне життя, ставлення до світу та самого себе, сформувати лідерські якості, а також подивитися на хобі як на окремий бізнес, який може стати поштовхом до рішення відкрити свою власну справу. Саме практичний тренінг «Як хобі перетворити на бізнес», який провели для учасників МК запрошені тренери з соціального підприємництва та бібліотечні фахівці, дав поради для охочих налагодити маленький бізнес з реалізації своїх виробів.

Поціновувачів сучасної літератури ми запрошуємо на зустрічі з відомими українськими письменниками. Так, за останні три роки до Олександрії завітали: вже тричі Макс Кідрук та Лора Підгірна, Дмитро Бондаренко, Остап Дроздов, письменники та поети Кіровоградщини: Ольга Полєвіна, Валерій Мятович, Олександр Архангельський, поетеса родом з Олександрії – Людмила Снітко. Великою популярністю у маленьких читачів та їх батьків користуються зустрічі з відомими дитячими письменниками: Аліною Штефан, Сергієм Пантюк, Лесею Вороніною, Іваном Андрусяком, Олегом Чаклуном, Сашком Дерманським, Інною Курило.

Вища народна школа, створена у 2012 році на базі міських бібліотек системи для людей «мудрого віку», вже восьмий рік успішно продовжує свою роботу. У

2018/2019 році навчалися 167 слухачів за 8 напрямками: «Основи комп'ютерної грамотності», «Туристичне краєзнавство», «Декоративно-ужиткове мистецтво», «Поезія рідної землі», «Садівництво, городництво», «Лікувальна фізкультура», «Електронні ресурси та реєстри», «Основи практичного здоров'я».

А з 1 жовтня цього року ВНШ привітно відкрила свої двері для 145 слухачів, які вже будуть отримувати знання у 2019/2020 навчальному році. Тільки на курсах комп'ютерної грамотності навчаються 11 груп по 12 чоловік.

Творчому розвитку особистості, розширенню кола гозору користувачів бібліотек, їх змістовному дозвіллу сприяють 12 клубів за інтересами, 5 гуртків, літературно-музична вітальня, мистецька вітальня, літературно-ігрова студія. Бібліотечні творчі об'єднання залучають до цікавого дозвілля та спілкування членів громади міста різних вікових категорій.

Шанувальники книги та бібліотеки відвідують *клуб «Чарівність»*, створений при центральній міській бібліотеці; там же *літературно-музична вітальня «Струни серця»* об'єднує знавців та любителів поетичного слова, авторів. Члени громади мікрорайону «Перемога» об'єднані бібліотекою-філією №10, яка з величезним успіхом та креативом знаходить стежинки до сердець користувачів різного віку та соціального статусу. Дуже затребуваний *клуб громадського-просвітницької діяльності «За покликом душі»*, який з радістю відвідують не тільки діти й молоді люди, а й сивочолі ветерани. «*Чарівна намистинка*» (бібліотека-філія №4) – це гурток декоративно-ужиткового мистецтва, що об'єднує дівчаток, які займаються рукоділлям та проживають в селищі Пантаївка.

Таким чином, міська бібліотечна система – це бібліотеки в різних мікрорайонах Олександрії та селищах. І кожна з цих бібліотек створила свій острівець приємного спілкування, доброти, отримання нових знань. В цих бібліотеках усі спілкуються, як родичі чи давні друзі, допомагаючи один одному. Покоління дітей ростуть разом

з бібліотекою, йдуть до неї за розрадою, а не тільки для того, щоб здати і взяти книги або почитати журнали.

Наприклад, доброю традицією в бібліотеці-філії №10 стало проведення *вуличних благодійних та PR-акцій* для мешканців свого мікрорайону, працівників навчальних закладів, вихователів дошкільних навчальних закладів та медичних працівників. Мова йде про акції до різних свят та культурних подій, частіше незвичних для нашого українського календаря (Міжнародного дня щастя, Дня спонтанного прояву доброти, Міжнародного дня обіймів тощо), які приваблюють своєю яскравістю, позитивом, гарними емоціями, неординарністю, ефективністю і учасників, і організаторів, та допомагають представити бібліотеку як соціокультурну інституцію з широкими можливостями.

Такі акції – дієвий засіб залучення нових користувачів, популяризації книги, читання, бібліотеки серед громади.

В цій же бібліотеці-філії №10 започатковано *цикл стиль-зустрічей* з людьми різноманітних професій, які допоможуть школярам познайомитися з різними професіями і обрати ту, яка буде найкраще враховувати здібності, потреби і бажання дитини.

Головне, чим керуються бібліотеки Олександрійської міської ЦБС у своїй роботі – бути корисними громаді свого міста та відповідати усім її запитам.

На жаль, сучасна реальність залишає позитивним емоціям людини надто мало місця. Натомість виснажує щоденними стресами, залишаючи нас сам на сам з життєвими випробуваннями. Бібліотеки міста вже не перший рік пропонують простий рецепт «спасіння від потрясіння» – знайти своїх і заспокоїтись. Бібліотечні заклади об'єднали тих, хто не утратив смак до читання, хто відчуває потребу в неформальних контактах з однодумцями, творчій самореалізації та самоствердженні.

Нових ідей у наших бібліотекарів – безліч! Сидіти, склавши руки, не звикли. Розуміємо, що цікавим для користувачів буде лише щось нове та креативне, тому

працюємо від душі, перетворюючи наші бібліотеки в територію гарних справ та відвертого спілкування.

Пам'ятаємо вислів: «Якщо бібліотекарі тихо шурхотітимуть книжками, їх не чутимуть». А ми хочемо, щоб нас чули, щоб до нас йшли читачі, щоб ми разом знайшли у нашому непростому житті багато позитиву й радості.

Стара Олександрія – батьківщина Дмитра Чижевського: пленер та виставка до 125-річного ювілею вченого

*Світлана Ушакова,
завідувач відділу мистецтв
ОУНБ ім. Д.І. Чижевського*

4 квітня 2019 року світова громадськість відзначила 125-річний ювілей Дмитра Івановича Чижевського – вченого-енциклопедиста, філософа, дослідника української і слов'янської літератури.

Дмитро Іванович – наш земляк, уродженець міста Олександрія Кіровоградської області, його ім'ям названо обласну універсальну наукову бібліотеку (1993).

У рамках ювілейних заходів був проведений одноденний мистецький пленер «Олександрія – мала батьківщина Дмитра Чижевського». Це спільний проект ОУНБ ім. Д.І. Чижевського, департаменту культури, туризму та культурної спадщини Кіровоградської ОДА, обласної організації Національної спілки художників України, ЦДПУ ім. Володимира Винниченка.

У пленері брали участь знані художники Кіровоградщини: Володимир Волохов, Валерій Давидов, Андрій Хворост, Ольга Пунгіна, Анатолій Кімнатний, Вікторія Пухинда, Ольга Краснопольська; викладачі мистецького факультету ЦДПУ ім. В.К. Винниченка Лариса Гарбузенко, Любов Гусева; дизайнер та фотохудожник Наталія Корнілова; кращі студенти університету.

У програму поїздки до Олександрії були включені:

-
- екскурсія до будинку, в якому мешкала родина Д.І. Чижевського;
  - екскурсія старим містом;
  - вихід художників та фотографів на пленер;
  - поетично-музична імпреза «Вічність та нікчемність матерії» молодих поетів: Марини Ермолаєвої та Олександра Кир'янова (Олександрійська міська ЦБС);
  - творча зустріч в Олександрійській міській ЦБС з журналістом, літератором Валерієм М'ятовичем – автором роману «Номенклатурний Декамерон».

Отже спочатку кропивничани завітали до центральної міської бібліотеки, що з 2007 року також носить ім'я Дмитра Чижевського. Тут їх привітали голова Олександрійської районної ради Ольга Коріненко, краєзнавець Надія Жахалова та редактор газети «Городской курьер», краєзнавець Віктор Голобородько. Надія Жахалова наголосила: «Чижевський тоді, за життя, об'єднував і своїх однодумців, і навіть опонентів. Навколо нього завжди гуртувався певний конгломерат людей. І до цього часу це триває». Завідуюча відділом рідкісних і цінних документів ОУНБ ім. Д. Чижевського Наталія Зеленська представила матеріали бібліотечного сайту, присвячені видатному вченому, та його праці. Директор бібліотеки Надія Чуянова провела гостей меморіальним куточком родини Чижевських.

За результатами пленеру у відділі мистецтв ОУНБ ім. Д.І. Чижевського у травні 2019 року відкрито виставку робіт знаних художників, фотографів, викладачів та студентів мистецького факультету ЦДПУ ім. В. Винниченка «Стара батьківщина – батьківщина Дмитра Чижевського». На виставці було представлено 34 роботи (живопис, графіка, фотографії).

11 вересня 2019 року в арт-холі Центральної міської бібліотеки відбулося відкриття неймовірно гарної та довгоочікуваної для олександрійців художньої виставки «Стара Олександрія – батьківщина Дмитра Чижевського». На презентації виставки були присутні колеги з ОУНБ

ім. Д. Чижевського та художник з Кропивницького Валерій Давидов.

Головний зберігач фондів Олександрійського музейного центру ім. А. Худякової Тетяна Вальчишена цікаво розповіла про життєвий та творчий шлях Дмитра Чижевського, про ті місця, де він народився, проживав та навчався, про будинки, які вибрали художники для творчих робіт.

Цей проект є даниною шани й пам'яті видатному земляку і повертає його ім'я мешканцям громади.

Бібліотека та громада. Форми співпраці та розвитку

Валентина Черкашина,
*директор Новоукраїнської центральної
бібліотеки Новоукраїнської ОТГ*

Новоукраїнська міська ОТГ – перша громада, що утворилася у 2016 році на території Новоукраїнського району в результаті децентралізації влади. До складу ОТГ відійшла територія міста Новоукраїнка та двох сільських рад. Загальна чисельність населення – майже 19 тисяч. Бюджет громади – 130 мільйонів (основне наповнення – земельний податок), фінансування бібліотек – 1,6% від загального бюджету громади. Нині громада живе власним повноцінним життям з щоденними подіями, візитами, навчанням, культурними заходами, успіхами та здобутками.

Вже третій рік з січня 2017 року бібліотеки, що розташовані в населених пунктах громади, передані в її комунальну власність. До трьох бібліотек, які до цього часу перебували у підпорядкуванні міської ради, відійшли ще 5, в т. ч. центральна районна бібліотека, районна дитяча бібліотека та 3 сільські бібліотеки. Мережа закладів на початок 2017 року складала 8 бібліотек.

Але згодом, в результаті реорганізації закладів, мережа бібліотек зазнала змін. З 1 вересня 2017 року це – 1 публічна бібліотека та 7 її філій, три міські філії, в т.ч. дитяча та 4 сільські.

Об'єднання відбулося навколо колишньої ЦРБ, яка на сьогодні є центральною бібліотекою громади та єдиною серед них юридичною особою, яка і надалі виконує свої традиційні функції та є методичним центром для бібліотек ОТГ.

В ОТГ створено сприятливі умови для повноцінного функціонування її бібліотек, збережено їх кадровий склад. Діяльність закладів фактично забезпечують 19 осіб, 16 працюють на повну ставку, 1 – на 0,75, 2 – на 0,5 згідно навантаження. Всі доплати та надбавки, а також інші виплати виплачуються постійно та без затримки.

За час функціонування бібліотек у сфері підпорядкування ОТГ бібліотеки зберегли і надалі продовжують розвивати співпрацю з органами влади, установами та організаціями громади, представниками громадськості.

Щорічно в місцевому бюджеті передбачаються кошти на утримання закладів. Протягом 3-х років за рахунок коштів місцевого бюджету маємо поповнення фондів всіх бібліотек. Цього року уже придбано 292 прим. на суму 18000 грн., в т.ч. в сільські філії – 138 прим. на суму –8024 грн. На 2019 рік передплачено 128 прим. періодичних видань на суму 27829 грн. (в середньому по 16 прим. на 1 бібліотеку).

Із 8 закладів – 7 комп'ютеризовано та підключено до мережі Інтернет. 1 міську бібліотеку переведено в приміщення НКБК №1, проведено її ремонт. До речі, ремонт однієї з кімнат проведено в рамках реалізації міні-проєкту «L.A.P.A» (Library Art Play Association) в рамках місцевого конкурсу міні-проєктів «Влада і громада – разом!». Згодом у бібліотеці заплановано оновити ще і меблі. Щорічно маємо придбання у бібліотеки меблів, комп'ютерної техніки, канцтоварів, засобів з охорони праці та пожежної безпеки.

Бібліотеки постійно у пошуку дієвих форм та методів співпраці з громадою, тож маємо власні напрацювання і досвід.

Протягом двох останніх років долучились до виконання Плану дій з реалізації ініціативи «Громада, дружна до дітей та молоді» в Новоукраїнській об'єднаній територіальній громаді на 2018 – 2020 роки (рішення Новоукраїнської міської ради від 6 грудня 2018 р. № 1087-1), до якої громада приєдналася 2018 року, зокрема реалізації його стратегічної цілі: «Кожна дитина та молода людина має можливість насолоджуватися життям в сім'ї, іграми та відпочинком».

Тому в квітні 2019 року з метою залучення жителів громади до громадського руху буккросингу та створення першого осередку буккросингу на території міста подано заявку на участь у конкурсі проектів «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» (DOBRE) Місцеві ініціативи для розвитку громад. Проект не підтримано організаторами конкурсу, але все ж таки він був реалізований власними силами. Втілення цієї ідеї відбулося при підтримці місцевої влади та за сприяння працівників Новоукраїнської центральної бібліотеки, місцевого житлово-комунального підприємства та шанувальників книг нашого міста. 1 червня 2019 року у сквері біля ЦБ відбулося урочисте відкриття першої в місті вуличної бібліотеки.

Книги вуличної бібліотеки знаходяться у вільному доступі та мають спеціальні наліпки. Будь-який житель громади може скористатися послугою буккросингу, незалежно від віку, статі, матеріального стану. Правила прості: *«Візьми. Принеси. Почитай. Передай».*

Для інформування жителів, збору книг, подальшого спілкування та обміну враженнями про прочитані книги працівниками бібліотеки в соціальній мережі Facebook створено групу прихильників буккросингу міста Новоукраїнка *«Читай та відпускай!»*, виготовлено ряд інформаційний матеріалів, які розміщено в громадських

місцях, зокрема в навчальних закладах міста, центральній бібліотеці та її філіях, а також розповсюджено серед жителів міста.

Є такий собі арт-об'єкт в зоні відпочинку та дозвілля містян – шафа. В час святкування в місті Дня молоді стала однією з локацій квесту, до якого долучились і працівники центральної бібліотеки, а книги шафи містили декілька зашифрованих завдань для команд учасників.

Місцева влада, зокрема і мер міста Олександр Корінний, підтримує дану ініціативу і не тільки її, переймається проблемами, всіляко допомагає.

Є чимало земляків, небайдужих до проблем вуличної бібліотеки, які щиро розуміють важливість цих процесів в становленні та розвитку громади та підтримали нас проведенням ряду благочинних акцій: «Ми проти вандалізму!», «Книжкові меценати», благочинна акція кропивничан по збору та передачі книг до шафи та ін.

Актуальною формою співпраці з жителями громади є участь бібліотек у вуличних акціях, традиційних щорічних загальноміських заходах – таких як Шевченківські читання, день вишиванки, Міжнародний День захисту дітей, святкування Дня молоді, Дня міста та річниць створення громади з залученням до участі в них жителів міста. Зазвичай найбільшу кількість інформаційно-дозвіллевих заходів проводять центральна бібліотека та її дитяча філія, які розташовані в центрі громади, мають більші можливості. Традиційним щорічно серед дітей громади стало проведення конкурсу «Книгоманія».

Тісна співпраця поєднує наші бібліотеки з педагогами шкіл громади, особливо з вчителями української мови та літератури, які мають своє міське об'єднання – лабораторію «Натхнення». Чимало заходів проводимо спільно із ними, місцевими поетами, які є членами літературної студії «Ранок» та її керівником Олександром Антоненком. У березні цього року відбулася зустріч з головою обласної спілки письменників Василем Бондарем з презентацією його ще не надрукованої повісті «Погоня». В планах

проведення ще однієї зустрічі з представниками обласного художнього музею.

Схвальні відгуки отримали і спільні з педагогами та аматорами філії №1 НКБК №1 заходи до 250-річчя від дня народження І. П. Котляревського в рамках обласної акції «Мов фенікс, з попелу, воскресло слово», а також літературний портрет «Микола Вороний: остання трагічна сторінка» та презентація «М. Вороний і Новоукраїнка: рядками неопублікованої біографії», підготовлений на замовлення педагогів, заходи в рамках краєзнавчого проекту «Моя земля – початок України».

Прикладом дієвої співпраці з педагогами в сільській місцевості є співпраця бібліотекаря Мар'янопільської філії Новоукраїнської центральної бібліотеки по реалізації проекту ініціативної групи Мар'янопільського НВК «Зелене подвір'я своїми руками», яка стала керівником групи «Зелений патруль» та проводить спільні заходи з екологічного виховання школярів, зокрема по сортуванню та переробці сміття, збору коштів для закупівлі саджанців дерев для насадження на території села.

Продовжується та є актуальною і надалі співпраця зі спеціалістами міських соціальних та правових служб в напрямку попередження правопорушень та впровадження ініціативи ЮНІСЕФ «Громада, дружна до дітей та молоді» стосовно права на безпеку дітей та молоді у громаді. Вони зазвичай є учасниками та доповідачами при проведенні занять морально-правового клубу «Підліток», що діє на базі центральної бібліотеки, зокрема годин застереження «Селфі ціною життя», тренінгу «Небезпечна павутина: реальні небезпеки віртуального світу», годин застереження «Півний алкоголізм – проблема ХХІ століття», «Правопорушення та покарання» та ін.

Тримаємо зв'язок і з представниками ГО, які є також учасниками заходів патріотичного спрямування, – години пам'яті «Щоб пам'яті вогонь не згас» та презентації буклету, виготовленого за сприяння виконавчого комітету Новоукраїнської міської ради до 75-річчя визволення

м. Новоукраїнки, зустрічі-спогаду «Афганістан живе в моїй душі і чується безсонними ночами», реквієму пам'яті «Чорнобиля чорний біль» та ін. Працівники центральної бібліотеки приєднувались до загальноміських акцій в підтримку полоненого росіянами земляка – моряка Андрія Артеменка.

Нішу інтелектуального дозвілля містян заповнюють зустрічі членів міського клубу «Що? Де? Коли?» та заняття членів гуртка шахів та шашок місцевої спортивної школи, зустрічі яких проводяться в центральній бібліотеці.

Сьогодні наш бібліотечний простір сприймається громадою як місце творчого розвитку, цікавого дозвілля та приємного спілкування, молодіжної тусовки. Часто, коли в громаду приїжджають гості, в т. ч. і закордонні, виникає питання: куди піти, що їм показують? Відповідь – ну, звичайно, в бібліотеку. Влітку 2019 року в центральній бібліотеці відбулася зустріч канадійки Марні-Марічки Хоулет, яка працює над науковою роботою про Україну та проводила своє дослідження на Кіровоградщині, з працівниками культури громади та учасниками фольклорного аматорського колективу «Чиста криниця», які презентували гості частину культурних надбань та народних традицій громади, а також познайомили з напрямками роботи закладів.

Центральна бібліотека та її дитяча філія мають сайти та блоги, сторінки у мережі Фейсбук, постійно оперативно розміщують новини про заходи в Інтернет мережі, подаючи їх і на сайт міської ради, тож жителі громади бачать нашу роботу, а ми маємо достойне фінансування і намагаємось і надалі збільшувати свій творчий потенціал, впроваджувати нові нетрадиційні форми роботи, і надалі відпрацьовуємо численні аспекти життєдіяльності бібліотек в громаді, тобто робимо все можливе щодо вдосконалення діяльності бібліотек для громади.

Обласний конкурс бібліотечних інновацій «Сучасна бібліотека: розвиваємо місцеві громади»

НАКАЗ ДИРЕКТОРА
ДЕПАРТАМЕНТУ КУЛЬТУРИ, ТУРИЗМУ ТА КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ
КИРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

від "___" _____ 201_ року № _____
м.Кропивницький

12.04.2019 року

№ 88

Про проведення
обласного конкурсу
бібліотечних інновацій
«Сучасна бібліотека:
розвиваємо місцеві громади»

На виконання плану роботи департаменту культури, туризму та культурної спадщини обласної державної адміністрації на 2019 рік та з метою удосконалення діяльності публічних бібліотек області як інформаційних, культурних, просвітницьких центрів, які забезпечують комплексне інформаційне обслуговування місцевих громад

НАКАЗУЮ:

1. Забезпечити проведення з **15 квітня по 1 вересня 2019 року** обласного конкурсу бібліотечних інновацій «Сучасна бібліотека: розвиваємо місцеві громади» (далі Конкурс).

---

2. Затвердити Положення про проведення Конкурсу (додається).

3. Затвердити склад журі Конкурсу (додається).

4. Затвердити організаційний комітет Конкурсу (додається).

5. Начальникам відділів (управлінь, секторів) культури і туризму райдержадміністрацій, міськвиконкомів, міських, селищних, сільських об'єднаних територіальних громад забезпечити підготовку бібліотеками області матеріалів про кращі інновації, впроваджені ними, або за їх активної участі, та надіслати їх **до 1 вересня 2019 року** до комунального закладу «Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д.І. Чижевського».

6. Контроль за виконанням даного наказу покласти на заступника директора департаменту культури, туризму та культурної спадщини облдержадміністрації Тищенко Л.П.

Директор департаменту

В. ЖИВОТОВСЬКА

ЗАТВЕРДЖЕНО

наказом директора департаменту
культури, туризму та культурної
спадщини облдержадміністрації
від 12.04.2019р. №

П О Л О Ж Е Н Н Я
про проведення обласного Конкурсу
бібліотечних інновацій

«Сучасна бібліотека: розвиваємо місцеві громади»

I. Загальні положення

1.1. Цим положенням визначається механізм проведення обласного конкурсу інновацій «Сучасна бібліотека: розвиваємо місцеві громади» (далі Конкурс), який організовується департаментом культури, туризму та культурної спадщини облдержадміністрації та комунальним закладом «Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського».

1.2. Конкурс проводиться з метою удосконалення діяльності публічних бібліотек області як інформаційних, культурних, просвітницьких центрів.

1.3. Завдання Конкурсу:

- поширення кращих інноваційних практик на рівні області;
- покращення професійної майстерності бібліотечних працівників;
- стимулювання творчої діяльності бібліотекарів для підвищення рівня надання місцевим громадам безпешкодного доступу до інформації та знань.

II. Умови та порядок проведення Конкурсу

2.1. До участі у конкурсі запрошуюються публічні бібліотеки області системи Міністерства культури України.

У рамках конкурсу можуть бути представлені соціальні інновації на користь місцевих громад, реалізовані

у 2018-2019 роках бібліотекою. На момент подання на Конкурс ініціатива має бути втілена (бути завершеною або продовжувати тривати). Інновації, які лише заплановані, до розгляду не приймаються.

2.2. Для підготовки і проведення конкурсу створюються обласний та регіональні оргкомітети, які розробляють і здійснюють практичні заходи щодо проведення Конкурсу, відповідні журі, які визначають кращі бібліотечні ініціативи, переможців районних та обласного етапів Конкурсу.

2.3. Вимоги до оформлення документів:

- текстовий матеріал подається у друкованому та електронному вигляді (презентація);
- титульна сторінка: повна юридична назва організації, автор інновації, назва (тема), місце виконання роботи, дата;
- комп'ютерний набір – шрифт Times New Roman, розмір 14, інтервал – одинарний;
- обсяг конкурсних матеріалів не повинен перевищувати 10 друкованих сторінок (без врахування додатків). У додатках рекомендується подати фотографії, аудіо- та відеоматеріали, ролики, рекламні видання для місцевої громади, копії публікацій у ЗМІ, результати опитувань чи досліджень, відгуки, інші матеріали, що відображають результати втілення інновацій.

III. Місце і час проведення Конкурсу

Конкурс проводиться у 2 етапи:

1 етап: в регіонах області з 15 квітня по 01 вересня 2019 р. – організація конкурсу та визначення кращих інновацій, переможців конкурсу на місцевому рівні, збір та систематизація матеріалів, подання документів до обласного оргкомітету.

Документи надсилаються до оргкомітету обласного конкурсу за адресою: м. Кропивницький, вул. Велика

Перспективна, 24, комунальний заклад «Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д.І. Чижевського».

Учасники подають зміст інновації у друкованому вигляді та презентацію, фотографії, ксерокопії публікацій в ЗМІ, відео (за наявності).

Термін подачі документів: не пізніше 01 вересня 2019 року.

2 етап: з 01 вересня по 15 вересня 2019 р. – опрацювання обласним оргкомітетом документів (конкурсних заявок), поданих регіональними оргкомітетами.

Підсумки Конкурсу будуть підведені під час заходу, присвяченого Всеукраїнському Дню бібліотек, у приміщенні комунального закладу «Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д.І. Чижевського», на якому учасники представлятимуть зміст поданої на Конкурс інновації. Максимальний термін презентації – 5 хв.

IV. Журі Конкурсу

4.1. Для оцінки бібліотечних інновацій утворюється журі.

4.2. Журі оцінює представлені конкурсні роботи за 10-бальною системою.

4.3. Рішення журі приймається шляхом сумування балів і виведення середнього балу за презентацію.

4.4. Рішення журі за результатами Конкурсу оформлюється протоколом.

V. Критерії оцінювання бібліотечних інновацій:

- відповідність тематиці конкурсу;
- відповідність робіт вимогам щодо оформлення;
- можливість поширення практики (ініціативи) на інші райони та/або бібліотеки;
- використання сучасних інформаційно-комунікативних технологій;
- розвиток партнерства та залучення додаткових ресурсів.

VI. Визначення переможців та нагородження учасників Конкурсу

Переможці Конкуру нагороджуються дипломами департаменту культури, туризму та культурної спадщини облдержадміністрації та заохочувальними призами за рахунок коштів джерел, не заборонених чинним законодавством України.

ЗАТВЕРДЖЕНО

наказом директора департаменту
культури, туризму та культурної
спадщини облдержадміністрації
від 12.04.2019 р. № 88

СКЛАД ЖУРІ

обласного конкурсу бібліотечних інновацій
«Сучасна бібліотека: розвиваємо місцеві громади»

Голова журі:

**Животовська
Валентина
Григорівна** – директор департаменту культури,
туризму та культурної спадщини
облдержадміністрації

Заступник голови журі:

**Гаращенко
Олена
Миколаївна** – директор комунального закладу
«Обласна універсальна наукова
бібліотека ім. Д.І. Чижевського»

Секретар журі:

**Циганкова
Любов
Олексіївна** – завідувача науково-методичним
відділом комунального закладу
«Обласна універсальна наукова
бібліотека ім. Д.І. Чижевського»

Члени журі:

**Кадук
Зоя
Миколаївна** – голова обкому профспілки
працівників культури
(за згодою)

**Кваша
Олена
Юріївна**

— продюсер Філії публічного акціонерного товариства «Національна суспільна телерадіокомпанія України» «Кропивницька регіональна дирекція»

**ПОПОВИЧ
Любов
Володимирівна**

— головний редактор ТОВ «Об'єднана редакція видань обласної газети «Кіровоградська правда» (за згодою)

**Яременко
Олег
Петрович**

— Директор Кіровоградського відокремленого підрозділу установи «Центр розвитку місцевого самоврядування» (за згодою)

**Заступник начальника управління –
начальник відділу**

Н. ТКАЧЕНКО

ЗАТВЕРДЖЕНО

наказом директора департаменту
культури, туризму та культурної
спадщини облдержадміністрації
від 12.04.2019 р. № 88

СКЛАД

**організаційного комітету обласного конкурсу
бібліотечних інновацій «Сучасна бібліотека:
розвиваємо місцеві громади»**

Голова оргкомітету:

**Тищенко
Людмила
Петрівна**

–

заступник директора департаменту культури, туризму та культурної спадщини облдержадміністрації

Заступник голови оргкомітету:

**Гаращенко
Олена
Миколаївна**

–

директор комунального закладу «Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д.І. Чижевського»

Члени оргкомітету:

**Літвінова
Єлизавета
Геннадіївна**

–

заступник директора з наукової роботи комунального закладу «Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д.І. Чижевського»

Приймак Світлана Вікторівна	–	завідувач відділу соціо- культурної діяльності комунального закладу «Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д.І. Чижевського»
Ткаченко Оксана Василівна	–	заступник директора з основної роботи комунального закладу «Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д.І. Чижевського»
Циганкова Любов Олексіївна	–	завідувач науково-методичного відділу комунального закладу «Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д.І. Чижевського»

**Заступник начальника управління –
начальник відділу**

Н. ТКАЧЕНКО

**Підсумки
обласного конкурсу бібліотечних інновацій
«Сучасна бібліотека:
розвиваємо місцеві громади»**

В обласному конкурсі бібліотечних інновацій **Сучасна бібліотека: розвиваємо місцеві громади»** взяли участь **29 публічних бібліотек**. Серед них: 10 центральних районних та міських бібліотек (Благовіщенська, Вільшанська, Компаніївська, Світловодська ЦРБ, Новоархангельська та Маловисківська ЦБ, Світловодська, Кропивницька, Знамянська (філія № 2), Олександрійська ЦМБ для дітей);

14 сільських бібліотек: Федіївська – Бобринецького, Вікненська – Гайворонського, Перегонівська – Голованівського, Гурівська – Долинського, Трепівська – Знам'янського, Аджамська № 2 – Кропивницького, Верблюзька – Новгородківського, Панчівська – Новомиргородського, Приютівська – Новоукраїнського, Єлисаветградківська – Олександрівського, Березівська – Олександрійського, Деревська – Онуфріївського, Водянська – Петрівського, Дмитрівська – Устинівського районів;

5 бібліотек ОТГ: Оситнязька бібліотека-філія Великосеверинівської ОТГ, Живанівська сільська бібліотека Компаніївської селищної ОТГ, Олександрівська сільська бібліотека Маловисківської ОТГ, Новоукраїнська ЦБ Новоукраїнської міської ОТГ.

Не взяли участі у конкурсі бібліотеки Добровеличківської селищної ОТГ, Бобринецької міської ОТГ, Соколівської, Великоандрусівської, Тишківської, Первозванівської, Ганнівської, Катеринівської, Мар'янівської, Піщанобрідської сільських ОТГ.

Бібліотеки представили бібліотечні інновації за наступними напрямками:

Популяризація книги, бібліотеки, читання – 12:

-
1. Благовіщенська ЦРБ – проект «Бібліотека – територія спілкування та творчості».
  2. Вільшанська ЦРБ – проект «Літній читальний майданчик «Бібліотека під зеленими вітрилами».
  3. Гайворонська ЦБС – проект «Бібліотека і громада» (Вікненська сільська бібліотека-філія).
  4. Кропивницький район – проект «Старість нас вдома не застане» (Аджамська сільська бібліотека-філія).
  5. Новоархангельська ЦРБ – «Бібліодворик «Виходь гуляти».
  6. Устинівська ЦБС – проект «Бібліотека у смартфоні» (Дмитрівська сільська бібліотека-філія).
  7. Знам'янська МЦБС – проект «Бібліопослуга «Рухома книга» (бібліотека-філія № 2).
  8. Олександрійська МЦБС (для дітей) – проект «Школа Робототехніки та 3-D технологій.
  9. Великосєверинівська сільська ОТГ – проект «Розвиваємо традиційні та впроваджуємо інноваційні бібліотечні послуги і форми роботи» (Оситнязька бібліотека-філія).
  10. Компаніївська селищна ОТГ – проект «Бібліотека – дім, де вирує життя» (Живанівська сільська бібліотека).
  11. Маловисківська міська ОТГ – проект – літня акція «Літня прогулянка книги». Інноваційні форми роботи з дітьми. (Олександрівська сільська бібліотека).
  12. Новоукраїнська ОТГ – проект «Читай і відпускаяй» створення буккросингу на території міста (Новоукраїнська центральна бібліотека).

Соціоекологічні проекти – 7:

1. Федіївська сільська бібліотека Бобринецького району – проект «Не ламай калину – чистого довілля обери».
2. Гурівська сільська бібліотека Долинського району – проект «Паркова зона відпочинку».

---

3. Компаніївська ЦРБ – проект «Здорова вода продовжує життя».

4. Панчівська сільська бібліотека Новомиргородського району – проект «Чиста ріка – чиста совість».

5. Світловодська районна бібліотека – проект «ЕКО в бібліотеках Світловодського району».

6. Єлисаветградківська селищна бібліотека Олександрівського району – проект Бібліотечний екос «Серце землі в наших руках».

7. Деріївська сільська бібліотека Онуфріївського району – Еко-марафон «За чисте довкілля».

Бібліотека – центр громади – 6:

1. Приютівська сільська бібліотека Новоукраїнського району – проект «Сучасна бібліотека – місцевій громаді».

2. Березівська сільська бібліотека Олександрійського району – проект «Громадський радник – твій друг і радник».

3. Водянська сільська бібліотека Петрівського району – проект «З турботою про людей».

4. Світловодська ЦМБ – проект «Бібліотека на допомогу медичній реформі у Світловодську».

5. Кропивницька ЦМБ – проект «Бібліотека під парасолькою» – інноваційні послуги громаді.

6. Помічнська сільська бібліотека Помічнської ОТГ – проект «Працюємо задля громади».

Бібліотечне краєзнавство – 3:

1. Трепівська сільська бібліотека Знам'янського району – проект «Краєзнавчі пазли» (школа екскурсіводів).

2. Маловисківська районна бібліотека – проект «Обрії рідного краю».

3. Верблюзька сільська бібліотека № 2 Новгородківського району – краєзнавчий бібліопроект «Моя Верблюжка – моя гордість».

Здоровий спосіб життя – 1:

1. Перегонівська сільська бібліотека Голованівського району – проект «Гармонія душі і тіла».

Переглянувши подані роботи, журі конкурсу відзначило дипломами кращі бібліотечні інновації, а саме:

Березівська сільська бібліотека Олександрійського району – **проект «Громадський радник – твій друг і порадник»;**

Трепівська сільська бібліотека Знам'янського району – **проект «Краєзнавчі пазли» (школа екскурсоводів);**

Устинівська ЦБС – Дмитрівська сільська бібліотека-філія – **проект «Бібліотека у смартфоні»;**

Олександрійська МЦБС (для дітей) – **проект «Школа Робототехніки та 3-D технологій»;**

Світловодська ЦМБ – проект **«Бібліотека на допомогу медичній реформі у Світловодську»;**

Знам'янська МЦБС – бібліотека-філія № 2 – **проект «Бібліопослуга «Рухома книга».**

Регіональна історико-краєзнавча конференція «Кіровоградська область. 80 років в історії Центральної України»

**Бібліотека ім. Д.І. Чижевського:
від міської до обласної.**

*Наталія Зеленська,
завідувач відділу рідкісних
та цінних видань ОУНБ
ім. Д.І. Чижевського*

120 років тому, в лютому, наша бібліотека розпочала свою роботу. Маючи фонд 2,5 тисячі книг та періодичних видань, одну бібліотекарку, мінімальну підтримку міської влади, бібліотека стала одним з найпопулярніших місць для городян.

За рік існування бібліотеки її відвідали 10815 осіб, було обслуговано 12361 читачів, книговидача склала 14108 примірників. За наступний 1900 рік показники роботи збільшились майже вдвічі: відвідування – 22634 особи, книговидача – 25522 примірники. Значно збільшилась кількість читачів, які користувалися читальнею. Її відвідали 25364 читачі. Фонд бібліотеки зріс з 2572 до 3482 примірників.

Перші революційні роки – чи не найскладніші в роботі громадської бібліотеки. Не маючи коштів на оренду приміщення та комплектування фондів, бібліотека була на межі виживання.

Електричне світло подавалося на короткі проміжки часу. Однак, навіть в таких умовах, бібліотека працювала.

У листопаді 1917 року в складі радянського уряду був утворений Народний комісаріат освіти.

У складі Наркомосвіти урядовим декретом від 22 листопада 1917 року було створено позашкільний відділ, який виконував функції основної державної установи, керував організацією радянської системи бібліотечного обслуговування.

Народним комісаріатом освіти був виданий наказ про проведення по всіх губерніях та повітах реєстрації бібліотек та підпорядкування їх місцевим органам народної освіти. Комуністична партія розглядала бібліотеки як опорні бази партійних організацій у розгортанні масово-політичної та агітаційної роботи серед населення.

Для становлення бібліотечної системи секретаріат Центрального Комітету відправляв на місця своїх агітаторів, розповсюджував масово-політичну літературу, систематично контролював роботу губернських, повітових та волосних культурно-освітніх установ, постійно вимагав від місцевих партійних осередків звіту про склад та комплектування фонду. За рекомендаціями ЦК в бібліотеках проводились лекції та бесіди, на яких основна увага зверталась на пропаганду творів основоположників марксизму-ленінізму, матеріалів центральних та місцевих органів влади.

У 1918 році при губернських відділах народної освіти створюються позашкільні відділи, яким підпорядковувались бібліотечні секції. В завдання секцій входило:

- керівництво й інструктаж, допомога вже існуючим і тільки створеним бібліотекам по забезпеченню їх літературою та посібниками по техніці бібліотечної роботи;
- надання рекомендаційних списків книг для бібліотек;
- створення рекомендаційних каталогів;
- створення музею бібліотечної справи;
- підготовка бібліотекарів;
- підготовка загального плану роботи бібліотек.

У 1919 році позашкільні відділи реорганізуються у відділи політичної освіти (політосвіти).

Основними завданнями відділів були контроль за культурними установами, відкриття нових клубів, хат-читалень, народних театрів, музеїв у повіті.

Починаючи з 1919 року робота бібліотек все більше ідеологізується.

З'явилися постанови, розпорядження, вказівки та інструкції, що регламентували діяльність бібліотек, визначали їх мережу, типові структури, форми роботи, критерії оцінок їхньої діяльності.

Держава, взявши під свій нагляд бібліотеки, вирішила багато проблем (фінансових, кадрових тощо), але жорстко регламентувала їх діяльність.

У 1919 р. в м. Єлисаветграді створено повітовий відділ народної освіти. В його підпорядкування перейшли усі шкільні заклади, бібліотеки, хати-читальні.

На виконання декрету від 26 листопада 1918 року «Про порядок реквізиції бібліотек, книжкових складів і книг взагалі» в місті створено книжковий склад на вулиці Двірцевій. У складі була зібрана література більш ніж із 60-ти конфіскованих приватних бібліотек «буржуазії, що втекла» (серед них – приватні бібліотеки відомих у Єлисаветграді людей: Миколи Левитського, доктора Фіолковського, М. Слуцької та ін.), а також із різних громадських організацій. До нього надійшло понад 70000 томів. Частину книг зі складу розподілено між міськими бібліотеками-філіалами міста, частину передано до центральної бібліотеки.

1 березня 1920 року бібліотека почала працювати як Єлисаветградська центральна бібліотека у будинку, що раніше належав Івану Марущаку.

Бібліотека знаходилась у вирі революційного життя, політизація якого впливала на значне збільшення кількості читацьких запитів ідеологічної тематики. Вбудована у систему гігантської політико-освітньої роботи, бібліотека змушена була вести пропаганду постанов, з'їздів партії по запровадженню НЕПу, проведенню індустріалізації, колективізації тощо.

У двадцятих роках при позашкільних відділах освіти створюються бібліотечні ради. У положенні про бібліотечні ради підкреслюється, що вони засновані з метою правильної постановки роботи бібліотек.

Бібліотечна рада складалася з представників відділу народної освіти, місцевого партійного комітету, профспілок, Союзу комуністичної молоді, організації жінок, союзу робітників освіти і соціалістичної культури; до складу ради також входив представник від загальних зборів читачів та бібліотекар.

-
- В обов'язки ради входило:
- піклуватися про те, щоб бібліотека працювала в дні і години, зручні для населення;
  - перевіряти звіти та кошториси;
  - слідкувати за зовнішнім виглядом бібліотеки, наочною агітацією, каталогами, доступністю довідників,
  - брати участь у формуванні і організації пересувок;
  - проводити анкетування.

У доповіді «Про реорганізацію бібліотечної справи в губернії» за 1922 рік зазначено, що в місті повинна бути створена мережа міських районних бібліотек. Кожна районна бібліотека може складатися із основного бібліотечного ядра і рухомої частини. В місті також повинна бути центрочитальня, куди надходять нові книги і куди читач може замовляти книги з будь-якої бібліотеки мережі.

З 1922 року бібліотеку було переведено на державне планове комплектування. Вона почала одержувати обов'язковий примірник з деяких тем друкованої продукції, яка видавалась у Радянському Союзі. З 20-х років обов'язковий примірник стає основним джерелом поповнення фонду. Загалом система безкоштовного обов'язкового примірника гарантувала бібліотеці надійне і своєчасне одержання літератури, що забезпечувало планомірне поточне комплектування.

9 червня 1926 року згідно з наказом Зінов'євського окружного виконавчого комітету Ради робітничих, селянських та червоноармійських депутатів від 04.06.1926 р. за № 5153 книгозбірні присвоєна назва Зінов'євської Округової центральної бібліотеки імені Н.К. Крупської.

З 1939 р. центральна міська бібліотека починає виконувати функції обласної та отримує назву Кіровоградська обласна бібліотека ім. Н.К. Крупської (в ДАКО відсутні документи).

На початок 1941 року в містах, селах і колгоспах УРСР функціонувало 26000 клубів, 41000 бібліотек (разом зі шкільними) з книжковим фондом понад 70 млн. примірників.

Напередодні Другої світової війни на теренах Кіровоградської області (утворена 10 січня 1939 р. Указом

Президії Верховної Ради СРСР) діяли 1157 шкіл, 369 бібліотек, 416 клубів, 1246 пересувних пунктів. Було створено бібліотечну систему.

Штат обласної бібліотеки ім. Н.К. Крупської складався з 10 працівників:

1. Косовська Інна Сергіївна, 1887 р.н., старший бібліотекар;
2. Шерр Віра Олексіївна, 1878 р.н.;
3. Лубяна Віра Полікарпівна, 1897 р.н., бібліотекар;
4. Чистоганова Єлизавета Андріївна, 1902 р.н.;
5. Рибалко Ганна Григорівна, 1908 р.н.;
6. Приймак Віра Василівна, 1907 р.н.;
7. Зарудна Марія Якимівна, 1899 р.н.;
8. Мокієвська Олександра Миколаївна;
9. Косюра Катерина Василівна, 1871 р.н.;
10. Коляда Марія Іванівна.

Жіночий колектив, середній вік складав 42 роки, найстаршому працівнику було 70 років, наймолодшому – 32.

Бібліотека особливо постраждала в роки окупації.

У перші дні війни в приміщенні бібліотеки розмістили солдатів румунської та німецької армії.

За наказом гебітскомісара на паперову фабрику в с. Комишувате було відправлено майже 30% усього фонду обласної бібліотеки. Це видання класиків марксизму-ленінізму, твори українських, російських, німецьких та єврейських авторів, так званої небажаної літератури, списки якої надсилались до всіх міських управ.

З дозволу завідувача відділу освіти книги передавались іншим установам, школам, лікарні, для користування гебітскомісару та ін.

Каталоги бібліотеки були знищені.

Чималої шкоди бібліотечний фонд зазнав і від місцевого населення.

Ось невелика цитата із книги письменника Павла Негрєтова про цей період:

«В Кіровограді я дізнався, що наші залишили місто 4 серпня, а німці ввійшли 5-го, протягом доби було безвладдя. Російський народ завжди хто-небудь пригноблював, спочатку це були цар, поміщики і капіталісти,

---

потім – більшовики. Тому цікаво спостерігати, що робить наш народ, коли його ніхто не пригноблює. В листопаді-грудні 1917 року, коли буржуазний уряд упав, а радянський ще не встановився, народ розбивав винні склади і магазини і напивався до смерті. В 1941 році там, де радянська влада відходила, а німецька ще не приходила, народ грабував. Приватні будинки, правда, не чіпали, зате все державне, тобто нічیه, розтягували – хто що міг. В Кіровограді з олійного заводу відрами тягнули соняшникову олію, у театрі зірвали оксамитову завісу, на гудзиковій фабриці зрізали шкіряні ремені з трансмісії. Як тільки прийшли німці, навкруги були вивішені плакати:

«Wer plundert wird erschossen» і нижче те ж саме українською: «Хто грабує, буде розстріляний».

Грабежі припинилися. Я дізнався, що одна баба вкрала з бібліотеки енциклопедичний словник Брокгауза і топить ним пічку. Один мій товариш поступив в поліцію. Форму тоді ще не носили, тільки нарукавну «жовто-блакитну» пов'язку. Був він в поліції всього декілька днів, і це якось залишилось для нього без неприємних наслідків, коли наші повернулись. (Нещодавно помер). Так ось тоді, в перші дні окупації, цей мій товариш допоміг мені врятувати Брокгауза. Декілька томів баба вже встигла спалити, а решту я у неї забрав, відсутні томи виміняв у товариша за самоцвіти, і, таким чином, зібрав всю енциклопедію» (переклад з рос. – автора статті). (Негретов П. Все дороги ведуть на Воркуту. – Вермонт, 1985.-236 с.)

На момент вигнання загарбників бібліотека знаходилась у приміщенні архіву, куди була перевезена фашистами в 1943 році. Наступним завданням було повернення бібліотеки у своє приміщення.

Першим наказом у «Книзі наказів та розпоряджень директора обласної бібліотеки ім. Н.К. Крупської» від 15 січня 1944 року був наказ про призначення на посаду директора Інни Косовської з правом розпорядження по кредитах і з усіх господарських питань бібліотеки.

Почалось відродження бібліотеки.

Історія відділу краєзнавства ОУНБ ім. Д.І. Чижевського

*Тетяна Колечкіна,
завідувач відділу краєзнавства
ОУНБ ім. Д.І. Чижевського*

З архівних матеріалів, наказів по бібліотеці очевидно, що вже з 50-х років ХХ ст. бібліотека приділяє увагу розвитку краєзнавства. Так у 1957 році дирекція бібліотеки опрацювала матеріали в обласному архіві та частково підготувала текст довідки з історії Кіровоградської обласної бібліотеки ім. Н.К. Крупської. На жаль, довідка до цього часу не збереглася.

До відзначення 60-річного ювілею Кіровоградської обласної бібліотеки ім. Н.К. Крупської був виданий бібліографічний покажчик «Вивчай свій край».

У річному звіті за 1961 рік містяться дані про випуск 9 рекомендаційних списків літератури: «Великий Жовтень і Громадянська війна на Кіровоградщині», «Славні сторінки комсомолу Кіровоградщини», «Рівняйтеся на наших маяків», «Бригада комуністичної праці», «Культурне будівництво на Кіровоградщині» та інші, підготовлені бібліографом Л.Г. Шуменко.

Про важливість краєзнавчої роботи у бібліотеках області наголосила Л. Шуменко у своїй статті «Вивчай свій край», яку було опубліковано в газеті «Кіровоградська правда». Автор статті відзначала, що взірцем краєзнавчої роботи на той час була Новомиргородська районна бібліотека, яка проводила велику пошуково-дослідницьку роботу з вивчення історії свого краю та його людей.

Обласна бібліотека організовувала обговорення творів письменників-земляків, проводила зустрічі читачів з письменниками, а саме: Т. Масенком, О. Ющенком, Л. Тендюком, С. Добровольським та багатьма іншими.

У 1964 році бібліотека разом з редакцією «Кіровоградської правди» провела заочну читацьку конференцію на тему: «Книга – друг і порадник». Серед 5 розділів є такий: «Як мені книга допомогла освоїти і застосувати

досвід двічі Героя Соціалістичної Праці О.В. Гіталова з комплексної механізації обробітку сільськогосподарських культур». Кращі виступи читачів друкувалися в започаткованій на сторінках обласної газети рубриці «У дружбі з книгою: розповідають учасники заочної читацької конференції». До речі, в ОУНБ ім. Д.І Чижевського зберігаються примірники «Кіровоградської правди», починаючи з 1947 року.

Робота з краєзнавства у бібліотеці поступово поглиблюється – книжкові виставки «Письменники і поети Кіровоградщини», «Читайте твори нашого земляка Василя Козаченка», «Видатні діячі українського театру», – сприяли поширенню знань про відомих діячів краю. Серед масових заходів були відзначені вечори-зустрічі з письменником Василем Козаченком, з місцевими поетами-початківцями; диспут «У відвертій розмові говоримо про тему, зміст, стиль і форму творів молодих поетів». Бібліографічні огляди краєзнавчої тематики були присвячені Дем'янові Бедному, Йосипу Петрову.

У цей час в області проводилася робота по підготовці видання «Історія міст і сіл УРСР». До її складу була введена бібліограф Л.Г. Шуменко, вона підготувала бібліографічний покажчик «З історії міст і сіл Кіровоградщини», який було видано в кількості 100 примірників та надіслано до районних, міських, зональних бібліотек на допомогу комісіям у написанні історії міста чи села. Бібліограф Л.Г. Шуменко працювала в архівах та бібліотеках Москви, Ленінграда, Києва, Одеси, Херсона. Віднайдені краєзнавчі матеріали були опрацьовані і занесені до картотеки, де і зберігаються донині з поміткою їх місця знаходження. Співпрацюючи з робочою групою у підготовці видання, Л. Шумейко побувала майже в кожному районі області з наданням методичної допомоги. Обидва видання є у фондах бібліотеки.

У період 70-80-х років видавалося багато бібліографічних покажчиків краєзнавчого характеру. Щорічно надходили з друку покажчики «Література про Кіровоградську область», «Календар знаменних і пам'ятних дат

Кіровоградщини», 3-4 рекомендаційних покажчика з літератури, присвячених історичним діячам, письменникам, діячам культури та мистецтва Кіровоградщини.

На початку 80-х років у процесі удосконалення та реорганізації відділів бібліотеки був виокремлений сектор краєзнавства, який працював при довідково-бібліографічному відділі. Перед бібліотекою постало питання створення обласного краєзнавчого депозитарію, але у зв'язку з відсутністю необхідних кадрів цю роботу у 80-ті роки розпочато не було.

Бібліотечне краєзнавство є одним із головних напрямків роботи бібліотеки цього періоду. У різні роки краєзнавчу роботу очолювали Л. Шумейко, О. Гайко, Г. Толстих, В. Рябчинська, С. Чернявська. Велику роботу було проведено зі створення довідково-бібліографічного краєзнавчого апарату. Систематичний краєзнавчий каталог відображав увесь виявлений матеріал про край, незалежно від друку та місця зберігання.

Сплеск краєзнавчої роботи припав на другу половину 80-х років. Це був час перебудови, гласності, що викликало великий інтерес до своєї історії, культури, звичаїв і традицій народу. Пропаганда краєзнавчих матеріалів проводилася в комплексі з пропагуванням літератури інших галузей знань. У популяризації краєзнавчих матеріалів активну участь брали краєзнавці С. Бонфельд, Ю. Матівос, В. Проценко, М. Смоленчук.

Плідною була співпраця з товариством охорони пам'яток історії і культури. Постійними стали виставки, присвячені м. Кіровограду, огляди літератури, вікторини, бесіди. Так, на конференції «Кіровоградщина від з'їзду до з'їзду» читачі бібліотеки зустрілися з делегатами з'їзду від Кіровоградщини.

У 1984 році різноманітними заходами відзначалися 40-річчя визволення України і м. Кіровограда від німецько-фашистських загарбників та 230 років з часу заснування м. Кіровограда. Низку заходів, присвячених цим датам, проведено на підприємствах та в установах міста, деякі – у співпраці з краєзнавчим музеєм.

Низка соціологічних досліджень, що аналізувала відгуки користувачів на книжкові виставки, відзначала велике захоплення і зацікавленість такими виставками: «Імена, повернуті історією», «Єлисаветград на сторінках дореволюційних видань».

Підготовку покажчиків здійснював довідково-бібліографічний відділ (завідувач відділу – Т.О. Недашковська). Варто відмітити такі: «Генріх Нейгауз», «Гнат Юра», «Природа і природні ресурси Кіровоградської області», «Кіровоградщина-Добруджа».

У січні 1991 року в бібліотеці був створений відділ краєзнавчої літератури та рідкісної книги. Від заснування працівники відділу продовжили традиції, закладені Лідією Шумейко та Тамарою Недашковською, а також почали активно співпрацювати з місцевими вченими та науковцями Росії, США, Канади, Болгарії, Польщі, Німеччини, Англії та Японії.

Основними напрямками діяльності відділу були: відбір та збереження документів краєзнавчого характеру, рідкісних і особливо цінних документів, що знаходилися у фондах бібліотеки; просвітництво, залучення і заохочення до науково-пошукової та популяризаторської роботи молоді та провідних фахівців.

Відділ отримував усі місцеві періодичні видання, комплектував усе, що видавалося в області та про область, вів краєзнавчий каталог.

Тривала робота бібліотекарів з налагодження співпраці з письменниками-земляками за кордоном. У 1991 році до бібліотеки надійшла книга професора Альбертського університету (Канада) Яра Славутича, який народився у Долинському районі. Передувало цій події перебування Яра Славутича на Кіровоградщині, зокрема в нашій бібліотеці, де відбулася дуже тепла зустріч з бібліотечними працівниками та інтелігенцією міста.

У 2001 році у зв'язку з розширенням інформаційних функцій бібліотеки щодо діяльності органів місцевого самоврядування (наказ Президента «Про невідкладні заходи щодо розвитку бібліотек» та доручення Кабінету Міністрів України від 24.07.2000 р). були внесені зміни

в структуру бібліотеки . На базі відділу краєзнавства і рідкісної книги були створені два відділи: відділ краєзнавства та відділ рідкісних і цінних документів. Це рішення значно покращило краєзнавчу діяльність бібліотеки, поповнило її новими функціями, які передбачали збір та каталогізацію певного обсягу опублікованих і неопублікованих документів, що приймалися місцевими органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, і надання їх у користування читачам бібліотеки. Доставку місцевого обов'язкового примірника, який забезпечував повноту фондів краєзнавчих та місцевих видань, активізувало розпорядження голови облдержадміністрації № 245-р від 5 травня 2000 р. «Про забезпечення Кіровоградської ОУНБ ім. Д.І. Чижевського обов'язковим безоплатним примірником документів, що виготовляються на території області».

На сучасному етапі основні напрямки роботи відділу краєзнавства: формування та удосконалення документного краєзнавчого фонду відділу; поширення краєзнавчих знань, стимуляція інтересу читачів до краєзнавчої інформації, популяризація краєзнавчих документів; систематичне формування ядра краєзнавчих документів із різних джерел; видання краєзнавчих бібліографічних посібників; методична допомога бібліотекам області; здійснення аналітичного опису періодичних видань з питань краєзнавства; співпраця з громадськими організаціями та етнічними товариствами; надання платних послуг користувачам бібліотеки; підвищення кваліфікації працівників.

Пріоритетні напрямки роботи відділу краєзнавства на 2019 рік: популяризація творів письменників-земляків; забезпечення доступу до електронних видань та віртуальної краєзнавчої інформації; популяризація краєзнавчих інформаційних ресурсів, забезпечення умов для спілкування людей, пошук і згуртування краєзнавців для обміну інформацією; проведення краєзнавчих студій; проведення ретроконверсії карткового краєзнавчого каталогу; видання краєзнавчих бібліографічних посібників.

Перспективний напрямок роботи відділу краєзнавства у 2019 році – відкриття інформаційно-туристичного центру.

ОБЛАСНИЙ СЕМІНАР «КРАЄЗНАВЧИЙ ТУРИЗМ У БІБЛІОТЕЧНОМУ ФОРМАТІ»

Бібліотеки і туризм у новому часі і просторі

*Олена Гаращенко,
директор ОУНБ
ім. Д.І. Чижевського*

Велику роль у популяризації культурної спадщини, розвитку туристичної привабливості та нових можливостей краю відіграють публічні бібліотеки.

Процес взаємодії бібліотек із туристичними підприємствами, установами сфери туризму дозволяє вирішити декілька важливих завдань місцевої громади:

- здійснювати навчально-просвітницьку і виховну функцію;
- забезпечувати дозвіллеві та рекреаційні потреби населення;
- сприяти розвитку туристичного бізнесу і залученню інвестицій у розвиток регіону.

Сучасні бібліотеки мають краєзнавчі ресурси та багатий досвід культурно-просвітницької й пошуково-дослідницької діяльності, що дозволяє їм стати унікальними інформаційними центрами для внутрішнього туризму. Через розробку краєзнавчих екскурсійних екологічних стежок, туристичних маршрутів і проведення екскурсій, пов'язаних з певними подіями, бібліотеки набувають досвід інформаційного супроводу туристичної діяльності.

Бібліотеки, як заклади культури, інтегруються у сферу туризму через популяризацію літератури з історії рідного краю, його етнічні, мовні, культурні традиції, творчість талановитих людей, допомагають громаді у пізнанні старожитностей регіону.

Існує широкий вибір видів туризму: екскурсійний, культурний, історичний, етнографічний, паломницький, сільський, водний, агротуризм, екотуризм.

До якого виду туризму можуть долучитись бібліотеки?

Культурний туризм – це відвідування історичних, культурних, географічних пам'яток, ознайомлення з етнічними особливостями народу, культурний обмін тощо. В основному, тематика туристичних маршрутів складається з відвідування історичних об'єктів, визначних місць, пов'язаних з видатними особами, та прогулянок, присвячених певній події, святу. Бібліотечні працівники володіють інформацією і навичками до пошуку, можуть знаходити цікаві туристичні об'єкти міста чи району та долучатись до розробки туристичних маршрутів. Про це свідчать результати обласного конкурсу бібліотек на кращу віртуальну екскурсію «**Мандруємо рідним краєм**», який проходив протягом червня-вересня 2017 року. За номінацією «Культурно-пізнавальний туризм» подано найбільшу кількість – 30 робіт. Переможцем стала відео-робота «Новоархангельщина – таємнича і неповторна. Краєзнавчий туризм», подана колективом Новоархангельської центральної районної бібліотеки. Були відзначені відео-роботи працівників Гайворонського («Місто над Бугом»), Олександрівського (Віртуальна екскурсія «Мандруємо Олександрівкою»), Бобринецького («Син степової Бобринеччини». М. К. Смоленчук) районів.

З 15 квітня поточного року оголошено обласний конкурс інновацій «Сучасна бібліотека: розвиваємо місцеві громади» з метою удосконалення діяльності публічних бібліотек області як інформаційних, культурних, просвітницьких центрів та визначення кращих інновацій, що сприяють ефективному розвитку місцевих громад.

Бібліотечний туризм – головним об'єктом цього різновиду туризму стає книгозбірня. Існують, на нашу думку, такі різновиди бібліотечного туризму:

- коли бібліотекарі мандрують самі;
- коли бібліотеки самі є туристичним об'єктом;
- коли бібліотекарі самостійно проводять екскурсії.

З 2005 року колектив нашої бібліотеки започаткував відзначення професійного свята виїздом до історико-культурних центрів України. За цей період ми побачили кургани скіфської доби в Холодному

Яру, Дуб Максима Залізняка, побували в столиці гетьманської держави – м. Чигирині, відвідали Кам'янський державний літературно-меморіальний музей О. Пушкіна та П. Чайковського, оглянули перлини садово-паркового мистецтва Софіївського парку в Умані та дендропарк «Веселі Боковеньки», знайомились з історичними архітектурними будівлями м. Олександрії.

Такі ж пізнавальні екскурсії здійснюють колективи бібліотек Олександрівського району, міста Олександрії.

Важливим завданням бібліотек залишається збереження культурної та наукової документальної спадщини минулих поколінь – національної пам'яті, вивчення і популяризація якої сприяє розвитку особистості і формуванню гордості за свою історію.

Бібліотеки поєднують музейно-дослідницьку діяльність зі створенням кімнат-музеїв, народознавчих кімнат. Працівники бібліотек збирають тематичні папки з історії села, про значні події, цікавих людей, про традиції та захоплення жителів села, побутові предмети, вишиванки та ін.

Такі експонати відіграють роль своєрідної «машини часу», що дозволяє створити ілюзію присутності наших сучасників у відповідній епосі.

Наприклад, в нашій області створені: музейна кімната в Осичківській сільській бібліотеці Вільшанського району, народознавчі кімнати – у Дмитрівській сільській бібліотеці Дмитрівської ОТГ Знам'янського району, Новогригорівській сільській бібліотеці Маловисківського району, куточки з історією села – у Первозванівській сільській бібліотеці Первозванівської ОТГ Кіровоградського району.

Під час масових заходів бібліотекарі ОУНБ ім. Д. Чижевського проводять екскурсії по бібліотеці. Наприклад, під час проведення «Щедрого вечора» для гостей заходу організуються екскурсії до відділу книгозберігання, де відбуваються театралізовані дійства з використанням образів літературних героїв.

Щоліта Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека пропонує пішохідні прогулянки та екскурсії

найстарішими вулицями Рівного (будівлі, сакральні об'єкти, пам'ятники, події, факти, особистості). Практикуються екскурсії англійською мовою. До послуг дитячої та молодіжної аудиторії – інтерактивні заняття, які допомагають цікаво та весело пізнавати історію Рівного разом із бібліотекою.

Бібліотекарі збирають матеріали про визначних особистостей регіону, записують спогади місцевих жителів. «ОУНБ ім. Д.Чижевського» на сайті закладу створила сторінку «Видатні особистості Кіровоградщини», де зібрана інформація про видатних земляків нашого краю – про життя і діяльність особи, отримані нагороди, інформація про зібрання творів автора та веб-бібліографія. Серед особистей є статті про колишніх директорів бібліотеки Л.І. Демещенко та В.М. Дигало.

Олександрійська центральна районна бібліотека носить ім'я Дмитра Івановича Чижевського. Приміщення, в якому зараз розташована бібліотека, раніше належало родині Чижевських. Працівники бібліотеки на сайті створили сторінку «Родина Чижевського» та представили його сімейний фотоархів. У читальному залі оформили меморіальний куток про відомого історика та філософа.

Крім цього, у бібліотеках регіонів створені цікаві роботи про видатних земляків: «Син степової Бобринеччини» – про М.К. Смоленчука (Бобринецький р-н), «На гостини до художника. А.Г. Шаповалов (Аджамськкасільська бібліотека №2, Кіровоградський р-н), відеоподорож «Відомі земляки. М.В. Смолін» (Смолінська селищна бібліотека №1, Маловисківський р-н), «Нащадкам на згадку. В.Є. Шкода» (Знам'янська центральна міська бібліотека, «Антоніна Федорівна Худякова» (Центральна бібліотека ім. О. Пушкіна Олександрійської ЦБС).

Літературний (книжковий) туризм – доступний і цікавий вид туризму, в основі якого – літературна екскурсія, що відрізняється від традиційної екскурсії акцентом на книзі, її авторі, історичних постатях, які стали прототипами художнього твору.

У фондах ОУНБ ім. Д.Чижевського є відділ рідкісних і цінних видань, в якому зберігаються книги з відомої колекції О. Ільїна. Цей відділ користується великою популярністю серед користувачів і жителів міста. Працівники відділу організують цікаві книжкові виставки: «Книжкові цікавинки» (цікаві факти про книги), «Книга-велетень та її мініатюрна копія», «Рідкісні видання в цифрі», «Джерела духовності» (цінні видання бібліотеки) та постійно проводять екскурсії для жителів та гостей міста.

Херсонська обласна бібліотека для дітей ім. Дніпрової Чайки має досвід проведення літературних екскурсій. Під час екскурсії «БібліоБус» читачі бібліотеки подорожували на автобусі вулицями Херсона разом з письменниками. Окрім письменників в екскурсії були задіяні фахівці краєзнавчого та художнього музеїв. Вони розповідали читачам бібліотеки про пам'ятні місця, з якими пов'язані важливі події та людські долі творчих особистостей.

У селі Нечаївка Компаніївського району на території літературно-меморіального музею Юрія Яновського щороку відбувається урочиста церемонія вручення літературної премії імені Ю. Яновського. Премія зі статусом всеукраїнської заснована Компаніївською районною радою у червні 2016 року.

У село, де народився видатний український письменник, приїжджають на літературну екскурсію чимало гостей з Кіровоградщини та України: представники влади, письменники, громадські та культурні діячі.

Подієвий туризм – головною метою стає цікава чи важлива подія, відвідування місця події у певний час. Подія може бути пов'язана з рідкісним природним явищем, визначними суспільними святами чи датами, що приваблюють своєю унікальністю та неповторністю. Наприклад, щорічно у Ковалівському парку відпочинку відбувається масштабне святкування Дня Європи, яке традиційно супроводжується грандіозним фестивалем «Єврофест». Центр європейської інформації, що діє при ОУНБ ім. Д. Чижевського, є активним учасником фестивалю. Традиційно локація Центру стала складовою

маршруту євроквесту, учасники якого мали нагоду перевірити свої знання про Європу та ЄС, виготовити колаж «Європа – наш спільний дім» та сфотографуватись у фотозоні «I love Ukraine».

Щорічно в селі Казавчин Гайворонського району проходить «Казавчин-фест», який містить цикл різноманітних заходів, спрямованих на виховання патріотичних почуттів до своєї країни, свого села, вивчення історії рідного краю. Фестиваль відбувається за ініціативи та підтримки сільського голови. Казавчинська бібліотека-філія долучається до заходу, популяризуючи літературу історично-краєзнавчої тематики.

Одним із перспективних напрямків розвитку туризму є «зелений туризм». Суть його – відпочинок у приватних господарствах сільської місцевості. Тут туристам пропонують незабутні враження: спілкування з природою, рибальство, знайомство з місцевими традиціями, участь у фольклорних святах, екскурсії до історичних пам'яток. Відмінна особливість зеленого туризму полягає у можливості туриста взяти участь у технічних процесах виробництва сільськогосподарської продукції (наприклад, виготовлення домашнього сиру чи ковбаси тощо).

Роль бібліотек на даному етапі – популяризація зеленого туризму як виду відпочинку, сприяння самоорганізації сільських садиб та можливість додаткового заробітку для сільського населення, навчання і інформування власників садиб щодо ведення діяльності, законодавчої бази, поширення інформації про потенціал сільських територій та можливі послуги для відпочинку, надання інформації власникам садиб про історію свого села, звичаї і традиції, легенди, цікаві місця краю.

Яскравим прикладом впровадження такого виду туризму є діяльність Велико-Чечеліївської сільської бібліотеки Новгородківського району, яку ми сьогодні відвідаємо.

Бібліотеки області долучаються до зеленого туризму, про що свідчить обласний конкурс «Мандруємо рідним краєм». За номінацією **«Зелений туризм»** відзначені відео-роботи регіонів: Новомиргородського («Робулова криниця»),

---

Олександрійського («Зелений туризм. Олександрійський район»), Петрівського (фотопрезентація садиби «Country Club»); Благовіщенського («Туристичними шляхами рідного краю»).

Працівники бібліотек надають туристам довідково-інформаційні послуги в туристичній сфері як безпосередньо в бібліотеці, так і онлайн. Вони організують блоги та сайти, що представляють туристичну привабливість регіону.

Актуальним для бібліотек є питання про дослідження рекреаційно-туристських ресурсів свого регіону, пошук та запровадження нових, нетрадиційних, більш дешевих способів відпочинку і оздоровлення населення.

Сторінка сайту «Світловодськ туристичний» розкриває безліч мальовничих місць, де можна відпочити і укріпити своє здоров'я. Туристам пропонується інформація про бази відпочинку, туристичні бази, розважальні комплекси, для яких характерні український колорит, вишуканий стиль та дизайн та які мають культурно-дозвілеві та спортивні заклади.

Онуфріївська районна бібліотека на своєму сайті розмістила відеофільм у 4-х частинах «Парк М. Толстого», який розповідає про історію парку графів Толстих XVII ст., про легенди і таємниці парку та його підземелля, перекази старовини та історії з графського життя. У фільмі йдеться про відомий в Україні Онуфріївський кінний завод.

Пам'ятні місця краю віднайшли своє відображення на сайті Голованівської районної бібліотеки у відеоролику «Мандруючи Голованівщиною», завдяки якому можна помилуватися мальовничими краєвидами ландшафтного заказника – берегових схилів Ятрані, які характеризуються нагромадженням скель із специфічною петрофітною флорою, побувати в дерев'яній церкві Казанської Божої матері, унікальній архітектурній пам'ятці, побудованій з дерева без використання цвяхів та ін.

Крім цього, центральні бібліотеки 14 регіонів області є учасниками КРКК (Кіровоградського регіонального кооперативного каталогу). Працівники аналітично описують

місцеві періодичні видання. Таким чином, бібліотеки збирають літопис про розвиток регіону.

Підсумовуючи вищевикладене: індустрія туризму може упроваджуватись у діяльність бібліотек за такими напрямками:

- створення і розробка різноманітних туристичних маршрутів з використанням краєзнавчих ресурсів та краєзнавчої розвідки бібліотек;
- формування електронних баз даних про цікаві та унікальні туристичні об'єкти регіону, туристичну інфраструктуру регіону (готелі, транспорт, розважальні заклади, музеї тощо);
- створення різноманітних фотогалерей, віртуальних турів по цікавих історичних місцях краю;
- надання туристам доступу до Інтернету та використання скайп-технологій для спілкування з рідними під час туристичних подорожей»;
- співпраця з туристичними фірмами щодо створення нових туристичних маршрутів та допомога екскурсоводам у змістовному наповненні екскурсій;
- навчання та інформування власників садиб щодо основ ведення туристичної діяльності, законодавчої бази, інформації про історію свого села, звичаї і традиції, легенди, цікаві місця краю, поширення інформації про можливості сільських територій та їх послуги для відпочинку;
- залучення волонтерів та громадських організацій до екскурсійної роботи.

Процес взаємодії сфери туризму і бібліотек останнім часом набуває широкого значення для місцевої громади, бо дозволяє вирішити важливі завдання:

- об'єднання громад сіл та міст області довкола ідей культурного й економічного відродження регіону;
- виховання патріотизму місцевої молоді, стимулювання інтересу та поваги до традицій малої Батьківщини;
- сприяння збереженню та популяризації народних традицій регіону шляхом актуалізації та відтворення зникаючої народної культури;

- залучення туристів та потенційних інвесторів.

Сьогодні ми навчаємось на семінарі в ЦБС Новгородківського району, в якому напрямом «бібліотека і туризм» здійснюється системно і комплексно.

Публічні бібліотеки краю опановують нові ролі, пропонують якісні інформаційні та консультативні послуги як для місцевих мешканців і туристів, так і для підприємців туристичної сфери, виступають центрами розвитку місцевих громад, активізують громадські ініціативи та сприяють залученню громадян до суспільного життя.

Туризм і краєзнавство в контексті діяльності бібліотек Новгородківської ЦБС

Валентина Григір,

*директор Новгородківської
централізованої бібліотечної системи*

Наш край гарний і неповторний. Обрамлені розкішними лісосмугами неозорі лани золотавої пшениці. Неквапливі тихоплинні річки і джерела кришталевої води. Крутобокі долини і балки, уквітчані духмяним та барвистим різнотрав'ям: шавліями, волошками, сокирками тощо. Шовкові косиці ковили, пахуче повітря, закучерявлені рясними вербами ставки, що у надвечір'ї хвилюють сплесками риби. Чепурні села у садках. Ліси і переліски у долинах річок... Так виглядає наша Кіровоградська земля, на якій мальовничим килимом простяглася рідна Новгородківщина, що зачаровує красою і дивовижними природними скарбами. Новгородківщина – це край з неповторною історією, своїми загадками, легендами та переказами, що сягають корінням сивої давнини, край неозорих степів з древніми курганами, на більшості з яких ще й досі перешіптується сива ковила.

І в цій прекрасній місцевості живемо ми, тут знаходиться наша Новгородківська централізована бібліотечна система, яка налічує 18 бібліотек. Це центральна районна бібліотека, районна бібліотека для дітей,

---

міська бібліотека-філія, 15 сільських бібліотек-філій. Обслуговуємо силами системи 9132 користувачі, маємо 180717 прим. книжкового фонду.

Бібліотеки Новгородківської ЦБС співпрацюють з органами місцевої влади, з сектором культури, туризму та культурної спадщини РДА, з районним будинком культури, музеєм історії району, школою мистецтв, районною газетою, районним центром служб для сім'ї, дітей та молоді, службою соціального захисту населення, центром зайнятості, сектором пробації та громадськими організаціями району, проводячи спільні заходи. Повсякчас, повсякденно, протягом всієї своєї діяльності бібліотеки доводять свою необхідність, заявляють про свої можливості, пропагують свої послуги, чим сприяють створенню позитивного іміджу в громаді.

Нині набуває популярності сільський зелений туризм. Ще півстоліття тому цей вид відпочинку поширився Європою, й тільки порівняно недавно почав розвиватися й у нас. Головною його перевагою є те, що він дає можливість побачити красу рідного краю, познайомитися з його культурою, багатою флорою й фауною. Міські жителі все частіше їдуть відпочивати подалі від мегаполісів і метушні та приїжджають до нас.

Саме тому надзвичайно важливим завданням, яке постає перед бібліотечними працівниками, є розвиток туристичного краєзнавства, формування і розповсюдження інформаційних матеріалів про історію, традиції, обряди, пам'ятки природи, туристичні об'єкти Новгородківщини.

Бібліотеки Новгородківської ЦБС беруть активну участь у популяризації туристичних ресурсів району: матеріали на допомогу туристу розміщено на веб-сайті та блозі ЦРБ; продовжується робота зі збору краєзнавчих матеріалів, поповнюються новими добірками історії бібліотек, літописи сіл, інформаційні повідомлення про місцевих поетів, майстрів, видатних людей краю. Оформлено альбоми, зібрано і записано обряди, легенди сіл, що є доброю базою для розвитку етнотуризму та допомогою спеціалістам туристичного супроводу.

Директором музею Кудіною Оксаною Федорівною розроблено туристичні маршрути: «Новгородківщина – козацький край», «Святині Новгородківщини», «Творча Новгородківщина», «Місцями бойової слави», «Оглядовий», «Маршрут вихідного дня», «Духовні скарби Новгородківщини», для яких працівники бібліотек допомагали збирати інформацію.

Наявність краєзнавчих ресурсів бібліотек та дослідницька робота щодо вивчення історії, традицій нашого регіону стали основою для запровадження нових послуг для місцевої громади, гостей та туристів.

Також працівниками районної та сільських бібліотек розроблено туристичні маршрути визначними місцями Новгородки та окремих сіл. Маршрути, які заслуговують особливої уваги, це: «Стежками рідного краю» (Петрокорбівська сільська бібліотека-філія), «П'ять наших сердець», «Моя Верблюжка – гордість моя», «Чисті роси моєї Верблюжки» (Верблюзькі сільські бібліотеки-філії №1, №2), «Стежками рідного краю» (Інгуло-Кам'янська сільська бібліотека-філія), «Заповідними стежками рідного краю» (Митрофанівська сільська бібліотека-філія).

У співпраці з сектором культури, туризму та культурної спадщини, музеєм історії району бібліотечні заклади беруть участь у обласних та районних фестивалях, конкурсах та різноманітних акціях.

Провідну роль у бібліотечному туристичному краєзнавстві відіграє центральна районна бібліотека, яка зосередила значні ресурси, набула досвіду в проведенні різнопланових заходів з популяризації пам'яток історії і культури краю, його рекреаційно-туристичного потенціалу. ЦРБ створила туристично-інформаційну зону для туристів, де розміщена інформація про місця відпочинку в районі, про вибір місць проживання та харчування.

Працівники бібліотеки надають безкоштовну інформацію, необхідну для комфортного перебування у Новгородці та селах району, а саме інформацію про заклади розміщення та харчування, про туристичні об'єкти, маршрути, цікаві події, сприяють реалізації сувенірної

продукції, виготовленої місцевими майстринями. У бібліотеці можна отримати буклети про Новгородківський край та туристичні маршрути.

Чи не найкращою формою презентації краю є ілюстрація. Інформація, що передається зображеннями, світлинами, репродукціями будить творчу уяву, вільно сприймається людьми різного віку, краще запам'ятовується. Бібліотекарями створюються слайд-розповіді, віртуальні мандрівки та віртуальні подорожі, які дозволяють символічно пройти туристичними шляхами Новгородківщини, доторкнутися до багатого і славетного її минулого та до сучасної краси. Найбільш цікавими серед них є: «Новгородківщина туристична» (ЦРБ), «Мій рідний край, душі моєї пісня» (Верблюзькі сільські бібліотеки-філії), «Мій край, мій народ, його минуле» (ЦРБ), відео-презентація вишивок Лариси Зоріної (ЦРБ).

Центральна районна бібліотека активно здійснює видавничу діяльність.

У наявності має цілий ряд своєї краєзнавчої та туристичної друкованої продукції: туристичні путівники «Забуті святині», «Духовні джерела Новгородківщини», «Краю мій, я тобою живу», «Верблюжка – душі моєї світ», «Пахне рідне село тишиною лугів»; інформаційні буклети «Новгородківщина – золоті лани, чисте довкілля, гостинні люди», «Історія селища Новгородка», «Легенда про козака Куца», «Музей історії Новгородківського району», «Легенди рідного краю», «Казковий світ Лариси Зоріної», «Чарівний світ фантазії Галини Гопак», «Авторська пісня Івана Орла», збірка віршів Тамари Косяченко «Моя любов – це Україна», збірка творів переможців районного етапу обласного конкурсу «Первоцвіти Кіровоградщини», збірка віршів поетів Новгородківщини, учасників районного літературного клубу «Світоч» «Перші кроки» та багато іншого. Все це допомагає показати побут, традиції, гостинність, таланти, красу рідного краю, краще розкрити його туристичну привабливість та впевненіше донести краєзнавчу інформацію користувачам.

З метою популяризації активних форм туристичного відпочинку центральна районна бібліотека для слухачів Вищої народної школи, яка активно діє при бібліотеці з 2012 року, проводить цікаві одноденні туристичні подорожі «Мандруємо рідним краєм». За останні кілька років слухачі ВНШ відвідали обласний краєзнавчий музей, музей Карпенка Карого в м. Кропивницький, милувалися цвітінням 150 тисяч тюльпанів під час подорожі до дендропарку м. Кропивницький, побували на хуторі «Надія», відвідали шедевр світового садово-паркового мистецтва кінця XVII – початку XIX століть Національний дендрологічний парк «Софіївка» в м. Умань.

Неодноразово бували у дендропарку «Веселі Боковеньки» Долинського району. Завдяки турботі та підтримці завідувача сектору культури, туризму та культурної спадщини Лілії Василівни Бойко 18 травня 2018 року слухачі Вищої Народної Школи та працівники районної бібліотеки взяли участь у виїздому семінарі «Мандруємо рідним краєм» та у культурно-мистецькій акції «Туристичний вікенд», які відбулися на території дослідно-селекційного дендрологічного лісового центру «Веселі Боковеньки». Для слухачів Вищої Народної Школи було проведено цікаву розповідь про історію створення парку, різновиди його флори та фауни. Після екскурсії слухачі зібралися на пікніковий відпочинок на березі річки Боковенька.

Багато подорожували і Новгородківським краєм. Побували у селі Тарасівка, де відвідали сосновий ліс та окрасу села – незвичайну дерев'яну церкву Сергія Радонежського, збудовану у давньоруському стилі. Її гарна ошатна будівля, виконана з цільних дерев'яних колод, оздоблених мотузками, виглядає так, нібито дійсно збудована у часи життя самого преподобного Сергія, ігумена Радонежського (1322-1392 роки). Ця гарна сучасна церква, схожа на казковий будиночок, є одним з важливих туристичних об'єктів Новгородківського району і входить до туристично-краєзнавчого маршруту «Духовні джерела Новгородківщини».

Улюбленим місцем подорожей та відпочинку для слухачів ВНШ є село Велика Чечеліївка. Стало вже доброю традицією щороку здійснювати подорож найбільш загадковим і таємничим об'єктом туристично-краєзнавчого маршруту «Духовні джерела Новгородківщини» до залишків жіночого монастиря, ходити алеями давнього парку, милуватися чарівними сільськими краєвидами та обов'язково відвідати зелену садибу «Олександра», до якої гостинно запрошує господиня Оводенко Олександра Іванівна, активна учасниця ВНШ та завідуюча сільською бібліотекою. Незабутні враження від цих подорожей надихнули учасників до написання віршів. Цим незвичайним місцям присвятили поетичні рядки Галина Гопак, Галина Черкас, Віра Кіяшко, Лідія Бережна.

Дуже приємно, що до центральної районної бібліотеки та Вищої народної школи приєдналися люди, які через війну на Сході України живуть зараз у гуртожитку для переселенців. Третій рік активними слухачами Вищої Школи є Бурковська Людмила, Лариса Семенова, Мусієнко Валентина, Дем'яненко Алла. Ці доброзичливі, добрі, щирі люди влилися в наш колектив і тепер ми разом вивчаємо історію краю та подорожуємо по його туристичних об'єктах.

Хочеться також розповісти про неординарну особистість, людину, з якою центральна районна бібліотека співпрацює вже багато років і без якої вже не уявляє своїх туристичних подорожей, вуличних заходів, народних гулянь. Це голова районної організації ветеранів України Іван Миколайович Орел. Він учасник Вищої народної школи, районного літературного клубу «Світоч», член Громадської організації «Театр авторської пісні», учасник фестивалів авторської пісні, що проходять в м. Києві.

14 липня 2018 року в селі Родниківка Уманського району Черкаської області відбувся І-й Всеукраїнський фестиваль-конкурс «Золота гармонь Уманщини», на якому Новгородківщину представляв дует «Горицвіт» у складі Івана Орла і Таміли Костенко. В номінації «Дует» вони

виборолили III місце серед 27 дуетів, отримали медаль і диплом.

Іван Миколайович відроджує традиції української народної пісні, започаткував та активно проводить народні гуляння «Киньте все, гармошка грає». Протягом двох років цей захід проводиться на вулицях Новгородки та у селах району. «Грала гармошка» і в центральній районній бібліотеці. Хоч погодні умови не дали провести захід на вулиці, довелось розміщуватися у читальному залі бібліотеки, але шанувальників народної пісні та гри на гармошці зібралось дуже багато. Було дуже весело та цікаво.

Бібліотеки Новгородківщини активно популяризують творчі доробки письменників-земляків, підтримують з ними зв'язки та проводять творчі зустрічі.

Романтик українського села. Саме так можна назвати нашого земляка, уродженця села Тарасівка, знаного в Україні поета, лауреата багатьох престижних обласних, державних та міжнародних літературних премій, заслуженого журналіста України, редактора Чернігівського щотижневика «Гарт», добру, щиро і талановиту людину – Дмитра Йосиповича Іванова, який ще у районному «маячку» друкував свої перші твори. Не забуває про своїх односельців Д.Й. Іванов і зараз, – у Тарасівській сільській бібліотеці є подаровані ним збірки поетичних творів, односельцям поет надає матеріальну допомогу та передплачує для них газету «Гарт».

Три збірки Дмитра Іванова: «Родинний вітер», «Монолог з тридцять третього» та антологія 50-ти українських поетів «Вольтова дуга», – були передані його великою шанувальницею, ученицею 7 класу Новгородківського НВК Анею Тітаренко в районну бібліотеку для дорослих. Ця дівчинка віднайшла відомого земляка у фейсбуці, вела з поетом переписку, і він у дарунок прислав їй та в районну бібліотеку свої книги.

В свою чергу працівники районної бібліотеки для дорослих зробили викладку літератури «Наш земляк Дмитро Іванов» та щиро подякували поету за подарунок. А члени районного літературного клубу «Світоч» з

нетерпінням чекають на творчу зустріч з відомим земляком.

Незабутньою була зустріч з упорядником історичного альманаху «Інгульський степ», підприємцем, кандидатом економічних наук, істориком, мистецтвознавцем Владиславом Сердюком, який проживає з родиною за кордоном. Останніми роками проводить власні дослідження, використовуючи архіви в Києві та за кордоном, бо переймається історією свого роду – (із села Бокового Долинського району).

Альманах «Інгульський степ» має вже два випуски: 2016 та 2017 року. Нещодавно Новгородківська центральна районна бібліотека для дорослих отримала третій, новий випуск цього збірника, подарований особисто Владиславом Сердюком, який відвідав наше селище. Збірники містять публікації архівних матеріалів з історії населених пунктів Долинського, Новгородківського, Петрівського та інших районів, поселень Правобережного Запоріжжя XVIII століття, матеріалів архіву фортеці св. Єлисавети, записів метричних книг краю XVIII-XX століть, репресій 30-х років XX століття на Криворіжжі, спадщини відомого краєзнавця В. Ястребова.

Бібліограф ЦРБ К.В. Крижановська для сільських бібліотекарів та користувачів провела презентацію альманаху «Інгульський степ» та книги «250 літ Новгородці», подарованої до бібліотеки Владиславом Сердюком.

Великий внесок у розвиток краєзнавства району вносить Пивовар Анатолій Васильович, заслужений економіст України. Нещодавно вийшла його книга «Чечелівський монастир в документах і спогадах». Книга має великий науковий апарат (унікальні документи і світлини, гео- та іменний покажчики, список скорочень. Крім інших відкриттів з історії краю, досліджено родовід Чечелів.

На базі Новгородківської центральної районної бібліотеки продовжує плідно працювати районний літературний клуб «Світоч». Метою діяльності даного клубу є популяризація української мови та художнього слова, розвиток творчого потенціалу району, пошук і підтримка молодих

талантів, організація творчих вечорів та культурно-просвітницьких зустрічей, допомога у виданні книг та розповсюдженні поезії земляків серед широкого кола читачів.

До другої річниці створення районного літературного клубу «Світоч» світ побачила друга збірка творів митців Новгородківщини «Степові вітрила» (перша збірочка віршів поетів Новгородківщини «Перші кроки» вийшла в січні 2017 року). У збірці представлені різножанрові твори, поетичні і прозові мініатюри, переповнені щирістю та відвертістю, прагненням донести читачу найважливіше – цінність життя в любові – до себе, до рідних та близьких, до Батьківщини, до людей...

У листопаді в центральній районній бібліотеці відбулась зустріч з членом районного літературного клубу «Світоч» Валентиною Бондаренко та презентація її поетичної збірки «Мамин рушник». Ця поезія пов'язана з сучасним життям, любов'ю до рідної землі, до свого краю, своєї Вітчизни. З усіма цими збірками можна познайомитися, переглянувши виставку «Поетичний світ нашого краю».

Удосконаленню змісту, форм і методів роботи бібліотек ЦБС, вивченню і поширенню позитивного досвіду сприяли методичні заходи з питань краєзнавчої роботи бібліотек та розвитку туристичного краєзнавства, проведені у центральній районній бібліотеці.

Методистом ЦРБ підготовлено методичні поради «Бібліотечне краєзнавство: традиційні та інноваційні аспекти», «Скарби джерел рідного краю», «Бібліотека як складова туристичного простору». З метою вивчення та поширення досвіду краєзнавчої роботи Верблюзьких сільських бібліотек проведено майстер-клас «Верблюзькі сільські бібліотеки – краєзнавчий осередок громади».

Добре зарекомендували себе виїзdnі районні семінари-практикуми. На базі Велико-Чечеліївської сільської бібліотеки проведено районний семінар-практикум бібліотечних працівників «Зелений туризм як інноваційна діяльність сільської бібліотеки». Програма семінару містила: методичні поради «Бібліотека як складова туристичного простору», з якими ознайомила Н.В. Третьак, провідний

методист ЦРБ, презентацію туристично-краєзнавчого маршруту «Духовні джерела Новгородківщини», підготовлену директором музею історії району О.Ф. Кудіною, обговорення теми: «Сільські бібліотеки Новгородківської ЦБС як об'єкти сільського зеленого туризму», в ході якого сільські бібліотекарі презентували туристичні можливості своїх сіл. Базою практики обрали бібліотеку-філію с. Велика Чечеліївка, тому, що село має багату легендами та переказами історію, тут знаходяться руїни жіночого монастиря та є мальовничі місця для відпочинку.

Виїздний семінар-практикум на тему «Бібліотека – центр туризму, духовного та культурного спілкування» проведено на базі Рибчинської та Тарасівської сільських бібліотек.

Досвідом роботи ділилися бібліотекарі Галина Іванова (бібліотекар Рибчанської сільської бібліотеки) та Тетяна Комар (бібліотекар Козирівської сільської бібліотеки). У презентаціях вони розкрили діяльність своїх бібліотек як культурних та краєзнавчих центрів місцевої громади.

В ході проведення семінару директор музею історії району Оксана Кудіна презентувала туристичний маршрут «Забуті святині Новгородківщини».

Не залишили байдужими учасників семінару і чудові краєвиди рідного краю: із задоволенням зупинялися, щоб помилуватися розмаїттям природи – зеленою перлинкою району – Тарасівським лісом.

Також програмою семінару було заплановано відвідати православного храму в селі Тарасівка. На згадку про відвідування святині кожен із присутніх отримав листівки, буклети від православного клубу «Стретение» та великодні подарунки – саморобки.

На базі Новгородківської центральної районної бібліотеки та бібліотеки-філії с. Новомиколаївка проведено районний семінар-практикум «Бібліотека – центр екологічної просвіти сільської громади». Бібліотекар Новомиколаївської сільської бібліотеки-філії Т.М. Козьма розповіла про історію та сьогодення Новомиколаївки, супроводжуючи свою розповідь демонстрацією відеоролика «Моє рідне село», провела оглядову екскурсію по

бібліотеці. Багато чудових вражень отримали учасники заходу від екологічної подорожі «Заповідними стежками ботанічного заказника «Шурхи», який знаходиться за селом, на схилах балки, що впадає в річку Кам'янку. У заказнику ростуть цінні лікарські рослини, а також є тварини, занесені до Червоної книги України.

З метою відродження національних традицій та розвитку творчих здібностей працівників сільських бібліотек проведено творчу майстерню «Мистецтво + патріотизм: запроваджуючи інновації, не забуваємо про традиції». Бібліотекарі взяли участь у презентації виставки творчих робіт «Лялька-мотанка як оберіг родинного життя» та майстер-класі із виготовлення ляльки-зерновички, проведеному провідним методистом ЦРБ Наталією Третьак.

Центральна районна бібліотека взяла участь у вебінарі «Роль бібліотек у розвитку туристичного краєзнавства», який проведено обласною бібліотекою для юнацтва в квітні 2017 р., з презентацією на тему «Зелений туризм як інноваційна діяльність бібліотек Новгородківської ЦБС».

З метою популяризації туристичних можливостей рідного краю серед громади, краєзнавців, організаторів туристичної справи, для подальшого розвитку туризму як активної форми відпочинку людей, серед бібліотек системи проведено районний етап обласного конкурсу на кращу віртуальну екскурсію «Мандруємо рідним краєм». Були розроблені та представлені такі віртуальні екскурсії: «Пахне рідне село тишиною дугів» (Новомиколаївська сільська бібліотека-філія); «Краєзнавче історичне минуле села Петрокорбівка» (Петрокорбівська сільська бібліотека-філія); «Духовні джерела Новгородківщини» (Новгородківська ЦРБ та Велико-Чечелівська сільська бібліотека-філія); «Вячеслав Гнатович Сумський» (Верблюзькі сільські бібліотеки-філії №1 та №2).

Також проведено районний конкурс на кращий творчий проект «П'ять цікавих фактів про моє село».

В рамках конкурсу Бібліотеки Новгородківської ЦБС організували та провели цілу низку заходів: Дні села, інтелектуальні турне, бліц-турніри, каскади інформаційних

повідомлень, флешмоби, віртуальні мандрівки, відеофільми, краєзнавчі лекторії, зустрічі з місцевими майстрами, аматорами слова, майстер-класи «Стежками рідного краю», «Збережімо красу рідної Матері-Землі», «Подорож у минуле», «З джерел рідної землі», «Туризм: нове, цікаве, невідоме», «Мандруймо, щоб жити і любити», «Туристичні бренди Новгородківщини», «Подорож туристичними стежками нашого краю», «Цікаві місця поруч».

Розкриттю туристичної привабливості та просуванню сільського зеленого туризму як виду відпочинку, популяризації знань про історію, етнографію, мистецтво, відомих людей сіл сприяють естетично оформлені виставки, інформаційні зони, рекламні стенди і плакати, які є в кожній бібліотеці району.

У Верблюзьких сільських бібліотеках-філіях №1 та №2 закладені давні традиції популяризації краєзнавчих знань, накопичений великий досвід роботи. З 2015 року успішно діє краєзнавчий бібліопроект «Моє село – моя святиня», який визнано кращим серед сільських бібліотек у районному конкурсі інновацій. Головна мета проекту – формування в місцевій громаді стійкого інтересу до рідного краю, його історії, традицій та культурних цінностей, розвиток туристичної привабливості Верблюжки. За час дії проекту бібліотекарями Галиною Воловик та Валентиною Летою зроблено багато цікавого та корисного.

У бібліотеках виділено краєзнавчу зону «Мій рідний край – життя мого перлина» та краєзнавчі куточки «У звичаях, традиціях народу ти душу свого краю впізнавай». Вишукуються нові, оригінальні форми популяризації краєзнавчої літератури, збирається фольклорно-етнографічний матеріал.

Під час заходів, проведених в рамках проекту, користувачі мали можливість зустрітися із талановитими людьми, ознайомитися із старовинними предметами побуту, вишиванками, унікальними роботами з бісеру, різьбою по дереву, народними звичаями та обрядами.

Користується популярністю у сільських жителів та гостей туристична мандрівка «Чисті роси моєї Верблюжки».

Під час подорожі бібліотекарі розкажуть про незвичайну історію села, поведуть по неповторних «Левадах», де духмяне повітря, барвисте різнотрав'я, чудові первоцвіти та цілющі лікарські рослини; покажуть гордість Верблюжки – «Кам'яні скелі» із невеличкими казкової краси водоспадами. Гарно відпочити у Верблюжці можна і біля води. Село має аж шість ставків, можна покупатися, позасмагати та порибалити. Полюбляють ці мальовничі місця і красені лебеді, якими можна вдосталь на милуватися, а якщо пощастить, то і погодувати.

Багато уваги краєзнавчій роботі приділяє і бібліотекар Новомиколаївської сільської бібліотеки Козьма Тетяна Михайлівна. Любов до рідного села, його історії, до землі, до односельців спонукали її до створення краєзнавчої кімнати, у якій зібрано колекцію експонатів старовини, що постійно поповнюється. Це: піч, мисник із глечиками та мисками, скриня, старовинне ліжко, дитяча колиска, прикріплена до стелі, рогачі, лопата, кочерга, діжа, терниця, мотовило, леміш для оранки, гребені, веретена, прядки, ткацький верстат, ікони, вишиті рушники, картини і ін. Сюди постійно приходять користувачі бібліотеки та гості села для знайомства з історією. Проводяться уроки народознавства, вікторини, екскурсії.

Тетяна Михайлівна проводить також цікаві екскурсії до ботанічного заказника загальнодержавного значення «Шурхи», який знаходиться за селом, на схилах балки, що впадає в річку Кам'янку. У заказнику ростуть цінні лікарські рослини, є тварини, занесені до Червоної книги України. Середня частина балки представлена скупченням великих каменів. Всіх охочих бібліотекар проведе до таємничої кринички, яка знаходиться далеченько від села, в глибокій балці, але має чисту джерельну цілющу воду, яку пили ще наші діди-прадіди.

Унікальний досвід із розвитку сільського зеленого туризму має Велико-Чечеліївська сільська бібліотека. Село Велика-Чечеліївка є найбільш загадковим і таємничим об'єктом туристично-краєзнавчого маршруту «Духовні джерела Новгородківщини». Тут можна

побачити величезні брили, які нині височіють на місці існування колись величного і найбільшого в окрузі жіночого монастиря. А розповідає про його історію та легенди Олександра Оводенко – завідувача сільською бібліотекою та власниця зеленої садиби «Олександра», збудованої на місці колишніх чернечих келій.

Зелена садиба «Олександра» гостинно запрошує тих, кого приваблює тихий безтурботний відпочинок, хто втомився від міської метушні та бажає насолодитись чистим повітрям і колоритними українськими стравами.

Олександра Іванівна пригостить національними стравами та з великим захопленням зробить екскурс в історію села, бо знає багато цікавих маловідомих історичних фактів, зібраних особисто нею.

На закінчення хочеться зачитати вірш члена літературного клубу «Світоч» Галини Яківни Черкас «Наша мала Батьківщина».

*Новгородківщина – наша маленька Батьківщина.
Це чудовий і квітучий край,
Тут знайома кожна нам стежина,
Що ховається аж за небокрай.
Тут живуть хороші й працьовиті люди,
Вирощують пшеницю, навчають діточок,
Про їх досягнення можна почути всюди:
Із преси, радіо й телестрічок.
В нашій краї ростуть величні верби,
Калина червоніє в кожному дворі,
Ставоків багато, і могутні греблі,
Садки вишневі, де птахи співають до зорі.
Багатий флорою наш рідний край,
Вода джерельна, чиста, мов сльоза,
Природа нам подарувала рай,
(За це спасибі скажем небесам).
Любїть свою маленьку Батьківщину!
Тут народились ви і вся ваша рідня,
Бережїть її, немов свою дитину,
І вона віддячить вам сповна.*

Туристичний маршрут «Духовні джерела Новгородківщини»

Оксана Кудіна,
*директор музею історії
Новгородківського району*

Рідна земля – це невичерпне духовне джерело, що все життя живить душу людини добром і світлом, хоч куди б потім далі не завели її шляхи.

У ній – корінь нашого роду, а той корінь – то наша історія, наше минуле, без якого немає майбутнього!

«Хто не знає свого минулого, той не вартий майбутнього, хто не відає про славу своїх предків, той сам не вартий пошани», – говорив Максим Рильський, і цей безсмертний вислів відомий, напевно, кожному українцеві.

Туризм нерозривно пов'язаний з історією, а історія – це наше минуле і сьогодення. Сьогодні ми всі разом творимо сучасну історію, й водночас вивчаємо, пізнаємо, досліджуємо та відкриваємо відомі і невідомі сторінки історії.

Сьогодні я пропоную вам відкрити для себе наш край та здійснити незабутню мандрівку туристично-краєзнавчим маршрутом «Духовні джерела Новгородківщини»!

Новгородківщина – край неозорих степів, де перешіптується древня ковила, крутоярих балок, уквітчаних барвистим різнотрав'ям, ніжно-бузкових лісів та перелісків.

Новгородківщина – край з неповторною історією, яка чарує людей своїми загадками, легендами та переказами, що сягають корінням сивої давнини.

І зупинка – Новгородка

Музей історії Новгородківського району

Завітавши до районного музею, ви познайомитесь з історією заселення краю, заснування населених пунктів району, зокрема, Куцівки-Новгородки, дізнаєтесь про її засновника – козацького полковника Панаса Куцого, про Новгородський кірасирський полк, почуєте легенди про

«Золоте дно» та таємничі скарби, які там заховані, про «Чумацьку криницю», загадкові підземелля й підземні ходи, які періодично відкриваються в землі, дізнаєтесь про місцеві святині тощо.

У XVIII столітті, в часи, коли активно заселявся наш край, церква для села була не просто культовою спорудою для відбування обрядів. Існування в поселенні церкви на той час свідчило про його заможність та поважність.

У дореволюційні часи єдиним об'єднуючим началом для громади села була релігія, церковні обряди та свята. Тому жителі Новгородки та навколишніх сіл не шкодували грошей на будівництво Храму Божого.

У Новгородці їх було аж три: по одному на кожний куток.

Центральною й найбільшою була Свято-Троїцька церква. Вона ж і найстаріша, фактично ровесниця села – побудована в 1781 році на пожертвування прихожан. Серед дослідників побутує думка, що перша церква була козацькою, так як була вона дерев'яною (а свої перші церкви козаки будували з дерева), мала два куполи та дзвіницю. У 1867 році церкву перебудували на цегляну. Стіни всередині були прикрашені розписами. Вхід до церковного майдану на місці кінотеатру «Дружба», який був обгороджений металевим парканом (частина якого знаходиться в районному музеї), прикрашала капличка з ворітьми. До нашого часу залишився церковний колодязь. Біля церкви, за звичаєм, було невелике кладовище для священиків та поважних жителів села.

Церкву Успіння Пресвятої богородиці було збудовано в 1886 році. Вона була менша за Троїцьку, але стрункіша та ошатніша. Розташовувалася за якусь сотню метрів від сучасної загальноосвітньої школи № 3. До революції 1917 року, коли сучасна вул. Пушкіна не була заселеною, куполи церкви було видно аж до центру селища.

У наш час приблизно на місці храму знаходиться гуртожиток (колишня контора колгоспу ім. Шевченка).

Михайлівську церкву в народі називали Кирильцевою. Вона була збудована з дерева й пофарбована в зелений колір. Точна дата будівництва невідома, але не раніше 1900-х років. Ініціатором будівництва була група заможних селян, що проживали в районі сучасної Незалежної вулиці. Будівля церкви була розташована між Братською могилою радянських воїнів та колишньою конторою колгоспу ім. Леніна. До нашого часу видно пагорби на місці церковної каплички.

Та на превеликий жаль в 30-40 рр. минулого століття представники більшовицько-комуністичного режиму зруйнували духовні святині нашого краю.

19 грудня 2010 року, у день Святого Миколая, в смт Новгородка було відкрито й освячено Свято-Троїцький Храм, який будували протягом п'яти років завдяки меценату – Миколі Дмитровичу Монашку, подвижництву настоятеля Свято-Троїцької церкви отця Михаїла, щедрим жертводавцям та жителям громади.

Величний, ошатний, з багатим іконостасом, а таких в Україні лише два, наповнений світлом і духовним словом, він є сьогодні окрасою селища.

Наприкінці XIX ст. в Олександрійському повіті було заплановано заснувати дві 2-класні школи, в яких мали готувати учителів для початкових церковних та земських шкіл: одну в місті Олександрія, а другу – в містечку Новгородка, яке на той час було центром волості Олександрійського повіту Херсонської губернії. Але сталося так, що лише у Новгородці було відкрито двокласну церковно-учительську школу. Урочисте освячення і відкриття будівлі відбулося у вересні 1899 року.

Під час навчального процесу значну частину приділяли вивченню релігійних дисциплін і тому в народі за цією школою, а пізніше і за ПТУ № 36, що до цього часу там знаходиться, закріпилася назва – «бурса».

Багато її випускників роз'їхалися по селах Олександрійського повіту нести грамоту селянським дітям.

Один із них залишив помітний слід у долі жителів Кіровоградщини та Херсонщини.

Православна церква шанує Преподобного Варсонофія Херсонського як людину, котра, пройшовши через репресії та арешти 20-30-х років минулого сторіччя, пронесла місіонерську думку, зберегла та поширила християнську віру.

Хоч Преподобний Варсонофій (Василь Григорович Юрченко) родом із Лозоватки Кіровоградського району (тоді Олександрійського повіту), проте доля тісно поєднала його з Новгородківським краєм. Із 1900 по 1904 роки він навчався у Новгородківській 2-класній школі. У 20 років успішно склав іспит на звання народного учителя і кілька років працював в одній із шкіл Олександрії.

Але духовний пошук спонукав юнака 24 березня 1916 року прийняти чернечий постриг з ім'ям Варсонофій. Ставши отцем Варсонофієм, він пройшов важкий шлях поневірянь. В ті часи все, що стосувалось релігії та віри, знищувалось. Преподобного Варсонофія 25 разів арештовували. Йому довелося відбувати термін в багатьох таборах. Він був скалічений кримінальними ув'язненими, замерзав на смерть на Колимі. Пройшовши усі важкі випробування, вистояв, вижив і завжди вселяв у душі своїх прихожан світле почуття віри.

Помер Преподобний Варсонофій 17 жовтня 1954 року, в день свого Небесного покровителя; 27 березня 2007 р. мощі було перенесено до Свято-Духівського кафедрального собору м. Херсон. А рішенням Священного Синоду Української Православної Церкви від 18 квітня 2008 р. Преподобного Варсонофія було причислено до лику святих Преподобносповідників.

За спогадами отець Варсонофій був скромною, доброю людиною, а його проповіді мали надзвичайну силу впливу. Міг отець і передбачати майбутні події. Ще за життя за його молитвами зцілювалися тілесні та душевні недуги в людей. Багато віруючих зцілювалися і на його могилі.

II зупинка – Велика Чечеліївка

Ще до революції пан Чечель об'єднав крихітні села, що купчились одне біля одного: Малинівка, Кривівка, Шведино, Єлисіївка, Володимирівка в одне ціле, та збудував собі садибу на одному з пагорбів, що знаходився на межі цих хуторів. Так було засноване село Велика Чечеліївка, легендою якого є жіночий монастир.

У 1881 році полковник Іван Чечель зробив пожертву Григорієвсько-Бізюківському чоловічому монастирю Херсонської єпархії – 145 десятин землі та будівлі, які на ній знаходились. Пізніше ці землі передано у володіння Херсонському Благовіщенському жіночому монастирю та засновано тут Чечелівський жіночий скит на честь Різдва Іоана Предтечі, в якому проживало 20 душ черниць-послушниць. 18 вересня 1899 року йому надано статус монастиря та відкрито Чечеліївську Іоано-Предтеченську жіночу общину на 50 душ. Керувала цим монастирем монахиня Магдалена (Станіславська).

На відкриття та освячення обителі приїздив архіпастир Херсонський та Одеський – архієпископ Іустин (Охотін), який перший вніс пожертву – 500 рублів – на будівництво нового храму. Його приклад наслідували багато землевласників та простих мирян нашого краю.

У 1912 році на честь 100-річчя Вітчизняної війни (1812 р.) відбулося відкриття та освячення новозбудованого Храму Тихвінської ікони Божої Матері. Він був надзвичайно високий і ошатний. А в ясну сонячну погоду його центральний купол було видно навіть до околиць Єлисаветграда. На будівництво храму використано 600 тис. цегли, наданої братами Здориками – власниками цегельного заводу, що знаходився у селі.

За переказами старожилів, храм будували дванадцять років, ще стільки ж років у ньому правили молебні, і майже дванадцять років, за радянської влади, він стояв пустою, аж поки в 30-х роках ХХ ст. його не зруйнували представники більшовицько-комуністичного режиму.

До наших днів, неначе виточені з каменю, збереглися господарські будівлі, побудовані монашками: 3 погребі та 2 комори, якими жителі села користуються і дотепер. Ростуть в монастирському парку, посаджені дбайливими руками черниць-послушниць, бузкова алея та дерева-велетні.

В наш час у Великій Чечеліївці, на святому місці, на невисокому пагорбі, неподалік синього дзеркала широкого ставу, лежать зарослі чагарником велетенські брили зруйнованої споруди величного храму Тихвінської ікони Божої Матері, які щодня нагадують селянам про ту страшну трагедію.

Існує чимало легенд, пов'язаних з цим місцем: про заховані скарби у монастирському підземеллі, про появу образу Божої Матері у затопленій криниці, про прокляття монахинь...

III зупинка – Верблюжка

За часів Нової Січі по берегах річки Верблюжки – правої притоки Інгульця, – було кілька зимівників запорізьких козаків Бугогардівської паланки. На їх місці близько середини XVIII ст. і виникло село Верблюжка.

В історичних документах згадується, що ряд балок навколо села носили однойменні назви: Велика Верблюжка, Суха Верблюжка, Верблюжка. Ця місцевість була колись лісостепом з повноводною, незамерзаючою, з гарячими джерелами річкою і використовувалася для випасання чи стояння гуртів або караванів верблюдів татарських орд, що зосереджувалися у Чорному лісі в районі Знам'янки, і називалась Верблюжим байраком.

В Народному музеї історії села Верблюжки можна дізнатись про давні легенди та устрій життя селян, познайомитись з його історією, помилуватись роботами народних умільців та почути про відомих земляків, які прославили та прославляють свій отчий край.

IV зупинка – Петрокорбівка

Серед зелених садів і замріяних ставків розкинулось село Петрокорбівка. Старожили розповідають, що багато-

---

багато років назад поселився в наших степах козак Корба, і було в нього три сини: Петро, Микола та Олексій. Прийшов час – поженив козак своїх синів і побудував оселі на схилах мальовничої балки, де протікала невелика річка, а в галях виспівували солов'ї. Згодом поряд з козацьким зимівником виникли села, які стали називатися іменами Корбиних синів: Петрокорбівка, Корбомиколаївка, Олексіївка – так, за давньою легендою, наприкінці XVIII ст. виникло сучасне українське село Петрокорбівка.

Стоїть сьогодні посеред села велика, гарна, ошатна дерев'яна Свято-Троїцька Церква, яку було освячено та відкрито на свято Трійці в 2002 році. Побудовано церкву на кошти мецената-підприємця Віктора Андрійовича Поліщука (ПСП «Старт»). З 2003 року в ній править службу ієромонах Тимофій, який ще поруч великої дерев'яної церкви обладнав невеличку цегляну «зимову» Церкву Олександра Невського.

V зупинка – Тарасівка

В оточенні соснового бору, на лівому березі в'юнкого Інгулу, розкинулось мальовниче село Тарасівка, яке було назване на честь великого українського Кобзаря – Тараса Григоровича Шевченка.

Історія виникнення села Тарасівка губиться в давнині. Відомо, що нинішня Тарасівка раніше входила до складу села Губівка Компаніївського району, яке виникло у 70-роках XVIII ст. і входило до складу Новгородківської волості Олександрійського повіту. Це давнє військове поселення утворювало два селища відставних солдат, що розташувались по обидва береги річки Інгул. Мешкали тут також міщани, дворяни, духовні особи, державні та поміщицькі селяни.

Сьогодні окрасою та гордістю Тарасівки є гарна дерев'яна Церква Сергія Радонежського, яку було побудовано на кошти мецената Сергія Леонідовича Качаненка та жителів громади. У 2011 році було закладено фундамент, а 20 жовтня 2013 року розпочалось богослужіння.

Бібліотечні екскурсії в системі краєзнавчої діяльності

Світлана Роздубудько,
провідний бібліотекар організаційно-
методичного відділу Олександрівської
районної бібліотеки для дорослих

*«Пізнай свій край, себе, свій нарід, свою землю –
і ти побачиш свій шлях у життя...»*

Г. Сковорода

Олександрівщина – край з багатою історією, привабливим довкіллям, заповідними зонами.

В районі протікають три річки загальнодержавного значення – Тясмин, Інгул та Інгулець, 16 відсотків території займають ліси, серед них славнозвісний Чорний ліс, а також ліси Чута і Нерубай.

В Олександрівці довгий час проживав польський письменник Міхал Грабовський, в гості до якого приїздили Тарас Шевченко і Пантелеймон Куліш. Народився один з перших вітчизняних льотчиків, корабельний інженер Левко Мацієвич, письменники Г. Демченко, В. Кобзар, Я. Клименко, художники В. Величко, Ф. Лагно, доктор економічних наук, генерал-майор Б. Кузик, доктор фізико-математичних наук А. Федорченко, професор С. Барабаш. Гетьман Богдан Хмельницький володів селом Бірки, тут збиралося козацтво в походи.

У селі Підлісному народилися народний артист Гнат Юра, український хорovий диригент, Герой України Анатолій Авдієвський, «артільний батько» Михайло Левитський, в селі Соснівці – митрополит Харківський Іван Павловський.

У Бовтишці в роки Другої Світової війни знаходився штаб II українського фронту під командуванням І.С. Конєва, звідси здійснювалося керівництво Корсунь-Шевченківською операцією.

У селі Розумівці знаходиться усипальниця героя Вітчизняної війни 1812 року М. Раєвського, до нього в родові помістя приїздив російський поет О. Пушкін.

Малою Батьківщиною стала Олександрівщина для 7 Героїв Радянського Союзу, 9 Героїв Соціалістичної Праці. Всього не перелічити...

Бібліотеки, як осередки культури, проводять різноманітні туристичні заходи, у тому числі краєзнавчі екскурсії в рамках програми «Олександрівщина туристична», яку започаткувала районна бібліотека в минулому році: «Перлинами лісостепу і степу» (маршрут Чорний ліс – Тясмин); «Заповідними стежками» (маршрут Нова Осота – Триліси – Любомирка – Настине – В. Верещаки – Н. Верещаки та Кримки – Миколаївка – Розумівка – Бовтишка); «Пам'ятки стародавньої історії» (маршрут Розумівка); «Шляхами таємниць сивої давнини Олександрівщини: духовні перлини» (маршрут Іванівка – Бірки – Розумівка – Кримки – Бандурове); «Голубі жилки Олександрівщини» (маршрут Осотянка – Тясмин – Бовтиш – Сухий Ташлик – Ірклій, Інгул, Інгулець); «Садиба зеленого туризму «Українська хата» (Бовтишка – Розумівка).

Бібліотеки району реалізують проект «Історичні та екологічні походеньки разом з бібліотекою». Учнівська та студентська молодь є постійними учасниками краєзнавчих пішохідних екскурсій по історичних місцях та екологічних стежинах.

Бібліотеки розробляють екскурсійні маршрути і поєднують їх з пошуковими акціями, під час яких користувачі пізнають рідний край і проводять краєзнавчі розвідки. На «туристичних станціях» відбуваються інформаційно-пізнавальні заходи. Всі бібліотеки разом створили історико-краєзнавчий пазл «Від села до села». (карта району, де кожна бібліотека позначила свої туристичні маршрути) та провели годину-презентацію туристичних маршрутів «Якби не ти, моє село, України б не було...».

Робота з громадою і на користь громаді майже завжди пов'язана з краєзнавством. Традиційні форми краєзнавчої роботи публічних бібліотек під впливом часу змінюються, стають більш яскравими і ефективними, наближеними до жителів і завжди проводяться за участю населення.

В останнє десятиріччя відбувається переосмислення основних напрямків краєзнавчої роботи з метою відродження національної духовної культури, відновлення історичної пам'яті народу та виховання патріотизму в дітей і молоді. Сприяє цьому пошукова та екскурсійна краєзнавча робота, яку вдало поєднують бібліотекарі.

Працівники книгозбірень намагаються наповнювати екскурсійні маршрути новим змістом, розкрити щось цікаве, до цього невідоме про свою малу Батьківщину. Все це пробуджує у користувачів неабиякий інтерес до минулого та сучасності рідного краю, спонукає до вивчення ще не розкритих таємниць історії, природи, культури та місцевості рідного краю.

Вищеверещаківська сільська бібліотека реалізувала проєкт «Мій рідний край – життя мого перлина» за напрямками:

- історичне краєзнавство: «Дні і роки: історії кроки»;
- літературне краєзнавство: «Сузір'я митців нашого краю»;
- туристичне краєзнавство: «Сільський туризм: мандруй, відпочивай, насолоджуйся».

Учасники проєкту ведуть літературно-туристичний журнал і створюють карту «Мандруй з нами». Путівник «Обери свій маршрут» знайомить з історичними та екологічними місцями рідного села, а історична тека «Гортаючи сторінки минулого» відсилає до екскурсовода-бібліотекаря, який і проводить екскурсії по історичних місцях. Учасники також ведуть журнал спогадів односельців «Все, що пам'ять зберегла». Патріотичні десанти «Йдемо до обелісків мов на сповідь» – це заходи з нагоди патріотичних дат. Пошукова експедиція «За нас історія допише суворі подвигу рядки» збирає матеріали про героїчне минуле села.

Путівник-альманах «Талановитий краю мій» знайомить з іменами талановитих односельців на карті села. Тут відбуваються літературні мозаїки імен, поетичні рандеву, зустрічі-спілкування, готуються творчі закладки у книги талановитих земляків.

Красзнавчий уїк-енд «Привал» та туристичне сафарі «Еко-принади» – далеко не весь перелік туристичних заходів бібліотеки, а на додачу – фотоселфі «Єдина мить – і край у об'єктиві».

Напередодні свят єднання Людини і Природи – Трійці та Івана Купала в Поселянівській бібліотеці було використано таку форму роботи як популяризація книги шляхом екологічного туризму, а саме: проведено туристично-екологічний круїз «Живої природи душа промовляє». Бібліотекарем розроблено маршрут, визначено стежки з інформаційними зупинками, складено карту з позначенням на ній цікавих екскурсійних об'єктів, виготовлено оголошення і запрошено читачів.

Участь у круїзі взяли діти зі Староосотського протитуберкульозного дитячого санаторію. Метою заходу було сформувані стійкий інтерес до спостереження за всім, що відбувається у природі, виховувати у дітей дбайливе ставлення до природи, відповідальність за діяльність людини, здійснювану в природі.

Господарка книгозбірні розкрила читачам-туристам значення слова «природа», розповіла про красу природи, гострі питання екології та охорони навколишнього середовища. На зупинках «Річка Осотянка», «Холодноярський ліс», «Парк дитячого санаторію», «Лісопосадка», «Сільський ставок», «Яр Макортети», «Сміттезвалище» ведуча-екскурсовод звернула увагу присутніх на різноманітність флори і фауни рідного краю, болючі питання збереження природи, які тривожать жителів села.

У ході заходу було проведено турнір знавців природи «Ця земля – твоя і моя». Слоганом стало гасло «Довкілля ти своє вивчай! Природу знай, люби, оберігай!». Програма складалася з пізнавальних ігор і конкурсів: «У королівстві

Флори», «Пташине царство», «Хто в лісі господар?» та ін. Команди-учасники – «Екопарус» та «Екопрофесор» – демонстрували свої знання про птахів і звірів, рослини і дерева. Згадували пісні, літературні твори, відгадували загадки про природу. У конкурсі «раунд ілюстрацій» завданням було – намалювати знак «Бережи природу». Завдяки бліц-опитуванню діти дізналися про живі барометри природи.

При районній бібліотеці працював туристичний експрес «Олександрівська феєрія мандрів», в рамках роботи якого відбулася презентація фільму «Олександрівські мандрівники». Серед цікавих зупинок туристичного експресу: меморіальні дошки видатним землякам та людям, які зробили внесок у розвиток Олександрівщини (В. Бідненко, В. Савустьяненко, П. Куліш, М. Грабовський, І. Календюк (Герой Радянського Союзу), учасники АТО – М. Метлінський та О. Куценов), залізниця ім. графа І. Фундуклія, цукровий завод та дошка вченому інженеру Ю.Ф. Цюкалу, Олександрівське лісництво та скульптура білого оленя – символа Олександрівщини, алея героїв війни і праці, пам'ятники (воїнам-інтернаціоналістам, прикордонникам, жертвам голодомору і політичних репресій, визволителям, Т. Шевченку, Л. Мацієвичу, першій вчительці), районний краєзнавчий музей, Чорний ліс та річка Тясмин.

На станціях експресу проводились інформаційно-пізнавальні п'ятихвилинки «Міхал Грабовський і Олександрівщина: цікава сторінка в історії краю», «Транспортна артерія краю – залізниця-трудівниця і граф І. Фундуклій», «Лев Мацієвич – наш, українець, син неба і землі», «Вони озвуться з п'єдесталу до майбутніх поколінь: пам'ятники пам'ять бережуть», «Алея героїв: герої праці й боротьби», «Цукрова промисловість і вчений-інженер Ю.Ф. Цюкало», «Лісове господарство під знаком білого оленя – символу Олександрівщини», «Чорний ліс – окраса землі нашої», «По Тясмину, по Тясмину до сивого Дніпра».

На туристичній переправі у Підлісному працював «Бібліотечний Турград». Тут відбулася екскурсія до музею «Велика історія з малої починається», а також тур-марафон «Пам'ятники розповідають історію».

Бібліотекар с. Підлісного в рамках проекту провела вуличний круїз селом «Святе відчуття Батьківщини».

Кожна вулиця має свою історію, спогади про події і людей передаються з покоління в покоління, на вулицях села встановлені пам'ятники і меморіальні дошки видатним особистостям. Учасники заходу відвідали музей села та церкву, не обійшли увагою і етнографічні об'єкти, щоб ознайомитися з побутом, ремеслами, родинними звичаями, традиціями, що побутували в давнину на вулицях села. Під час вуличних екскурсій відбувалися зустрічі з очевидцями колективізації, голоду та репресій, ветеранами, членами сімей партизан місцевого партизанського загону ім. Ворошилова під керівництвом С.І. Долженка, воїнами-інтернаціоналістами, ліквідаторами Чорнобильської трагедії, людьми науки та культури, передовими хліборобами та тваринниками, депутатами сільської Ради.

Екскурсії на вулицях відбулися за такою тематикою:

- «Тут виплавлялися славетні долі» (С. Долженко, піонери-герої);
- «З ореолом слави» (А. Авдієвський, Гнат Юра, М. Левитський);
- «Моя ти земле, краю мій блаженний»;
- «Рідна сторона – живильне джерело любові»;
- «Історія вулиці живе в душах людських»;
- «Завітали до садиб славетних земляків, могил борців за світле майбутнє».

До кожного свята вулиці підготовлено «карту вулиці», де позначені визначні місця та імена почесних жителів, зібрано старовинні фото та підготовлено фоторепортаж «В об'єктиві – рідна сторона».

Любомирська сільська бібліотека реалізувала проєкт TRAVEL-KAMP (Бібліотечний туристичний табір) «Читай та подорожуй». В рамках проєкту бібліотека

працювала за трьома маршрутами: «Подорожуємо рідним краєм», «Село, якого вже нема на карті» (про зникле поряд село), «Відкрий для себе Україну».

Розроблено маршрутний лист «Подорожуємо рідним краєм» з маршрутами:

- «Мандрівка дідусевими стежками» – до «Зубринця»;
- «Експедиція допитливих» – до історичного місця «Зелений дуб»;
- «У похід по рідному краю» – до історичного місця «Макітра»;
- «Про батьківський край запитаю у бабусі» – заочна подорож у минуле;
- «Вулиці нашого села: місцева топоніміка» – творчі туристичні конкурси;
- «Чумацький шлях веде по рідній стежці».

Маршрут 2 – «Село, якого вже нема на карті», – це експедиція колишніх жителів та пошукової групи до місця, де раніше було село Настине. На даний час там залишились вулиці, зруйновані будинки, але це пам'ять, яка живе в людських серцях про їх малу батьківщину. Мета експедиції – розробити маршрутний лист до туристичного місця – зниклого з карти села поблизу Любомирки, зібрати та створити архів краєзнавчих документів, оформити виставки «Село, якого вже нема на карті» та «Розповідає старе фото» (виставка старих світлин). Колишні жителі та уродженці села здійснили подорож «Там, де починається Тясмин».

У Любомирці реалізують міні-проекти «Біла криниця» (біля витоку річки Тясмин), а також «Цілюще джерело» («Зубринець»).

Розумівська сільська бібліотека працює в двох напрямках: культурно-історичному – «Колиска декабристів, О. Пушкіна і генерала М. Раєвського» та еко-туристичному – «Бондарське урочище – екологічна перлина краю» (проект «Мій край – моя душа»).

У минулому році бібліотека реалізувала краєзнавчо-туристичний проект «Літо кличе в похід з бібліотекою». В рамках проекту працювала бібліотека вихідного дня просто неба, де проводились інформаційно-пізнавальні заходи про історичні події та екологічні перлинки краю. Члени клубу «Краєзнавець вирушили в турпохід «Нудьгувати ніколи – у нас канікули». В програмі туристично-бібліотечного літа – турбібліодесант – 2018» та бібліотурне «Стежка в літо».

Бірківська сільська бібліотека працює в рамках екологічного міні-проекту «Моє село – столиця Лісостепу». У туристичному напрямку в селі працювала літня бібліотека в сосновому бору та в урочищі «Грушки», де книги читали в нетрадиційній читальні – на природі, в місці для відпочинку селян та знайомилися з екологічними перлинами свого села. Бірківський клуб за інтересами «Бір» запрошує читачів на туристичний уїк-енд «Сім чудес мого села», а «Благовіст» – до історичної пам'ятки – Свято-Миколаївського храму, – заповідних куточків та історичних місць рідного села.

Цей туристичний проект став прикладом для інших бібліотек району.

Несватківська сільська бібліотека реалізувала історико-туристичний проект «Дві батьківщини – одна любов», – про долю переселенців з Чорнобильської зони, яких прийняло село. В рамках проекту було проведено цикл заходів про два села, Виступовичі і Несваткове, що стали своєрідним «мостом єднання». Цикл містив екскурси «Зелена історія села», «Історичне намисто».

Екскурси до малої батьківщини переселенців – села Виступовичі, що на Житомирщині, – «У рідний край, грозою вмитий, ведуть усі стежки на світі», – проводяться в рамках роботи Інтернет-центру. Бібліотека щороку долучається до організації туристичних подорожей до історичної батьківщини переселенців-чорнобильців: «Виступовичі – шматок землі, що зветься батьківщиною». Користувачі бібліотеки також знайомляться з

Несватковим – селом, що прийняло полісян у свої обійми в далекому 1988 році.

Новоосотська бібліотека спільно зі школою розпочала серію бібліомандрів «Сільська топоніміка» та «Рельєфні принади».

Краєзнавчий диліжанс «Я – осотянин! Краю мій – Тясмин в замрії голубій, і Ліс, і Степ, на ньому Жито...» зупинявся на еколіричних зупинках: «Чудовий край під небом голубим, де ріки і луги. Це – наша Осота» (берег річки), «Розкинулись ліси у шатах хвойних, чарує зір нам величі краса» (ліс), «Тут спраглий степ ляга до ніг, весь край щось тепле серцю каже...» (степ), «Тут зве до танцю птахів спів, а до молитви – люд сільський» (яри, гаї і збір урожаю на полях).

Проект «Резиденція гончарства. Мистецтво, гартоване вогнем» був успішно реалізований Цвітненською сільською бібліотекою. Заключним етапом реалізації проекту стало відкриття пам'ятного знаку цвітненського осередку гончарства «Ода глині та її повелителям», екскурсія містечком гончарних виробів «Гончарний дивограй» і інсценізація «Глечикова рідня». Під час свята учасники побували у містечку глиняних майстрів на майстер-класах «Глина в руках майстра». Заочна екскурсія в минуле «Глина, що віддзеркалює життя» знайомила присутніх із давнім промыслом цвітян. Користувачі прослухали глиняну історіографію «Гончарство Цвітного: манить історії сторінка». Не залишили байдужими користувачів і виставки-інсталяції «Горщик у печі», «На підвіконні», «У миснику».

Користувачі мали змогу познайомитися з інформацією та світлинами про цвітненське гончарство, переглянувши папки-досьє «Цвітненські глечики і горщики розійшлись по світу». Бібліотека також провела екскурс в українські обійстя «Цікаве на горищі» та візуальну мандрівку в осередки гончарства «Вогняні скульптури України», підготувала путівники «Гончарство – то цілий світ», «Цвітне в іменах гончарів» та словник гончарних термінів.

У цій же бібліотеці реалізували проект усної історії «Життя, віддані кераміці» (біографії та спогади про цвітнянських гончарів), здійснили екскурси вулицями села до обійсть ветеранів гончарної справи «Цвітненські гончарі у вирі життя». Після зустрічей із талановитими односельцями створено мапу гончарів та презентовано ретрофотовиставку «Гончарство Цвітнього: образи, повернені із забуття» та виставку-експозицію «Співав у Цвітньому колись гончарний круг».

Бібліотеки співпрацюють із закладами освіти та культури, громадськими організаціями, архівом, ЗМІ, сільськими краєзнавцями.

Районна бібліотека спільно з музеєм розробила проект екскурсій для молоді по місцях поховання радянських і німецьких солдат в роки Другої світової війни «Ти – майбутній: від пам'яті минулого – до культури миру». Ти – майбутній, – це про людину нового мислення, яка засвоїла уроки минулого, толерантна до представників колись ворожої нації. Відомо чимало прикладів толерантного ставлення представників німецького народу до українського населення як на території України, так і за її межами. Плиту на території школи (колишнього німецького шпиталю) з написом «Смерть примиряє всіх» встановили на прохання німецької сторони, хоч це викликало неоднозначну реакцію громади. Отже, виникла проблема викорінення радянських стереотипів про ворожечу між націями.

Бібліотекарі прагнуть постійного творчого зростання, щоб утвердити своє професійне «Я», тому що за ними стоять користувачі, громади.

Під час семінару з бібліотечного туризму «Сільський туризм через бібліотеку: з чого почати і як досягти успіху» цікавими та корисними виявилися презентації «Туризм природного кольору», «Агротуризм», «Євротуризм», «Бібліотека – складова туристичного і культурного простору громади». Екскурсії допомагають «вдихнути атмосферу часу» в уже знайомі читачеві об'єкти, відтворити

картини минулого чи майбутнього, побувати в історичних місцях, подивитися на рідний край іншими очима. І навпаки, після знайомства з пам'ятками в екскурсантів з'являється потреба в краєзнавчій інформації. Досьє краєзнавчої інформації про кожне село створили краєзнавчий портрет регіону. Інновації стали невід'ємною частиною бібліотечного життя. Серед таких інноваційних форм поширення набули: музейні кімнати та краєзнавчі куточки у бібліотеках, розроблення бібліотеками туристичних маршрутів, віртуальні подорожі рідним краєм, краєзнавчі подорожі-квести, слайд-розповіді, краєзнавчі аукциони, історико-краєзнавчі лабіринти та інші.

Працівники бібліотек були екскурсоводами по своїй місцевості та презентували документи, що допоможуть користувачам відкрити наш край як туристичний, цікавий та неповторний. На майстер-класі розробляли туристичну бібліомапу краю «Нашого краю обличчя туристичне», працювала бібліотечна фабрика ідей на службі бібліотечного туризму «Сільські бібліотеки», розроблялися туристичні маршрутні листи для дорослих та дітей, відбулася бібліотечна творча естафета «Від краю – до краю!», діяв бібліотечний колегіум творчих ідей «Ріднокрай», працювала маркетинг-студія, де проводились маркетингові заходи в галузі бібліотечного туризму, переглядалися методичні матеріали «До викликів часу бути готовими!», надавалися поради професіонала «Інформаційно-бібліографічний ресурс місцевого туризму» та показово-практичні поради «Туристично-краєзнавчий ДІФ: методика організації та поповнення», відбулися зустрічі з краєзнавцем В. Білошапкою, година цікавих повідомлень «Родзинки краю», коментовані огляди краєзнавчих матеріалів «Туристично-рекреаційні ресурси краю», професійні міркування «Туризм як економічний сегмент розвитку територій» та професійні підсумки «Бібліотеки в системі туристичного іміджу краю», визначено вектори розвитку бібліотечного туризму в громаді.

Сучасний бібліотекар – це творча, високопрофесійна людина, яка завжди на крок попереду інших: трішки більше знає, ще багато чого вміє, придумує та впроваджує, але головне – постійно вчиться. Цьому сприяв конкурс «Творчий злет».

Районна методична служба взяла участь в районній краєзнавчій конференції «Краєзнавство Олександрівщини: вчора і сьогодні» (досвід «Рідний край, що хвилює віками...» із циклу «Бібліокрай»). Учасникам представлено презентації, світлини, відеоподорожі, екскурси, дослідження «Свіча пам'яті... Ріка надії...».

У подальшому плануємо розробити та проводити екскурсії:

- «Магістральний газопровід – будова доленосного значення»;
- «Георгіївський гай – заповідна перлина»;
- «Чорноліський отаман Денис Гупало (отаман Чорноліської республіки)»;
- «Корифей літератури Пантелеймон Куліш на теренах Олександрівщини»;
- «Богдановими стежками»;
- «Церковна історія краю».

Бібліотеки пишаються своїми туристичними здобутками і запрошують всіх небайдужих: «Мандруйте! Хвилюйтесь! Спілкуйтесь! Пам'ятайте!», переступивши поріг бібліотек і залишившись з нами назавжди.

Бібліотечний туризм – складова краєзнавчої роботи

*Наталія Сизранова,
завдувач Смолінської
селищної бібліотеки №1*

Бібліотеки є інформаційними скарбницями, а краєзнавча робота – однією з пріоритетних у їх діяльності. Краєзнавство набуло великої популярності, оскільки дозволяє людям глибоко пізнати свій край, свою Батьківщину, довідатись про її історичний спадок, відкрити на своїй землі нові історичні, культурні, архітектурні скарбниці. Змістовна робота з питань краєзнавства, інформаційна діяльність, просвітницькі заходи роблять Смолінську бібліотеку №1 помітною у соціокультурному просторі регіону.

Бібліотечне краєзнавство Смолінської бібліотеки №1 сприяє соціальному, культурному розвитку громади. Всебічному вивченню і дослідженню краю, вихованню поваги до історії і культури краю, розвитку творчих здібностей особистості на основі місцевих традицій. В бібліотеці є краєзнавчий відділ, де постійно діють краєзнавчі виставки: «Мій рідний край – історії скарбниця» та «Краю мій, ти частка Батьківщини», поповнюється краєзнавча картотека. Бібліотекар збирає та систематизує інформацію про дану місцевість.

Створена добірка матеріалів: «Історична довідка про смт Смоліне», «Історія села Березівка», «Короткі відомості про історію відкриття Новокосянтинівського родовища», «Была такая партия – геологоразведочная №47», «Спогади про війну ветерана Терещенка Івана Єфремовича, або «Його життя – це диво».

Проведено історико-краєзнавче дослідження: «Пам'ятник та меморіал загиблим воїнам у Великій Вітчизняній війні 1941 – 1945 років у селі Березівка», складено список загиблих у ВВВ жителів села Березівка.

«Это наша с тобою страна, это наша с тобой биография» – це розповіді про грізні для нашої Вітчизни часи Великої Вітчизняної війни та людей, які одержали Перемогу та принесли людству вистражданий мир. Ці люди працювали на Смолінській шахті. Зараз їх вже немає в живих, але пам'ять про їх подвиг живе в поколіннях.

При бібліотеці діє краєзнавчий куточок, де розміщено інформацію про наше селище, про геолога Смоліна Миколу Васильовича – першовідкривача промислових покладів урану на Україні, Героя соціалістичної праці, лауреата Державної премії СРСР. У бібліотеці зберігаються періодичні видання, в яких розповідається про наших ветеранів війни чи праці.

Весь цей матеріал поступово переводиться в електронний вигляд.

Упродовж багатьох років бібліотеку сприймають, як осередок культурного розвитку громадян, як джерело знань, які черпаються у першу чергу із друкованого слова. Та життя вносить свої корективи.

Упровадження інноваційних технологій в роботу бібліотеки стало можливим завдяки перемозі в конкурсі проектів, який проведено спільно з Українською бібліотечною асоціацією в рамках програми «Бібліоміст» за сприяння Ради міжнародних наукових досліджень. У результаті перемоги в конкурсі бібліотека отримала 3 персональних комп'ютери з повним програмним забезпеченням, а також сканер, принтер, 3 веб-камери з навушниками й завдяки цьому перетворилася на популярний загальнодоступний інформаційний і дозвіллевий центр для жителів Смолінської ОТГ.

Бібліотечний туризм – складова кропіткої краєзнавчої роботи.

У своєму блозі «Смолінчанка» бібліотекар Наталія Сизранова створила віконечка «Нові надходження», «Краєзнавча література», «Відомі земляки», «Наші таланти», «Історія селища Смоліне», де користувачі можуть знайти всю інформацію по історії краю, краєзнавству,

---

літературі, мистецтву, дізнатися про відомих земляків та талановитих людей краю.

На додачу в електронному вигляді створена «Зведена краєзнавча картотека», а для зручності користування матеріали в ній розподілені по відділах. Це дозволяє користувачам скористатися необхідною інформацією дистанційно.

З метою увічнення пам'яті про видатного геолога Миколу Васильовича Смоліна, який у 1972 році відкрив Ватутінське уранове родовище і на честь якого названо наше селище, створено відео «Смолін Микола Васильович». Ще про одного відомого земляка – заслуженого журналіста України Володимира Васильовича Белінського, – можна дізнатися з однойменного відео.

У 2018 році організовано та проведено на сцені Будинку культури літературно-музичний вечір «Марко Кропивницький – батько українського театру». Це був повномасштабний огляд життя і творчості великого майстра сцени. Гарним доповненням до літературного вечора стала постановка міні вистави «Доки сонце зійде, роса очі виїсть». Ролі дійових осіб виконували учасники вокальної групи Будинку культури.

Краєзнавчі матеріали, зібрані бібліотекою, постійно використовують учні, вчителі історії Смолінського НВО, краєзнавці, студенти.

Екскурсії можуть бути як реальні, так і віртуальні.

Не так багато наших читачів мають можливість подорожувати країнами світу, але бібліотека, використовуючи сучасні технології, пропонує віртуальні подорожі, слайд-подорожі, WEB-мандрівки. Набирають популярності скайп-спілкування, – наприклад, «Неповторна Індія», коли ми спілкувалися з російськомовним студентом із Делі. Він розповідав про індійські традиції, звичаї, показував дуже красиві сарі його бабусі та пояснював, в яких випадках їх вдягають та як обирають колір. Ми теж розповіли про свої народні свята. Особливо йому сподобались наші козаки. Декілька разів просив ближче показати картинки з їх зображенням. Здавалося, все це можна знайти в Інтернеті,

---

але ось таке спілкування наживо залишило неповторні враження і відчуття в наших користувачів. Ще один такий захід – «Наші земляки за кордоном», – спілкувалися з Ольгою Глапшун, яка працює в Іспанії, пише вірші і вже видала не одну книгу. А для нашої бібліотеки прислала 5 своїх збірок. Так смолінські поети-аматори знайшли спільну по духу людину, яка теж живе поетичним словом.

Віртуальна мандрівка «Кіровоград – скарбниця архітектурних шедеврів». Обласний центр ми відвідуємо лише з якоюсь конкретною метою: робота, магазини, ринок, лікарня, з дітьми сходити в парк ...А чи звертали ви увагу на архітектуру Кіровограда (Кропивницького)? Що ви знаєте про його історію, про видатних архітекторів 19-початку 20 століття Якова Васильовича Паученка, Андрія Михайловича Достоевського, Олександра Львовича Лишневського, про їх життя і кохання? Мабуть, майже нічого. А наша тригодинна віртуальна подорож пролетіла, як 45 хвилин.

Для молоді бібліотекарі підготували віртуальні подорожі «До вашої уваги – найкращі музеї світу», «Мандрівки країнами ЄС».

Під час тематичної мандрівки «Країнами Європи» молодь знайомилася з цікавими видатними місцями країн Західної Європи, по фотографіях вгадували визначні пам'ятки, називаючи міста, де вони знаходяться, підбирали відповідні «трійки»: «письменник – країна – столиця», «літературний герой – країна – автор та назва твору», відповідали на цікаві запитання вікторини про традиційні свята та страви різних народів.

Набуває популярності культурний туризм. При бібліотеці діє Клуб любителів поезії, який нараховує 26 членів. Проводимо зустрічі із цікавими людьми, зокрема, з протоієреєм смолінського храму Успіння Пресвятої Богородиці Олександром: «Віра, духовність, людина».

Разом з членами клубу проводимо заходи з вивчення народних традицій, звичаїв, історії краю. Це такі, як: «Свято Меланки», «Різдвяна казка: святкові страви». У бібліотеці

проходять зустрічі наших поетів-аматорів із молоддю, – зустріч «Як народжуються вірші». Раз на квартал (за сприяння профкому шахти, який сплачує половину вартості дороги) виїжджаємо на концерти та театральні вистави до Кропивницького, Києва, Одеси, відвідуємо музеї.

Ще одним спільним видом дозвілля, за допомогою якого ми пізнаємо свій край, стали походи на природу: «Річка Кільчень та її джерела», «Нововознесенський кут».

Раз на рік відпочиваємо на морі, де також проводимо літературні вечори та знаходимо однодумців.

Квест, як популярна сучасна гра, є випробуванням ерудованості, кмітливості, витривалості та вміння змагатися в команді. За тематикою квести були різними: історико-краєзнавчими: «Історичними стежками», патріотичними – «Минуле для майбутнього», природознавчими, пізнавальними – «Ключ від бібліотеки», але всіх їх об'єднувало прагнення учасників краще пізнати свій край, поділитися своїми відкриттями з ровесниками, навчитися командою йти до перемоги. Бібліотекар Смолінської бібліотеки №1 Н. Сизранова та бібліотекар ЗШ №1 Литвинова Ірина Борисівна розробляли сценарії квестів, видозмінювали правила їх проведення згідно своїх умов і можливостей. Квестери (старшокласники) збираються в бібліотеці, знайомляться з координаторами квесту – бібліотекарями, які вітають учасників квесту і знайомлять з правилами гри. Так, граючи, діти вивчають свій край.

В селищі можна відвідати кімнату старожитностей та Смолінський краєзнавчий музей за адресою вул. Казакова, 42. У їх створенні активну участь брали мешканці селища, бібліотекарі, вчителі, учні.

Смолінська бібліотека №1 періодично організовує краєзнавчі екскурсії для вихованців ДНЗ «Ромашка», учнів Смолінського НВО та своїх користувачів. Проведені такі: «Подих історії в скарбах залишений», «Тут пройшли геологи», «Українські старожитності», «Подорож у часі»...

Новинкою у роботі є представлення музейної кімнати у віршах

*З минулого в майбутнє шлях відкритий,
Щоб творчість, дух народний передать.
Продовжувати будемо творити
І мудрості народної навчати!*

Музейна кімната створена силами громадськості, учнів та педагогів НВО з метою вивчення історико-краєзнавчої спадщини свого народу, виховання в учнів громадянськості, патріотизму, любові до рідного краю. Розпочав роботу з власної ініціативи по створенню музею, який нещодавно перевезено до нашого закладу, Матяш Євгеній Петрович, нині покійний. Він збирав експонати у населення селища та села Березівка.

Зона № 1

*Ось перший стенд. Тут постать незвичайна.
Він першовідкривач геолог Смолін!
Людина знаюча, відважна, життєдайна!
Людина й селище... Ось так сплелися долі!*

(Микола Васильович Смолін – головний геолог ГРЕ-47, лауреат Ленінської премії, Герой Соціалістичної Праці. Він відкрив Ватутінське родовище. В 1976 р. селищу присвоєно його ім'я).

*Під керівництвом Олексія Казакова
У містечку шахта будувалась.
Забудова усе нова й нова
Поступово в селищі з'являлась!
Гірничий майстер і директор комбінату
Йшов уперед, не відступав назад.
І смолінчани будуть пам'ятати
Його слова: «Тут буде місто-сад!».
Тепер квітують в Смоліно каштани,
Ім вдячна кожна смолінська сім'я;
А вулиця відома Казакова
Із честю носить шахтаря ім'я!*

(Олексій Терентійович Казаков – перший гірничий майстер, директор комбінату, під його керівництвом будувалася шахта).

*Смоліне – улюблене містечко,
Що розкинулось над річкою Кільчень,
Тут і стадіон є недалечко,
Центр творчості працює в нас щодень!*

*«Этим камнем был заложен город», –
Свідчить перший напис на плиті;
Перенесли роки спеку й холод,
Селище утвердилось в житті!*

*Місто Смоліне! Знайоме все до болю,
Кожен стежку тут свою знайшов.
Наша біографія з тобою –
Пошук, прикроці, надія і любов!*

*Місто Смоліне! Порівняно недавно
Трудове життя розпочало,
А уже на карті України
Значення велике набуло!*

*Що для селища шахта значить?
Це добробут, робота, життя.
Кожен в шахті підтримку бачить,
Необхідну для серцебиття!*

Зона № 2 «Народознавство»

*Сива давнина секрети розкриває:
Як місцеві жителі жили?
Чим вони займались? Кожен знає:
Ми традиції народні зберегли!*

---

*По краплині речі побуту збирали:
Веретено, прялку і рогач.
В побуті народ наш пізнавали,
Він-бо мудрості і розуму сіяч!*

*Пісня у народу і рушник –
Символ нескоренності і долі;
Українцю, ти сьогодні звик,
Що живеш вже стільки літ на волі!*

Зона №3 «Друга світова війна»

*Сторінка героїки, пам'яті, болю.
Сторінка людей, що навік відійшли...
Та слід пам'ятати, хто кликав до бою,
Щоб мир усі люди Землі берегли!*

(Тут є згадка про Афганську війну, святкові (парадні) кітелі. «Афганка» – жаргонна назва форми одягу радянського зразку).

Ця уніформа мала використовуватись виключно як польова, але ще з радянських часів використовувалась також і як повсякденна. Була розроблена з метою заміни усіх варіантів польової форми в усіх кліматичних поясах СРСР.

Деякими підрозділами військовослужбовців комплект також називався: «Експерименталка», «Пісочка», «Полівка», «Варшавка»).

*Їх імена не забудем ніколи,
Тих, що забрали люті фронти;
Будем навчати учнів у школі,
Треба в країні мир берегти!*

(Розповідь про загиблих, похованих у центрі Березівки)

Зона № 4

*Люди нашого часу – це герої сучасні,
Вони мають відзнаки усі трудові;
Вони знають: тут надра земельні прекрасні,
Тож чекають на них відкриття вже нові!
(перегляд порід каміння)*

Зона № 5

*В селищі розвинена культура,
Кожен третій – в музиці експерт;
Є в нас патефон – апаратура,
Можна запросити на концерт!
У музеї тихо не буває,
Сміх дзвінкий лунає повсякчас.
І народ наш давній оживає,
Щоб підтримати у починаннях нас!*

Зона № 6

*З минулого в майбутнє шлях відкритий,
Щоб творчість, дух народний передать.
Продовжувати будемо творити
І мудрості народної навчать!*

Роль краєзнавчої діяльності у формуванні та реалізації нових туристичних проектів у краї

*Наталія Підгірна,
методист Світловодської
централізованої бібліотечної системи*

Краєзнавча бібліотечна діяльність – одна з унікальних сфер діяльності, яка відрізняє місцеві публічні бібліотеки від інших бібліотек, надає їм місцевого колориту, регіональної специфіки. Саме в цих бібліотеках були започатковані кращі традиції формування, збереження і надання у громадське користування краєзнавчих і місцевих видань.

Світловодська центральна міська бібліотека є центром краєзнавчої роботи в своєму регіоні, координує і методично забезпечує краєзнавчу діяльність бібліотек міста.

Основні форми краєзнавчої діяльності, що використовуються для підвищення фахового рівня бібліотекарів системи, такі:

- участь у семінарах, вебінарах, форумах, конкурсах;
- організація семінарів краєзнавчо-туристичного спрямування;
- популяризація туризму шляхом створення власної друкованої та відеопродукції;
- реалізація власних проектів.

Бібліотеки Світловодської ЦМБС постійно беруть участь та були відзначені у багатьох обласних та всеукраїнських конкурсах. Нещодавно закінчився конкурс публікацій на тему: «Мое місто – найкраще у світі», оголошений Громадською організацією «Укрмедіа», в якому Світловодська ЦМБС посіла друге місце з матеріалом «Світловодськ – місто моєї мрії».

Директор ЦМБС Тетяна Головачова була запрошена у Київ на Всеукраїнський форум-фестиваль «Малі міста України», де успішно презентувала відеоролик «Світловодськ... моє натхнення, моя любов», створений працівниками ЦМБС

З метою підвищення професійного рівня та обговорення питань краєзнавчо-туристичного спрямування провідними спеціалістами центральної бібліотеки постійно організовуються семінари бібліотечних працівників з відвідуванням краєзнавчих місць Світловодщини, як от міський краєзнавчий музей, Арт-галерея «Наше місто», культурно-просвітницький центр «Дніпро Світ» тощо.

Робота з громадою і на благо громади майже завжди пов'язана з краєзнавством. Традиційні форми краєзнавчої роботи публічних бібліотек під впливом часу повинні змінюватися, ставати більш яскравими і ефективними, наближеними до жителів, залучених до участі в заходах. Тому бібліотекарі Світловодської ЦМБС використовують у своїй роботі комплексні форми заходів з туристичного краєзнавства:

- літературно-краєзнавчі конференції;
- краєзнавчі тренінги;
- дні краєзнавства;
- краєзнавчі мандрівки;
- медіа-мандри та інші.

Активну участь беруть працівники системи в туристичному фестивалі «Світловодськ-фест», який вже став традиційним. Цікаву розважальну програму ЦМБ та бібліотек-філій: конкурси, вікторини, майстер-класи з художнього розпису, – завжди відвідує значна кількість мешканців Світловодська та гостей міста.

В рамках вже традиційних акцій «Бібліотека під відкритим небом» відбуваються демонстрації відеофільмів, тематичні експозиції краєзнавчого змісту, проводяться цікаві вікторини, конкурси, ігри.

До Всесвітнього дня туризму та у дні шкільних канікул організовуються загальноміські туристичні інтерактивно-пізнавальні квести, в програмі яких працівниками ЦМБС проводяться інтелектуальні та рухливі ігри, вікторини. Учасники складають туристичні пазли, збирають наосліп рюкзаки з необхідними речами для походу,

---

монтують палатки, беруть участь в іграх з орієнтування на місцевості.

Участь у громадському житті міста здійснюється завдяки партнерству із такими організаціями:

- літературне об'єднання «Літо»;
- громадська організація «Наше місто»;
- міський краєзнавчий музей, архів;
- міський осередок Всеукраїнської громадської організації «Сокіл»;
- Всеукраїнське товариство «Просвіта»;
- станція юних натуралістів.

Бібліотеки Світловодської ЦМБС активно використовують мережеві ресурси для популяризації місцевої історії та надання бібліотечних послуг. Веб-сайт бібліотеки відображає різні види бібліотечної краєзнавчої роботи та представляє її у соціальних мережах: активно працюють бібліотечні блоги та сторінки в мережі Фейсбук.

Взагалі, краєзнавство – це конспект епохи, тому в краєзнавчій діяльності Світловодської ЦМБ ведеться робота по створенню тематичної колекції мультимедійних краєзнавчих ресурсів: це відеофільми про важливі події сьогодення, історію краю, діалоги з живими свідками подій, записи майстер-класів, відео екскурсій. Розробляються тематичні слайд-презентації про музейні експозиції, про життя та діяльність відомих краян, до пам'ятних дат міста та заходів в бібліотеках.

Друкована продукція представлена бібліографічними покажчиками, рекомендаційними списками літератури, буклетами, збірниками літературних творів тощо.

Ефективності, системності краєзнавчої роботи сприяють цільові краєзнавчі програми та проекти. Звернімо вашу увагу на діючий проект з краєзнавства, який наразі реалізується бібліотекарями Світловодської ЦМБ – дослідницько-краєзнавчий проект «Краю мій, Світловодщино!».

Основна мета та задачі проекту:

- проведення нових краєзнавчих досліджень;

-
- стимулювання дослідницької, соціальної та творчої активності краєзнавців;
  - популяризація краєзнавчих матеріалів, доведення їх до користувачів;
  - підготовка до видання серії книг про населені пункти Світловодщини;
  - створення серії відео туристично-краєзнавчої тематики.

В рамках проекту бібліотекарями, дослідниками місцевої історії з числа краєзнавців, вчителями, учнями – членами малої академії наук була проведена значна дослідницька робота по вивченню минулого та сьогодення Світловодщини, архівних матеріалів, першоджерел. Результатом досліджень стала книга журналіста та краєзнавця Владислава Журавського «Дві долі села Подорожнього». Зараз відбувається завершальний етап – редагування тексту та підбір фотоілюстративного матеріалу. Результатом проекту також має стати цикл відео з історії населених пунктів району.

Ще одним завданням проекту було проведення краєзнавчих тренінгів по створенню електронних презентацій та есе на тему «Мій рідний край» та віртуальних подорожей «Вулиці Світловодська», «Від Крилова до Світловодська».

На завершення можна сказати, що краєзнавча діяльність – це та діяльність, яка надає публічним бібліотекам місцевого колориту, регіональної специфіки, самобутності. А проекти з краєзнавства, запроваджені бібліотекарями Світловодська, сприяють популяризації краєзнавчих знань, набувають нового змісту та дають змогу сконцентрувати наявні ресурси бібліотек системи та творчі можливості бібліотечних колективів.

Бібліотеки об'єднаних територіальних громад: проблеми і перспективи

Досягнення і проблеми бібліотек Помічнлянської об'єднаної територіальної громади

*Валентина Прокопенко,
директор Центральної бібліотеки
виконавчого комітету Помічнлянської міської ради*

До створення ОТГ в м. Помічна працювали: міська бібліотека №1 (2 працівника – завідувач бібліотеки та бібліотекар дитячого абонементу на 0,75 ставки); дитяча бібліотека (2 працівники – завідувач та бібліотекар на 0,75 ставки), та бібліотека при міському Палаці культури (1 бібліотекар на повну ставку). Фінансування бібліотечних закладів забезпечувала Помічнлянська міська рада. Методичним центром була Добровеличківська районна бібліотека.

У жовтні 2017 року відбулися вибори та було створено Помічнлянську ОТГ, до якої увійшли м. Помічна Добровеличківського району та с. Помічна Новоукраїнського району.

В листопаді 2017 р. був створений відділ культури, туризму, молоді та спорту. Для створення Центральної бібліотеки було вирішено вивести бібліотеку із штату Палацу культури. Рішенням сесії Помічнлянської міської ради 20 лютого 2018 року було створено юридичну особу комунальний заклад «Центральна бібліотека» виконавчого комітету Помічнлянської міської ради та затверджено Статут ЦБ.

У Центральній бібліотеці 2 працівника. Бібліотекаря було переведено на посаду директора та ввели 1 штатну одиницю бібліотекаря на повну ставку. Так як під час формування місцевого бюджету на 2018 рік ще не було

створено центральну бібліотеку, використання коштів на неї не було враховано.

В Помічнлянській ОТГ діє мережа бібліотек: центральна бібліотека, міська бібліотека №1, дитяча бібліотека та Помічнлянська сільська бібліотека, яка раніше підпорядковувалася відділу культури Новоукраїнського району. Всі бібліотеки мають статус юридичної особи. Бібліотечних працівників з міської №1 та дитячої бібліотеки було переведено з 0,75 ст. на повні ставки. Але за станом здоров'я бібліотекар міської бібліотеки №1 працює на 0,75 ст.

Населення Помічнлянської ОТГ – 10105 осіб. Бібліотечне обслуговування різновікових категорій користувачів, проведення масових заходів здійснюють в громаді 4 бібліотечні установи, в яких працюють 7 бібліотечних працівників. Заклади співпрацюють із дошкільними закладами, педагогічними колективами та учнями. Бібліотекарями бібліотек ведеться волонтерська робота.

Планові показники за звітний 2018 рік у сфері обслуговування по ОТГ виконано:

- користувачів – 4417;
- відвідування – 36500;
- книговидача – 77868.

При бібліотеках працюють гуртки «Юна Берегиня», «Школа акторської майстерності», «Книжкова лікарня». В Центральній бібліотеці діє літературний клуб «Ліра», жіночий клуб «Надія», створений в 1987 році.

Працівники бібліотеки беруть активну участь у проведенні міських свят: день міста, День незалежності України, Всеукраїнський день вишиванки, свято «Масляна», фестиваль «На Покрову у Помічну». До свят створюються фотозони, діють виставки-ярмарки виробів декоративно-ужиткового мистецтва.

Поступово створюються умови для повноцінного функціонування бібліотек об'єднаної територіальної громади. До мережі Інтернет підключено центральну та дитячу бібліотеки, міська №1 та сільська бібліотеки були під'єднані до мережі Інтернет раніше. Придбано 3

ноутбука, 2 кольорових принтери, господарські та канцелярські товари. Всього в чотирьох бібліотеках є 7 ноутбуків та 7 пристроїв копіювальної техніки. У двох бібліотеках проведено поточний ремонт: у дитячій бібліотеці на ремонт даху виділено 38 тис. грн.; у міській бібліотеці №1 на ремонт даху сільськогосподарського приміщення – 30 тис. грн.. Для всіх бібліотек зроблено підписку періодичних видань на 2019 рік. На проведення свят для дітей постійно виділяють кошти на подарунки. Всі бібліотеки мають освітлення та опалення. На опалювальний період 2018-2019 року бібліотеки були забезпечені в повному обсязі вугіллям та дровами.

У 2018 році фонди бібліотек поповнювались надходженнями тільки періодичних видань. Не було можливостей забирати книги і з обмінного фонду. Але на цей час є зміни на краще, надають транспорт. Коштів на книги з місцевого бюджету не було виділено. Хоча в минулі роки їх виділяли: від 1000 до 1500 грн., а для сільської бібліотеки – до 5 тис. грн.

При створенні мережі бібліотек ОТГ в штатному розкладі не були введені одиниці методиста, бібліографа. Це спричинило складнощі при складанні річного звіту. Квартальні та річний звіт по роботі з дітьми робить завідувачка дитячої бібліотеки. Загальний звіт Помічнлянської ОТГ готує директор за допомогою завідувачки міської бібліотеки №1. На неодноразові звернення про введення в штат центральної бібліотеки методиста, мені відмовляли через нестачу коштів. Проте на початку року працівники бухгалтерії відділу культури, туризму, молоді та спорту виконавчого комітету Помічнлянської міської ради зробили відповідні розрахунки, які свідчать про можливість введення посади методиста з 1 квітня.

Бібліотеки ОТГ потребують книг з таблицями УДК, в яких розширено подано розстановку книжкового фонду.

Публічні бібліотеки області в об'єднаних територіальних громадах

*Світлана Ратушна,
бібліотекар I категорії
науково-методичного відділу
ОУНБ ім. Д.І. Чижевського*

Сьогодні мережа публічних бібліотек області зазнає постійного впливу у зв'язку з адміністративно-територіальною реформою та створенням нових об'єднаних територіальних громад (ОТГ).

У 2018 році створені Дмитрівська сільська ОТГ (29.04) Знам'янського району, Добровеличківська селищна (23.12), Піщанобрудська сільська (23.12) Добровеличківського району, Новопразька селищна(29.04), Попельнастівська сільська (23.12), Приютівська селищна (29.04) Олександрійського району, Мар'янівська сільська (23.12) Маловисківського району. До ОТГ входять 62 Ради, площа громад складає 1428,7 кв. км, населення – 146068 осіб.

Станом на 1.01.2019 року на території області створено 20 ОТГ, у 9 (36%) регіонах з 25; з них:

- міських – 4;
- сільських – 11;
- селищних – 5.

До ОТГ передані 57 бібліотек (10% від загальної кількості). У Новоукраїнській міській ОТГ створена юридична особа «Публічна бібліотека з філіями» – 1 заклад, у складі якого 7 бібліотек-філій.

До бібліотек системи Міністерства культури приєднана профспілкова бібліотека Палацу культури у м. Помічна, де створена Помічнянська міська ОТГ. Вищезазначена бібліотека стала центральною бібліотекою громади (створена рішенням Сьомої сесії Восьмого скликання Помічнянської міської ради від 20 лютого 2018 року №136 «Про створення юридичної особи комунального

закладу «Центральна бібліотека» виконавчого комітету Помічянської міської ради).

У 2019 році річні звіти подавали бібліотеки 13 об'єднаних територіальних громад, до складу яких увійшли 50 бібліотек, з них 41 сільська бібліотека.

Бібліотечна мережа в ОТГ:

4 міські ОТГ:

Бобринецька: 4 самостійні бібліотеки, 2 міські, 2 сільські; головна бібліотека – міська бібліотека №2;

Маловисківська: 4 самостійні сільські бібліотеки, головна бібліотека – не визначена;

Новоукраїнська: юридична особа «Публічна бібліотека з філіями» – 1 заклад, у складі якого 7 бібліотек-філій;

Помічянська: 5 бібліотек (1 закрита, не знята з мережі); 3 міські, 1 сільська. Головна бібліотека – комунальний заклад «Центральна бібліотека» виконавчого комітету Помічянської міської ради.

2 селищні ОТГ:

Компаніївська: 2 сільські бібліотеки-філії Компаніївської ЦБС. Фактично бібліотеки перебувають у складі Компаніївської ЦБС;

Смолінська: 1 сільська, 2 міські самостійні бібліотеки. Головна – Смолінська міська №2.

7 сільських ОТГ:

Великоандрусівська ОТГ Світловодського району: 4 сільські самостійні бібліотеки; головна бібліотека – Подорожнянська, знаходиться не на центральній садибі;

Великосеверинівська ОТГ Кіровоградського району: 4 сільські самостійні бібліотеки; визначена Великосеверинівська центральна бібліотека;

Катеринівська ОТГ Кіровоградського району: 4 сільські самостійні бібліотеки. Прийнято рішення про об'єднання бібліотек у ЦБС, складений штатний розклад у кількості 5,5 штатних одиниць, але ЦБС не діє, оскільки не погоджено зміни базової мережі з Міністерством культури України та вакантна посада директора;

Первозванівська ОТГ Кіровоградського району: 4 сільські самостійні бібліотеки; головна бібліотека не визначена;

Соколівська ОТГ Кіровоградського району: 8 сільських самостійних бібліотек; головна бібліотека – Соколівська, у штаті є методист на 0,5 ставки;

Ганнівська ОТГ Новоукраїнського району: 3 сільські самостійні бібліотеки; головна бібліотека не визначена;

Тишківська ОТГ Добровеличківського району: 4 сільські самостійні бібліотеки; головна бібліотека не визначена.

Основні показники

Упродовж року працівники бібліотечних установ ОТГ докладали багато зусиль для того, щоб стати інформаційно-культурними центрами, місцями духовного спілкування, проведення змістовного дозвілля для різних верств населення. З метою залучення нових користувачів бібліотекарі співпрацювали з різними закладами: школами, училищами, клубами, громадськими організаціями.

Бібліотеки ОТГ провели протягом року більше 2000 соціокультурних заходів, які відвідали 43890 користувачів. Бібліотечні працівники району успішно здійснюють обслуговування населення за допомогою книгоношення, що дає можливість збільшити коло читачів, розширити комплекс бібліотечних послуг.

Бібліотечні послуги у 2018 році отримали 31900 користувачів (7,5% від загальної кількості по області), видано 522170 прим. документів (6,7% від загальної кількості по області), відвідування бібліотеки складає 260900 раз (6,5% від загальної кількості по області). Порівняти виконання основних показників з 2017 роком неможливо, тому що звіти більшість ОТГ у 2018 році подавали вперше.

Проте Бобринецька, Компаніївська, Маловисківська, Новоукраїнська, Помічянська, Соколівська ОТГ звітували не вперше.

Основні показники бібліотек вищезгаданих ОТГ у 2018 році в порівнянні з 2017 роком збільшені: обслуговано

19339 користувачів (+370), книговидача складає 347647 прим. (+23970), відвідування – 145793 особи (+964).

Бібліотечні фонди

Відбір та придбання творів на різних носіях є одним із процесів формування бібліотечних фондів, що впливає на їх оновлення відповідно до потреб користувачів.

На 1.01.2019 року загальний обсяг бібліотечних фондів ОТГ становить 463220 прим. документів (6,8% від загального фонду області), в т.ч. у сільських – 303760 прим.

Бібліотеки ОТГ формують свої фонди переважно друкованими виданнями.

За звітний період до бібліотек ОТГ надійшло 33830 прим. документів (27,5% від загального надходження по області), з них 26540 прим. – це фонд приєднаної профспілкової бібліотеки Палацу культури у м. Помічна.

Не враховуючи фонд профспілкової бібліотеки Палацу культури у м. Помічна, надходження складають 7290 прим. документів (5,9% від загального надходження по області).

В середньому, кожна бібліотека ОТГ отримала 145 книг (показник по області – 217 книг).

Сільські бібліотеки ОТГ отримали 5030 прим. документів. У середньому кожна сільська бібліотека – 122 книги (показник по області – 100 книг на одну сільську бібліотеку).

Бібліотеки поповнюють фонди переважно через обмінний фонд комунального закладу «Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д.І. Чижевського», а також через книгарні, подарунки, в т.ч. акції «Подаруй бібліотеці книгу».

На комплектування бібліотечних фондів виділялись кошти у Великоसेверинівській, Новоукраїнській, Помічянській, Соколівській, Смолінській громадах.

Відсоток оновлення фонду у бібліотеках ОТГ становить 1,6% (по області зріс на 0,1% та становить 1,8%). Відповідно до Постанови Кабміну України від 6 лютого 2019 року №72 «Про затвердження державних соціальних

нормативів забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні» фонди публічних бібліотек, крім обласних універсальних наукових бібліотек, повинні щороку оновлюватися не менше як на 5%. На 1000 осіб зони обслуговування публічної бібліотеки має бути закуплено не менше 250 примірників книжкових видань та не менше 15-20 найменувань газет та журналів. За нашими статистичними даними на таку кількість жителів придбано лише по 130 прим. В середньому 1 бібліотека області отримує лише 10-11 назв, в т.ч. у сільських бібліотеках – 8-9 назв. Складна ситуація з передплатою. У 2018 році без передплати залишилась майже половина бібліотек ОТГ: Великоандрусівська (4 бібліотеки), Компаніївська (2 бібліотеки), Маловисківська (4 бібліотеки), Смолінська (3 бібліотеки), Тишківська (4 бібліотеки) та сільські бібліотеки Бобринецької міської ОТГ (2 бібліотеки).

Незадовільний стан передплати періодичних видань у бібліотеках ОТГ. Два роки поспіль (2018, 2019 роки) не здійснюється передплата періодичних видань у Маловисківській міській ОТГ, у сільських бібліотеках Бобринецької міської, Компаніївської та Смолінської селищної, Тишківської сільської ОТГ.

Але є і позитивні приклади. Покращилась передплата періодичних видань у бібліотеках Помічнлянської (22 назви), Первозванівської (18 назв), Новоукраїнської (16 назв) громад.

Слід відзначити, що спостерігається тенденція до зменшення обсягу бібліотечних фондів. Основні причини зменшення: списання дублетної та застарілої за змістом літератури, недостатнє надходження нових видань, перевищення обсягів списання над обсягами надходження.

У 2018 році у бібліотеках збільшився показник вилучення документів: по бібліотеках ОТГ він становить 20,02 тис. прим. документів, в т.ч. у сільських бібліотеках – 12,68 тис. документів.

Це позитивно вплинуло на показник обертаності в Бобринецькій (1,3) та Новоукраїнській (2,2) міських

ОТГ, що свідчить про якісний стан бібліотечного фонду (середній по області – 1,2).

Не здійснювалась робота з актуалізації бібліотечних фондів у бібліотеках, які мають низький показник обертаності, а саме: Великоандрусівська, Катеринівська Маловисківської ОТГ (0,6), Тишківської ОТГ (0,7), Первозванівської ОТГ (0,8). Використання таких фондів необхідно вивчати, звільняти фонди від фізично зношеної та застарілої літератури та проводити їх формування з урахуванням читацького попиту.

Інформатизація

Без комп'ютерної техніки неможливо уявити сучасну бібліотеку, адже вона дозволяє збільшити кількість відвідувань, полегшити працю бібліотекаря. А найголовніше – комп'ютеризація бібліотек відкриває можливості для більш повного задоволення читацьких запитів, зменшує витрати часу на пошук необхідної інформації, робить доступ практично до будь-якої інформації відкритим.

З 50 бібліотек ОТГ 31 бібліотека має комп'ютери (60% від загальної кількості бібліотек ОТГ), в тому числі – 22 сільські бібліотеки. Підключення до мережі Інтернет наявне у 28 бібліотеках, в тому числі у 22 сільських.

Парк комп'ютерної техніки бібліотек ОТГ нараховує 58 одиниць, із них 30 – в сільських бібліотеках. Всього підключено до Інтернету 53 комп'ютери, із них 28 – у сільських бібліотеках. 26 бібліотек користуються електронною поштою.

У 2018 році придбано ноутбук у філію № 2 Новоукраїнської центральної бібліотеки, по 1 комп'ютеру для Ганнівської та Григорівської сільських бібліотек Ганнівської ОТГ, по 1 комп'ютеру для дитячої та міської №1 бібліотек Помічнлянської міської ОТГ.

Таким чином, поступово зростає кількість бібліотек ОТГ, які надають послуги з використанням Інтернет-ресурсів. Найбільше таких бібліотек серед об'єднаних територіальних громад :

-
- у Новоукраїнській міській ОТГ 7 (88%) бібліотек-філій з 8 мають комп'ютери;
  - в Соколівській ОТГ 7 (88%) бібліотек з 8 мають комп'ютери;
  - в Помічнлянській міській ОТГ 4 (80%) бібліотеки з 5 мають комп'ютери.

Але в бібліотеках ОТГ рівень інформатизації залишається низьким, що не задовольняє виконання інформаційних запитів користувачів місцевих громад. Незадовільний стан інформатизації бібліотек у Бобринецькій, Великоандрусівській, Катеринівській, Компаніївській, Тишківській ОТГ, – немає жодної бібліотеки, які б мали комп'ютери та доступ до мережі Інтернет. В бібліотеках Первозванівської ОТГ з 4 бібліотек тільки одна має комп'ютер з доступом до мережі Інтернет.

Кадри

Запорукою успішної трансформації публічних бібліотек в інтелектуальні, культурно-освітні й дозвіллеві центри громад є бібліотечні кадри.

Бібліотечні послуги населенню ОТГ надає 71 бібліотечний фахівець, з яких 67 працівників (94%) з освітою, у т.ч. із спеціальною бібліотечною освітою – 43 особи (64%).

Переважає більшість працівників з освітою мають базову вищу бібліотечну освіту – 35 осіб, або (52%); з повною вищою бібліотечною освітою – 8 осіб (12%).

Переважають працівники зі стажем роботи понад 20 років – 32 особи (45%) та понад 10 років – 19 осіб (27%). До трьох років працює 15 осіб (21%), від 3 до 9 років – 5 (27%) працівників.

За рівнем зайнятості: повний робочий день працювали 40 (62%) фахівців, неповний робочий день – 31 (38%) працівник.

Всі бібліотеки Бобринецької, Великоандрусівської, Ганнівської, Компаніївської, Маловисківської ОТГ працювали неповний робочий день.

Матеріально-технічна база

Матеріально-технічна база бібліотек потребує постійного оновлення та модернізації, щоб забезпечити комфортне обслуговування та надання якісних послуг користувачам.

У 2018 році приділялась увага покращенню матеріально-технічної бази бібліотек ОТГ. За кошти місцевого бюджету проведено поточні ремонти приміщень бібліотек Новоукраїнської, Смолінської міських, Ганнівської, Компаніївської сільських ОТГ, у Помічнлянській міській ОТГ зроблено ремонт даху будівлі бібліотеки для дітей та ремонт приміщення міської бібліотеки №1.

Проте загальний стан бібліотек незадовільний: більшість приміщень, обладнання та техніки не відповідає сучасним вимогам обслуговування користувачів і збереження бібліотечних фондів.

Низький рівень матеріально-технічної бази бібліотек Соколівської, Маловисківської, Бобринецької, Первозванівської, Катеринівської, Великосеверинівської, Тишківської ОТГ. Приміщення більшості бібліотек потребують ремонтів та не опалюються.

Матеріально-технічна база бібліотек потребує подальшої реконструкції систем опалення, ремонтів приміщень та будівель бібліотек.

У новостворених громадах області є загальні проблеми, а саме:

- створення мережі бібліотек в ОТГ;
- подальше підвищення фахового рівня працівників сільських бібліотек громади;
- планування, звітність бібліотек (в т.ч. електронна);
- наявність відповідальної особи за вищезазначені процеси роботи;
- інформатизація бібліотек;
- методичне забезпечення діяльності бібліотек.

У громадах триває процес створення органів місцевого самоврядування, в т.ч. секторів культури, які відповідатимуть за діяльність бібліотек. Всім новоствореним громадам необхідно:

-
- затвердити рішення міських, селищних, сільських рад новостворених ОТГ про прийняття бібліотек на свій баланс, про створення комунального закладу «... бібліотека ОТГ».
  - у стратегіях розвитку ОТГ передбачити бюджетне фінансування на поповнення книжкового фонду та передплату періодичних видань; інформатизацію сільських бібліотек, покращення матеріально-технічної бази.

Центральні районні бібліотеки в умовах створення об'єднаної територіальної громади

Надія Чуянова,

*директор Олександрійської районної
централізованої бібліотечної системи*

Олександрійський район в сучасному вигляді був створений в 1959 році шляхом об'єднання трьох районів – Червонокам'янського, Новопраського та Олександрійського.

ЦБС діє з 1976 року, і спочатку налічувала 45 бібліотек-філій.

Лихі вітри оптимізації 90-х боляче вдарили по бібліотеках району – було закрито 15 філій.

З 2003 року бібліотечна система почала збільшуватися – було відкрито, а точніше відновлено бібліотеки в селах Попельнастому, Улянівці, селищі Нова Прага.

Зараз Олександрійська ЦБС налічує 33 бібліотеки-філії і ЦРБ ім. Д.І. Чижевського.

Працює 51 бібліотекар, практично всі з бібліотечною освітою.

- 43 – на повну ставку,
- 4 – на 0,5 ставки,
- 3 – на 0,25 ставки,
- 1 – на 0,75 ставки.

Всі працюють згідно норм навантаження.

У 2018 році на території Олександрійського району було створено три ОТГ – Новопрязька, Приютівська, Попельнастівська.

До Новопрязької об'єднаної територіальної громади увійшли 5 бібліотек-філій.

До Приютівської об'єднаної територіальної громади – 8 бібліотек-філій.

До Попельнастівської об'єднаної територіальної громади – 4 бібліотеки-філії.

У жовтні 2018 року в Попельнастівській ОТГ відбулося урочисте відкриття культурно-освітнього центру «Толока», який вміщує музей села, кінозал, галерею, квест-кімнату та бібліотеку. На облаштування центру з місцевого бюджету витрачено 700 тис. грн.

На сьогодні Попельнастівська бібліотека-філія № 1 є прикладом сучасного формату діяльності бібліотек.

Бібліотека отримала нове зручне і затишне приміщення, нові меблі, комп'ютерну техніку, по-сучасному облаштований бібліотечний простір, фонд бібліотеки поповнився чималою кількістю нової літератури.

Саме на її базі відбулася районна виїзна творча лабораторія «Новий формат діяльності бібліотек: від ідеї до втілення».

Всього 17 бібліотек-філій територіально належать до об'єднаних громад Олександрійського району. Організаційно ж, на сьогодні, діє районна централізована бібліотечна система.

Всі три ОТГ виділили субвенції на утримання бібліотечних закладів: Новопрязька і Попельнастівська ОТГ – до кінця року, Приютівська ОТГ – на півроку.

До складу субвенцій входять: витрати на заробітну плату, енергоносії, оплату мережі Інтернет.

Тобто, по факту, бібліотечні заклади відповідних ОТГ утримують за їх рахунок, а не районного бюджету.

Поки що я не можу з певністю сказати, в якому форматі ми працюватимемо надалі.

З квітня 2019 року починається передача майна і нерухомості об'єктів соціальної сфери, що знаходяться на території ОТГ. Створена комісія по передачі майна і нерухомості.

Від відділу культури і туризму Олександрійської районної державної адміністрації до складу комісії входять за згодою четверо осіб – головний спеціаліст відділу культури і туризму, директор ЦБС, головний бухгалтер, бухгалтер з обліку майна.

Так як бібліотеки знаходяться в орендованих приміщеннях, а за майно і бібліотечний фонд несе матеріальну відповідальність керівник бібліотеки, то передавати поки що нічого.

Стосовно Олександрійської центральної районної бібліотеки ім. Д.І. Чижевського. Існує декілька варіантів діяльності ЦРБ, в залежності від того, чи територія району повністю покриється ОТГ, чи залишиться район і декілька ОТГ, чи залишаться ОТГ спроможними, чи не будуть вони укрупнюватися.

Є варіант спільного комунального закладу всіх ОТГ району – публічна бібліотека окремих територіальних громад району, яка буде виконувати функції формування бібліотечного фонду, обробки і каталогізування, методичної допомоги, збирання, узагальнення, подання статистичних та інших звітів.

Як проголошувала незабутня Леся Українка, «Контра спем сперо», – без надії сподіваюсь.

Сподіваюсь, що вистачить державного бачення, здорового глузду, не руйнувати, розвивати далі моделі, що роками напрацьовувались і реально діють.

Методична діяльність. Аналітичні матеріали. Соціологічні дослідження

Стан публічних бібліотек регіону в сучасних умовах: підсумки та перспективи розвитку

*Олена Гаращенко,
директор ОУНБ
ім. Д.І. Чижевського*

Публічні бібліотеки є базовим елементом суспільного розвитку в складових культури, науки, освіти. Як невід’ємна частина глобального інформаційного середовища, бібліотека прагне надавати своєму користувачеві сучасні бібліотечно-інформаційні послуги й продукти та робити свій внесок у розвиток наукового й культурного потенціалу держави.

Останнім часом відчувається значна підтримка бібліотечної галузі державою: політика уряду спрямована на розвиток бібліотек.

Нещодавно урядом затверджено Державні соціальні нормативи забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні (Постанова Кабміну України від 6 лютого 2019 року №72). Встановлення відповідних показників мінімального рівня забезпечення населення мережею публічних бібліотек створить належні умови доступу до інформації у сільській місцевості та ОТГ, в яких відсутні публічні бібліотеки.

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку книжкової продукції для поповнення бібліотечних фондів» від 7.11.2018 року № 941-р. Державна установа «Український інститут книги» опікується поповненням фонду публічних бібліотек.

Запроваджено єдину класифікацію для систематизації видавничої продукції. Уряд ухвалив постанову «Про припинення використання в Україні Бібліотечно-бібліографічної

класифікації та впровадження Універсальної десяткової класифікації з метою систематизації видавничої продукції відповідно до міжнародної класифікаційної системи (Постанова Кабміну від 22 березня 2017 року № 177). До цього часу в Україні паралельно використовувалися дві класифікаційні системи: Універсальна десяткова класифікація (УДК) та Бібліотечно-бібліографічна класифікація (ББК), УДК – міжнародна класифікаційна система, яку застосовують понад 130 країн світу. Методичне забезпечення впровадження Універсальної десяткової класифікації здійснює Державна наукова установа «Книжкова палата України імені Івана Федорова».

Стратегія розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України» (Розпорядження Кабміну України від 23.03.2016 року № 219) є пріоритетним документом, що формує бачення, визначає напрями, завдання й основні дії для досягнення якісних змін у бібліотечній справі України. Крім того, Стратегія створює підґрунтя для розроблення державної політики та прийняття рішень щодо фінансування бібліотечних установ, спеціальних програм і проєктів.

На рівні області Програма економічного і соціального розвитку Кіровоградської області на 2018 рік, затверджена рішенням Кіровоградської обласної ради від 22.12.2017 року № 413, за розділом «культурний простір та збереження культурної спадщини» визначає основні завдання щодо поповнення та збереження бібліотечного фонду, а саме: забезпечення бібліотек області літературою та періодичними виданнями, проведення модернізації бібліотечної мережі шляхом забезпечення бібліотек комп'ютерним обладнанням, підключенням до мережі Інтернет, поширення у сільській місцевості та малих містах надання нових бібліотечних послуг з використанням Інтернет.

Стратегія розвитку Кіровоградської області на період до 2020 року, План заходів на 2018-2020 роки із реалізації Стратегії 2020, які затверджені рішеннями обласної ради від 27 березня 2015 року № 716 та від 10 березня 2017 року № 238, визначають основні завдання щодо

надання якісних інформаційно-просвітницьких послуг бібліотек населенню; поповнення і збереження бібліотечних фондів, інформатизації бібліотек.

У «Звіті про виконання завдань Державної стратегії регіонального розвитку України департаменту культури, туризму та культурної спадщини облдержадміністрації» міститься інформація про поповнення та збереження бібліотечного фонду та інформатизацію бібліотек області.

Бібліотечні послуги місцевим громадам області протягом 2018 року надавали 568 бібліотек. Загальна кількість бібліотечних закладів залишилась без змін. Продовжують функціонувати 12 ЦБС, до складу яких входить 220 бібліотек, продовжують функціонувати 345 самостійних бібліотек.

Станом на 1.01.2019 року на території області створено 20 ОТГ.

До 13 ОТГ передані 56 бібліотек (10% від загальної кількості).

Влада

Важливим напрямком діяльності бібліотек є співробітництво з місцевою владою. Сьогодні представники місцевої влади демонструють розуміння бібліотечних проблем, відзначають роль бібліотек як посередників між владою та населенням, вважають їх надійним партнером у реалізації місцевих програм з питань культури, використовують інформаційний потенціал закладів, сприяють розвитку їх ресурсної бази.

Питання діяльності бібліотек розглядалися на засіданнях сесій (комісій) районних, селищних, сільських рад, відділів культури і туризму райдержадміністрацій (міськвиконкомів); колегах райдержадміністрацій, радах ОТГ.

Певну увагу місцева влада приділяла покращенню матеріально-технічної бази у Благовіщенському, Гайворонському, Кропивницькому, Новоукраїнському, Новомиргородському, Новгородківському, Олександрівському, Олександрійському районах, містах Знам'янці, Кропивницькому, Олександрії, Світловодську.

Основні показники

Аналіз виконання основних показників бібліотеками області за 2018 рік свідчить, що збільшились показники кількості користувачів та відвідування порівняно з 2017 роком.

Бібліотечні послуги у 2018 році отримали 426,1 тис. користувачів, що на 1,5 тис. більше, ніж у 2017 році.

Це вказує на те, що бібліотеки популярні серед населення, бібліотечні послуги є затребуваними та необхідними.

Поступово щорічно зростає показник відвідування бібліотек. У 2018 році користувачі відвідали бібліотеки 3888,6 тис. разів, що більше на 23,1 тис. відвідувань, ніж у 2017 році. Залученню користувачів до бібліотек сприяли проведені креативні масові заходи з популяризації книги. У бібліотеках проведено 27544 масових заходів, які відвідали понад 577 тис. користувачів, або понад 61% населення області.

Порівняно з минулим роком зменшився показник документовидачі. Користувачам видано 8057,63 тис. документів, що на 38,89 тис. документів менше, порівняно з 2017 роком. Зменшення книговидачі вказує на те, що у бібліотеках недостатньо новинок літератури, не вистачає нової сучасної української літератури, не актуалізовані бібліотечні фонди. Одна з важливих причин зменшення показника – несвочасне отримання нової літератури з обмінно-резервного фонду ОУНБ ім. Д.І. Чижевського, який для багатьох бібліотек є основним і єдиним джерелом надходження нової літератури. Залишається низьким рівень бібліотечної реклами щодо наявних книжкових ресурсів.

Протягом 2018 року сільськими бібліотеками обслуговано 171,3 тис. користувачів, що на 4,3 тис. осіб менше, яким видано 3079,54 тис. документів, що на 33,72 тис. прим. менше порівняно з 2017 роком. Користувачі відвідали бібліотеки 1398,4 тис. разів, що більше на 30,6 тис. відвідувань.

Як факт, можна відмітити, що бібліотеками ОТГ обслуговано у 2018 році 31900 користувачів, видано 522170 прим. документів, бібліотеки відвідали 260900 разів.

Основні показники з надання бібліотечних послуг населенню у 2018 році виконали та дещо перевиконали порівняно з 2017 роком бібліотеки Благовіщенського, Гайворонського, Знам'янського районів, міст Кропивницького та Олександрії. Недовиконали один з показників – відвідування, порівняно з 2017, роком бібліотеки м. Знам'янки.

Суттєво зменшили основні показники порівняно з 2017 роком бібліотеки Вільшанського, Голованівського, Добровеличківського, Кропивницького, Новоархангельського, Новоукраїнського, Петрівського, Світловодського районів, міста Світловодськ.

Зменшення показників з обслуговування користувачів пояснюється незадовільним станом матеріально-технічної бази закладів, низьким показником оновлення бібліотечних фондів (1,4% при нормі 10%), незадовільним станом інформатизації бібліотек та відсутністю доступу до мережі Інтернет в бібліотеках, несвоєчасною оплатою послуг Інтернет; зменшенням кількості населення.

Негативно вплинуло на виконання основних показників та надання послуг населенню переведення працівників бібліотек з повних ставок у режим неповної зайнятості, наявність вакансій, які не заповнюються протягом тривалого часу.

На зменшення показників впливає такий чинник як скорочення чисельності населення в сільській місцевості, закриття 10-11 класів в сільських школах, міграція молодого населення до міст для продовження подальшого навчання.

Бібліотечний фонд

Відбір та придбання творів на різних носіях є одним із процесів формування бібліотечних фондів, що впливає на оновлення фондів книгозбірень відповідно до потреб користувачів.

На 01.01.2019 року загальний обсяг бібліотечних фондів області становить 6 млн. 806 тис. 720 прим. документів. Бібліотеки формують свої фонди переважно друкованими виданнями. Частка видань на електронних носіях становить 0,1% від загального обсягу фондів, аудіовізуальних – 0,3%.

За звітний період до бібліотек області надійшло 123,00 тис. прим. документів. В середньому, кожна бібліотека області отримала 217 книг, проти 205 у минулому році.

Сільські бібліотеки області отримали 45 тис. 840 прим. документів. В середньому одна сільська бібліотека отримала 100 книг, що на 22 книги менше, ніж у 2017 році.

Бібліотеки області поповнюють фонди переважно через книгарні, подарунки, в т.ч. акції «Подаруй бібліотеці книгу», обмінний фонд комунального закладу «Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д.І. Чижевського».

Продовжується співпраця бібліотек Олександрійської районної та Олександрійської міської ЦБС, Цвітненської сільської бібліотеки Олександрівського району з обмінним фондом Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого.

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку книжкової продукції для поповнення бібліотечних фондів» від 7.11.2018 року № 941-р до обмінного фонду ОУНБ ім. Д.І. Чижевського надійшло 81 тис. 89 прим. документів. Серед них словники, світові бестселери, перекладені українською мовою, твори сучасних українських авторів, біографічні енциклопедії для дітей.

На виконання обласної програми розвитку книговидання та книгорозповсюдження на 2016-2020 роки до обмінного фонду надійшло 2 тис. 505 прим. документів, а саме: М. Смоленчук «Степи полинові», І. Петренко «Обком утік...», О. Кириленко «Іду на мир» та інші.

У 2018 році на бібліотеки області розподілено 25 тис. 160 прим., що майже удвічі менше, ніж у 2017 році. Це пов'язано з надходженням книжкових видань до обмінно-резервного фонду в кінці року, відповідно їх

розподіл та облік у бібліотеках області відбувається в наступному році.

Відсоток оновлення бібліотечного фонду зріс на 0,1% та становить 1,8%. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 6 лютого 2019 року №72 «Про затвердження державних соціальних нормативів забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні» фонди публічних бібліотек, крім обласних універсальних наукових бібліотек, повинні щороку оновлюватися не менше, ніж на 5%. На 1000 осіб зони обслуговування публічної бібліотеки має бути закуплено не менше 250 примірників книжкових видань та не менше 15-20 найменувань газет та журналів. За нашими статистичними даними, на таку кількість жителів придбано лише 130 прим. В середньому, 1 бібліотека області отримує лише 10-11 назв, в т.ч. сільська бібліотека – 8-9 назв.

Складна ситуація з передплатою періодичних видань на 2019 рік виникла в бібліотеках області у зв'язку з відсутністю бюджетного фінансування. Без передплати залишились майже 50 бібліотек: в Кіровоградському районі – 43%, Новоархангельському – 24%, районні бібліотеки Світловодського та Устинівського районів.

У бібліотеках об'єднаних територіальних громад без передплати залишились сільські бібліотеки Бобринецької міської, Компаніївської, Смолінської селищної ОТГ, Тишківської сільської ОТГ. Два роки поспіль не здійснюється передплата періодичних видань у Маловисківській міській ОТГ.

Слід відзначити, що спостерігається тенденція до зменшення обсягу бібліотечних фондів в усіх адміністративних формуваннях. Основні причини зменшення: списання дублетної та застарілої за змістом літератури, недостатнє надходження нових видань, перевищення обсягів списання над обсягами надходження.

У 2018 році у бібліотеках збільшився показник вилучення документів: по області він становить 319,15 тис. прим. документів, в т.ч. у сільських бібліотеках – 169,19 тис. документів.

Це позитивно вплинуло на показник обертаності, який свідчить про якісний стан бібліотечного фонду:

Райони, ОТГ	Книго-забезпеч.	Обертаність	Читаність
Долинський	9	2,4	21
Новоукраїнська ОТГ	9	2,2	20
м. Кропивницький	8	2,1	18
м. Знам'янка	10	2,0	20
Олександрійський	15	1,4	22
Благовіщенський	15	1,3	20
Бобринецька ОТГ	16	1,3	21
Компаніївський	15	1,3	19
Новоукраїнський	15	1,3	19
Олександрівський	14	1,3	19

За стандартами ІФЛА показник обертаності дорівнює 5.

Середня обертаність бібліотечних фондів по області склала 1,2 прим., книгозабезпеченість – 16 прим., читаність – 20 прим. У бібліотеках області фонди залишаються перевантаженими незапитаною літературою.

Слід звернути увагу на актуалізацію бібліотечних фондів у бібліотеках територій, які мають показник обертаності 0,6-0,9, а саме: Великоандрусівської, Катеринівської, Маловисківської, Тишківської, Первозванівської ОТГ, Маловисківського, Світловодського, Бобринецького, Гайворонського, Новоархангельського, Новомиргородського, Онуфріївського, Вільшанського, Кіровоградського, Петрівського районів. Необхідно вивчати, як такі фонди використовуються, звільняти від фізично зношеної та застарілої літератури, проводити формування фонду з урахуванням читацького попиту.

Бібліотеки області систематизують нові документи за УДК. Проводиться відповідна робота з фондом: вилучаються зношені та морально застарілі документи, видання переоформлюються та розставляються відповідно до УДК.

Інформатизація.

Інформатизація бібліотек, підключення до мережі Інтернет є необхідною умовою модернізації їх діяльності, що у підсумку розширює інформаційні кордони окремо взятої бібліотеки.

У 2018 році продовжувалась модернізація мережі бібліотек шляхом їх оснащення сучасною комп'ютерною технікою та Інтернет-зв'язком.

Станом на 1.01.2019 року комп'ютерною технікою забезпечені 249 закладів (44%), що на 2% більше, ніж у 2017 році, у т. ч. 152 заклади, або 33 % – сільських бібліотек, що на 8 бібліотек більше, ніж у 2017 році.

Загальна кількість комп'ютерної техніки у бібліотеках області становить 846 одиниць (у 2017 р. – 737), у т. ч. 227 комплектів техніки – у сільських бібліотеках.

У 2018 році в 16 регіонах області бібліотеки отримали комп'ютерне обладнання, передане сільськими радами або придбане за бюджетні, спонсорські кошти, зокрема: у Благовіщенському, Вільшанському, Гайворонському, Добровеличківському, Компаніївському, Кіровоградському, Новгородківському, Новоукраїнському, Олександрівському, Олександрійському, Світловодському районах; містах Знам'янці та Олександрії; Великосервинівській, Новоукраїнській, Помічянській міських ОТГ.

Бібліотеки у 2018 році отримали наступну кількість обладнання: 5 багатофункціональних пристроїв, 9 комп'ютерів, 12 ноутбуків, 8 принтерів, 2 проектори, 2 екрани, 1 сканер.

У 2018 році до мережі Інтернет підключили 13 бібліотек у 7 регіонах області.

Доступ до мережі Інтернет мають 213 публічних бібліотек (38 %), що на 3% більше, ніж у минулому році (2017 р.– 200 бібліотек), у тому числі всі центральні районні (міські) бібліотеки та 118 (26%) сільських (2017 рік – 99).

Поступово зростає кількість бібліотек області, які надають послуги з використанням Інтернет-ресурсів. Найбільше таких бібліотек у регіонах області:

- Добровеличківському – 7 бібліотек з 22 (32%);
- Долинському – 10 бібліотек з 21 (48%);
- Новоукраїнському – 8 бібліотек з 22 (36%);
- Олександрівському – 19 бібліотек з 27 (70%);
- Олександрійському – 19 бібліотек з 34 (56%).

Серед об'єднаних територіальних громад:

- Новоукраїнська міська ОТГ – 7 бібліотек-філій з 8 (88%);
- Соколівська ОТГ – 7 бібліотек з 8 (88%);
- Помічнлянська міська ОТГ – 4 бібліотеки з 5 (80%).

Проте, в бібліотеках області рівень інформатизації ще низький, що не задовольняє виконання інформаційних запитів користувачів місцевих громад. Лише 44% бібліотек області мають комп'ютерну техніку та 38% – доступ до мережі Інтернет. Незадовільний стан інформатизації бібліотек у Бобринецькій, Великоандрусівській, Катеринівській, Компаніївській, Маловисківській, Тишківській ОТГ.

У Бобринецькій, Великоандрусівській, Катеринівській, Компаніївській, Тишківській ОТГ, Вільшанському, Гайворонському районах немає жодної сільської бібліотеки, які б мали комп'ютери та доступ до Інтернет. Лише 1 бібліотека, яка має комп'ютер та доступ до Інтернет, є в Устинівському та Онуфріївському районах.

Проектна діяльність

Сьогодні бібліотеки активно здійснюють проектну роботу, яка сприяє реорганізації та модернізації бібліотечної діяльності, налагодженню взаємодії з партнерами, владними структурами, громадськістю.

Бібліотеки Компаніївської, Олександрійської районної, Світловодської міської ЦБС продовжували реалізувати проект «Кіноклуб медіа-просвіти з прав людини Docudays UA».

Олександрійська районна централізована бібліотечна система спільно з ГО «Олександрійський гендерний інформаційний центр» реалізувала міжрегіональний проект з правової тематики «Сільським громадам – належний рівень правової допомоги». В рамках Програми сприяння громадській активності «Долучайся» USAID ENGAGE Activity реалізували проект «Вчимося діяти: Школа громадського аніматора» та проект «Жіночий кластер «Місце мого успіху».

Олександрійська міська ЦБС взяла участь і отримала підтримку Міжнародної організації з міграції у конкурсі проектів «Сприяння відбудові та сталому розв'язанню проблем ВПО та постраждалих від конфлікту в Україні» за фінансування ЄС з проектом «ДоброДій».

За програмою «Активні громадяни» представництва Британської Ради в Україні подані проекти соціальної дії: «Арт-майстерня для дітей та дорослих» (ЦБ), «Квест-кімната «Таємниця фараона» (бібліотека-філія для юнацтва). Також центральна міська бібліотека для дітей реалізувала проект «Програмуї легко та швидко», спрямований на участь у програмуванні дітей та молоді.

Бібліотеки Світловодської МЦБС на конкурс в рамках фестивалю Кіномедіа» у м. Київ подали фільм «Освіта без кордонів», який був відзначений дипломом та цінним подарунком. ЦМБ взяла участь у конкурсі кращих проектів у сфері освіти дорослих в Україні Громадянської спілки «Українська асоціація освіти дорослих» та представництва Німецької асоціації народних університетів в Україні. Посіли призове місце та отримали диплом. Працівники ЦМБ взяли участь та посіли II місце у Всеукраїнському конкурсі проектів «Мої права – моє життя» за створений проект «Екологічні права – права на безпечне для життя і здоров'я довкілля».

Бібліотеки брали участь у різних проектах місцевого значення. Бібліотеки Компаніївської ЦБС у партнерстві з ГО «Успішна Взаємодія» працювали над реалізацією районної програма «Питна вода 2020».

На допомогу медичній реформі здійснюється новий проект «Бібліотеки на допомогу медичній реформі у м. Світловодську». За проектом бібліотека проводить реєстрацію декларацій, надає інформацію про документи, розміщені на сайті МОЗ, надає інформаційні матеріали щодо проведення медичної реформи в Україні.

Кадри

Запорукою успішної трансформації публічних бібліотек в інтелектуальні, культурно-освітні й дозвіллі центри громад є бібліотечні кадри.

Бібліотечні послуги населенню надають 1005 бібліотечних фахівців, в т.ч. у публічних бібліотеках області – 856 осіб.

968 працівників (96%) – з освітою, у т.ч. зі спеціальною бібліотечною освітою – 662 особи (66%).

Переважає більшість працівників мають базову вищу бібліотечну освіту – 396 осіб, або (40%); з повною вищою бібліотечною освітою – 266 осіб (26%).

Переважають працівники зі стажем роботи понад 20 років – 487 осіб (49%) та понад 10 років – 235 осіб (24%).

За стажем роботи:

- понад 20 років – 487 осіб (49%);
- понад 10 років – 235 осіб (24%);
- 3-9 років – 150 працівників (15%);
- до трьох років – 113 працівників (12%).

За рівнем зайнятості: повний робочий день працювали 647 (64%) фахівців (на рівні минулого року), неповний робочий день – 358 (36%) працівників.

Аналіз кількості годин роботи бібліотек вказує на те, що найбільше працюють бібліотеки в режимі 11-20 годин на тиждень – 224 бібліотеки (39,4% від загальної кількості 568 бібліотек) та 31-40 годин – 197 бібліотек (34,6%).

Трохи статистики:

- до 10 годин на тиждень працюють 24 бібліотеки (4,2%);

- 11-20 годин – 224 бібліотеки (39,4%);
- 21-30годин – 84 бібліотеки (14,7%);
- 31-40 годин – 197 бібліотек (34,6%);
- більше 40 годин – 29 бібліотек (5,1%).

Матеріально-технічна база.

У 2018 році приділялась увага оновленню та модернізації матеріально-технічної бази бібліотек області.

Проведено 2 капітальні ремонти бібліотечних приміщень у містах Кропивницькому та Знам'янці.

У Знам'янській центральній міській бібліотеці проведено капітальний ремонт приміщення, встановлені протипожежні двері. Виготовлено проектно-кошторисну документацію на технічне переоснащення комерційного вузлу обліку газу та на обробку дерев'яних конструкцій.

Поступово покращується матеріально-технічна база бібліотек міської ЦБС м. Кропивницького. Бібліотека-філія №21 отримала нове приміщення, в якому проведено капітальний ремонт та встановлено систему опалення; в ЦБ проведено поточний ремонт.

Протягом року проведено 68 поточних ремонтів бібліотечних приміщень.

Найбільше поточних ремонтів проведено у Гайворонському (10), Новоукраїнському (7), Петрівському (6), Новомиргородському, Олександрівському (5), Новоархангельському (4) районах.

Приділялась увага покращенню матеріально-технічної бази бібліотек ОТГ. За кошти місцевого бюджету проведено поточні ремонти приміщень бібліотек Новоукраїнської міської ОТГ, у Помічнрянській міській ОТГ зроблено ремонт даху будівлі бібліотеки для дітей та ремонт приміщення міської бібліотеки №1. У Смолінській, Ганнинській, Компаніївській ОТГ бібліотеки опалюються та освітлюються. У приміщеннях бібліотек зроблені ремонти.

Але стан матеріально-технічної бази бібліотек перебуває на низькому рівні: більшість приміщень, обладнання та техніки не відповідає сучасним вимогам обслуговування користувачів і збереження бібліотечних фондів.

Матеріально-технічна база бібліотек потребує подальшої реконструкції систем опалення, ремонтів приміщень та будівель бібліотек. Потребують капітального ремонту 53 бібліотеки (9%), з них 50 (8%) – бібліотеки області, в т.ч. 33 (7%) – сільські бібліотеки. Найбільше у Благовіщенському, Устинівському (6), Бобринецькому, Петрівському (5), Вільшанському (4) районах. Низький рівень матеріально-технічної бази бібліотек Соколівської, Маловисківської, Бобринецької, Первозванівської, Катеринівської, Великосеверинівської, Тишківської ОТГ. Приміщення більшості бібліотек потребують ремонтів та не опалюються.

Матеріально-технічна база бібліотек потребує постійного оновлення та підтримки, модернізації, щоб забезпечити комфортне обслуговування та надання якісних послуг користувачам.

Творчо, креативно, на високому професійному рівні у 2018 році здійснювали свою діяльність бібліотеки Олександрівського, Олександрійського районів, міст Знам'янки, Кропивницького, Олександрії, Світловодська.

Цікаво і змістовно працювали у 2018 році бібліотеки Благовіщенського, Гайворонського, Голованівського, Долинського, Компаніївського, Новоархангельського районів, Новоукраїнської ОТГ, міста Знам'янки, що сприяло підвищенню іміджу бібліотек перед місцевою владою та громадами.

Проте в діяльності бібліотек області є суттєві проблеми, які заважають трансформувати їх в інформаційні та культурні центри місцевих громад, а саме:

- невідповідність існуючої бібліотечної мережі сучасним потребам населення територіальних громад та окремих громадян;
- невідповідність кадрового забезпечення бібліотек, недостатня кількість кваліфікованого персоналу для реалізації сучасних напрямів діяльності бібліотек;
- відставання професійної базової освіти бібліотечних працівників від сучасних вимог суспільства,

-
- загального рівня розвитку інформаційних технологій та потреб бібліотек;
- невідповідність формування бібліотечних фондів та організації доступу до них сучасним потребам користувачів, зокрема відсутність повноцінного комплектування новими періодичними, електронними ресурсами;
  - недостатні темпи та відсталість впровадження інформаційних технологій у бібліотеках, що ускладнює або унеможлиблює виконання виробничих процесів та обслуговування користувачів на сучасному рівні;
  - матеріально-технічна база бібліотек потребує постійного оновлення та підтримки, модернізації, з метою забезпечення комфортного обслуговування та надання якісних послуг користувачам.

Сьогодні бібліотека є складовою частиною громади як центр задоволення потреб громадян у публічній інформації, як інформаційний посередник між владою та громадою, як соціокультурний центр тощо.

Стратегією розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України» передбачений «Середньостроковий план дій на 2018-2020 роки», який визначає основні завдання для бібліотек області на поточний рік:

- створити оптимальні моделі бібліотечної мережі, в т.ч. і в ОТГ з метою забезпечення населення якісними бібліотечними послугами;
- активізувати соціальне партнерство, продовжувати взаємодію з місцевою владою та громадськістю;
- поступово оновлювати матеріально-технічну базу бібліотек області відповідно до сучасних вимог;
- здійснювати інформатизацію бібліотек з метою надання сучасних та якісних послуг користувачам;
- актуалізувати бібліотечні фонди, забезпечувати їх збереження та використання; продовжувати роботу публічних бібліотек із систематизації документів за УДК;

-
- забезпечувати внесення рідкісних та цінних документів до Державного реєстру національного культурного надбання у частині «Книжкові пам'ятки України»;
  - здійснювати проектну діяльність бібліотек спільно з громадськими організаціями своїх регіонів, в т.ч. ОТГ;
  - брати участь у соціологічних, наукових дослідженнях (всеукраїнських, регіональних) з актуальних проблем розвитку бібліотечної справи;
  - забезпечувати безперервну освіту бібліотечних працівників з метою підвищення фахової обізнаності щодо використання та запровадження інформаційних технологій у практику бібліотек;
  - впроваджувати нові інноваційні форми бібліотечних послуг та обслуговування користувачів, використовувати зонування в бібліотеці, організовувати інтерактивний простір для всебічного розвитку особистості;
  - активізувати роботу з рекламної діяльності бібліотек;
  - здійснювати методичне забезпечення процесів децентралізації в публічних бібліотеках.

З метою підвищення фахового рівня працівників бібліотек області протягом 2019 року будуть проведені наступні заходи:

- обласний семінар «Краєзнавчий туризм у бібліотечному форматі» для методистів ЦБС, районних бібліотек для дорослих, представників бібліотек ОТГ. База: Новгородківська ЦБС (травень);
- день творчого спілкування для працівників сільських бібліотек Новоукраїнського району, в т.ч. бібліотек Ганнівської ОТГ (червень);
- обласний методичний семінар «Молодий бібліотекар Кіровоградщини» (липень);
- день сільського бібліотекаря для працівників ОТГ Кіровоградського району: Соколівської,

-
- Первозванівської, Великосеверинівської. Катеринівської (вересень);
- науково-практична конференція «Від громадської до наукової», присвячена 120-річчю ОУНБ ім. Д.І. Чижевського (жовтень);
  - обласний конкур-ярмарок бібліотечних інновацій «Сучасна бібліотека: розвиваємо місцеві громади (травень-вересень);
  - цикл вебінарів обласної веб-студії професійної майстерності (протягом року):
    - Систематизація творів друку за УДК;
    - Актуальні питання роботи з бібліотечним фондом;
    - Нові бібліотечні послуги з використанням інформаційних технологій;
    - Ігри в бібліотеках (ігрофікація);
    - Публічні бібліотеки та краєзнавчий туризм: сучасні аспекти діяльності бібліотек.
  - комплексний аналіз діяльності бібліотек Онуріївського району (жовтень);
  - комплексний аналіз діяльності бібліотек Долинського району (серпень).

**Інноваційні форми роботи
в обслуговуванні користувачів
публічних бібліотек Кіровоградщини.
Аналітична довідка за звітами бібліотек
області за 2018 рік.**

*Ірина Александрова,
головний бібліотекар відділу
абонементу ОУНБ ім. Д.І. Чижевського*

Інновація – це впроваджений зразок діяльності, продукції, послуг, що має абсолютну або відносну новизну, виходить за межі засвоєних традицій, виводить професійну діяльність на якісно новий рівень. Тому не дивно, що в бібліотеках розпочався інноваційний рух, метою якого є оновлення змісту і методів роботи, управління, що дозволило ввести нові технології. Бібліотеки володіють самим перспективним ресурсом, який щодня оновлюється – інформацією. Поєднання загальнодоступності, багатофункціональності та сучасних інноваційних технологій у бібліотеках відкриває більш ефективні можливості для обслуговування користувачів. Інноваційні форми роботи стрімко вриваються у наше бібліотечне життя. Вражає їх розмаїття – продуктивні, сервісні, техніко-технологічні, організаційні, соціально-економічні. Бібліотека – це не тільки храм мудрості і пізнання, але й сучасний інформаційний центр. **Мелвіл Д'юї – американський бібліотекар і бібліограф 19-20 ст. якось зауважив: «Якщо стара книгозбірня була джерелом, до якого йшли всі спрагли знань, то нова – це водогін, що розносить живильну вологу по домівках».** Електронні ресурси ніколи не замінять, а лише будуть доповнювати накопичені століттями знання в традиційній формі книги. У наш час книзі доводиться боротися за аудиторію з телебаченням, кіно, інтернетом. Але читання – це не просто спосіб отримання інформації, це унікальний процес. Книга розвиває наше мислення, розширює горизонти нашого світосприйняття. Книги допомагають нам зрозуміти себе та інших, надають

нам сили, спонукають сміятися і плакати... Щоб змусити читача прочитати книгу, потрібні нові, сучасні форми роботи, однією з яких є організація інтелектуального дозвілля користувачів бібліотеки. Бібліотеки йдуть у ногу з часом. Інноваційні зміни торкнулися і міських, і сільських бібліотек. Змінився імідж бібліотеки і бібліотекаря.

Аналіз роботи бібліотек області за 2018 рік свідчить, що бібліотеки ведуть постійний пошук нових напрямків діяльності. Сучасні інформаційні технології дозволяють знайти інші підходи до проблеми розвитку інтересу і любові до читання. Бібліотечні заходи супроводжуються **мультимедійними показами, відеопереглядами, електронною демонстрацією фрагментів книг, ілюстрацій** тощо. З розвитком інформаційних технологій бібліотеки змушені трансформувати свою діяльність, надаючи за допомогою інтернету доступ не тільки до власних ресурсів, але й до світових. Робота бібліотек у цьому напрямку ведеться постійно і має певні складові :

- **участь у проектах;**
- **використання наочних інноваційних форм роботи (виставка-інсталяція, виставка-тренд, виставка-позитив, книжкові оплески, виставка-імпреза);**
- **співпраця з партнерами;**
- **проведення сучасних нових активних форм заходів (квест, бібліоланч, флешмоб, відеокруїз, креатив-майстерня, інтелект-батл, тематичні вечірки);**
- **впровадження нових технологій;**
- **розширення видавничої діяльності;**
- **постійне наповнення блогів, веб-сайтів, соціальних мереж;**
- **створення коворкінг-центрів.**

Сьогоднішня бібліотека – це бібліотека інформаційного суспільства, яка несе в собі генеруючу і просвітницьку місію. У діяльності бібліотек книжкова виставка, як традиційна форма масової роботи з користувачем, перетворюється в інноваційну. Бібліотекарі впроваджують поширення інновацій у виставковій діяльності, а саме: виставкова робота з книгами, фішка якої у просуванні

читання, бібліотеки та залучення до неї нових користувачів. Районна бібліотека Світловодського району розмістила оголошення про виставку книг «Читай» у Фейсбук і отримала багато «лайків». Це, певна річ, зацікавило людей, і вони стали користувачами бібліотеки.

Бібліотекар Новоархангельської районної бібліотеки провела літературний огляд книжкової виставки-подіуму «Від кутюр – вишукане читання», в ході якого познайомила з новими книгами українських авторів. Назва інсталяції була в ролі айс-стопера, літери розміщені на прозорій тканині, яка плавно зависала від стелі. Звісно, така виставка радувала око всіх відвідувачів і книги з виставки дуже швидко були розібрані читачами. Досить часто працівники дитячого відділу Маловисківської районної бібліотеки для оформлення книжкових виставок використовують вищеописаний прийом, тобто айс-стопер. Ця назва, що використовується в рекламі, покликана привертати увагу людей. Для юних користувачів були оформлені декілька книжкових виставок, які знайомлять з різноманітним книжковим світом:

- виставка-персоналія «Коли душа народилась крилатою»;
- виставка-бібліогід «З книгою жити – з добром дружити»;
- виставка-ювілей «Віват, ювіляри».

Цікаво працюють бібліотекарі філії №19 МЦБС м. Кропивницького. Фокус-зона «драйвового читання» пропонує кращі зразки світової літератури та новинки від видавництва, які повинен прочитати кожен підліток: виставки-рекомендації «Книжковий дрес-код» та «Фаворити 2018 року: вибір читачів». Центральна міська бібліотека прийняла естафету з організації мобільної книжкової виставки «Читай зі смаком» в рамках реалізації проекту «Display-кросинг». Мета цієї виставки – формування інтересу до книги через колірне, смакове та асоціативне сприйняття. Бібліотекарі надали меню духовної їжі з 10 смаків: калини, лимону, полуниці, кави та інших. Першими дегустаторами апетитних книжкових смаколиків стали

студенти будівельного коледжу під час проведення літературного фуршету. На полицях виставки кожен знайшов свою «смачну» книгу, а на завершення заходу читачі смакували запашною кавою із солодощами та фруктами.

Бібліотекарі Олександрівського району практикують зустрічі та виставки у творчих містечках «Творці прекрасного». Серед них слід відмітити: виставку-колаж «Писанкові очі Всесвіту»; виставку-пораду «Оживає в руках односельців деревина, лоза, солома»; виставку-візерунок «Барви шва і стібка в незвичайних вишивках»; виставку-колекцію «Дивотворіння». Цвітненська сільська бібліотека, популяризуючи споконвічне мистецтво гончарного ремесла, що процвітало в селі, відкрила виставку-інсталяцію народного ремесла «Вічне полум'я горна».

З метою урізноманітнення цікавого та корисного дозвілля читачів, підсилення інтересу до бібліотеки та читання, розвитку та орієнтування у книжковому фонді, всебічного розширення кругозору читачів Благовіщенською центральною бібліотекою підготовлено та проведено літературні квести «Острів книжкових скарбів», «Ключі від форту бібліотеки» та книжкову виставку-презентацію «Славний край наш Кіровоградський»; виставку-рейтинг «Хочеш бути лідером – читай!»; виставку-панораму «Моя країна – Україна»; виставку-викладку «Довідкове бюро школяра».

Олександрійська міська ЦБС бере участь у багатьох проєктах, – це надає нові можливості бібліотекам. Завдяки впровадженню проєкту «ДоброДій», підтриманого Міжнародною організацією з міграції, успішно діють в ЦБС:

- «Робоклуб», де діти вчать програмувати роботів, використовуючи всесвітньовідомий конструктор «Lego»;
- «Code Club», який надав дітям можливість навчитися створювати власні комп'ютерні програми;
- Проводяться групові та індивідуальні заняття з психологом для дітей та дорослих на базі центральної міської бібліотеки та центральної книгозбірні міста;

-
- відбувається юридичне консультування мешканців міста;
  - затребувана діяльність платформи для родинного спілкування та відпочинку на базі міської бібліотеки для дітей.

Активна проектна діяльність бібліотек Олександрійської міської ЦБС допомогла отримати чітке розуміння того, що участь у цікавих та потрібних громаді проєктах – це робота бібліотек на власний імідж, позиціонування закладу у місцевому соціумі. Так, проєкт соціальної дії «Арт-майстерня для дітей та дорослих» успішно працює у центральній міській бібліотеці ім. О. Пушкіна, пропонує безкоштовні майстер-класи з різних видів декоративно-прикладного мистецтва. Проєкт «Квест-кімната «Таємниця фараона» було підтримано Британською Радою в Україні. На цей час ведеться підготовка до її відкриття. Квест-кімната «Таємниця фараона» – логічне мислення, гарний настрій та командна гра.

Бібліотеки Світловодської ЦМБС беруть активну участь в міжнародних, Всеукраїнських конкурсах, реалізують креативні проєкти. На конкурсі в рамках фестивалю «Кіномедіа» у Києві Світловодська ЦМБ продемонструвала свою позицію щодо важливості професії бібліотекаря, фіксуючи основні моменти інноваційної роботи ЦМБ у фільмі «Освіта без кордонів». Це значне досягнення: команда бібліотечних фахівців змогла гідно представити рідне місто в столиці серед багатьох претендентів на відзначення з усіх областей України. Відеоробота про досягнення світловодських бібліотек за участі нових медіа була відзначена дипломом та цінним подарунком. Центральна міська бібліотека взяла участь у конкурсі кращих проєктів у сфері освіти дорослих в Україні Громадянської спілки «Українська асоціація освіти дорослих» та представництва Німецької асоціації народних університетів в Україні. Посіли призове місце. Світловодські бібліотеки мають багато шансів вийти на новий етап розвитку, реалізуючи чудові, амбітні інвестиційні проєкти. Світловодська центральна

міська бібліотека продовжує співпрацю в проєкті продакшн студії «Обдаровані діти: крок вперед». У проєкті задіяні громадська організація «Крок вперед» та ЦМБ. З дітьми проводилися майстер-класи з основ журналістики, ораторського мистецтва, відеозйомки, тренінги «Знай свої права» та зустрічі з цікавими людьми.

Компаніївська ЦБС взяла активну участь у Національному проєкті «Україна читає дітям», розпочатому у 2010 році і підтриманому усіма бібліотеками району. До участі в заходах долучилися вихователі, педагоги, поети, працівники райдержадміністрації, депутати районної та сільської рад.

Проєкт-Резиденція гончарства «Мистецтво, гартоване вогнем» був успішно реалізований Цвітненською сільською бібліотекою Олександрівського району. У програмі святкове відкриття пам'ятному знакові цвітненського осередку гончарства «Ода глині та її повелителям», презентація виставки гончарних виробів «Гончарний дивограй» та інсценізація «Глечикова рідня». Під час свята проведено майстер-класи «Глина в руках майстра». Слайдова презентація «Глина, що віддзеркалює життя» знайомила присутніх із давнім промыслом цвітян. Користувачі прослухали глиняну історіографію «Гончарство Цвітного: манить історії сторінка». Не залишили байдужими користувачів і виставки-інсталяції «Горщик у печі», «На підвіконні».

Порадував жителів Цвітного оригінальний бібліотечний проєкт «Озеро Надії». В рамках проєкту проведено природоосвітні заходи «Блакитні перли рідного краю» (День води), «Зона спокою: заповідні зони» (Година еконатхнення).

«Читаємо Марка Кропивницького» – під такою назвою в області проходив конкурс з популяризації творчості класика української літератури. Майже всі бібліотеки області долучилися до конкурсу. 9 бібліотек Кіровоградського району взяли участь. Роботи були представлені в номінаціях «Кращий буктрейлер» та «Краща міні-вистава» за драматичними творами М. Кропивницького: «Глитай, або

ж павук», «Дай серцеві волю, заведе в неволю», «Доки сонце зійде, роса очі виїсть», «По ревізії».

Кращими роботами визнано:

- буктрейлер Сосонівської сільської бібліотеки – 1 місце;
- буктрейлер Кіровоградської районної бібліотеки та Аджамської сільської бібліотеки – 2 місце;
- буктрейлер Бережинської сільської бібліотеки – 3 місце.

Буктрейлер, який підготувала бібліотекар Грузьківської сільської філії, здобув найбільше глядацьких симпатій. У цьому буктрейлері використано гру професійних акторів – Ірми Вітовської, Рими Зюбіної, Інни Рощині та Ольги Сумської. Проведений конкурс спонукав користувачів глибше ознайомитися з творчістю драматурга-земляка Марка Кропивницького.

Олександрійською міською ЦБС було створено три буктрейлери по творчості Марка Кропивницького: «Дві сім'ї», «Дай серцю волю, заведе в неволю», «Доки сонце зійде, роса очі виїсть».

Пріоритетними напрямками роботи бібліотек є взаємодія з державними органами влади та органами місцевого самоврядування, а також надання вільного доступу населенню до інформаційних ресурсів. Вже багато років поспіль успішно працюють публічні центри регіональної інформації (ПЦРІ) та інформаційно-ресурсні центри. Ці центри акумулюють інформацію про регіони, забезпечують збір нормативно-правових актів, прийнятих місцевою адміністрацією, і надають їх у користування населенню.

Цікаво працюють у бібліотеках області «пункти європейської інформації». Олександрівська районна бібліотека з нагоди Дня Європи підготувала зону європейських розваг «Європа в нас, Європа в мені». В її програмі акція «Зроби Європу кольоровою», інтелектуально-розважальні ігри «Подорож країнами Європи», «У країні європейських мов», конкурс малюнків «Ми – українці, ми – молодь Європи», конкурс фото «Я і мій Європейський будинок». В рамках Дня Європи відбулися: вулична

акція «Я поділяю європейські цінності», фотоконкурс «Європодорожі», гра «Пазли» (Європейська панорама) та історична подорож «Європа – це дім, де живеш Ти і Я».

До Дня Європи бібліотеки Новоукраїнської ОТГ провели кілька захоплюючих заходів: мультимедійна експрес-подорож та інформаційний дайджест «Дізнайся про Європу більше», вікторина «Багатолика Європа». Мандрівка-презентація «Європа. Що? Де? Як?», проведена філією №1 для учнів 7-9 класів. У Звірівській філії завдяки використанню інтернет-ресурсу проведено віртуальну подорож «Видатні музеї Європи».

До Дня Європи районна бібліотека Маловисківського району спільно з районним Будинком культури провели пізнавальний євро-круїз «Далека і близька Європа». Під час круїзу присутні «зупинялися» на таких умовних станціях:

- 1-ша станція: Інформ-дайджест «Подорожуємо по безвізу».
- 2-га станція: флеш-моб «Україна – це твоя Європа».
- на 3-тій станції всі присутні взяли активну участь в інтерактивній грі «Відгадай місто чи країну». Також до Дня Європи в пункті діяла виставка-мозаїка «Європа – наш спільний дім» і демонструвалися відеороліки «Країни Європейського Союзу» для бажаних переглянути. На сайті бібліотеки розміщено віртуальну книжкову виставку «Літературними стежками Європи».

Протягом минулого року проводилася робота з підтримки трьох веб-сайтів в Олександрійській міській ЦБС. Продовжувалася робота з модернізації інформаційної структури, актуалізації контенту та технічного супроводження. У центральній бібліотеці ім. О. Пушкіна продовжує свою роботу «пункт європейської інформації», створення якого стало можливим завдяки перемозі в конкурсі «Все про Європу: читай, слухай, дізнавайся в пунктах європейської інформації в бібліотеках». В рамках проекту проходили цікаві заходи:

-
- евро-цікавинки «Культура країн Європи»;
  - відео-круїзи «Європейський Союз – дружня сім'я», «Країна Європи – Німеччина»;
  - пізнавальний конкурс «Що ми знаємо про країни ЄС».

Культурні надбання мають універсальну цінність як прояв культурного різноманіття, тому зберегти і передати його майбутнім поколінням вкрай важливо. Саме з цією метою кногозбірні Новомиргородського району проводять різноманітні пізнавальні заходи для всіх категорій користувачів. Так, у ЦБР на сайті було представлено європейське рандеву «Подорож у Храм Мистецтв: найцікавіші музеї Європи». Літературний глобус «Європа – Україна: крокуємо разом» познайомив користувачів Дібровської сільської бібліотеки із творами сучасних європейських та українських авторів. Бібліотекар Йосипівської сільської бібліотеки організувала та провела захід «Храми України: унікальні святині». Ведуча заходу ознайомила присутніх зі святинями, які внесено до світової спадщини ЮНЕСКО, переглянули слайд-презентацію та відеосюжети. Бібліотекар розповіла про символіку церков, принципи їх будівництва та роль у житті громади в різні часи. Присутні отримали в подарунок буклети «Духовні святині краю» та переглянули постійно діючу виставку-експозицію «Україна – земля споконвічних християнських святинь». У Панчівській сільській бібліотеці відбулася інформаційна палітра «Італійські митці: сила долі». Під час заходу присутні мали можливість переглянути відео про одну з найкрасивіших країн світу – Італію та послухати «Пори року» знаменитого Вівальді. Побувавши на літературному медіа-круїзі «Бібліо-стоп по Німеччині» у ЦРБ, учні гімназії дізналися про традиції та цінності, винаходи та уподобання німців, навчилися рахувати німецькою мовою, познайомилися з творами класичної та сучасної німецької літератури у перекладах українською. Родзинкою заходу стала відеопрезентація «Wikiday: подорожуємо Німеччиною».

Протягом року діяли різноманітні цікаві виставки:

-
- виставка-тренд «Твори, що стукають у серце» (Веселівська сільська бібліотека);
  - виставка-позитив «Німецька казка прийшла в гості» (Защитянська сільська бібліотека);
  - виставка-портрет «Чорний птах німецької літератури» (Шпаківська сільська бібліотека).

Завжди бібліотеки були і продовжують бути центрами дозвілля, спілкування, затишку. Масові бібліотечні заходи сьогодення мають зовсім інший зміст, інший формат, відповідають сучасності. Це величезна низка різнобарвних, захоплюючих, цікавих заходів, які проводять бібліотеки нашого краю.

З нагоди Всесвітнього Дня поезії центральна бібліотека Новоукраїнської ОТГ організувала поетичну кав'ярню «Поезія – це скарб усіх віків, це діамант величиною в слово». Присутні ознайомилися з поезією поетів-земляків. Організації змістовного дозвілля молоді сприяють заходи, присвячені Дню святого Валентина. Центральна бібліотека організувала розважальний вернісаж «Лиш для любові варто жити, лиш про любов сьогодні всі слова».

До Всесвітнього Дня поезії були проведені: поетично-мистецька паралель «Палітра світу у душі поета» (Олександрійська районна бібліотека), поетичне коло «До слова доторкнись серцем» (Новопразька центральна бібліотека-філія), поетичний дебют «У нас на селі є поети свої» (Протопопівська бібліотека-філія).

Бібліотекарі Олександрійської ЦРБ провели бібліо-квест «Бібліотек@ – територія єдності», в якому взяли участь студенти Олександрійського коледжа культури і мистецтв. Бібліотеки Олександрійської системи протягом 2018 року впроваджували в діяльність бібліотек інноваційні форми роботи з використанням інтерактивних комунікаційних методик: Holiday-інсталяція «У жінки посмішка весни», журфікс «Реальні історії мужності та перемоги», бібліотечна студія «Мова – то струна на арфі України», бук-слем «Золота колекція світових бестселерів дитячого читання», Varenik – шоу, бібліовечірка «Hello,

---

купідон», мовна імпреза «Невимовне багатство», поетичний печворк «Тонке мереживо жіночої душі», опен-ейр «З Кобзарем у руках», бібліоланч «Моя родина – маленька країна», мозковий штурм «Картуємо громаду».

До Міжнародного Дня української мови долучилися бібліотеки Новоархангельського району. У Ятранській сільській бібліотеці пройшов інтелектуальний турнір «Бринить, співає наша мова». У конкурсі взяли участь дорослі відвідувачі, бібліотекар мала перевірити рівень знання ними рідної мови. Ятранчани змагалися в різних конкурсах, повеселив учасників конкурс «Фразеологічна показуха», де без слів за допомогою жестів та міміки потрібно було показати фразеологізми: «Народ скаже, як зав'яже», «Словотворення», «Мовні перегони» тощо. Бібліотекар Тернівської сільської бібліотеки організувала для учнів конкурс мовознавців «Яка ж багата рідна мова!». Учні взяли участь у квест-грі «Подорож країною мовознавства». В рамках визначення Дня української мови та писемності в Новоархангельській районній бібліотеці було проведено засідання літературно-музичної вітальні «І зачаровує серця пісенна рідна мова» для людей старшого віку. Захід було присвячено не лише нашій милозвучній мові, а й пісні. Із задоволенням присутні взяли участь у вікторині «Музичний дивослів». Музичні твори відгадували за відповідним малюнком і навіть за пантомімою.

Восени святкується Всесвітній День яблука, до цього свята Ятранська сільська бібліотека підготувала конкурсно-розважальну програму «Ех, яблучко!». Присутні із задоволенням ознайомилися з книжковою виставкою «Плоди райського саду», подивилися відеопрезентації «Всесвітній День яблука» та «Корисний фрукт». Дві команди: «Яблуко» і «Яблунька» взяли участь у цікавих конкурсах. Бібліотекарі запропонували відвідувачам вікторину і яблучно-осінню фотосесію.

У липні ласуни всього світу відзначають своє улюблене свято – «День шоколаду. Ятранська сільська бібліотека провела свято на честь цього улюбленого продукту.

Книжкова виставка «Шоколаду кожен рад, весь світ любить шоколад» доповнила цікаву розповідь бібліотекаря про виникнення шоколаду, про те, хто завіз його до Європи і як європейці удосконалили цей неповторний продукт і зробили його найсмачнішим смаколикком. У бібліотеці виросло шоколадне дерево із цукерками, але щоб поласувати ними, потрібно було виконати цікаві завдання. Присутні взяли участь у конкурсі «Шоколадні балакуни» та шукали відповіді на запитання вікторини «Шоколад – їжа богів». А наостанок майстриня провела майстер-клас, як зробити шоколадні цукерки власноруч.

Участь Олександрійської міської ЦБС у багатьох проєктах надала нові можливості бібліотекам: проведення безкоштовних майстер-класів, впровадження в масову роботу низки різноманітних загальноміських батлів, – танцювального, інтелект-батла «Розумниці і розумники»; Хелловін-батла, родинного батла «Непереможні». Справжнє свято для городян з безліччю розважальних і пізнавальних локацій – фестиваль майстер-класів «Різнобарв'я талантів» підготували міські бібліотеки ЦБС. Краєзнавчі заходи займають важливе місце у соціокультурній діяльності міських книгозбірень. За ініціативою бібліотеки для юнацтва учні Ліцею інформаційний технологій взяли участь у фотоквесті «Look City», вирушивши вулицями рідного міста. Фотоквест передбачав розв'язання різноманітних інтелектуальних та логічних завдань, ребусів, що вели до історичних та культурних пам'яток міста, та фотографування цих краєзнавчих об'єктів. Бібліотека-філія №10 провела День знань для молодших читачів у форматі інтелект-кейсу «Ми – діти європейської родини», а для старших – патріотичний тренінг «Україна починається з тебе». Напередодні Дня народження рідного міста працівники бібліотеки для юнацтва разом з відомим шоуменом Дмитром Ключевим провели інтелектуальний батл «Мегамозок – 2018».

До Міжнародного Дня чаю районна бібліотека Світловодського району організувала незвичайний захід.

Чоловік, який представився присутнім англійським лордом, розповів про цікаві європейські традиції з англійського чаювання та етикету. Бібліотекарі підготували виставку-ювілей «Літературне чаювання» у вигляді паперових чашок з чаєм, фото і книгами письменників української та світової літератури, ювілейні дні народження яких щойно відмічалися.

Серед зелених насаджень просто неба бібліотекарі Світловодського району розмістили виставку-рекламу «Читайте новинки». Родзинкою фотозони став тин, прикрашений рушниками, соняхами та глиняними горщиками. Перехожі не тільки отримували інформацію про нові книги, а й мали змогу фотографуватися й робити селфі.

Бібліотеки Голованівського району є складовою частиною культурної інфраструктури регіону, що доступна широкому колу населення і максимально наближена до його потреб. Голованівська районна бібліотека для дорослих ім. С.В. Шеврякова позиціонує себе як загальнодоступний громадський центр, оперативно реагує на всі події, що відбуваються в державі, продовжує виконувати свою основну місію – задоволення інформаційних, загальнокультурних, освітніх потреб пересічного громадянина. Важливим інструментом інформування громади про досягнення бібліотеки став своєрідний звіт перед громадою у вигляді проінформаційної акції, присвяченої Всеукраїнському Дню бібліотек «Будь стильним – користуйся бібліотекою!». Присутні взяли участь у флешмобі «Віват, читач! Віват, бібліотека!», в рамках PR-акції «П'ять днів з бібліотекою» і згодом стали користувачами бібліотеки. Протягом всього року бібліотекарі впроваджували нові, нестандартні форми популяризації читання і бібліотеки. Це молодіжна піар-акція «З Новим роком читання!», фотоконкурс «Спійманий за читанням», День самоврядування в бібліотеці «Читацькі пустощі» тощо. Влітку в бібліотеці стартувала літературно-відпочинкова програма «Лавочки-читалочки!». В рамках програми зацікавлення викликали такі заходи: бібліошопінг

«Книгомода 2018», журнальний коктейль «Відкрий! Це твій журнал!», медіа-вікторина «Книга про кохання на екрані», книжковий клондайк «Бестселер, дайджест, комікс – що краще?». Для учнівської молоді постійно поповнювалася експозиція літнього консультативного бюро «Тобі потрібна порада? Візьми книгу!», а особливо всім сподобався День веселих розслідувань «Відчуй себе детективом». Бібліотека все більше стає вільним простором для громадських організацій, для ділових зустрічей, проведення тренінгів і семінарів. Тут можна послухати наживо якісну музику, поезію, переглянути ліцензійне кіно, відвідати творчу виставку.

Захопити людину читанням – завдання непросте. Масова робота – один із шляхів досягнення цієї мети бібліотекою. Останнім часом форми масової роботи в бібліотеці зазнали значних інновацій. Завдяки новітнім технологіям змінилися традиційні форми бібліотечної роботи. З'явилися інформаційні години з елементами тренінгу, відеолекторії, онлайн-мандрівки, майстер-класи, вуличні акції, тематичні відеопрезентації, буктрейлери, флешмоби тощо.

В рамках реалізації міського дозвільного проекту «Місцеві вихідні», бібліотеками Знам'янської міської ЦБС були проведені цікаві і креативні заходи :

- казковий килимок «Таємниці кошика з золотими казками»;
- інтернет-круїз «Подорож країною Зооляндією»;
- літні посиденьки «Літературні вузлики»;
- літературний сніданок «Із книгою на галявині»;
- літературна вікторина «Серпантин казок»;
- креатив-майстерня «Хобі-територія»;
- мовний гравіккон «Живи, українська мово...»;
- екологічний експрес «Чарівне моє довкілля»;
- фольклорна мозаїка «На Івана, на Купала веселіше в світі стало».

У Центральній районній бібліотеці Новомиргородського району щорічно проходять Андріївські вечорниці.

Учасники народознавчого клубу «Златопілля» взяли участь у черговому засіданні, яке було проведено саме в цей день. Під час етновечірки «Запрошуємо на вечорницях гулять, Андрія справлять» звучали українські пісні, проводилися конкурси, вікторини, пісенний марафон «Жартівливий переспів». Дівчата взялися ворожити на свою долю, а хлопці продемонстрували свої таланти та здібності в конкурсі «Козак хоч куди!».

У Коробчинській сільській бібліотеці використали таку форму роботи як популяризація книги шляхом екскурсії. Було розроблено маршрут, визначено стежку з інформаційними зупинками, складено карту з позначенням на ній цікавих екскурсійних об'єктів, виготовлено оголошення і запрошено читачів. Бібліотекар розкрила читачам-туристам значення слова «природа», розповіла про гострі питання екології та охорони навколишнього середовища. На зупинках «Річка Вись», «Ліс», «Сільський парк» ведуча-екскурсовод звертала увагу присутніх на болючі питання, які не залишають байдужими жителів села. Подібний захід, а саме літературно-екологічний круїз «Живої природи душа промовляє» пройшов у Йосипівській сільській бібліотеці. Бібліотеки використовують як традиційні, так і зовсім нові форми популяризації екологічних знань. Це ековітальня, відеоекскурсія, екологічний пікнік. Насичена програма пропонується бібліотеками для користувачів у літню пору. Цикл заходів «Територія літнього читання» містив такі:

- бібліоджем «Репертуар модного читача»;
- книжкові оплески «Інтелектуальний бестселер»;
- пар-акція «Виходь у двір читати!».

Низку заходів проведено в бібліотеках Гайворонської ЦБС: мовний круїз «Дивосвіт рідної мови» (Тополівська бібліотека-філія №16), актуальний діалог «Вертайся, рідна мово, в серце народу свого» (Бугівська бібліотека-філія №5), академбій «Мово рідна! Ти ж, як море...» (Берестягівська бібліотека-філія). Під час гри «Лінгвістичний ігроленд» (Заваллівська бібліотека-філія)

присутні відгадували загадки про частини мови, складали і доповнювали прислів'я та приказки, відкидали зайві слова, добирали синоніми до фразеологізмів та пояснювали їх значення, відповідали на питання-жарту.

До Дня Незалежності України Вікнинська бібліотека-філія спільно з будинком культури провели веселе «Свято борщу». Всім відомо, що борщ – це візитна картка України, цій чудовій українській страві присвячено безліч віршів, пісень, гуморесок.

Літо – пора відпочинку, нових пригод, подорожей та знайомств. Заваллівська бібліотека-філія №10 провела для різних категорій читачів бібліокешинг «Книжковий БУМ». А працівники Гайворонської ЦРБ організували пізнавально-розважальний захід «Бібліотусовка. Відпочиваємо з бібліотекою». Модний фреш «Жінка і спідниця» зібрав бажаючих у Берестягівській бібліотеці-філії №2. Бібліотекар розповіла про виникнення і еволюцію спідниці, познайомила з новими модними тенденціями сезону, дівчата мали змогу пройти по подіуму, демонструючи свої спідниці, а також була створена виставка різноманітних спідниць і прочитана весела гумореска «Гриць у спідниці». Заваллівська бібліотека-філія №10 для учасників драматичного колективу будинку культури провела креативний захід – бібліопаті «Романтичне чаювання з книгою». Присутні познайомилися зі зворушливими історіями кохання Богдана Хмельницького та Мотрони, Івана Мазепи і Мотрі, Михайла Булгакова і Тасі Лаппи тощо. Також дізналися багато цікавого про письменників, чиї книги розмовляють мовою кохання. У ході заходу презентовано виставку «Історії кохання сторінками книг». Учасниці драматичного колективу показали сценку за твором І.С. Нечуй-Левицького «Кайдашева сім'я». По завершенню свята всіх чекало чаювання і тепла бесіда.

Бібліотекарі філії №18 МЦБС м. Кропивницького візуалізували інформацію про нашу Вітчизну, створивши мультимедійну презентацію «В Україні най-най...», у якій разом з читачами подорожували мапою України.

Користувачі із задоволенням взяли участь у вікторині «Чи знаєш ти Україну?». Оглядом книжкових новинок сучасних українських авторів завершився пізнавальний захід. Арт-фестиваль «Барвіста країна – моя Україна!» зібрав під стінами бібліотеки-філії №19 триста охочих розповісти про нашу неповторну країну мовою фарб та кольорів. Кілька локацій, які працювали одночасно, дозволили читачам створювати диво-аплікації та малювати на асфальті. Веселкові кольори для малювання бібліотекарі вготували власноруч, тому охочих було дуже багато. Команди малювали свої шедеври на теми : «Мир Україні!», «Краса Батьківщини», «Україна на глобусі». До готового яскравого групового малюнку діти додали кольорову живу 3D рамку, відбувся флешмоб «Моя прекрасна Україна». Протягом минулого року в бібліотеці-філії №4 відбувся цикл краєзнавчих променадів «Наше місто: від подиху століть до сьогодення», де за допомогою комп'ютерних технологій користувачі бібліотеки мали можливість віртуально мандрувати вуличками старого міста, милуватися архітектурою, відвідувати місця, яких, на жаль, вже немає на карті міста. Бібліотеки МЦБС взяли активну участь у святкуванні Дня міста. На вулиці Дворцовій було розгорнуто книжкові виставки, працювали майстер-класи. Увагу перехожих привертали оригінальні інсталяції, створені бібліотекарями. Гра «Де твоя вулиця? Де твій дім?» зібрала багато бажаючих. Популярною була виставка «Наше місто в літературі». Мешканцям і гостям міста пропонувалось ознайомитися з книгами та поглибити знання про життя міста у різні часи. Під час тижня книги бібліотекарі філії №21 запропонували своїм відвідувачам незвичайний вид читання – читання в темряві. Взяти участь у заході могли всі бажаючі, але основна умова – мати з собою ліхтарик та улюблену книжку. У нестандартній формі відбувся модний книжковий показ «Зустрічаємося з книжками, прикрашаємося думками!». На бібліотечному подіумі читачі філії №5 демонстрували вироби, виготовлені власноруч,

---

читали уривки з нових книг. Змайстровані зі старих газет: сукні, жабо, комірці, квіти, спідниці привертали увагу всіх відвідувачів бібліотеки. Присутні стали співавторами серії бібліотечних закладок «Думка про книгу». Кожна з таких закладок – це думка читача про книгу й інформація про її автора. При оформленні закладок був збережений оригінальний текст читача.

У книгозбірнях МЦБС активно проводяться заняття з комп'ютерної грамотності. Це – комп'ютерленд «Таємнича павутина: ресурси Інтернет», поштова скринька «Електронна пошта. Створення, надсилання, одержання листа», дивослайди «Електронні презентації. Макети слайдів» тощо. «Правила спілкування та безпечної поведінки в Інтернеті» – тема онляндії, що відбулася в пункті вільного доступу до Інтернету філії №12.

Супергеройські ігри, секретні подарунки, чаклунські перетворення, пінгвіначі танці чекали читачів бібліотеки-філії для дітей №19 під час туру київського видавництва «Фонтан казок». Вже п'ятий рік поспіль у листопаді дитячі письменники приїжджають до Кропивницького. Минулого року книгозбірня приймала у себе добре знамих авторів – Олега Чаклуна, Івана Андрусяка та Олену Горобець, а також дебютантів – Олену Колінько, Сергія Куцана та Сергія Товстенка.

Інновація – не завжди абсолютна новизна, але вона виходить за межі засвоєних традицій; виводить професійну діяльність на якісно новий рівень. Коворкінг-центри є досить популярними в різних країнах світу, але, напевно, немає прекраснішого місця для коворкінга, як бібліотека, де знання «під рукою». Люди приходять у книгозбірню не тільки для того, щоб взяти книгу, а й для того, щоб попрацювати в особливій атмосфері і при повній тиші. В центральній міській бібліотеці ЦБС м. Кропивницького створили коворкінги як загальний простір для спільної роботи, як нове і актуальне явище, що відповідає нашим потребам. У коворкінгу «Живи яскраво» проводяться уроки для користувачів з різним рівнем навичок роботи

на ПК, або в Інтернеті. Для юнацтва найбільш цікавим був флеш-реліз «Фріланс. Початковий рівень». Віддалена робота в Інтернеті набирає популярності. Головні переваги – фрілансер сам встановлює режим роботи, сам обирає галузь, є можливість заробити кошти улюбленою справою. У коворкінгу «Запасний вихід» протягом року працювали дві групи студії «Англomани та англomанія», група студії «Друзі німецької мови» та група дітей студії «Зроби мене сам!» (Вмілі ручки). Так, групу студії «Англomани та англomанія» відвідували юнацтво, дорослі, в тому числі бібліотекарі. Наприкінці навчання було проведено англomовну і краєзнавчу вікторини та англійську вечірку з призовим фондом. Ця вечірка «English Party» стала святом підведення підсумків навчання з частуванням запашним чаєм та смаколикami, під час якого учасники вели бесіди англійською мовою.

На бібліоуроках малювання «Веселий олівець» діти малювали свої автопортрети, вивчаючи зовнішність людини та частини обличчя англійською мовою. Протягом року відбувалися майстер-класи зі створення іграшок з паперу «Зроби мене сам!» з метою поєднання дитячої творчості та популяризації читання. Під час новорічних свят у коворкінгу «Запасний вихід» була оформлена святкова фотозона, що користувалася популярністю серед учасників та користувачів бібліотеки, була оформлена коворкінг-стіна «Запасний вихід» із закликami до навчання та позитивного сприйняття світу різними мовами.

У мережі Фейсбук створена сторінка коворкінгу «Запасний вихід», де розміщуються анонси та повідомлення про проведені заходи з різноманітними фотографіями.

Книгозбірні активно почали використовувати в своїй діяльності маркетингові елементи, працювати над підвищенням свого іміджу, більше рекламувати бібліотечні послуги. Бібліотекарі Новомиргородської ЦБС створюють неперевершену друковану продукцію: буклети, бібліографічні покажчики, рекламні плакати, брошури, закладки.

Бібліотеки Компаніївської ОТГ багато працюють над рекламною продукцією. Це рекомендаційні та інформаційні списки літератури, пам'ятки, закладки, дайджести, тому що це надто дієва форма популяризації літератури.

Деякі бібліотеки спробували ще одну цікаву форму для залучення читачів і популяризації читання. На ганку бібліотеки №2 ЦБС м. Кропивницького організували літературну альтанку «Під книжковою парасолькою» та провели PR-акцію «Рекламний КнигоГід». Бібліотекарі розповсюджували рекламні листки, буклети, книжкові закладки, рекомендаційні списки інтернет-сайтів з веббібліографією, залучали потенційних користувачів. Бажаючи мали можливість перевірити свої знання літератури, взявши участь у вікторині.

Висновки:

- Інноваційні форми роботи в обслуговуванні користувачів публічних бібліотек Кіровоградщини є одним з пріоритетних напрямків діяльності бібліотек області у 2018 році.
- Публічні бібліотеки області зазнають змін, готові для перевтілень, щоб відповідати часу і бути завжди потрібними користувачам.
- Завдяки інноваційним формам роботи змінюється імідж бібліотеки і бібліотекаря у суспільстві.

Для розширення інноваційних форм роботи в обслуговуванні користувачів публічних бібліотек рекомендуємо:

- впроваджувати нові інформаційні технології;
- вивчати досвід зарубіжних і вітчизняних бібліотек;
- брати участь у проектах;
- поширювати рекламу бібліотеки і її послуг;
- створювати бібліотечний простір (вільний доступ і зонування);
- підвищувати професійний рівень бібліотекаря;
- постійно взаємодіяти з державними органами влади та органами місцевого самоврядування і надавати населенню вільний доступ до інформаційних ресурсів.

Формування та зберігання бібліотечних фондів Кіровоградської області за 2018 рік

Станом на 01.01.2019 року

*Любов Дубина,
головний бібліотекар
науково-методичного відділу
ОУНБ ім. Д.І. Чижевського*

Відбір та придбання творів на різних носіях є одним із процесів формування бібліотечних фондів, що впливає на оновлення фондів книгозбірень відповідно до потреб користувачів.

На 1.01.2019 року загальний обсяг бібліотечних фондів області становить 6 млн. 806 тис. 720 прим. документів. Бібліотеки формують свої фонди переважно друкованими виданнями. Частка видань на електронних носіях становить 0,1% від загального обсягу фондів, аудіовізуальних – 0,3%.

До мережі публічних бібліотек Міністерства культури України приєдналася профспілкова бібліотека Помічнянського палацу культури із фондом 26,54 тис. прим. Загальне надходження документів до бібліотечних фондів склало 123,0 тис. прим. документів (з них нових – 96,46 тис. прим.), в т.ч. до сільських бібліотек – 45,84 тис. прим.

У порівнянні з 2018 роком загальна кількість нових надходжень збільшилась на 6,68 тис. прим. документів, надходження у сільські бібліотеки зменшилося на 10,43 тис. прим.

У новостворених об'єднаних територіальних громадах (ОТГ) функціонує 50 бібліотечних закладів. Загальний обсяг бібліотечного фонду нараховує 463 тис. 220 прим. документів. За звітний період надійшло 7 тис. 290 прим. нових надходжень.

Кожна бібліотека області отримала в середньому 217 книг проти 205 у минулому році, в т. ч. сільська

бібліотека – 100 книг, що на 22 книги менше, ніж у 2017 році, бібліотека ОТГ – 145 прим.

Бібліотеки області поповнюють фонди переважно через книгарні (13%), подарунки, в т.ч. акції «Подаруй бібліотеці книгу» (12,2%), обмінний фонд комунального закладу «Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д.І. Чижевського» (23,1%).

У бібліотеках ОТГ оновлення фондів відбувалось за рахунок надходжень з обмінного фонду. Лише у Новоукраїнській міській, Смолінській селищній та Соколівській ОТГ фонд поповнювався завдяки подарункам, придбанням через книгарні.

Продовжується співпраця бібліотек Олександрійської районної та Олександрійської міської ЦБС, Цвітненської сільської бібліотеки Олександрівського району з обмінним фондом Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого.

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку книжкової продукції для поповнення бібліотечних фондів» від 7.11.2018 року № 941-р до обмінного фонду для бібліотек області надійшло 81 тис. 89 прим. документів. Серед них словники, світові бестселери, перекладені українською мовою, твори сучасних українських авторів, біографічні енциклопедії для дітей.

На виконання обласної програми розвитку книговидання та книгорозповсюдження на 2016-2020 роки до обмінного фонду надійшло 2 тис. 505 прим. документів, а саме: М. Смоленчук «Степи полинові», І. Петренко «Обком утік...», О. Кириленко «Іду на мир» та ін..

У 2018 році на бібліотеки області розподілено 25 тис. 160 прим., що майже удвічі менше, ніж у 2017 році. Це пов'язане з тим, що книжкові видання надходять до обмінного фонду в кінці року, відповідно їх розподіл та облік у бібліотеках області відбувається в наступному році.

Відсоток оновлення бібліотечного фонду зріс на 0,1% та становить 1,8%. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 6 лютого 2019 року №72 «Про

затвердження державних соціальних нормативів забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні» фонди публічних бібліотек, крім обласних універсальних наукових бібліотек, повинні щороку оновлюватися не менше 5%. На 1000 осіб зони обслуговування публічної бібліотеки має бути закуплено не менше 250 примірників книжкових видань та не менше 15-20 найменувань газет та журналів. За нашими статистичними даними на таку кількість жителів придбано лише 130 прим. документів. В середньому 1 бібліотека області отримує лише 10-11 назв, в т.ч. сільська бібліотека – 8-9 назв.

Без передплати періодичних видань на I півріччя 2019 року залишились майже 50 бібліотек. Критичний стан із передплатою у бібліотеках: Кіровоградського (43%), Новоархангельського районів (24%), районних бібліотеках Світловодського та Устинівського районів.

Поганий стан передплати у бібліотеках об'єднаних територіальних громад. На 2019 рік без передплати залишились сільські бібліотеки Бобринецької міської, Компаніївської та Смолінської селищної, Тишківської сільської ОТГ. Два роки поспіль не здійснюється передплата періодичних видань у Маловисківській міській ОТГ.

Слід відзначити, що спостерігається тенденція до зменшення обсягу бібліотечних фондів в усіх адміністративних формуваннях. Основні причини зменшення: списання дублетної і застарілої за змістом літератури, недостатнє надходження нових видань, перевищення обсягів списання над обсягами надходження. На процес вилучення вплинула рекласифікація фонду бібліотек на Універсальну десяткову класифікацію (УДК) як міжнародну систему класифікації.

У 2018 році в бібліотеках збільшився показник вилучення документів у порівнянні з минулим роком на 3,53 тис. прим.: по області він становить 319,15 тис. прим. документів, в т.ч. у сільських бібліотеках – 169,19 тис. документів, в бібліотеках ОТГ – 20,02 тис. прим. документів.

За видовим складом вилучаються: книги – 91%, періодичні видання – майже 8,8%, аудіовізуальні матеріали

– 0,03%, переважно російською мовою – 62,9%, державною мовою – 37,1%.

Основні причини вилучення документів: зношена література – 78%, у сільських бібліотеках – 82,7%, застаріла за змістом – 13,6%, в т.ч. у сільських бібліотеках – 10,9%, періодичні видання становлять 7,7%, в т.ч. у сільських бібліотеках – 5%.

Найбільш активно проводили вилучення бібліотеки Бобринецького (26,56 тис. прим., в т.ч. у сільських бібліотеках – 24,38 тис. прим.), Компаніївського (19,28 тис. прим., в т.ч. у сільських бібліотеках – 12,96 тис. прим), Новоархангельського (16,30 тис. прим., в т.ч. у сільських бібліотеках – 12,21 тис. прим.), Олександрівського (17,34 тис. прим., в т.ч. у сільських бібліотеках – 9,8 тис. прим.) районів, міст Кропивницького (21,29 тис. прим.) та Олександрії (15,30 тис. прим.).

Слід відзначити активність даного процесу в бібліотеках Соколівської (5,31 тис. прим.), Новоукраїнської (5,22 тис. прим.), Великоандрусівської (3,58 тис. прим.) громад.

Показники, що свідчать про якісний стан бібліотечного фонду, мають наступні регіони:

Райони, ОТГ	Книго-забезпеч.	Обертаність	Читаність
Долинський р-н	9	2,4	21
Новоукраїнська ОТГ	9	2,2	20
м. Кропивницький	8	2,1	18
м. Знам'янка	10	2,0	20
Олександрійський р-н	15	1,4	22
Благовіщенський р-н	15	1,3	20
Бобринецька ОТГ	16	1,3	21
Компаніївський р-н	15	1,3	19
Новоукраїнський р-н	15	1,3	19
Олександрівський р-н	14	1,3	19

За стандартами ІФЛА показник обертаності дорівнює 5.

Середня обертаність бібліотечних фондів по області склала 1,2 прим., в т.ч. у сільських бібліотеках – 0,9, в бібліотеках ОТГ – 1,0, книгозабезпеченість – 16 прим., в т.ч. у сільських бібліотеках – 20 прим., в бібліотеках ОТГ – 15прим., читаність – 20 прим., в т.ч. у сільських бібліотеках – 18 прим., в бібліотеках ОТГ – 16 прим. У сільських бібліотеках області фонди залишаються переважаними пасивною і дублетною літературою.

Слід звернути увагу на актуалізацію бібліотечних фондів у бібліотеках сільських територій, які мають незадовільні показники якості стану фондів. Низький показник обертаності у Бобринецькій ОТГ – 0,3, у бібліотеках Великоандрусівської, Катеринівської, Маловисківської, Тишківської, Первозванівської ОТГ, Маловисківського, Світловодського, Бобринецького, Гайворонського, Новоархангельського, Новомиргородського, Онуфріївського, Вільшанського, Кіровоградського, Петрівського районів –0,6-0,9. У закладах перелічених територій високий показник книгозабезпеченості, який становить 23-36 книг. Необхідно вивчати, як такі фонди використовуються, і звільняти від фізично зношеної та застарілої літератури, проводити формування фонду з урахуванням читацького попиту.

З метою збереження бібліотечних фондів у закладах області проводиться інвентаризація. За звітний період провели переобліки 91 бібліотека та перевірили 909,18 тис. прим., що становить 15,8% від загальної кількості бібліотечного фонду. Відповідно до «Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань» інвентаризація має охоплювати щорічно не менше 20 відсотків одиниць.

Недостача при переобліках погашена рівноцінними документами і становить 0,5% від загального списання документів.

Працівники бібліотек постійно проводять заходи щодо дотримання санітарно-гігієнічних норм, роботу з боржниками по ліквідації заборгованості користувачів: письмові нагадування, телефонування, подвірні обходи,

---

проводяться бібліотечні уроки, групові та індивідуальні бесіди з користувачами.

Аналіз діяльності бібліотек області по роботі з бібліотечним фондом показав, що зберігається тенденція до зменшення загального обсягу фонду.

Незважаючи на активний процес вилучення, інформаційні ресурси залишаються застарілими. Несвоєчасно вивільняються бібліотечні фонди від застарілої та зношеної літератури в бібліотеках сільської місцевості, які мають низький показник обертаності, а саме: Світловодського, Бобринецького, Вільшанського, Гайворонського, Кіровоградського, Маловисківського, Новоархангельського, Новомиргородського, Онufrіївського, Петрівського районів та у бібліотеках об'єднаних територіальних громад: Великоандрусівської, Катеринівської, Маловисківської, Тишківської, Первозванівської та Бобринецької.

Слід відзначити, що в напрямку вилучення документів активно попрацювали у звітному році сільські бібліотеки Бобринецького, Компаніївського, Кіровоградського, Новоархангельського районів, але дана діяльність потребує продовження.

Негативно впливає на збереження фондів низький рівень матеріально-технічної бази: потребують капітального ремонту 53 бібліотеки області (9%), в т.ч. 33 (7%) – заклади в сільській місцевості, поточного – 242 бібліотеки (43%), не опалюються 102 бібліотеки (18%).

У бібліотеках області не дотримується температурний режим, що негативно впливає на збереження бібліотечних фондів.

**«Державні соціальні нормативи
забезпечення населення публічними
бібліотеками в Україні» –
важливий документ щодо сприяння
розвитку бібліотек області**

*Єлизавета Літвінова,
заступник директора
з наукової роботи
ОУНБ ім. Д.І. Чижевського*

Реформування бібліотечної системи держави є стратегічно важливим напрямком державної регіональної політики. За останні два роки було прийнято декілька нормативно-правових актів у сфері бібліотечної справи: у 2017 році – питання УДК і використання документів через обмінні бібліотечні фонди, в 2018 – перелік книжкової продукції для поповнення бібліотечних фондів, Положення про цифрову бібліотеку тощо.

У 2019 році прийнято два документи. Перший з них – «План заходів щодо реалізації Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні на 2019-2020 роки». Раджу звернути увагу на те, що в тексті говориться про створення спеціальних робочих місць для доступу до інформаційно-телекомунікаційних систем на базі бібліотек державної та комунальної форми власності.

6 лютого 2019 р. Кабінет Міністрів України затвердив Державні соціальні нормативи забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні (Постанова Кабінету Міністрів України від 06.02.2019 № 72). Нормативний акт був ініційований та розроблений Міністерством культури України. Метою регулювання є визначення мінімальних потреб громадян на отримання бібліотечних послуг. Ця норма дозволить не тільки зберегти публічні бібліотеки у селах, але й надасть змогу забезпечити якісними бібліотечними послугами населення об'єднаних територіальних громад, у яких відсутні публічні бібліотеки.

Дозвольте зупинитися на декількох прикладах соціальних нормативів, за якими тепер мають створюватись та працювати бібліотеки України.

Обслуговування та доступність

Зона обслуговування публічної бібліотеки може розповсюджуватися на окремий населений пункт, його частину або кілька населених пунктів.

Публічні бібліотеки повинні бути доступні для населення не менше 40 годин на тиждень. Час роботи публічної бібліотеки не повинен повністю збігатися з часом роботи основної частини населення території, яку обслуговує бібліотека.

Публічна бібліотека має розміщуватися в окремому приміщенні чи будівлі в місці, вільно доступному для відвідувачів.

У населених пунктах чи житлових масивах, де публічні бібліотеки відсутні, бібліотечне обслуговування населення здійснюється за допомогою нестационарних форм (бібліотечний пункт, пересувна бібліотека тощо). Бібліотечний пункт повинен бути доступним для населення не менше 16 годин на тиждень.

Фонди

Публічна бібліотека повинна мати універсальний фонд документів на різних носіях інформації.

Фонди публічних бібліотек, крім обласних універсальних наукових бібліотек, повинні щороку оновлюватися не менше ніж на 5 відсотків, у тому числі шляхом:

- закупівлі книжкових видань – не менше 250 примірників на 1000 осіб зони обслуговування публічної бібліотеки;
- передплати періодичних видань – не менше 15-20 найменувань газет та журналів;
- отримання документів з інших джерел, не заборонених законодавством.

Комп'ютери та обладнання

У публічних бібліотеках організуються пункти доступу населення до Інтернету. Публічна бібліотека повинна мати один комп'ютер на 500-1500 осіб зони обслуговування.

Інклюзивність

Будівлі та приміщення публічної бібліотеки, а також прибудинкова територія повинні бути доступними для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення відповідно до будівельних норм, стандартів і правил.

Публічна бібліотека оснащується комп'ютерною технікою та іншим обладнанням, пристосованим до потреб сліпих, осіб з порушенням зору та осіб з дислексією.

Публічні бібліотеки у сільській місцевості

В адміністративному центрі кожної територіальної громади (у тому числі об'єднаної) повинна функціонувати, як мінімум, одна публічна бібліотека.

В інших населених пунктах публічна бібліотека відкривається на 500-800 осіб зони обслуговування за умови, що відстань між бібліотеками не більше ніж 3 кілометри.

У селах, селищах, віднесених до гірських населених пунктів відповідно до Закону України «Про статус гірських населених пунктів в Україні», публічна бібліотека може функціонувати у кожному населеному пункті незалежно від чисельності населення.

Публічні бібліотеки у містах та селищах міського типу

Бібліотечне обслуговування міського населення організовується з розрахунку, щоб відстань між публічними бібліотеками була не менше ніж 3 кілометри. У розрахунок мережі публічних бібліотек у містах та селищах міського типу не включаються районні та обласні бібліотеки, які функціонують у відповідному населеному пункті.

Мережа публічних бібліотек у містах та селищах міського типу організовується з урахуванням чисельності населення згідно з додатком.

Чисельність населення міста, селища міського типу (осіб)	Співвідношення публічних бібліотек на чисельність населення
Менше 5 000	одна публічна бібліотека
5 000-50 000	одна бібліотека на 5 000 – 15 000 осіб
50 000-100 000	одна бібліотека на 15000 – 20 000 осіб
100 000-500 000	одна бібліотека на 20000 – 25 000 осіб
Понад 500 000	одна бібліотека на 25000 – 30 000 осіб

Таким чином прийняття цього документу буде сприяти розвитку мережі бібліотек як на рівні країни, так і регіонів. А тісна співпраця бібліотек з органами місцевого самоврядування продовжить інтеграцію бібліотечних закладів в життя громади і надасть можливості їх подальшому розвитку.

Аналіз діяльності бібліотек області з питань екологічної просвіти населення (за матеріалами звітів 2018 року)

***Юлія Олейніченко,**
бібліотекар I категорії відділу
документів з економічних,
технічних та природничих наук
ОУНБ ім. Д.І. Чижевського*

*Краса природи – це одне з джерел,
що живить доброту, сердечність і любов.*

В.О. Сухомлинський

Проблема взаємозв'язку і взаємодії людини та природи має глибоке історичне коріння. Але в наші часи, в період інтенсивного розвитку науково-технічного прогресу і активного впровадження новітніх технологій у виробничі процеси і повсякденне життя, проблема гармонійного існування людини в навколишньому середовищі стала

першочерговою. Все оточення людини формує біосфера, і недбале ставлення до неї порушує її роботу, тим самим руйнуючи середовище проживання самої людини. Внаслідок необдуманих дій і споживацького ставлення до природи загроза знищення життя набуває реальних обрисів, бо живі організми у погано функціонуючій біосфері або взагалі без біосфери не здатні існувати на Землі. Щоб уникнути таких наслідків та мінімізувати негативний вплив діяльності людини, необхідно приділяти більшу увагу формуванню культури дбайливого ставлення до природи та поширювати знання про згубні наслідки її руйнування. Саме тому бібліотеки одним з основних напрямків своєї діяльності визначили екологічну просвіту та виховання. Екологічна проблематика виноситься на широкий загаль і є центром уваги як обласних, так і невеличких сільських бібліотек.

Сучасні підходи до вирішення екологічних проблем потребують від бібліотекарів пошуку нових форм проведення масових заходів у незвичних форматах з використанням сучасних інтерактивних форм роботи:

- інформаційний коктейль «А моя ялинка залишилася у лісі» (Йосипівська сільська бібліотека, Вільшанський район);
- вечір-травник «Цілющі сили природи», флористичний вечір «На добру пам'ять про природу» (Олександрівський район);
- кавунова вечірка «Його величність – Кавун» (Олександрійська районна ЦБС);
- флаєр-акція «Чиста планета – чиста совість» (Олександрівська бібліотека-філія, Олександрійський район);
- екологічний круїз «Заповідними стежками», «Відкриті долоні моєї землі» (Петрівська та Губівська сільські бібліотеки, Компаніївський район), «Наша планета – колиска життя» (Таужненська бібліотечна філія №20, Гайворонський район);

-
- віче-пам'ять «Чорнобиля гіркий полин на серце ліг незримо й тяжко» (Мар'ївська сільська бібліотека, Компаніївський район);
  - збір лікарських трав. Збирання липового цвіту для чаю в шкільну їдальню користувачами Митрофанівської сільської філії;
  - екологічний імператив «Планета кричить SOS!» (Новомиргородська ЦРБ).

В переважній більшості бібліотек працівники показують свою активну позицію у справі захисту навколишнього середовища і стають ініціаторами і учасниками акцій, спрямованих на захист природи. Для звернення уваги громадськості на екологічні проблеми місцевості в бібліотеках області проводяться акції на природі, що відзначаються значною популярністю і особливою масовістю:

- бібліотечна екоতোлока «Працею здружені, чистотою нагороджені» (Вільшанська ЦБС);
- бібліопікнік «Веселися, грай та книжки читай!» (Комишуватська сільська бібліотека, Новоукраїнський р-н);
- екологічний десант «Життя без сміття», бібліотечний уїк-енд «На природу з книгою», конкурс при підтримці селищної ради на краще подвір'я «Квітуча садиба – квітуча громада» (Єлизаветградківська міська бібліотека). Флеш-десант по прибиранню опалого листа «Разом за чисте довкілля» здійснили працівники Листопадівської сільської бібліотеки та Будинку культури (Новомиргородський район);
- екологічний десант «Зроби свій крок у чисте майбутнє», «Чисто у селі – світло на душі» (Шарівська, Червонокам'янська бібліотеки-філії, Олесандрійський район), флеш-десант «Разом за чисте довкілля» (Верблюзька сільська філія, Новгородківський район);
- екскурсія до річки Сухий Ташлик (Дружелюбівська сільська бібліотека, Добровеличківський район);

-
- всеукраїнський суботник «За чисте довкілля» – прибирання території зеленої садиби в селі Павлівка (Світловодський район);
  - природнича акція «Дій локально, мисли глобально» (бібліотеки Знам'янського району). Акція «Новий будинок для шпака» (Садівська сільська бібліотека, Устинівський район);
  - еко-екскурсія «Мандруємо рідним краєм» (Сасівська сільська бібліотека, Компаніївський район);
  - еко-акції «Ми за чисте довкілля» (Тимофіївська сільська бібліотека, Новоархангельський район), «Чисте-узбіччя» (Деріївська сільська бібліотека, Онуфріївський район). Акція по озелененню території смт Новгородка – висадка саджанців дерев біля бібліотеки.

Основним показником турботи самих працівників бібліотек про навколишнє середовище є стан їхніх прибібліотечних ділянок. На прилеглих територіях до книгозбірень висаджуються декоративні і фруктові дерева та чагарники, оформлюються квіткові клумби. Гарним прикладом ініціативи по поліпшенню і збереженню чистоти є квітнева акція, проведена в Кропивницькій МЦБС (філія № 18) «Зелене і чисте місто» та акція «Разом! Вместе! Together» (філія №12). Бібліотекарі згуртували місцевих громадян для прибирання та упорядкування прибудинкових газонів, вони підтримують роботу постійнодіючого екологічного патруля, оскільки важливо не тільки провести разову акцію, а й систематично проводити моніторинг стану прилеглої території і не допустити загибелі висаджених дерев і квітів.

Прикладом для наслідування повинен стати рішучий крок Панчівської сільської бібліотеки Новомиргородського району, яка для вирішення екологічної проблеми місцевої річки взяла участь в обласному конкурсі соціальних проектів «ДобраДІЯ» з ініціативою «Чиста річка – чиста совість».

Особливо потрібно відзначити роботу сільських бібліотек по поширенню екологічної просвіти серед населення.

Більшість сільських бібліотек не мають комп'ютерної техніки та доступу до інформаційних баз мережі Інтернет, проте бібліотекарі намагаються задовільнити запити читачів. Вони докладають значних зусиль та проявляють неабияку наполегливість у організації цікавих, пізнавальних масових заходів, маючи при цьому обмежені фінансові можливості, які не дають в повній мірі поповнити бібліотечні фонди новою літературою і передплатити достатню кількість цікавих для громади журналів та газет з екології. Бібліотеки області передплачують незначну кількість періодики з екологічної тематики: газети – «Зелена планета», «Природа і суспільство», «Земля моя годувальниця»; журнали – «Колосок», «Землевпорядний вісник». Перевага у передплаті періодики надається місцевим виданням та виданням інформаційно-розважального характеру. У бібліотеках здійснюється інформаційне обслуговування населення, в тому числі і представників органів влади, з питань збереження та захисту навколишнього середовища. Оскільки тематика запитів досить різноманітна, працівники бібліотек використовують всі доступні інформаційні ресурси: книги, журнали, газети, мережу Інтернет, документи органів місцевого самоврядування для того, щоб в повному обсязі дати відповіді на питання, які цікавлять користувачів. Наприклад, найпопулярнішими з екологічного напрямку у Вільшанській ЦБС є теми: «Екологія і сучасність», «Квіти – світ краси», «Корисні копалини Вільшанського району».

Інтерес у відвідувачів бібліотек викликають цікаві та повчальні відеопрезентації та відеоролики, які бібліотекарі створюють для читачів та повсякчас використовують у своїй роботі під час проведення масових заходів. Так, Красносільська та Бандурівська сільські бібліотеки Олександрівського району підготували слайд-шоу «Дика природа», бібліокліпи «Мурашник» та «Вулик». Ясинуватська бібліотека-філія (Олександрійський район) до Міжнародного дня навколишнього середовища підготувала захоплюючу Інтернет-подорож «Природні

парки: гордість та краса». Інтернет-круз «Подорож країною Зооляндією» здійснили читачі Знам'янської МЦБС. «Захищаючи життя природи, ти подовжуєш своє» – відеоролик під такою назвою переглянули читачі бібліотеки Соколівської об'єднаної територіальної громади.

Щоб зробити більш доступною інформацію з екологічної тематики та спростити її пошук, бібліотеки області розробляють та поширюють друковану продукцію. Рекомендаційний еколого-краєзнавчий список літератури «Нас вперед ведуть дороги» запропонувала своїм читачам Чистопільська сільська бібліотека Вільшанського району, Великосеверинівська центральна бібліотека – рекомендаційно-інформаційний буклет «Година Землі 2018». Благовіщенська центральна районна бібліотека, проаналізувавши досвід роботи бібліотек району, систематизувала його у вигляді інформаційно-методичних матеріалів – «Екопросвітницька діяльність бібліотек». Онуфріївська районна бібліотека підготувала путівник «Онуфріївський парк – пам'ятка садово-паркового мистецтва». Буклет «Не згубіть планети – нашої Землі» до Дня довкілля підготувала Йосипівська сільська бібліотека Новомиргородського району. Бібліотеки Компаніївського району розповсюдили серед читачів буклети «Екологія: тривога України», «Вони з Червоної книги» (ЦРБ), «Чорнобиль: загублений світ» (Сасівська сільська бібліотека).

У Знам'янській МЦБС проведено день бібліографії «Рідне довкілля – основа нашого здоров'я», який мав інформаційно-пізнавальний характер. Бібліотекарі підготували інформаційне досє «День довкілля в Україні» та книжкову викладку «Людина і природа». Також було запропоновано ознайомитися з прес-інформацією «Глобальні проблеми людства», з якої учасники заходу мали змогу дізнатися про сучасний стан довкілля і заходи щодо збереження навколишнього природного середовища. Для юних користувачів було проведено вікторину «Чи знаєте ви флору та фауну?».

У бібліотеках області особливу увагу працівники приділяють розкриттю книжкового фонду і активно

пропонують читачам документи і матеріали екологічного спрямування. Пропагується література, що висвітлює питання небезпеки забруднення навколишнього середовища, розповідає про методи збереження та охоронні заходи, ознайомлює з видовим різноманіттям тваринного і рослинного світу. В кожній бібліотеці до уваги користувачів представлені:

- тематичні виставки: «Молодь за чисте довкілля», «Земля – наш дім», «Люди, збережемо довкілля» (сільська бібліотека Помічнлянської об'єднаної територіальної громади), «Я. Земля. Всесвіт», «Я і Природа» (сільські бібліотеки Тишківської об'єднаної територіальної громади), «Рослини для здоров'я і краси»;
- книжкові виставки – огляди: «Кіровоградщина в дзеркалі часу», «Ми люди, поки є природа»;
- виставки-вернісажі «Земля – моя планета чарівна», «Бринить природи мова кольорова» (Новоукраїнський район);
- виставка-настрій «Літній етюд» (Соколівська ЦБС);
- виставка-попередження «Екологічно небезпечні об'єкти» (МЦБС м. Кропивницький, філія №5);
- книжкові виставки «Екологія. Природа. Людина» (Мечиславська сільська бібліотечна філія), «Природи неповторну красу я серцем, словом захищу» (Губівська сільська бібліотека, Компаніївський район);
- Книжково ілюстровані виставки «Збережемо наш край зеленим і блакитним» (Онуфріївська районна бібліотека).

Проводяться огляди літератури: літературна зоомозаїка «Подорож країною Зооляндією» (Полтавська сільська бібліотека, Компаніївський район). Популяризувати книги шляхом проведення екскурсій запропонували у Коробчинській сільській бібліотеці (Новомиргордський район). Бібліотекарями було розроблено маршрут, визначено стежку з інформаційними зупинками, складено карту з позначеними на ній екскурсійними об'єктами. На зупинках «Річка Вись», «Сільський парк», «Ліс»

ведуча-екскурсовод звертала увагу учасників на екологічні проблеми, які тривожать місцевих жителів.

Серед бібліотек, цілеспрямовано працюючих у напрямку екологічної просвіти населення, потрібно відзначити бібліотеки Новоукраїнського району, котрі з метою пропаганди раціонального використання природних ресурсів та збереження природи рідного краю оформлюють книжкові виставки, виставки-вернісажі, еколога-краєзнавчі виставки: «Земля – планета чарівна», «Бринить природи мова кольорова», «Нехай земля квітує всюди, природу збережемо, люди», «Стежками рідного краю», «Тут збрала нас природа», «Світ сучасних екологічних проблем», «Діти мріють про чисте довкілля».

Тісний зв'язок між краєзнавчим і екологічним напрямками роботи прослідковується в усіх бібліотеках області, адже турбота про довкілля починається з виховання поваги до рідного краю. В бібліотеках продовжується робота по редагуванню та поповненню краєзнавчих картотек за рубрикою «Екологія Кіровоградщини». Тематичні папки «Наш край», «Екологічні проблеми нашого краю» є майже в кожній сільській бібліотеці, в них зібрані бібліотекарями всі публікації про рідну місцевість, в тому чисті і інформація екологічного спрямування, вони безперервно поповнюються новими матеріалами з місцевих газет та журналів. Перепліталися з екологічною тематикою дні краєзнавства «Край, де ми живемо», що проходили в Перчунівській сільській бібліотеці (Добровеличківський район). Вдало поєдналися теми природоохоронної діяльності та усної народної творчості в літературній годині «Природа в міфах і легендах» (бібліотеки-філії Соколівської ЦСБ). В центральній районній бібліотеці Компаніївського району, щоб зацікавити юнацтво та поглибити знання про лелек, як червонокнижних птахів та символ України, була проведена пізнавальна програма «Україна – край лелечий». В рамках програми користувачі ознайомилися з виставкою літератури про цих дивовижних птахів, прослухали легенди та повір'я, розповідали вірші і скоромовки про лелек,

---

відгадували загадки. Бібліотекар Аджамської сільської бібліотеки (Кропивницький район) підготувала слайд-презентацію «Квітни, мій краю, аджамська земля», в якій розповідається про мешканців села і живописні куточки рідного краю.

Популярністю серед відвідувачів бібліотек користуються заходи, присвячені Міжнародну Дню котів (березень), Всесвітньому Дню тварин (жовтень). Наприклад, у Ятранській сільській бібліотеці Новоархангельського району в жовтні була організована медіа-мандрівка «Про вусатих і хвостатих сіро-буро-рудуватих». В рамках заходу учасники ознайомилися з книжковою виставкою «Світ тварин», здійснили відео-подорож «Цікаві факти про тварин». Бібліотекар розповіла присутнім про історію появи цього свята і запросила взяти участь в розважальних конкурсах «Виготовляємо колаж», «Впізнай тварину», «Склади пазли», «Народна мудрість» та багато інших. Також до Всесвітнього Дня яблука пройшла конкурсно-розважальна програма «Ех, яблучко!» з книжковою виставкою «Плоди райського саду», вікториною «Все про яблука», конкурсами «Яблучне мовлення», «Нагодуй наосліп» та яблучно-осінньою фотосесією «Яблунька та яблуня», під час якої учасники позували як справжні фотомоделі.

Цікавим та насиченим подіями був тиждень екологічної культури у Любомирівці Олександрівського району. В рамках проекту «Біла криниця» для користувачів бібліотеки було проведено відео-екологічний урок «Велика користь малих річок», екологічний ринг «Давайте збережемо ромашку у полі», екоподорож «Заповідні перлини», свято «Загадкова стихія», урок доброти до чотирилапих друзів «Чотири з хвостиком», а родзинкою програми стало проведення бібліосутінок «Природа після заходу сонця».

Майже всі бібліотеки області продовжують традицію проводити масові заходи, присвячені екологічним визначним датам: у квітні це – «Всесвітній день охорони довкілля» та «Міжнародний день Землі», у березні – «Міжнародний день води». В рамках цих заходів користувачам були

запропоновані: інформхвилинки «Нам з Землею разом жити», «Збереже життя людині чистої води краплина» (бібліотеки Великоसेверинівської об'єднаної територіальної громади), екологічний набат «Хай вічно струмує чиста вода», виставка-панорама «Відкрита долоня моєї землі» (Новгородківська ЦРБ), інформаційно-пізнавальні години «Земля – наш спільний дім», «Екологія природи. Екологія душі» (Благовіщенська ЦБС). Миколаївська сільська бібліотека (Добровеличківський район) організувала молодь для прибирання території в парковій зоні під гаслом «Чисте село – здорові люди».

У бібліотеках Новоукраїнської об'єднаної територіальної громади традиційним стало святкування дат екологічного календаря: День Землі, День довкілля. В ці дні в читальній залі центральної бібліотеки проводяться найрізноманітніші заходи: в цьому році проведено екологічну годину «Неси добро у світ природи». Здійснивши віртуальну подорож по заповідних місцях рідного краю «Мальовнича Новоукраїнщина», учасники заходу переконалися, що затишок, безпечність і надійність життя на землі залежать від кожного з жителів. Юні користувачі разом з бібліотекарем пригадали правила поведінки на природі та взяли участь в обговоренні «Як ставляться до проблеми забруднення довкілля жителі України?». Гарним завершенням заходу стала вікторина про природні явища, рослини та тварини рідного краю.

До Міжнародного дня Землі бібліотекар Йосипівської сільської бібліотечної філії провела екологічний калейдоскоп «Живе обличчя моєї Землі», під час якого читачі прослухали історію появи цього свята, а також переглянули пізнавальні ролики «Людина і природа», «Як потрібно берегти природу» і взяли участь у веселих іграх «Хто зайвий?», «Найди пару».

Бібліотека, як універсальний майданчик, на якому збираються і знаходять однодумців, цікавих співрозмовників люди різних вікових груп з різним рівнем освіти, найкраще підходить для проведення просвіти населення з

питань екологічних прав і обов'язків та формування вміння їх відстоювати. Багатим досвідом в цьому напрямку роботи володіють працівники міської централізованої бібліотечної системи міста Кропивницького, оскільки протягом декількох років ними успішно реалізується програма «Зелена бібліотека», метою якої є створення комплексної системи екологічної просвіти і формування екологічної культури жителів міста. Цього року працівники підготували для своїх відвідувачів ряд цікавих масових заходів: екологічний тиждень «Екологія: тривога України», конкурси «Фотозоопарк», «Ботанічний сад», пізнавальні ігри «Вгадай забруднювача», «Екологічний двобій».

Активно продовжується робота в гуртках і клубах за інтересами. Основним завданням такого виду роботи є розширення уявлення про рослинне і тваринне різноманіття, збереження та захист довкілля, виховання дбайливого ставлення до природи, залучення до природоохоронної діяльності. Проводяться різноманітні заходи і зустрічі в рамках засідань гуртків та клубів: екологічні ігри, зустрічі, віртуальні подорожі та інші розважально-пізнавальні заходи.

Продовжує свою роботу клуб спілкування «Охоронці природи» при Луполовській сільській бібліотеці. Відвідувачі екологічного гуртка «Пролісок» при Полтавській сільській бібліотеці Компаніївського району мали цікаву та насичену програму заходів, серед яких ековітальня «У царстві пернатих друзів», екоконкурс «У дивовижий світ рослин», інтерактивна гра «Краса, що потребує захисту» та конкурс віршів «Художнє слово про природу».

Так Губівська сільська бібліотека провела заочну подорож для учасників клубу «Краєзнавець» «Софія Уманська» – чудо природи та людини», під час якої присутні дізналися не тільки про історію створення цього дивовижного парку, а й ознайомилися з видовим різноманіттям представлених у парку рослин.

В своїй просвітницькій діяльності бібліотеки області звертають увагу користувачів на найгостріші сучасні

екологічні проблеми. Найбільш вдалою формою їх освітлення стали такі форми масових заходів:

- години та уроки екології: «В долонях Всесвіту – Земля» (Новопразька бібліотека-філія №1, Олесандрійський район), «Природи диво незбагненне» (Мартинівська сільська бібліотека, Новоархагельський район);
- пізнавально-розважальні ігри: «Поле чудес», «Квіти – усмішки природи» (Березовобалківська сільська бібліотека, Вільшанський район), екологічна мозаїка «Збережемо ми природу – України гарну вроду» (Новопразька бібліотека-філія №1, Олесандрійський район);
- флеш-моби: «Планета Земля в небезпеці» (Протопопівська бібліотека-філія, Олесандрійський район);
- години спілкування: «Земля – наш дім, і ми господарі в нім» (Помічнянська центральна бібліотека);
- каскад інформаційних повідомлень: «Заповідники», «Знай. Люби. Бережи»;
- круглі столи: «Екологія і суспільство» (Млинківська сільська бібліотека, Онуфріївський район);
- конкурс віршів «Художнє слово про природу» (Першотравенська сільська бібліотека, Компаніївський район);
- екологічні бесіди: «Великі проблеми маленької Землі» (Кам'янецька сільська бібліотека, Новоархагельський район), «Чи можемо зберегти екологічну рівновагу Землі за рахунок альтернативних рішень?» (Куцеволівська сільська бібліотека, Онуфріївський район);
- виховні години: «Серце Землі у наших долонях» (Помічнянська центральна бібліотека), «Рослини, які нас лікують», (Митрофанівська сільська філія).

Як свідчить досвід, одним із дієвих способів формування у читачів екологічних знань є використання ігрових форм. Екологічні ігри підводять читачів до усвідомлення своєї ролі і місця у природі та формують цілісне бачення всесвіту, вчать самостійно розбиратися в проблемах

навколишнього середовища. Найбільш популярними видами екологічних ігор у бібліотеках Кіровоградської області стали еколого-природознавчі ігри, рухливі ігри з елементами квесту, сюжетно-рольові та рольові ігри. Серед них такі: екологічна мозаїка «Земля – наш дім» (Берестягівська бібліотека-філія №2, Гайворонська ЦБС), екологічний конкурс ерудитів до Дня довкілля «Цей безмежний прекрасний світ». Працівниками Новомиргородської міської бібліотеки були підготовлені цікаві завдання для п'яти турів конкурсу, які вимагали від учасників активізувати знання про птахів, звірів та рослинний світ, пригадати пісні, літературні твори та загадки про природу. Конкурсанти мали можливість проявити дизайнерські здібності в процесі створення знаку-логотипу «Бережіть природу!».

Традиційною для бібліотек є виставкова робота, вона дає простір для творчості і фантазії, допомагає звернути увагу на гострі екологічні проблеми сучасності. Фотовиставки та конкурси малюнків є найбільш видовищним засобом екологічної просвіти. Так, відвідувачі Нерубайської сільської бібліотеки з захватом долучилися до підготовки та проведення мистецької палітри «Спостереження дива». Фотоконкурс мав на меті визначити найкрасивіше фото початку весни в рідному краї. Важко було обрати роботу-переможця, оскільки всі роботи були неймовірно гарними. Виставку малюнків вихованців Бобринецького районного Будинку дитячої творчості «Чорнобиль очима дітей» було організовано в Бобринецькій районній бібліотеці.

До проведення масових заходів з екологічної тематики бібліотекарі залучають працівників селищних рад, будинків культури, загальноосвітніх шкіл, сільських клубів, музеїв, ЗМІ.

На базі культурно-просвітницького центру «Дніпросвіт» бібліотекарі Світловодської районної бібліотеки провели годину пам'яті «Чорнобиль не має минулого» та підготували виставку малюнків «Чорнобиль очима дітей». На заході були присутні працівники відділу культури і туризму Світловодської РДА, представники ЗМІ.

До річниці Чорнобильської катастрофи для юнацтва на базі Добровеличківської ЗОШ №1 проведено урок пам'яті «Чорнобиль – загублений світ». Спільно з працівниками будинку культури провели мітинг «Чорнобиль: трава полинова» працівники Павлиської сільської бібліотеки Онуфрійвського району. На мітинг були запрошені представники місцевого самоврядування, ліквідатори аварії на Чорнобильській АЕС. Віршами та щирими словами подяки за хоробрість і самовідданість були згадані відважні захисники – ліквідатори наслідків аварії, які ціною власного життя і здоров'я зупинили розповсюдження наслідків катастрофи.

В тісній співпраці Маловисківської районної бібліотеки з районним Будинком культури, в рамках міжнародної акції «Година Землі», пройшов інформаційно-просвітницький захід «Зупинімось! Озирнімось! Діймо!» з демонстрацією відеороликів «Земля – наш спільний дім», «Сутінки цивілізації». У селі Захарівка (Світловодський район) в приміщенні музею історії відбувся урок пам'яті «Мужність і біль Чорнобиля». Працівники Лозуватської бібліотеки (Благовіщенська ЦБС) та будинку культури об'єднали свої зусилля і разом з місцевою ветеранською організацією провели зустріч з ліквідаторами «Чорним лихом, чорним смутком в ніч квітневу став Чорнобиль».

Яскравим прикладом взаємодії і передачі досвіду від старшого покоління до юнацтва стала екологічна година «Найсмачніша вода – у рідному краї, з криниці, де батько і мати пили» (Новгородківська ЦРБ), яку підготували і провели бібліотекарі і слухачі Вищої народної школи у співпраці з літературним клубом «Світоч». Учасники заходу читали свої вірші, присвячені темі води. Казавчинська бібліотека-філія №1 для формування постійного інтересу до екологічних проблем і залучення якомога більшого числа місцевих жителів до бібліотеки організовує великі масові заходи, наприклад, свято пробудження природи «Кольорова весна 2018». До організації свята було залучено багато партнерів: Казавчинська

сільська рада, Казавчинський будинок культури, ЦДЮТ м. Гайворон, хоровий колектив «Золота осінь», вокальний ансамбль «Господині», танцювальні колективи: «Драйв», «Натхнення», «Веселка», «Непосиди». Весняний святковий концерт став не тільки можливістю для дорослих і дітей показати свої таланти, а й важливим кроком у реалізації стратегії розвитку туристичної привабливості Гайворонського краю. По закінченню концертної частини свята учасники взяли участь у веселих забавах і конкурсах та пригощалися смачною рибною юшкою.

Провідну роль серед усіх форм проведення масових заходів посідають бібліотечні екологічні проекти, які характеризуються довготривалістю та охоплюють майже всі верстви населення. Оригінальний проект «Озеро Надії» порадував мешканців Цвітного цілим комплексом цікавих навчально-розважальних заходів: День води «Блакитні перлини рідного краю», година еконатхнення «Зона спокою: заповідні зони», урок екобезпеки «Озернися на дім свій: екологічні небезпеки». Єлизаветградківська міська бібліотека реалізувала проект «На нас надіється земля», що пройшов під девізом «Жити в стилі ЕКО вчить бібліотека», читачі брали участь в інтернет-подорожі «Живі куточки планети», в акціях «Здай батарейку – збережи довкілля», «Макулаторинг», «Скажи пластику – Ні!», також працівники бібліотеки підготували майстер-клас «Еко-фантазер» (пошиття еко-сумки) та виставку робіт «Фантазія ... із сміття».

Гарним прикладом турботи про навколишнє середовище є програми, які несуть не тільки інформаційне навантаження, а й реально допомагають зменшити негативний вплив відходів на довкілля. У Новгородківській ЦРБ продовжує діяти пункт збору відпрацьованих батарейок для подальшої відправки на утилізацію, щоб їх вміст не потрапив зі звалищ у ґрунтові води. Усіх небайдужих до збереження довкілля працівники бібліотеки закликають: «Не викидай батарейку у смітник, а принеси на пункт збору до бібліотеки, збережи частинку природи!»

В рамках Загальнодержавної цільової програми «Питна вода України» в Ганно-Требинівській бібліотечній філії (Устинівська ЦБС) проведено усний журнал «Значення води для життя», в рамках якого присутні ознайомилися з книжковою виставкою «Чиста водиця – всьому світу цариця» та переглянули відео-презентацію «Вода – кров життя». Продовжує впроваджуватися програма «Край наш, прибузький» у Согутівській бібліотеці-філії №18 (Гайворонська ЦБС). Проведено вікторину «Зелена аптека нашого краю» та пізнавальну бесіду «Люди як квіти».

Не останню роль у поширенні досвіду роботи з екологічного напрямку відіграють семінари та практикуми, на яких бібліотекарі обмінюються позитивним досвідом, креативними ідеями, цікавими напрацюваннями, аналізують і підводять підсумки своєї роботи. Щоб привернути увагу громади до екологічних проблем та ознайомити бібліотекарів з новими, більш сучасними формами проведення заходів екологічного спрямування, на базі Бережинської сільської бібліотеки Кропивницького району відбувся семінар-практикум «Сучасні аспекти діяльності бібліотек на допомогу екологічному вихованню населення». На початку заходу до учасників семінару звернулася Бережинський сільський голова Бондаренко Н. В. Вона ознайомила присутніх з екологічним станом регіону та особливостями місцевого ландшафту. Консультацію «Проблеми екології і роль бібліотек в екологічному вихованні населення» підготували працівники районної бібліотеки. Відбувся перегляд відео-презентації «Наше село». Бібліотекар Бережинської сільської бібліотеки Шаріпова Н. І. ознайомила присутніх з проектом «Нове життя». Сільські бібліотекарі взяли активну участь у творчому спілкуванні «Знати. Любити, Берегти» та з захопленням брали участь у екологічному батлі «Флора проти Фауни». На останок було проведено анкетування «Сучасні аспекти діяльності бібліотек на допомогу екологічному вихованню.»

Організаційно-методичні заходи в напрямку екологічної просвіти, що відбулися в бібліотеках області у 2018 році:

-
- методична консультація «Екологія країни – це її майбутнє» (Добровеличківська районна бібліотека);
  - екологічний семінар-практикум «Екологія – турбота спільна» (Знам'янська районна ЦБС);
  - семінар-практикум «Бібліотека – центр екологічної просвіти сільської громади» (На базі Новгородківської ЦРБ та Новомиколаївської сільської бібліотеки).

Висновки та рекомендації

Аналіз діяльності бібліотек області з екологічного напрямку роботи з населенням в 2018 році свідчить про необхідність активізації роботи по залученню дорослого контингенту користувачів. Мова йде не тільки про необхідність інформування та забезпечення вільного доступу до джерел інформації, а й про ліквідацію екологічної безграмотності, оскільки вона перетворює людину на звичайного споживача природних ресурсів, не дозволяє адекватно реагувати на екологічні проблеми, які створює сама людина.

Працівники бібліотек області підвищують свій професійний рівень, поглиблюють знання з питань охорони та захисту навколишнього середовища, активно діляться позитивними напрацюваннями в даній сфері не тільки на семінарах і практикумах, а й презентують їх на власних сторінках соціальних мереж та бібліотечних сайтах. Сучасну бібліотеку, що займається еко-просвітницькою діяльністю, вже не можна назвати тільки інформаційним центром, оскільки її робота не є повноцінною без практичної природоохоронної діяльності. Аналіз звітів показав збільшення кількості масових заходів, які проводяться на природі з прагненням до активної практичної діяльності по збереженню навколишнього середовища: екологічні десанти, акції по благоустрою, бібліопікніки, екотолоки тощо. Для виконання запитів читачів та при підготовці масових заходів, продовжують активно впроваджуватися новітні технології, використовуються ресурси Інтернет-мережі.

Стримуючим фактором у поширенні просвітницької діяльності бібліотек є їх застаріла матеріально-технічна

база, що не відповідає вимогам сучасності. Також недоліком є недостатнє фінансування, що впливає на комплектування фондів і, як наслідок, недостатня кількість нової літератури екологічної тематики та відсутність передплати екологічних періодичних видань.

Показали свою роботу з еколого-просвітницької діяльності на високому рівні бібліотеки Новоархангельського, Олександрівського, Добровеличківського, Онуфріївського районів, Компаніївської ЦБС, Гайворонської ЦБС, Новгородківської ЦБС, Кіровоградської МЦБС, Олександрійської РЦБС.

На достатньому рівні висвітлена робота з екологічної просвіти у Вільшанській ЦБС, Маловисківській ЦБС, Благовіщенській ЦБС, Світловодській МЦБС, Новоукраїнському, Кіровоградському районах.

Не в повній мірі відображена робота з населенням з питань збереження і захисту навколишнього середовища у звітах бібліотек Світловодського, Долинського, Бобринецького районів, Знам'янській МЦБС, Устинівській ЦБС, Знам'янській районній ЦБС, бібліотеках Тишівської об'єднаної територіальної громади.

З метою усунення недоліків у еколого-просвітницькій діяльності бібліотек пропонуємо дотримуватися таких рекомендацій:

- активніше долучатися до цільових екологічних програм, що сприятиме розвитку самих бібліотек і залучить додаткові ресурси організацій-партнерів. Налагоджувати взаємовигідну співпрацю з органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями екологічного спрямування, працівниками ЗМІ;
- у звітах (переважно новоутворених ОТГ) окремим блоком висвітлювати роботу з екологічного напрямку;
- розміщувати в звітах інформацію про стан фондів бібліотек з екологічної тематики та наявність каталогів чи картотек екологічного спрямування;
- активізувати роботу по залученню спонсорських коштів для передплати періодичних видань екологічної тематики;

-
- систематично ознайомлюватися з передовим досвідом еколого-просвітницької діяльності бібліотек України, звертаючись до офіційних сайтів;
  - активніше рекламувати і поширювати інформацію про заходи екологічної тематики серед користувачів соціальних мереж Facebook і Instagram.

Бажано, щоб екологічний напрямок діяльності бібліотек розширювався і урізноманітнювався новими і цікавими ідеями, котрі б перетворювалися в нові форми роботи по вихованню і формуванню екологічної культури громадян. Серед усіх форм проведення масових заходів пропонуємо робити акцент на живе, творче спілкування, зустрічі з цікавими людьми: еко-волонтерами, спеціалістами-екологами, які працюють у галузі природоохоронної діяльності. Приділити увагу розробці і проведенню інтелектуально-ігрових квестів, виготовленню разом з користувачами виробів не тільки з природних матеріалів, а й з відходів, тим самим пропагуючи повторне їх використання у побуті. Для створення позитивного іміджу бібліотеки і популяризації еко-мислення пропонуємо формувати фотозони з екоатрибутикою, в якості якої можна використати тварину чи рослину, що асоціюється з рідним краєм.

Нові форми масових заходів не виключають старі, а доповнюють і збагачують їх. Традиційні бібліотечні заходи: інформаційні, літературні години, конкурси, книжкові виставки, майстер-класи є щоденною практикою більшості бібліотек і дають хороші результати.

Сьогоднішня стратегія поведінки переважної більшості людства нищівна для всієї планети – вона обумовлена зростанням технологічних і інтелектуальних можливостей і значним відставанням культури природокористування. Необхідною умовою збереження природного різноманіття є перехід до раціонального і заощадливого природокористування. У вирішенні цієї проблеми не останню роль відіграють бібліотеки, як осередки культурно-просвітницької діяльності в різних галузях науки і життя.

**Реалізація Всеукраїнського
правосвітницького проекту
«Я маю право!» бібліотеками Кіровоградщини
Аналітична довідка за звітами бібліотек області
за 2018 рік**

*Юлія Ярова,
бібліотекар I категорії
відділу обслуговування користувачів
ОУНБ ім. Д. І. Чижевського*

14 листопада Указом Президента № 361/2017 2018 рік оголошено Роком реалізації проекту «Я маю право!» [4]. У зв'язку із цим у діяльності районних та сільських бібліотек Кіровоградської області, які у більшості населених пунктів досі залишаються чи не єдиним головним і доступним майданчиком для спілкування та інформування громадськості, проведено масштабну інформаційну кампанію, хід і характерні риси якої у 2018 році містяться в аналізі, поданому у цій довідці.

Як зазначено на офіційному сайті [5], загальнонаціональний право-просвітницький проект «Я маю право!» реалізується Міністерством юстиції у співпраці з центрами безоплатної правової допомоги, територіальними органами юстиції, за підтримки юридичних клінік, міжнародних донорів та партнерів.

Метою проекту є підвищення юридичної грамотності українців та формування нової правової культури в суспільстві. На думку організаторів та розробників, проект має забезпечити масштабні зміни правової свідомості громадян, а отже, і сталий розвиток України як сучасної демократичної держави [5].

Звісно, для досягнення таких амбітних цілей на глобальному рівні варто подбати про належне інформування про права людей на місцях. І тут важливу роль відіграють саме локальні публічні бібліотеки, які безпосередньо комунікують із цільовою аудиторією проекту.

Безумовною перевагою участі саме бібліотек у цій кампанії є їхня тривала залученість у правопросвітницьку кампанію та користування власним досвідом проведення різноманітних правових заходів. Також варто зазначити, що бібліотеки традиційно залишаються основним джерелом інформації з найрізноманітніших питань для більшості громадян, оскільки відіграють важливу роль у громадському житті регіону, реагуючи на всі значні події та процеси як загальнодержавного, так і місцевого значення, про що свідчить попереднє дослідження [1, 72].

Джерелами для аналізу діяльності є річні звіти про роботу ЦБС, ЦМБС, районних та сільських бібліотек Кіровоградської області. Всього проаналізовано 23 звіти.

Доцільно зауважити, що повнота аналізу в першу чергу залежить від якості вихідного матеріалу. Зокрема, варто виділити дві характерні риси, які безпосередньо впливають на повноту аналізу:

1. у 13 з 23 поданих на розгляд звітів не виділені окремо заходи, що стосуються проекту. Тому неможливо оцінити реалізацію проекту бібліотеками в певних регіонах. Хоча справедливо відмітити значну кількість правопросвітницьких заходів у бібліотеках регіонів в рамках різних проектів або позапроектних (не розглядаються, оскільки не є об'єктом аналізу);
2. одностороння подача інформації та відсутність зворотного зв'язку від кінцевих бенефіціарів проекту: учасників заходів; тим, кому була надана безкоштовна юридична допомога та ін.

Зокрема, другий пункт виділено через виокремлений аспект у описі проекту на офіційному сайті «Я маю право!»: «Ми не лише інформуємо громадян про їхні права, а й навчаємо їх, як ці права захищати» [оф. сайт], що неможливо без якісної двосторонньої, а то і тристоронньої (бібліотека – учасники заходів – залучені експерти) комунікації.

Проаналізувавши зміст та напрямки діяльності бібліотек області у 2018 році в рамках проекту «Я маю право!»,

---

можна виділити близько 60 форм проведення правопросвітницької кампанії, серед яких типовими можна назвати (у порядку від найбільш поширених):

- активні заходи з інформування (інформаційний калейдоскоп, інформаційно-правовий дайджест, інформація, інформаційна година, правове інформування населення, правові та виховні години та ін.);
- виставки (у тому числі, куточки, полицьки, пункти інформації);
- ігрові форми активного інформування (брейнінг, гра-квест, морально-правова експрес-гра, інтерактивна гра, ділова гра, бліц-вікторина, правова гра);
- спілкування (актуальне спілкування, зустрічі, година спілкування, дискусійна година, диспут);
- «подорожі» (правова мандрівка, правова подорож, віртуальна подорож сторінками урядового порталу, подорож до країни Права);
- тренінги (психологічний тренінг, просвітницько-правовий тренінг, тренінгові заняття для клієнтів пробації);
- круглі столи;
- усні журнали;
- видання друкованої продукції.
- Окремо слід виділити нетипові, за результатами огляду звітів, та найменш поширені форми роботи:
- участь міських бібліотек у конкурсах (Знам'янська МЦБС);
- ЮЮК (юнацька юридична консультація) (Олександрівський район);
- кіноклуб медіа-просвіти з прав людини Docudays UA «Ракурс» (Олександрійська центральна міська бібліотека ім. Д. І. Чижевського).

А також оригінальні форми, що важко типувати поза контекстом через багатозначність оригінальної назви: правовий світогляд, караван думок, інформаційний коктейль.

Виходячи із вищенаведеного, серед форм роботи бібліотек переважають разові та/або окремі заходи,

---

окрім роботи кіноклубу медіа-просвіти з прав людини Docudays UA «Ракурс» (Олександрійська центральна міська бібліотека ім. Д. І. Чижевського), який, однак, може діяти і поза проектом. Проте у звітах не вказано, наскільки популярними були ті чи інші форми, кількість проведених окремих заходів, що також ускладнює узагальнення щодо ефективності певних форм роботи.

Одним з ключових елементів, який забезпечує реалізацію проекту «Я маю право!», є надання громадянам безоплатної правової допомоги [5]. Тож доцільно виділити окремо співпрацю колективів бібліотек із місцевими юридичними установами та залучення до спільного проведення заходів експертів та експерток у галузі права. Це забезпечує ту тристоронню комунікацію, про яку вже йшлося. Так, у звітах згадується про співпрацю із:

- службою у справах дітей виконавчого комітету міськради м. Кропивницького, інклюзивно-ресурсним центром управління освіти міської ради м. Кропивницького (бібліотеки МЦБС м. Кропивницького);
- Гайворонським райцентром соціальних служб сім'ї, дітей та молоді (Гайворонська ЦБС);
- Голованівським відділенням державного РАЦСу (Голованівська районна бібліотека для дорослих ім. С. В. Шеврякова);
- з юристами, психологами, лікарями, спеціалістами з управління соціального захисту населення та пенсійного фонду (Знам'янська МЦБС);
- Онуфріївським бюро правової допомоги (Онуфріївський район);
- Світловодським бюро правової допомоги (Світловодська МЦБС).
- Найчастіше експерти залучалися до наступних форм проведення кампанії:
- усне інформування та поширення інформаційних буклетів про проект;
- виставки;

-
- інформаційні години;
  - брейн-ринг;
  - актуальне спілкування.

Для аналізу цільової аудиторії варто виходити із головних напрямків реалізації проекту «Я маю право!», визначених на 2017-2018 роки, а саме:

- захист прав дітей та жінок: аліменти, протидія насильству – #ЧужихДітейНеБуває, #СтопНасильство, #ВідповідальнеБатьківство;
- захист прав аграріїв – #АгрорейдериСтоп;
- захист прав підприємців – #МаскиШоуСтоп;
- протидія корупції у вищих навчальних закладах – #ХабарЗаНавчанняСтоп;
- порядок вирішення суперечок;
- порядок оформлення субсидій;
- виконання рішення суду [2].

Ця інформація важлива у контексті цільової аудиторії, оскільки у звітах не завжди зазначено категорії адресатів заходів проекту, якщо не йдеться про специфічні заходи (наприклад, круглий стіл для прийомних сімей Голованівської районної бібліотеки для дорослих ім. С. В. Шеврякова; тренінгові заняття для клієнтів пробації Знам'янської МЦБС та ін.). І якщо тематичні напрямки 1), 4), 5) і 6) представлені заходами, про решту напрямків у звітах не згадувалося. Причиною є неактуальність певної теми для окремої території та цільової аудиторії, вибірковий характер тематики заходів чи інші чинники, про які у звітах не йдеться.

Отже, в цілому можна зробити висновок про активність бібліотек області в рамках проекту «Я маю право!».

З метою підвищення ефективності заходів бібліотек регіону в рамках проекту, продовженого до 2022 року [3], рекомендується:

- звертати увагу на якість проведених заходів. Виходячи з цілей проекту, можна звернути увагу на практичні застосування правових навичок не лише у вигляді ігрової імітації, а й у реальному житті громад та її окремих представників і представниць.

-
- Як приклад, життєві історії документальних стрічок про права людини із колекцій Docudays UA та онлайн-платформа з документалістики DOCU/SPACE [6], де стрічки про права людини є у вільному доступі, стирають бар'єр між теорією права та історіями із життя реальних людей – брати зворотній зв'язок від учасників заходів, питати про те, що їм цікаво (деякі роблять анкетування), це буде корисно і для експертів певного регіону;
- актуалізувати нерозкриті теми проекту для регіону (із додатковими напрямками у наступних роках також можна ознайомитися на офіційному сайті проекту [2]).

Використані джерела:

- Федорова Т. Правоосвітня діяльність бібліотек області: інформаційна та соціальна складові // Бібліотечна орбіта Кіровоградщини. – 2014. – Випуск 6. – С. 72.
- Загальнонаціональний проект «Я маю право!» [Електронний ресурс]: [сайт]. – Текст. – Режим доступу: https://minjust.gov.ua/cat_430/ya_mayu_pravo. – Назва з екрана. – Дата звернення: 16.08.2019.
- Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 липня 2019 р. № 552-р «Про реалізацію правопросвітницького проекту «Я маю право!» у 2020–2022 роках» [Електронний ресурс] / Урядовий портал: [сайт]. – Текст. – Назва з екрану. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-realizaciyu-pravoprosvitnickogo-proektu-ya-mayu-pravo-u-20202022-rokah-s-552-170719>. – Дата звернення: 16.08.2019.
- Указ Президента України №361/2017 «Про оголошення в Україні 2018 року Роком реалізації правопросвітницького проекту «Я маю право!»» [Електронний ресурс] / Президент України. Офіційне інтернет-представництво: [сайт]. – Текст. – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/docu>

---

ments/3612017-22974. – Назва з екрана. – Дата звернення: 16.08.2019.

- Я маю право! [Електронний ресурс]: [сайт]. – Текст. і фото дані. – Режим доступу: <https://pravo.minjust.gov.ua/ua>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 16.08.2019.
- DOCU/SPACE. Онлайн-платформа з документалістики: [сайт]. – Текст., фото і відео дані. – Режим доступу: <http://docuspace.org/>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 16.08.2019. – Вхід здійснено 16.08.2019.

**Вивчення використання у бібліотеках
області краєзнавчої літератури,
яка надійшла з обмінно-резервного фонду
обласної бібліотеки у 2016-2018 рр.
в рамках «Обласної програми розвитку
книговидання та книгорозповсюдження
на 2016-2020 роки
(Соціологічне дослідження за матеріалами
бібліотек області)**

Марія Охріменко,

*головний бібліотекар науково-методичного
відділу ОУНБ ім. Д.І. Чижевського*

Проблемна ситуація

У зв'язку з незадовільним фінансуванням на комплектування бібліотечних фондів бібліотек області, значним надходженням нової літератури, збільшенням кількості застарілої, зношеної літератури, утворенням пасивного складу бібліотечного фонду, а також відповідно до статті 34 Закону України «Про місцеві державні адміністрації», указів Президента України від 21 березня 2006 р. № 243 «Про деякі заходи з розвитку книговидавничої справи в Україні», від 19 червня 2013 року №336 «Про деякі заходи щодо державної підтримки книговидавничої справи і популяризації читання в Україні», розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 лютого

2016 року № 111-р «Про схвалення Концепції державної політики щодо розвитку національної видавничої справи та популяризації читання на період до 2020 року» та інших нормативно-правових актів, рішенням шостої сесії сьомого скликання від 26 серпня 2016 року №124 Кіровоградської обласної ради була затверджена обласна програма сприяння розвитку книговидання та книгорозповсюдження на 2016-2020 роки.

Мета дослідження

Соціологічне дослідження щодо вивчення читаності у бібліотеках області краєзнавчої літератури, придбаної у 2016-2018 роках в рамках обласної програми сприяння розвитку книговидання та книгорозповсюдження на 2016-2020 роки, проводиться з метою визначення ефективності використання цього розділу фонду, відповідності придбаної літератури запитам користувачів.

Об'єктом дослідження було визначено краєзнавчу літературу, яка надійшла до бібліотек області протягом 2016-2020 років загальною кількістю 9006 примірників (24 назви).

Предмет дослідження – використання цих книг у якості показника відповідності читацьким інтересам.

Базами дослідження стали публічні бібліотеки області.

Завдання дослідження

Узагальнення аналітичних матеріалів, підготовлених базовими бібліотеками стосовно:

- наявності зазначеної літератури в книжкових фондах бібліотек області, кількості її надходжень, розподілу цієї літератури, книговидачі користувачам, обертаності;
- форм та методів ознайомлення користувачів із цими виданнями;
- видань, які мають найбільший і найменший попит у користувачів;
- популярності краєзнавчої літератури серед різних груп користувачів;

-
- задоволення потреб користувачів, які найбільше звертаються до літератури краєзнавчої тематики;
  - пропозицій щодо поліпшення популяризації літератури з даної тематики.

Методика дослідження

Під час дослідження було застосовано методи: анкетування (анкети додаються), аналізу статистичної інформації та бібліотечної документації (читацьких формулярів, листків термінів повернення документів, документів на проведенні масові заходи та матеріалів наочної популяризації).

Було з'ясовано:

- стан читаності краєзнавчої літератури бібліотечними працівниками та користувачами;
- жанри краєзнавчої літератури, яким надається перевага;
- які книги та автори мають найвищий рейтинг серед бібліотечних працівників та серед користувачів.

В дослідженні взяли участь 492 бібліотеки області, що складає 87% від загальної кількості. З них 399 – сільські бібліотеки (86,9% від загальної кількості), в тому числі 30 бібліотек ОТГ (60% від загальної кількості бібліотек ОТГ).

Здійснено аналіз анкет кожної бібліотеки окремо, а також зроблено узагальнений аналіз.

Дослідженням виявлено, що до бібліотек області протягом 2016-2018 років надійшло 24 назви краєзнавчої літератури загальною кількістю 9006 примірників. З них: 253 примірники отримали обласні бібліотеки, 8326 примірників надіслано до районних, міських та сільських бібліотек області. З них до сільських бібліотек надійшло 7002 (84,1% від загального надходження), в тому числі до бібліотек ОТГ – 364 примірники, інші – 63 примірники.

У середньому за цей період кожна бібліотека отримала по 15 примірників книг краєзнавчої літератури.

Анкета складалася з 8 запитань. Аналіз відповідей на них засвідчив, що за досліджуваний період книговидача

фонду краєзнавчих документів видання 2016-2018 років склала 0,4% від усієї книговидачі бібліотечного фонду бібліотек області.

Середня обертаність цієї літератури – 3,2; ОТГ – 3,8 (середньо обласний показник – 1,2). Такий показник обертаності свідчить про підвищений інтерес користувачів до краєзнавчої літератури.

У ході дослідження з'ясувалось, що в бібліотеках області сформувалася певна система популяризації краєзнавчої літератури.

Постійні експозиції розміщуються, в основному, у хронологічній послідовності з логікою розвитку проблеми: історія, економіка, культура краю, суспільно-політичне життя, інше.

Серед респондентів, які взяли участь в опитуванні, 92% вважають, що максимальному розкриттю краєзнавчих фондів сприяють книжкові виставки, які організуються як у бібліотеках, так і в різних навчальних закладах. Аналіз репертуару виставок свідчить про те, що у видовому аспекті найчисленнішими залишаються такі виставки: нових надходжень, до знаменних дат, виставки-експозиції, однієї книги. Слід відзначити, що у бібліотеках області частіше з'являються нові види виставок: виставка-презентація, виставка-панорама, виставка-знайомство, виставка-відкриття, виставка-персоналія та інші. Доповнюють виставки статті з періодики, фотографії, матеріали декоративно-ужиткового мистецтва.

Так, у бібліотеках Новомиргородського району організовано виставки-персоналії «В. Погрібний: людина з великим серцем», «С. Барабаш: Свіча її надії», ЦРБ Гайворонського району представила виставку-репортаж «Література рідного краю»; районна бібліотека Бобринецького району – виставку-панораму за творами М. Смоленчука «Він належить степові», центральна міська бібліотека м. Кропивницького – виставку-респект «Творчість місцевих авторів».

Застосовувались і комплексні форми популяризації, серед яких прем'єри книги, краєзнавчі дні та краєзнавчі

читання, літературні альманахи, краєзнавчі клуби, презентації, літературні альманахи, засідання літературних віталень, конкурси, краєзнавчі ринги, творчі бенефіси, поетичні екскурси.

Ці заходи організовувались у співпраці з учбовими закладами, районними центрами дитячої та юнацької творчості, музеями тощо.

Серед форм масової роботи актуальними залишаються обговорення книг, краєзнавчі подорожі, зустрічі з авторами, відеоподорожі, вікторини. Набувають популярності також інші види масових заходів. Наприклад, Олександрійська центральна міська бібліотека провела засідання поетичної вітальні «На рідній землі Валерія і Зінаїди Жванко», віртуальні презентації «Літературні обрії рідного краю»; презентацію книги В. Даценко «За те, що євреї» – Кіровоградська районна бібліотека, літературне перехрестя «Краєзнавчі сторінки» – центральна бібліотека Новоукраїнського ОТГ, зустріч з автором та презентацію книги О. Кирилюк «Іду на мир» – центральна бібліотека Великоसेверинівської ОТГ.

Оригінальні масові заходи проводять бібліотеки Кіровоградської МЦБС: літературний пеленг (пошук нових літературних імен) «Знайомтесь: Віктор Погрібний і його книги» (бібліотека-філія №5), коментований перегляд книг з автографами письменників-земляків «У дарунок бібліотеці» (бібліотека-філія №8), книжковий арт-фестиваль «Радісні зустрічі» (бібліотека-філія №7). Цікавий захід під назвою «Зіграй мені мелодію любові – ту, без якої холодно словам» провела бібліотека-філія №19. Захід був присвячений молодим поетам Кіровоградщини А. Луценко та К. Поліщуку.

В контексті краєзнавчої роботи бібліотеки активно використовують мультимедійні технології, зокрема, готуються тематичні слайд-презентації, мультимедійні журнали, віртуальні уроки, інше. На сайтах і блогах багатьох бібліотек розміщуються огляди краєзнавчої літератури,

---

публікуються списки нових надходжень літератури, також висвітлюється інформація про історію краю.

За результатами анкетування з'ясувалося, що для більш поширеної популяризації краєзнавчої літератури бібліотеки, які мають комп'ютерну техніку, виготовляють різноманітну друковану продукцію для користувачів (комп'ютерну техніку мають 44% бібліотек області). Але слід зазначити, що видавнича діяльність у бібліотеках не є дуже поширеною, виготовляють друковану продукцію тільки 34% бібліотек області. У переважній більшості це центральні районні та міські бібліотеки області. Серед видів видавничої діяльності найчастіше використовуються листівки, пам'ятки, буклети, інформаційні списки надходжень нової літератури: «Письменники рідного краю», «Знайомтесь: нова книга про наш край», «Неперевершена Світлана Барабаш», «Кропивницькі поети – місту».

Бібліотеки проводять і бібліографічне інформування, яке здійснюється як у традиційних формах, так і в електронному режимі доступу. Серед тем переважають: «Нові надходження літератури з питань краєзнавства», «Письменники Кіровоградщини». Ефективно сприяє популяризації краєзнавчих ресурсів і співпраця з місцевими ЗМІ, це дозволяє охопити інформуванням значні кола користувачів.

Проведене дослідження дало можливість виявити, що переважна більшість користувачів – 77% надає перевагу історичному краєзнавству, літературному та культурно-мистецькому – 14%, етнографічному – 8% і лише 1% – вивченню бібліотечної історії краю в контексті краєзнавчої тематики (лише спеціалісти).

Також встановлено, що лідерами читацьких запитів серед видань краєзнавчої тематики є художня література та літературні часописи з історії краю. Звернення до інших документів незначне.

При проведенні масових заходів використовувалися такі книги: С. Барабаш «Засвічу тиху свічку надії», М. Смоленчук «Степи полинові», В. Даценко «За те,

---

що євреї», В. Погрібний «Гріх і честь», Д. Степаненко «Фронтний щоденник». Значним попитом користується «Історичний календар Кіровоградщини» (випуски різних років) В. Боська. Але, на жаль, як відзначають респонденти, не завжди своєчасно вони надходять до бібліотек, тому втрачають свою актуальність.

Ці назви книг користуються і найбільшим попитом серед користувачів, – видавались в середньому від 3 до 5 разів.

Слід зазначити, що книги, які надійшли до бібліотек по 1-2 примірники, а саме «Кавалерія: Від Єлисаветградського офіцерського» та О. Колотуха «Рекреаційно-туристичні ресурси Кіровоградської області» теж користуються попитом у користувачів і видавались в середньому 4-5 разів.

Відповідно аналізу анкет виявлено, що найменший попит серед користувачів мають наступні видання: В. Могилюк «Сага про поетичну каторгу», О. Кирилюк «Іду на мир», О. Бабенко, І. Петренко «Нове наше море», Г. Гнатюк «Небелівські пасторалі», В. Жванко «Барокові закарпелки Олександрії», «Надія Падурська. Любов до життя», Б. Куманський «Під зорею степової Еллади». Ці назви книг видавались користувачам в середньому по 2-3 рази.

Як негативне – ці книги майже не використовувались при проведенні масових заходів.

Як позитивне, серед видань краєзнавчої тематики, які отримали бібліотеки, є декілька назв, що отримали майже всі бібліотеки: «Надія Падурська «Любов до життя», Д. Степаненко «Фронтний щоденник», Г. Гнатюк «Небелівські пасторалі», О. Кирилюк «Іду на мир». На жаль, ці книги поки що не користуються значним попитом у користувачів.

Також респонденти відзначили, що видань, які б не використовувались взагалі, не виявлено.

Спостерігається строкатість окремих видань в деяких бібліотеках. Так, обертаність видання Б. Куманського «Під зорею степової Еллади» у бібліотеках Кіровоградського та Олександрійського районів складала відповідно 5,7; 6,0, а

у бібліотеках Онуфріївського та Долинського районів відповідно 2,0; 1,8. Аналогічна ситуація з книгою С. Барабаш «Засвічу тиху свічку надії»: обертаність видання у бібліотеках Олександрівського, Добровеличківського районах – 6,9; 5,9, у Новоукраїнському та Новгородківському районах – 3,1; 3,0.

Як свідчить опитування, за професійним і соціальним статусом зацікавленість користувачів літературою краєзнавчої тематики розподілилась таким чином: студенти, школярі – 63%, вчителі – 19%, пенсіонери – 10%, краєзнавці – 3%, журналісти – 2%, бібліотекарі – 2%, інші – 1%.

На запитання, чи задовольняє попит користувачів представлена краєзнавча література, відповіді респондентів були такими: 74% опитуваних відповіли – так, 19% – ні, 7% – задовольняє частково.

Серед причин, які не задовольняють попит користувачів, респонденти називають: малий тираж деяких видань, які користуються попитом, не перевидаються краєзнавчі видання минулих років, немає оновленої літератури з історії сіл Кіровоградщини та з історії рідного краю, екології, економіки, про відомих людей за часів козацтва, а також про місцевих художників, майстрів та музикантів. Не вистачає краєзнавчих видань для дітей молодшого та середнього шкільного віку.

З метою поліпшення популяризації літератури краєзнавчої тематики респонденти пропонують: при проведенні масових заходів використовувати інноваційні форми роботи, створювати буктрейлери та відеоролики про книги, проводити творчі зустрічі з письменниками-земляками, виставляти новинки краєзнавчої літератури на веб-сайтах та блогах бібліотек, висвітлювати у ЗМІ, організовувати зони відкритого доступу.

Висновки:

- результати дослідження дозволили дійти висновку, що краєзнавча література, яку отримали бібліотеки області в 2016-2018 роках, має свого читача: переважно нею користуються студенти, учнівська молодь, вчителі;
- наявні фонди не в повній мірі задовольняють потреби користувачів, особливо це стосується сільських бібліотек;
- у бібліотеках сформувалася певна система популяризації краєзнавчої літератури, максимальному розкриттю якої сприяють різноманітні форми виставкової роботи;
- значна увага приділяється і комплексним заходам, серед яких перевага надається презентаціям книг, краєзнавчим дням та краєзнавчим читанням, засіданням літературних віталень та клубів за інтересами. Переважна кількість масових заходів проводилась у співпраці з різними установами;
- видавнича діяльність у бібліотеках не є дуже поширеною, – друковану продукцію виготовляють тільки 34% бібліотек області. Переважно – листівки, пам'ятки, інформаційні списки нових надходжень;
- література з краєзнавчої тематики використовується за цільовим призначенням учнівською та студентською молоддю, вчителями, краєзнавцями для навчання, професійних потреб, розширення інтелектуального розвитку.

Дослідження як конкретного, так і тематичного попиту показує, що серед користувачів найбільший попит мають видання історико-краєзнавчого напрямку – 79%, і лише 1% респондентів надає перевагу вивченню бібліотечної історії краю в контексті краєзнавчої тематики.

Лідерами читацьких запитів серед краєзнавчих видань залишаються художня література та літературні часописи з історії краю.

В той же час попит користувачів задовольняється не повністю, і основна причина відмов – відсутність видань у бібліотеках.

Результати проведеного дослідження спонукають до впровадження рекомендацій щодо удосконалення популяризації літератури з краєзнавчої тематики. Реалізація рекомендацій сприятиме підвищенню інтенсивності використання краєзнавчої літератури та впровадженню інноваційних бібліотечних послуг.

Рекомендації:

- для задоволення потреб користувачів краєзнавчою літературою бібліотекам області систематично проводити опитування та анкетування;
- активізувати роботу бібліотек у напрямі популяризації краєзнавчих видань, які не користуються попитом, шляхом проведення інтерактивних заходів;
- урізноманітнювати тематику масових заходів, запроваджуючи інноваційні форми роботи: краєзнавчі ринги, творчі бенефіси, респект-зустрічі, слайд-презентації, медіа-презентації, літературні аукціони, літературно-мистецькі калейдоскопи, бук-слеми, флеш-буки, історико-краєзнавчі пазли;
- створювати буктрейлери на краєзнавчі видання;
- збільшити кількість надходжень краєзнавчих видань до сільських бібліотек та ОТГ, враховуючи потреби користувачів;
- новинки літератури з краєзнавчої тематики представляти на веб-сайтах та блогах бібліотек, використовувати соціальні мережі, ЗМІ;
- координувати роботу з популяризації краєзнавчих видань з партнерськими організаціями: навчальними закладами, музеями, любительськими об'єднаннями за інтересами;
- більше уваги приділяти рекламній та видавничій діяльності з питань краєзнавства.

Публічна бібліотека в умовах ОТГ: реалії та перспективи (соціологічне дослідження за матеріалами бібліотек області)

*Марія Охріменко,
головний бібліотекар науково-методичного
відділу ОУНБ ім. Д. І. Чижевського*

Проблемна ситуація

Сьогодні в мережі бібліотечних закладів Кіровоградської області відбуваються значні зміни, пов'язані з децентралізацією та створенням ОТГ. В умовах проведення реформи децентралізації, процесу формування об'єднаних територіальних громад, зміни підпорядкованості бібліотек, постають питання щодо збереження бібліотечної мережі, надання допомоги закладам в організації діяльності в умовах реформи, пошуку і розробки різних моделей функціонування публічних бібліотек, поповнення їх документного ресурсу, впровадження комп'ютерних технологій тощо. Процеси децентралізації у бібліотечній сфері мають як позитивні, так і негативні наслідки. З метою виявлення проблем у роботі бібліотек в умовах ОТГ обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського провела соціологічне дослідження за темою «Публічна бібліотека в умовах ОТГ: реалії та перспективи».

Мета дослідження

Вивчення стану роботи публічних бібліотек в умовах ОТГ проводилося з метою виявити проблеми у роботі бібліотек в проведенні реформи децентралізації у бібліотечній галузі на місцях та знайти шляхи їх вирішення.

Об'єктом дослідження було визначено публічні бібліотеки, які працюють в умовах ОТГ.

Базами дослідження стали публічні бібліотеки області, які працюють в умовах ОТГ.

Завдання дослідження

Узагальнення аналітичних матеріалів, підготовлених базовими бібліотеками стосовно:

- кількості бібліотек, які входять до складу ОТГ;
- визначення головної бібліотеки;
- передачі бібліотек до комунальної власності ОТГ;
- відповідального керівного органу за роботу бібліотек ОТГ;
- режиму роботи бібліотек;
- статусу бібліотек;
- виділення бюджетних коштів для бібліотек;
- підвищення фахового рівня бібліотечних працівників;
- надання послуг місцевій громаді;
- матеріально-технічної бази бібліотек.

Методика дослідження

Під час дослідження було застосовано методи: анкетування (анкети додаються), аналізу статистичної інформації та бібліотечної документації.

Було з'ясовано, що станом на 1 серпня 2019 р. у Кіровоградській області 50 сільських рад з 10 районів об'єднано у 21 ОТГ. У дослідженні взяли участь 17 ОТГ (в трьох ОТГ: Попельнастівській, Приютівській, Новопраській, – бібліотеки не передані в комунальну власність ОТГ, а залишилися в складі Олександрійської РЦБС, Петрівська – тільки створена у червні 2019 року), до яких увійшли 9 сільських, 4 селищних та 4 міських ОТГ. Вони різні за площею, кількістю населених пунктів, чисельністю населення, моделлю організації. Також ці ОТГ мають різний рівень фінансування та різну кількість бібліотек.

Перші ОТГ у Кіровоградській області почали створюватись у жовтні 2015 року – Бобринецька та Маловисківська міські ОТГ; у 2016 році – Соколівська, Великоандрусівська сільські ОТГ та Новоукраїнська міська ОТГ; у 2017 році – Тишківська, Великосеверинівська,

---

Первозванівська, Ганнівська, Катеринівська сільські ОТГ, Помічнлянська міська та Смолінська, Компаніївська селищні ОТГ; у 2018 році – Мар'янівська, Піщаноблідська, Попельнастівська сільські ОТГ, Приютівська селищна ОТГ; у 2019 році – Петрівська селищна ОТГ.

На етапі створення ОТГ бібліотеки було передано громадам, ці заклади сьогодні діють як окремі самостійні публічні бібліотеки. Виняток – Новоукраїнська ОТГ, яка зареєстрована як юридична особа з філіями.

Сьогодні здійснюються активні пошуки оптимальних моделей розвитку бібліотек, найприйнятніших для конкретної ОТГ, урахуваючи її економічні можливості, демографічну ситуацію, відстань між селами, культурне середовище.

Нині в 17 ОТГ перебувають 68 бібліотек, що становить 12,1% від загальної кількості книгозбірень Кіровоградської області. З них 8 сільських бібліотек закрито з різних причин: Дібрівська (Бобринецька ОТГ), Соколівська, Черняхівська (Соколівська ОТГ), Помічна №2 (Помічнлянська ОТГ), Федорівська (Тишківська ОТГ), Плосківська (Дмитрівська ОТГ), Першотравенська (Компаніївська ОТГ), Перемозівська (Піщаноблідська ОТГ).

Чисельність бібліотек в ОТГ різна – від 8 (Соколівська сільська ОТГ) до 2 (Мар'янівська сільська ОТГ). У склад 17 ОТГ входять: 11 міських, 47 сільських, 10 селищних бібліотек.

Проведене дослідження дало можливість виявити, що 6 (35%) ОТГ (Тишківська, Компаніївська, Маловисківська, Первозванівська, Ганнівська та Катеринівська) ще не визначили головну бібліотеку, що негативно впливає на роботу бібліотек.

Майже всі бібліотеки, які перебувають у складі 17 ОТГ, передані до комунальної власності ОТГ, за винятком Цибулівської сільської бібліотеки Дмитрівської ОТГ, яка була приєднана у червні 2019 року.

За результатами анкетування з'ясувалося, що у переважній більшості ОТГ (88%) є керівний орган, який

відповідає за роботу бібліотек. Так, в ОТГ області (Катеринівській, Первозванівській, Великосеверинівській, Ганнівській, Помічнській, Маловисківській, Смолінській, Новоукраїнській, Тишківській, Дмитрівській, Мар'янівській, Добровеличківській) створені відділи освіти, молоді, спорту, культури і туризму; у Великоандрусівській ОТГ – соціально-гуманітарний відділ, у Піщанобродській – відділ соціально-культурної сфери; у Бобринецькій ОТГ не створено окремого відділу, – за роботу бібліотек відповідає заступник міського голови з соціально-гуманітарних питань. До цього часу ще не визначено відповідального керівного органу за роботу бібліотек у Соколівській та Компаніївській ОТГ.

Поряд з цим в кожній ОТГ призначена відповідальна особа за роботу бібліотек, серед яких є працівники бібліотек (Помічнська, Новоукраїнська, Великоандрусівська, Мар'янівська, Піщанобродська, Соколівська, Компаніївська, Дмитрівська ОТГ), в інших – працівники відділу освіти, молоді, спорту, культури і туризму та центру культури і дозвілля (Великосеверинівська, Смолінська, Маловисківська, Тишківська, Катеринівська ОТГ). Не визначено відповідальну особу у Ганнівській ОТГ.

Згідно опитування, літературу з обмінного фонду ОУНБ ім. Д. І. Чижевського отримує та розподіляє працівник головної бібліотеки ОТГ (всього їх 11). Там, де не визначена головна бібліотека (Тишківська, Компаніївська, Маловисківська, Ганнівська та Катеринівська ОТГ), літературу з обмінного фонду отримує та розподіляє відповідальна особа відділу освіти, молоді, спорту, культури і туризму.

Що стосується обробки літератури: бібліотеки 5 ОТГ (Соколівської, Великосеверинівської, Первозванівської, Ганнівської, Катеринівської) обробляють літературу самостійно, іншим – головні бібліотеки.

Позитивним є те, що сільські ради виділяють бюджетні кошти на поповнення бібліотечних фондів бібліотек ОТГ.

Так, 67% респондентів на запитання «Чи виділяються сільськими радами бюджетні кошти на поповнення бібліотечних фондів?» відповіли ствердно.

Не виділялись бюджетні кошти на поповнення бібліотечних фондів у Бобринецькій, Помічнлянській, Дмитрівській, Компаніївській ОТГ.

З 68 бібліотек ОТГ комп'ютерну техніку мають тільки 49 (72%) бібліотек.

Парк комп'ютерної техніки 49 бібліотек ОТГ нараховує 74 одиниці. Найкраще обладнані комп'ютерною технікою бібліотеки у:

- Новоукраїнської міської ОТГ – 7 (88%) бібліотек-філій з 8 мають комп'ютерне обладнання;
- Соколівської ОТГ – 7 (88%) бібліотек з 8 мають комп'ютери;
- Помічнлянської міської ОТГ – з 5 бібліотек – 4 (80%) мають комп'ютери.

Поряд з цим незадовільний стан інформатизації у бібліотеках Бобринецької, Великоандрусівської, Катеринівської, Компаніївської, Тишківської ОТГ. В цих бібліотеках зовсім відсутнє комп'ютерне обладнання. У бібліотеках Первозванівської ОТГ з 4 бібліотек тільки одна має комп'ютер з доступом до Інтернет. Не підключені до мережі Інтернет також бібліотеки у Піщанобридській (1), Новоукраїнській (1), Великосеверинівській (2), Соколівській (1) ОТГ.

Звісно, така ситуація не може задовольнити інформаційні потреби користувачів місцевих громад.

Що стосується платних послуг, то відповідно до результатів проведеного дослідження платні послуги бібліотеки ОТГ не надають, за винятком двох бібліотек Новоукраїнської міської ОТГ (центральної бібліотеки та дитячої філії).

Бібліотеки, які мають підключення до Інтернет, надають своїм користувачам послуги з електронного урядування.

Слід зазначити, що у 35 бібліотеках ОТГ (52% від загальної кількості бібліотек ОТГ) бібліотекарі працюють на повну ставку. Вихідні дні зазвичай – субота, неділя, що не завжди зручно для жителів громади.

Бібліотечні послуги місцевій громаді надає 91 бібліотечний працівник, з яких 92% з освітою, у т. ч. зі спеціальною бібліотечною – 60 осіб (66%).

Серед працівників зі спеціальною освітою мають базу вищу бібліотечну освіту – 50 (55%) осіб, вищу бібліотечну – 10 (11%) осіб.

Згідно дослідження 34% працівників не мають спеціальної освіти.

Переважають працівники зі стажем роботи понад 20 років – 43 (47%) особи та понад 10 років – 29 (32%) осіб, від 9 до 3 років – 16 (17%) осіб, 3 особи працюють менше трьох років.

Хоча переважна кількість працівників мають значний стаж роботи, поряд з цим третина з них не має спеціальної освіти, тому на запитання «З яких питань Вам потрібна допомога?» 37% респондентів відповіли, що їм потрібна допомога з питань освоєння новітніх технологій, інноваційних форм роботи, інформаційно-бібліографічної роботи, обробки літератури за таблицями УДК.

Заходи з підвищення кваліфікації проводить переважно головна бібліотека. Крім цього працівники бібліотек ОТГ беруть участь у семінарах та практикумах, які проводять обласні бібліотеки. Найбільш активно беруть участь в обласних заходах з підвищення кваліфікації працівники Бобринецької, Маловисківської, Помічлянської, Новоукраїнської, Соколівської, Великосєверинівської, Первозванівської ОТГ.

За результатами анкетування з'ясувалось, що в режимі повної зайнятості працює тільки 65% фахівців бібліотек ОТГ.

Працівники бібліотек Бобринецької, Великоандрівської, Ганнівської, Компаніївської, Маловисківської,

---

Мар'янівської, Соколівської (5 працівників) ОТГ працюють в режимі неповної зайнятості.

Загальний стан матеріально-технічної бази бібліотек ОТГ незадовільний.

Понад 50 відсотків бібліотек (39 закладів) не опалюються, особливо це стосується бібліотек Соколівської, Маловисківської, Первозванівської, Великосеверинівської, Тишківської, Катеринівської ОТГ.

Потребують ремонту, в т. ч. і капітального, 36 (53%) бібліотек.

Переважна кількість бібліотек (39 – 57%) знаходяться в приміщеннях будинків культури та сільських клубів; 15 (22%) – у пристосованих приміщеннях, 6 (9%) – у сільських радах, 4 (7,5%) – у дитячих садочках, 4 (7,5%) – в окремих приміщеннях.

Приміщення бібліотек ОТГ у більшості підпорядковані сільським радам – 38 (56%) та відділам культури – 9 (13%), інші – 21 (31%) – у комунальній власності.

Висновки:

- у 17 ОТГ області, які взяли участь у дослідженні, функціонують 68 бібліотек (12,1%) від загальної кількості бібліотек області;
- бібліотеки ОТГ передано громадам у комунальну власність; заклади діють як самостійні бібліотеки (виняток – Новоукраїнська ОТГ);
- в переважній більшості ОТГ (65%) визначено головну бібліотеку; невизначеність головних бібліотек негативно впливає на роботу бібліотек;
- позитивним є те, що 88% ОТГ має керівний орган, який відповідає за роботу бібліотек (крім Соколівської та Компаніївської ОТГ);
- кожна ОТГ має відповідальну особу за роботу бібліотек (крім Ганнівської ОТГ);
- літературу з обмінного фонду ОУНБ ім. Д. І. Чижевського отримує та розподіляє працівник головної бібліотеки ОТГ (всього їх 11 – 65%); в інших –

-
- (6 – 35%) відповідальна особа відділу освіти, молоді, спорту, культури та туризму;
- сільські ради не виділяють бюджетні кошти на поповнення бібліотечних фондів у Бобринецькій, Помічнлянській, Дмитрівській, Компаніївській ОТГ;
  - комп'ютерну техніку мають 72% бібліотек ОТГ; 84% бібліотек, які мають комп'ютери, підключені до мережі Інтернет;
  - незадовільний стан інформатизації у бібліотеках Бобринецької, Великоандрусівської, Катеринівської, Компаніївської, Тишківської ОТГ (комп'ютерне обладнання тут зовсім відсутнє);
  - 35% бібліотечних працівників ОТГ працюють в режимі неповної зайнятості, 34% – не мають спеціальної освіти, тому необхідне подальше підвищення фахового рівня працівників сільських бібліотек;
  - незадовільна матеріально-технічна база бібліотек ОТГ: понад 50% бібліотек не опалюються, потребують ремонту 53% бібліотек; тільки 7,5% бібліотек знаходяться в окремих приміщеннях.

Результати проведеного дослідження спонукають до впровадження рекомендацій щодо удосконалення роботи бібліотек в умовах ОТГ.

Рекомендації:

- визначити головні бібліотеки у Тишківській, Компаніївській, Маловисківській, Первозванівській, Ганнівській та Катеринівській ОТГ;
- у Стратегіях розвитку ОТГ передбачити бюджетне фінансування на поповнення книжкового фонду та передплату періодичних видань; інформатизацію сільських бібліотек, покращення матеріально-технічної бази;
- питання діяльності бібліотек розглядати на засіданнях сесій районних, селищних сільських рад, відділів

освіти, молоді, спорту, культури і туризму райдержадміністрацій (міськвиконкомів), радах ОТГ;

- центральним бібліотекам ОТГ у межах своєї території організувати взаємовикористання бібліотечних ресурсів, надавати методичну допомогу бібліотекам відповідних територій;
- бібліотечним працівникам активізувати інформаційно-роз'яснювальну роботу щодо децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування, сприяти збереженню мережі бібліотек;
- відповідальним особам за роботу бібліотек ОТГ сприяти підвищенню якості надання бібліотечних послуг місцевій громаді;
- працівникам сільських бібліотек брати активну участь у заходах з підвищення кваліфікації, які проводять обласні, центральні та головні бібліотеки;
- фахівцям обласних бібліотек при виїздах на місця надавати методичну та практичну допомогу працівникам бібліотек ОТГ.

Додаток № 1

Таблиця вивчення ефективності і використання
краєзнавчої літератури, яка надійшла
до бібліотек області в 2016-2018 рр.

Повна назва: бібліотеки області

№	Автор і назва	Рік ви-дан-ня	К-сть прим.	Скільки разів видана (всього)	Обер-та-ність
	2016 рік				
1	Янчуков С., Березан О. До спортивних вершин	2015	269	937	3,5
2	Босько В. Історичний календар Кіровоградщини на 2016 рік	2015	456	1955	4,3
3	Куманський Б. Під зорею степової Еллади	2015	363	1123	3,1
4	Даценко В., За те, що євреї	2015	420	1617	3,9
5	Гончаренко В. Лише святися Україною	2015	280	925	3,3
6	Кавалерія: Від Єлисавет- градського офіцерського...	2015	48	206	4,3

7	Луценко А. Півкроки	2015	222	699	3,1
8	Митрофаненко Ю. Українська оттаманщина	2016	389	1208	3,1
9	«Надія Падурська. Любов до життя»	2015	670	1361	2,0
10	Поліщук К. Поза каменем	2015	223	674	3,0
	2017 рік				
11	Босько В. Історичний календар Кіровоградщини на 2017 рік	2016	353	1680	4,8
12	Жванко В.І. Барокові закапел- ки Олександрії	2016	253	742	3,2
13	Погрібний В. Гріх і честь	2016	369	1238	3,4
14	Степаненко Д. Фронтний щоденник	2016	559	2076	3,7
15	Колотуха О. Рекреаційно- туристичні ресурси Кіровоградської області	2016	38	185	4,8
16	Гнатюк Г. Небелівські пасторалі	2016	445	935	2,1

17	Бабенко О., Петренко І. Нове наше море	2016	337	813	2,4
18	Смоленчук М. Степи полинові	2017	413	1762	4,3
	2018 рік				
19	Босько В. Історичний календар Кіровоградщини на 2018 рік	2017	349	1799	5,1
20	Кирилюк О. Іду на мир	2017	815	1908	2,3
21	Барабаш С. Засвічу тиху свічку надії	2017	201	755	3,8
22	Баранюк І. Слово – Природа – Краса в педа- гогічній системі Сухомлинського	2017	262	815	3,1
23	Могилюк В. Сага про поетичну каторгу	2017	357	703	2,0
24	Петренко І. Обком утік...	2017	235	788	3,3
	Всього		8326	26904	3,2

Додаток № 2

Таблиця вивчення ефективності і використання
краєзнавчої літератури, яка надійшла
до бібліотек області в 2016-2018 рр.

Повна назва: бібліотеки ОТГ

№	Автор і назва	Рік ви- дан- ня	К-сть прим.	Скільки разів видана (всього)	Обер- та- ність
	2016 рік				
1	Янчуков С., Березан О. До спортивних вершин	2015			
2	Босько В. Історичний календар Кіровоградщини на 2016 рік	2015			
3	Куманський Б. Під зорею степової Еллади	2015			
4	Даценко В. За те, що євреї	2015			
5	Гончаренко В. Лише святися Україною	2015			
6	Кавалерія: Від Єлисавет- градського офіцерського...	2015			
7	Луценко А. Півкроки	2015			

8	Митрофаненко Ю. Українська отта- манщина	2016			
9	«Надія Падурська. Любов до життя»	2015			
10	Поліщук К. Поза каменем	2015			
	2017 рік				
11	Босько В. Історичний календар Кіровоградщини на 2017 рік	2016	20	104	5,2
12	Жванко В.І. Барокові закарел- ки Олександрії	2016	15	52	3,4
13	Погрібний В. Гріх і честь	2016	20	81	4,0
14	Степаненко Д. Фронтний що- денник	2016	30	117	3,9
15	Колотуха О. Рекреаційно- туристичні ресурси Кіровоградської області	2016	6	27	4,5
16	Гнатюк Г. Небелівські пасторалі	2016	27	97	3,6
17	Бабенко О., Петренко І. Нове наше море	2016	21	78	3,7
18	Смоленчук М. Степи полинові	2017	27	131	4,8

	2018 рік				
19	Босько В. Історичний календар Кіровоградщини на 2018 рік	2017	26	122	4,7
20	Кирилюк О. Іду на мир	2017	74	224	3,0
21	Барабаш С. Засвічу тиху свічку надії	2017	19	83	4,4
22	Баранюк І. Слово – Природа – Краса в педа- гогічній системі Сухомлинського	2017	20	64	3,2
23	Могилюк В. Сага про поетичну каторгу	2017	33	85	2,5
24	Петренко І. Обком утік...	2017	26	105	4,0
	Всього		364	1370	3,8

З досвіду роботи бібліотек: традиції та інновації

Інноваційні методи роботи з книгою відділу абонементу комунального закладу «Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д.І. Чижевського»

*Наталія Білаш,
завідувач відділу абонементу
ОУНБ ім. Д.І. Чижевського»*

Сьогодні ніхто не зможе заперечити, що сучасні бібліотеки є центрами згуртування громади. Адже бібліотеки – це:

- складова інституту нової інформаційної спільноти;
- заклад, затребуваний мешканцями міста чи села;
- привабливе місце, де приємно провести вільний час, комфортно і цікаво відпочити, куди хочеться приходити знову і знову...

А ще – це безліч книг: великих та маленьких; веселих та сумних; з формулами та яскравими картинками; нових, які ще пахнуть типографською фарбою, та старих, з особливим запахом часу; в неймовірних суперобкладинках та обкладинках, бляклих від часу кольорів... Я хочу вас ознайомити з інноваціями у напрямку роботи з книгою відділу абонементу Кіровоградської ОУНБ ім. Д.І. Чижевського. Сподіваюся, що ця інформація зацікавить фахівців і допоможе їм у роботі.

Наш відділ є найбільш відвідуваним. Тому читачів постійно потрібно дивувати, надихати, захоплювати, адже книги на абонемент містяни обирають і для себе, і для дітей. Також наші користувачі активно беруть участь у масових заходах, особливо в літній період. Відпустка, сонце і гарна книга. Що може бути приємнішим і кориснішим водночас?

Відділ абонементу отримує літературу з різних галузей знань. До того ж, в цьому році відділ пропонує відвідувачам обрати багато нових, цікавих документів на традиційних та нетрадиційних носіях інформації: наразі фонд відділу налічує 250 дисків з комп'ютерними іграми, 7 назв газет та 40 назв журналів! Отже користувачі мають можливість влаштувати собі і друзям захоплюючу подорож у віртуальне життя та змістовне дозвілля з періодичними виданнями! Значна кількість «книжкових» заходів проводиться на свіжому повітрі під час щорічного «Бібліофестивалю на Великій Перспективній» та літньої програми «Бібліотечне надвечір'я».

Слово «рекорд» у багатьох із нас асоціюється з Книгою рекордів Гіннеса, куди заносяться найкращі, найвищі чи найбільші досягнення в будь-чому, гідні запису і пам'яті. Певну кількість «книжкових рекордів» було презентовано 22 травня 2019 року на прибібліотечному майданчику обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д.І. Чижевського під час «Бібліофестивалю на Великій Перспективній». Увагу кропивничан та гостей міста привернула книжкова виставка «Книги-рекордсмени». Всім було цікаво побачити та взяти до рук видання із фондів найбільшої книгозбірні області. Адже не кожен день можна побачити одночасно таку кількість незвичайних книг. Найбільше, найменше, найтовстіше видання; книгу, яка за допомогою решітки та смугастого малюнку створює ілюзію руху; книги шрифтом Брайля або з найбільшим шрифтом. Кожен учасник заходу мав можливість самостійно «відшукати книжковий рекорд», а саме: поміряти сантиметром довжину та ширину книги, подивитися кількість сторінок видання і, навіть, зважити будь-яку з книг. Виявилось, товщина Вебстерського словника (англ. Webster's Dictionary) 11,3 сантиметри, вага – понад 5 кілограмів. 8,5 сантиметрів – товщина російсько-українського та українсько-російського словника в одному томі (видання вміщує 500000 слів та словосполучень). Найменші книги могли вміститися навіть на дитячій долонці (від 3,1 см x 2,5 см до 4,3 см

х 5 см), а їх вага складала 3 та 6 грамів. Окрасою виставки стали рукотворні видання. Невеличкі яскраві книги були створені учасниками Конкурсу творчих робіт для шкільної та студентської молоді «Я створюю книгу». Однією з цікавинок виставки були книги рельєфно-крапковим шрифтом Брайля. Ці незвичайні книги користуються попитом у користувачів з вадами зору. Щодо «незвичайних» книг, можна було почути схвальні відгуки: «цікаво», «прикольно», «ого», «яка малесенька», «здоровенна», «важкенька» та ще безліч інших компліментів.

Зазвичай користувачі відділу абонементу обирають книги за певними (власними) критеріями: автор, назва, тема, вага, розмір шрифту, жанр, якість сторінок та обкладинки... А що як все це «приховати» від читацьких очей та дати можливість за маленькою анотацією зробити книжковий вибір? Погожого сонячного дня біля нашої бібліотеки проходила акція «Open-air. Книга-загадка». Учасникам заходу пропонувалося відповісти на нескладні питання про книги та бібліотеку та обрати собі подарунок наосліп (адже ні автора, ні назви книги не видно). Книжки-подарунки були підвішені на дереві, тож, щоб зробити вибір, спочатку потрібно було піднятися на драбину. Отже: захопливо, пізнавально, спортивно!

На які книжкові виставки звертають увагу відвідувачі в першу чергу? Звісно ж, на сучасні, нові, яскраві, інформативні, також на виставки-інсталяції... А як щодо виставки у вікні? Відвідувачів нашої бібліотеки зацікавила віконна імпреза «Виходь на сонечко!», присвячена літній програмі відпочинку: на імпровізованих вітринах (у вікнах та на підвіконнях бібліотеки) презентувалась найновіша художня література (155 примірників!), розрахована на читачів різних вікових категорій. Для дорослих – Андрій Кокотюха, Василь Шкляр, Олена Печорна, Світлана Талан, Люко Дашвар, брати Капранови та інші; для дітей – твори Всеволода Нестайка, Елеонор Портер, Сашка Дерманського, Астрід Ліндгрен, Туве Янссон...

Зараз спостерігається сплеск цікавості до сучасної української літератури. Ми, бібліотекарі, відкриваємо, читаємо, пропонуємо користувачам багато знаних українських літературних імен. А чи знають наші користувачі, кого саме із українських письменників читають за кордоном і якими саме мовами? Презентація книжкової виставки «Письменники, які відкривають світу українську літературу» нікого не залишила байдужим. Адже на виставці були представлені книги українських авторів, які видаються різними мовами світу, в тому числі й поза межами України, зокрема: Василя Шкляра, Марії Матіос, Андрія Куркова, Оксани Забужко, Сергія Жадана, Любко Дереша, Юрія Андруховича, Юрія Винничука, Валерія Шевчука, Ліни Костенко, Андрія Кокотюхи. Наприклад, популярний роман Марії Матіос «Солодка Даруся» про долі людей, понівечених окупацією Західної України радянськими військами, видали сімома мовами, його читають польською, російською, хорватською, німецькою, литовською, французькою та італійською мовами (на виставці було представлено україномовне видання цього твору, а в «кишенці» кожної книжки знаходилась листівка-інформація із зазначенням мов світу, на які перекладено цю книгу).

Упродовж віків люди винайшли багато способів зберігання інформації. За давніх часів писали на надгробках, стінах храмів, скульптурах, використовували кам'яні та дерев'яні таблички, пергамент тощо. На початку нашої ери у близькосхідних країнах віддавали перевагу сувоям. Сувій – стародавній рукопис на папірусі чи пергаменті, згорнутий у трубку. Своєрідні «сувої» можна було побачити та отримати в подарунок під час презентації книжкової виставки-інсталяції «Сувій знань «Читай українське!». В експозиції були представлені твори Василя Шкляра, Сергія Батурина, Андрія Кокотюхи, Олени Печорної, Світлани Талан, Мирослава Дочинця та інших відомих сучасних українських письменників. Всі видання різні за тематикою: історія України, філософія життя, ностальгія, кохання, авантюра... Отже книги задовольнили будь-який смак! Вподобане видання читачі бібліотеки

могли взяти додому у відділі абонементу на певний термін. Доповнювали виставку сувоїм знанням «Читай українське!», що містили інформацію про авторів та книги, представлені на виставці.

Щороку на початку липня в світі відзначають Міжнародний день собак. В один із липневих вечорів на прибібліотечний майданчик завітали містяни зі своїми родинами та домашніми улюбленцями. Відділ абонементу презентував книжкову виставку-інсталяцію «Все про собаку», де були представлені книги про те, як утримувати, годувати, зберігати здоров'я наших чотирилапих друзів і їх потомства, як надати першу медичну допомогу в найекстримальніших ситуаціях; книги про поведінку і виховання собак. Зацікавленість відвідувачів викликала художня література про братів наших менших, цікаві розповіді з теми на нетрадиційних носіях інформації, а також довідкова література про найпопулярніші породи собак. Родзинкою виставки стала книга Михайла Самарського «Радуга для друга», написана шрифтом Брайля. Ця повість, автором якої є 13-річний підліток, не тільки про дружбу лабрадора і сліпого хлопчика, – це повість про те, як віддана собака-поводир здатна почути заповітні мрії друга і навіть подарувати йому справжню веселку. Найменші учасники заходу мали можливість погратися з м'якими іграшками – великими та маленькими песиками. А найбільше вразила відвідувачів фотосесія з чотирилапими друзями – таксою на прізвисько Дункан та пекінесом Чарлі, які завоювали велику прихильність та симпатію гостей заходу.

Хочу розповісти про ще один цікавий захід. Але спочатку запитаю: чи завжди ваші читачі пам'ятають автора та назву книги, яку замовляють? Чи зможуть вгадати, з якої книги та чи інша цитата?» Ми спробували це з'ясувати під час акції «Книжкові піжмурки». Ідея заходу: на окремому столі розміщені відомі книги, обгорнуті щільним папером (не видно ні назви, ні автора). Бібліотекарі пропонують користувачам прочитати уривок з будь-якої книги і вгадати, що ж це за книга та хто її автор. Акція

відбулась у формі гри, гамірно і весело. Участь в ній взяли і дорослі, і малеча, адже серед видань «заховалися» твори на різносмак: Іван Франко і Леся Українка, Володимир Винниченко і Микола Гоголь, а ще Алан Мілн, Ден Браун, Джон Толкієн, Даніель Дефо... Студенти і викладачі, люди з інвалідністю, діти і підлітки, читачі поважного віку завітали на акцію. За правильну відповідь учасники заходу отримували солодощі.

Ось таке змістовне літо можна провести і в вашій бібліотеці. І все це безкоштовно. Зараз багато хто продає позитивні емоції та гарний настрій за великі гроші. Ми все це – ДАРУЄМО!!!

Отже, бути центрами інтелектуальних дозвілєвих інновацій – престижно, модно, сучасно! І ми, бібліотекарі, робимо для цього все можливе.

Краєзнавчий ресурс – на користь місцевій громаді

Майя Міщенко,
головний бібліотекар
інформаційно-бібліографічного відділу
ОУНБ ім. Д.І. Чижевського

Протягом останніх років користувачі обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д.І. Чижевського звикли до того, що бібліотека, визначаючи своє місце в громадах, застосовує не лише кращий досвід бібліотек України, але й використовує можливості інноваційних перетворень та досягнення інформаційних технологій. У ЗМІ вже повідомлялось про перспективи Інтернет-Центру, про можливість електронного урядування в бібліотеці, про надання послуг користувачам з вадами зору, про діяльність громадських організацій – партнерів бібліотеки, про реалізацію корисних сучасних проектів тощо.

Сьогодні мова піде про ще один ресурс, відомий, можливо, не так широко, як Інтернет-послуги чи електронне урядування. Це довідково-бібліографічний ресурс,

---

який базується на місцевій періодиці. Він виник як результат кооперації кількох бібліотек області і має назву Кіровоградський Регіональний Кооперативний Каталог (КРКК). Завдяки спеціальному програмному забезпеченню бібліографи отримали можливість створювати аналоги звичних бібліографічних карток в електронному вигляді. Сьогодні над поповненням КРКК працюють 17 бібліотек області (модератор проекту – ОУНБ ім. Д. І. Чижевського) на базі 25 місцевих газет, починаючи з 2007 року. Кожна з бібліотек-учасниць повністю описує 1-2 місцеві газети (так званий аналітичний опис документа) і надсилає електронною поштою до загального сховища на сайт обласної бібліотеки. Натомість, кожна бібліотека-учасниця проекту має право отримувати для своєї потреби описи решти газет також електронною поштою. Вигода очевидна. Надсилаючи до спільного кооперативного сховища одну газету (в середньому 10-25 карток), бібліотека отримує готові картки ще від 16 бібліотек (в середньому 200-230 карток). І так після виходу кожної газети.

Кооперативною довідковою базою охоплено головні обласні, міські та районні газети: «Народне слово», «Кіровоградська правда», «Україна Центр», «21-й канал», «Вечірня газета», «Первая городская газета», «Наше місто і село», «Нова газета», «Світловодськ вечірній», «Вісник Голованівщини» та інші – всього 25 джерел. Проект є відкритим для бажаючих приєднатись. Головні вимоги до бібліотек-учасниць розміщено на сайті бібліотеки у розділі «Регіональний каталог (для бібліотекарів)». <http://library.kr.ua/krcs/index.html>

Сьогодні до електронної бази даних (ЕБД) КРКК на 1 травня 2019 року введено понад 190 000 карток, де одна картка – один опис статті з газети. Чому така база даних зветься довідковою? Тому, що містить вказівку на джерело, у якому можна знайти інформацію на певну тему.

Пошук у базі даних можна здійснювати за автором статті, за її назвою, за ключовим словом або за предметною рубрикою, тобто за темами. Сам принцип пошуку є досить

доступним. До того ж, на допомогу завжди готовий прийти черговий бібліограф. Тематично публікації охоплюють весь спектр життя громади від розпоряджень та діяльності місцевої влади до спортивних новин. Поради медиків та юристів, інформація про освітянські конференції та переможців конкурсу «Вчитель року», успіхи агроформувань та відкриття нових торгових центрів, екологічні проблеми та новини з лісового господарства краю, презентація нових книг та поради рибалкам, діяльність громадських організацій національних меншин Кіровоградщини, гумористичні мініатюри та анонс культурних заходів – ось неповний перелік тематики презентованого ресурсу. Відомості про лауреатів регіональних премій в галузі літератури, образотворчого мистецтва, журналістики та переможців у деяких інших конкурсах, починаючи з 2007 року, – ЕБД КРКК надає довідки по всім 25 газетам проекту. Любителям зеленого туризму, які хотіли б вивчити спочатку свою область, понад 70 публікацій допоможуть зорієнтуватись. Тим, кому цікаво, де на Кіровоградщині розводять страусів, теж допоможе ЕБД КРКК.

І декілька цікавинок, або Неприхована реклама ресурсу. Ось назви кількох публікацій з місцевої преси. За часи існування проекту подібних публікацій накопичилось чимало, а газети, в яких вони були надруковані, зберігаються у фондах ОУНБ ім. Д. І. Чижевського. Чи вам цікаво, наприклад, про що йдеться у публікаціях: «Загадка планети Уммо»; «Кіровоградський Стоунхендж»; «Такий загадковий Інгул»; «Загадкова могила»; «Перший водогін у місті»; «Полотняна лялька дружить з янголятком-охоронцем»?

Для тих, хто зацікавився новими можливостями і дочитав замітку, наприкінці – сюрприз, а саме: ЕБД КРКК, презентована у цій статті, доступна на сайті бібліотеки у розділі «Електронний каталог» http://www.library.kr.ua:8088/cgi-bin/irbis64r_72/cgiirbis_64.exe?C21C_OM=F&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21FMT=&S21ALL=&Z21ID=. За умови, що ваш домашній комп'ютер

знаходиться під парасолькою Інтернет-мережі, ви можете всю пошукову роботу виконати вдома і прийти до бібліотеки вже зі списком обраних статей. Економте час, розширюйте горизонти пізнання, будьте сучасними! А бібліотека завжди є і буде вашим надійним партнером у мандрах по світу інформації.

Професійні зустрічі: обласний методичний семінар «Бібліотекар Кіровоградщини»

Світлана Приймак,

завідувач відділу соціокультурної діяльності ОУНБ ім. Д.І. Чижевського

Кожного літа значущою подією в житті бібліотекарів Кіровоградщини, особливо для фахівців невеликих районних та сільських книгозбірень, а віднедавна ще й ОТГ, є участь у методичному семінарі, який традиційно організує і проводить обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д.І. Чижевського, починаючи з серпня 2014 року. Як інноваційна форма професійного розвитку, семінар передбачає щорічні зустрічі бібліотекарів з метою вдосконалення фахових знань, умінь і навичок, актуалізації спеціальних знань, розширення загальнокультурного світогляду.

У практиці бібліотек України до системи підвищення кваліфікації входить регулярне проведення різноманітних навчань, семінарів, курсів, практикумів, науково-практичних конференцій, форумів та ін. **Обласний методичний семінар** об'єднує традиційні, випробувані багаторічною практикою, і дещо модернізовані та наповнені новим змістом тренінги-практикуми. Адже крім професійної кваліфікації та ґрунтовних фахових знань, працівник публічної бібліотеки має володіти організаторськими, педагогічними, психологічними та іншими здібностями: умінням встановити з користувачем контакт, оперативно та якісно задовольнити читацькі потреби, чітко висловити свою думку, дати конкретну пораду, сприйняти нове

і прогресивне в бібліотечній роботі, мати здатність пристосовуватись до змін у структурі читацької аудиторії, до трансформації інформаційних потреб, а також прагнути особистісного зростання. Тож семінар спрямований надати учасникам саме такі уміння й навички.

Організатори семінару розробляють програми заходів, спрямовані на усунення розриву між професійним рівнем бібліотекарів і завданнями сучасної бібліотечної практики, навчання фахівців новим методикам і технологіям, а також на зміну професійних стереотипів і моральну підтримку сільських бібліотекарів у складних соціально-економічних умовах.

Відповідно до програми заходів у якості пріоритетних визначені наступні теми і напрямки роботи бібліотекарів:

- «Сучасні форми та методи популяризації книги і читання». В рамках теми відбувається знайомство з книгами-переможцями всеукраїнських конкурсів і літературних премій. Учасники семінару зустрічалися з видатними місцевими поетами, письменниками і перекладачами Ольгою Полєвіною, Олександром Архангельським, Оленою Горобець. Варто відзначити, що кожного року учасники мають продемонструвати навички презентації свого улюбленого літературного твору. У 2018 році проведений літературний капінг «Українська поезія сучасності»;
- «Сучасна бібліотека: ідеї + кращий досвід». Фахівці ОУНБ ім. Д. Чижевського акцентують увагу на прикладах нових послуг для користувачів, використання інформаційних технологій в практиці роботи бібліотеки, висвітлюють питання діяльності бібліотеки як центру громадського доступу до соціально значимої інформації. У цьому напрямку багато уваги приділяється сучасним тенденціям і стану децентралізації в області, процесу формування нових територіальних громад. Кожного року програма семінару обов'язково містить огляд діяльності публічних бібліотек Кіровоградщини та інших бібліотек України,

---

учасників знайомлять з досвідом проведення всеукраїнської школи адвокатури, з практичними прикладами інновацій і досягнень бібліотекарів, особливо сільських, з розвитком проектної діяльності.

Варто згадати проведення першої Літньої майстерні, яка тривала кілька днів в Сосонівській сільській бібліотеці Кропивницького району. Спочатку учасники мали можливість на власний смак змінити бібліотечний простір сільської книгозбірні на більш зручний і гармонійний, а наступного дня провести для жителів місцевої громади акцію «Чит@й!». Ця подія викликала великий резонанс у селян. Наші колеги на високому рівні продемонстрували вміння і навички з просування книги і розвитку читання, використовуючи власний досвід і бачення впровадження інноваційних форм і методів роботи з місцевим населенням, а також користуючись соціальним партнерством бібліотеки. Зв'язку з жителями селища сприяли так звані «виходи в громаду» – частина колег відвідали найбільш людні місця і розповіли про інформаційну акцію, яка була проведена наступного дня в центрі Сосонівки. Акція пройшла на високому рівні.

Оскільки «виходи в громаду» були однією з найбільш успішних форм роботи, то 2015 року учасники методичного семінару провели також польові дослідження – опитування місцевих жителів «Як читають у Кропивницькому». Опитування проводилось у вечірній час двома групами учасників. Загалом було опитано 152 респонденти. Переважну більшість склали жінки – 56%, чоловіки – 44%. На запитання «Чи любляете Ви читати?» «Так» – відповіли 77% опитаних, «Ні» – 23%. На запитання «Яким виданням Ви віддаєте перевагу?» 52% респондентів відповіли, що перевагу надають книзі. На запитання «Де Ви берете бажану літературу?» 40% опитуваних надали перевагу бібліотеці. Таким чином, невелике опитування дає зробити висновок, що жителі міста читають, надають перевагу книгам, бажану книгу беруть у бібліотеці. З цього дослідження можна зробити

висновок про важливість існування публічної бібліотеки для громади.

– «Сучасні технології в обслуговуванні користувачів бібліотек». Щороку вивченню нових тенденцій у сфері інформаційних технологій приділяється значна увага. Використання соціальних, в т.ч. професійних мереж, Інтернет-ресурсів давно входить до компетенції сучасного бібліотекаря. Молоді бібліотекарі наочно познайомилися з інноваційним друком, заняття проходило в відділі документів іноземними мовами, інформаційно-ресурсному центрі «Вікно в Америку», на сучасному інформаційному майданчику «Креативний простір», який обладнаний 3D-принтером і 3D-сканером. У 2019 році фахівці дізналися про можливості мобільних додатків для популяризації діяльності бібліотек.

– «Фестиваль бібліотечних проєктів та ідей». Така творча форма співпраці сільських бібліотекарів Кіровоградщини в рамках методичних семінарів є невід'ємною частиною професійних програм. Їх головною метою – навчання проєктному менеджменту і збагачення інноваційним досвідом проєктної роботи фахівців сільських бібліотек. У 2015 році бібліотекарі написали і захистили проєкти розвитку бібліотек «Бібліотека на мільйон», а саме: «Маленьке щастя великої родини», «Школа краси та здоров'я» (для людей з інвалідністю), «Бібліотека разом з вами», «Ретрокінозал» (для користувачів поважного віку). Безумовно, в таких формах навчання бібліотекарі накопичують успішний досвід реалізації цікавих ідей.

У 2018 році одним з важливих напрямків програми професійного семінару стало інформаційно-бібліографічне обслуговування людей з інвалідністю. Фахівці Рівненської обласної універсальної наукової бібліотеки Романуха Зоя Василівна – провідний методист відділу маркетингу та наукової роботи, Поліщук Петро Степанович – бібліотекар, тренер-консультант Інтернет-Центру «Окуляр» розповіли

про обслуговування людей поважного віку, яке є пріоритетом у діяльності Інтернет-центру «Окуляр». Найбільше зацікавлення викликав практичний тренінг «Бібліотека – територія рівних можливостей». Заняття проходило у формі бесіди, в ході якої фахівці бібліотеки зуміли максимально повно і захоплююче розповісти про себе і продемонструвати сучасні форми і методи бібліотечного обслуговування такої особливої категорії користувачів. Учасники семінару познайомилися з бібліотечно-інформаційними ресурсами для сліпих і можливостями їх використання публічними бібліотеками. Бібліотекарі працювали з тактильними книгами і рельєфно-графічними посібниками. Працівники бібліотеки продемонстрували гостям видання рельєфно-крапкового шрифту, укрупненого шрифту, аудіокниги. Професійна програма завершилася переглядом тематичних роликів і фільмів.

Відповідно до програми семінару тренери-фахівці ОУНБ ім. Д. Чижевського багато уваги приділяють розвитку творчих здібностей учасників. На додаток традиційним майстер-класам з технік декоративно-ужиткового мистецтва учасниці вчилися створювати різноманітні поробки-прикраси, зокрема весільні віночки, а також формувати власний неповторний імідж; заняття провела дизайнер, модельєр, власниця студії краси Ірина Лісова. У 2019 році завдання створити креативні поробки зі вживаних речей стало навіть частиною квесту «Екологія рідного краю». Залучення громадських діячів, фахівців музеїв, освітніх навчальних закладів, творчих спілок з одного боку свідчить про налагоджену роботу ОУНБ з партнерськими організаціями, а з іншого – сприяє розширенню світогляду учасників семінарів.

Проведення цих заходів має на меті досягнення певних результатів: на локальному рівні підвищується професійна кваліфікація бібліотечних працівників, які стають спроможними підвищити рівень культурної, громадянської освіченості жителів місцевої громади. На глобальному рівні відбувається процес налагодження ефективної

співпраці бібліотек. Це сприяє побудові громадянського суспільства.

Маючи п'ятирічний досвід проведення обласних семінарів, ми бачимо, як ця форма роботи впливає на розвиток громади і дає потужний поштовх у зміні ставлення до сучасної бібліотеки. На рівні громади: бібліотекар, який бере участь у методичних семінарах, зазвичай активний у побудові соціокультурних зв'язків, покращенні іміджу сучасної бібліотеки в місцевій громаді. На рівні організації: участь у семінарах дає можливість підвищувати професійність працівників публічних бібліотек невеликих містечок і сіл Кіровоградської області, сприяє зміцненню публічних бібліотек і обміну досвідом роботи. Загалом завдяки вмотивованим бібліотекарям, які пройшли навчання, відбувається згуртування активної спільноти свідомих громадян, що врешті призведе до формування потужної і міцної громади, здатної до нового етапу розвитку.

Напрацьовані проекти, обмін досвідом учасників семінару є потужним ресурсом, який безумовно покращить роботу сучасних публічних бібліотек – від невеликого села до обласного центру.

Інноваційні форми роботи в обслуговуванні користувачів міської централізованої бібліотечної системи м. Кропивницького

*Світлана Тимків,
директор міської централізованої
бібліотечної системи м. Кропивницького*

Інновації завжди були вирішальними чинниками розвитку суспільства. Нові технології роботи застосовує й наша бібліотечна система.

Сучасний бібліотекар повинен все знати, все вміти, йти в ногу з часом та вести за собою користувачів бібліотеки. Сьогодні неможливо працювати без широкого застосування комунікаційних технологій, Інтернету.

У бібліотеці-філії №19 розпочато уроки в школі комп'ютерної грамотності «Кібершколярик», як для новачків, так і активних «юзерів».

Для того, щоб спілкування в віртуальному просторі було безпечним, бібліотекарі провели урок «Містер Ікс, або Інкогніто в Інтернеті». Активних інтернет-мандрівників бібліотекарі запросили на ерудит-батл «Знавець інформаційного пошуку». Найкращі учні отримали Сертифікат про успішно зданий екзамен.

QR-код – «швидкий відгук», він покликаний швидко доносити зашифровану інформацію до користувача. Код може вміщувати будь-який текст з літер, цифр і символів або посилання. Зараз всі наші бібліотеки застосовують QR-коди при оформленні виставок.

Інновація – не завжди абсолютна новизна, але вона виходить за межі засвоєних традицій, виводить професійну діяльність на якісно новий рівень.

Коворкінг-центри є досить популярними в різних країнах світу, але, напевно, немає прекраснішого місця для коворкінга, як бібліотека, де знання «під рукою». В центральній міській бібліотеці створили коворкінги як

загальний простір для спільної роботи, як нове і актуальне явище, що відповідає нашим потребам.

Віддалена робота в Інтернеті набирає популярності. Коворкінг «Живи яскраво» організував для юнацтва флеш-реліз «Фріланс. Початковий рівень». Для студентів Кіровоградського інституту розвитку людини був проведений аналіз видів заробітку в Інтернеті. Наше завдання – дати інформацію, а справа кожного – правильно нею скористатися.

Для жінок було проведено декілька б'юті-днів, в рамках яких відбулись зустрічі з представниками косметичних фірм.

У коворкінгу «Запасний вихід» постійно працює студія «Англomани та англomанія». Англійська вечірка стала справжнім логічним завершенням циклу бібліотечних заходів, святом підведення підсумків навчання за півроку, під час якого учасники вели бесіди англійською мовою.

Набула популярності нововведена послуга «Бібліоняня»: батьки могли залишити свою дитину безкоштовно на нетривалий час у бібліотеці і зайнятися своїми справами. У цей час бібліотекар коворкінгу організовує міні-екскурсію бібліотекою для маленької дитини, проводить огляд дитячої літератури, читає з нею цікаву книжку, розповідає казки, показує мультфільм, веде бесіди на різноманітні теми. Іноді послугою «Бібліоняні» користувалося одразу декілька сімей, тоді бібліотекар проводив рухливі ігри, підготовку до уроків.

У роботі МЦБС міста Кропивницького з юнацтвом та молоддю визначилися позитивні тенденції. У Центральній міській бібліотеці для дітей відбувся диспут «Лайки, френди та хайпи». Дискутували на тему молодіжного сленгу та експресивної лексики.

У ході дискусії прихильники і противники сленгу дійшли висновку: сленг є невід'ємним атрибутом молодіжного спілкування, але він повинен бути доречним та адекватним. Саме тому його треба вживати в потрібному місці і в потрібний час.

Чого тільки не придумують бібліотекарі, щоб залучити користувачів до читання і книги! Ось у філії №18 з'явилась відкрита книжкова панорама «Books авеню», яка відразу стала популярною і привернула увагу відвідувачів.

Бажаючи читати і спілкуються під «книжковим» ліхтарем чи відпочивають на лавці. А головне, звертають увагу на вказівники, цікавляться їх напрямленнями і беруть до рук книги.

Зробити селфі чи поспілкуватись біля ліхтаря – фішка і реклама філії. Читати модно, корисно і сучасно!

Новий цікавий досвід отримали читачі та бібліотекарі книгозбірні для дітей №19, коли взяли участь у флешмобі з нагоди дня народження Тараса Шевченка від теле радіокомпанії «UA: Суспільне мовлення». Діти та дорослі декламували поезії Кобзаря для радіо та телефірів. І звичайно ж, любителі пофотографуватися отримали омріяні світлини із студії.

Інновації в роботі з дітьми – це нові форми організації дозвілля, які допомагають наблизити бібліотеку до читача, отримати потужний заряд позитиву. Користувачам філії №21 сподобався заклик: «Якщо у тебе є дуже-дуже цікава книга, запрошуємо Вас удвох взяти участь в незвичайних читаннях. Основна умова участі – мати з собою ліхтарик». Читання в темряві в бібліотеці запам'ятається дітям надовго.

У цій же бібліотеці виникла ідея створити територію, на якій би спільно проводили час батьки і діти. А втілити її у життя найлегше в вихідний день. Так з'явилися Бібліотечні суботи. В цей день батьки можуть трішки відпочити: поспілкуватися між собою, попити чаю чи кави. А в дітей занять вистачає: вони послухають цікаву казку від Пані Казкарки, відвідають креатив-майстерку, пограються в настільні ігри, складатимуть пазли, подивляться мультики.

Всіх, кому вже більше шести років, Центральна бібліотека для дітей запрошує до театру книги «Буратіно» – це веселощі і нові знання, це дружба, яка часом може

тривати все життя. Влітку театр працює на галявині біля книгозбірні, – від глядачів немає відбою.

Арт-фестиваль «Барвіста країна – моя Україна!» відбувся у бібліотеці №19, в ньому взяли участь дітлахи великого мікрорайону Космонавтів. Чарівна та неповторна Україна – лейтмотив фестивалю.

Кілька локацій діяли одночасно. Охочі працювати з папером створювали диво-аплікації. Шість команд малювали фарбами на асфальті. Для тих, хто бажав отримати тату на пам'ять, працював арт-салон. До готового яскравого групового малюнку діти додали кольорову живу 3Д рамку, так відбувся флешмоб «Моя прекрасна Україна».

Працівники бібліотеки-філії №17, що в селищі Новому, завжди пропонують своїм читачам корисні та цікаві заняття. Одного чудового літнього дня хлопчики та дівчатка виготовляли із використаних журналів та газет ексклюзивний одяг. Модні сукні, середньовічні костюми та вбрання казкових героїв вражали мешканців селища, які могли спостерігати за незвичним дефіле.

У Всесвітній день шоколаду бібліотекарі філії №12 запросили діток з Центру соціальної реабілітації. Програма свята включала різноманітні вікторини для ласунів, ігри, перегляд мультфільмів та відеороликів про різні смаколики. Хлопчики та дівчатка отримали корисну рекомендацію – шоколад заборонено витирати з пальців та губ хустинками чи серветками – його потрібно обережно злизувати! Закінчилося свято, звичайно ж, ласуванням такого смачного і улюбленого шоколаду!

Лише один раз на рік у Хелловін працює Блеф-казино у бібліотеці-філії для дітей №19. Чарівники, відьми, вампіри, вовкулаки та різна «нечисть» зібралися пограти у страхітливі ігри. Золоті фішки – валюту чарівного казино – можна було отримати у менеджера банку за правильні відповіді на літературні запитання.

Інновації не оминули і роботу клубів за інтересами при бібліотеках.

У філії №18 працює арт-студія «101 Хобі-Т», яка об'єднала людей, небайдужих до творчості. Назва студії увібрала в себе декілька складових: назву мікрорайону (101-й), хобі і талант.

Зустрічі відбуваються раз на тиждень та поєднуються з бесідами на цікаві теми, які пропонують самі учасники. А чаювання, присвячені тому чи іншому святу, зближують людей.

Молоді бібліотекарі централізованої бібліотечної системи міста Кропивницького об'єдналися і створили клуб ВООК-лідер. Клуб став майданчиком професійного самовираження, неформального спілкування, розвитку креативного мислення і обміну досвідом. А молоді його учасники уже побували на Шостій Зимовій школі в Закарпатті, семінарі у Києві, і збираються на Міжнародну конференцію до Харкова.

У сучасному світі зміна ідей, зміна технологій, зміна техніки відбувається швидше, ніж зміна життя одного покоління. Саме тому кожен бібліотекар повинен бути успішним, конкурентоспроможним, самодостатнім.

Як ми це робимо (з досвіду виставкового життя відділу мистецтв ОУНБ ім. Д.І. Чижевського)

*Світлана Ушакова,
завідувач відділу мистецтв
ОУНБ ім. Д.І. Чижевського*

Протягом багатьох років відділ мистецтв збирає навколо себе інтелектуальну еліту нашого краю: художників, мистецтвознавців, театралів, музейників, майстрів декоративно-ужиткового мистецтва, колекціонерів, краєзнавців, які є активними читачами, помічниками, консультантами, волонтерами, спонсорами і просто друзями відділу і бібліотеки. Їхня допомога неоціненна. Бувають випадки, коли і вони звертаються до нас по допомогу і стають генераторами цікавих творчих ідей. Так, у 2018 році постійний читач бібліотеки і друг відділу мистецтв колекціонер Володимир Філімонов запропонував представити невідому широкому загалу добірку творів знаного українського художника Макара Мухи.

Макар Корнійович Муха (1906-1990), уродженець села Михайлівка Кам'янецького району Черкаської області, – живописець, графік, заслужений майстер народної творчості України. Митець з раннього дитинства зазнав сирітства й поневірянь. Сам навчився робити фарби і розмальовував комини, стіни, віконниці.

Перша виставка його робіт пройшла восени 1926 р. у с. Жаботині. У 1936 році відбулася Шполянська міжрайонна виставка народних майстрів, на якій художник представив понад 300 робіт: казкові барвисті орнаменти, ескізи до килимів, вази з ліпниною, різьблення по дереву.

Творчістю митця зацікавилися мистецтвознавці і запросили його на навчання до Київської школи майстрів народної творчості, одночасно запропонувавши М.К. Мусі посаду майстра.

У 1947 р. Макар Корнійович заснував у рідному селі художньо-промислову школу, де навчав молодь вишивати

одяг та рушники, розмальовувати хати й меблі, створювати з глини прикраси й мальований посуд. У 1967 році Макару Мусі було присвоєно звання заслуженого майстра народної творчості України.

Художник з великою повагою ставився до творчості Т.Г. Шевченка: створив унікальний портрет Кобзаря і виконав ряд ілюстрацій до його творів, зробив ескіз килима з портретом поета для Державного музею Т.Г. Шевченка у Києві, ескіз панно для музею у с. Шевченковому.

Твори Макара Мухи багаторазово експонувалися за кордоном у Чехії, Словаччині, Польщі, Франції, Бельгії, Канаді, а нині є окрасою багатьох музеїв України. Найчисельніші збірки знаходяться у Кам'янському державному історико-культурному заповіднику та Черкаському обласному художньому музеї.

Те, що ранні роботи Макара Мухи є у приватній колекції кропивничанина Володимира Філімонова, стало справжньою сенсацією і для співробітників відділу мистецтв, і для фахівців.

Невелика експертна рада, що на громадських засадах працює при відділі, оглянувши творчий доробок художника, дійшла висновку: роботи Макара Мухи та учнів його школи представляють мистецьку цінність як зразки українського декоративного живопису 40-50-х рр. ХХ століття і їх необхідно показати мешканцям нашого міста.

Так виникла ідея виставки «Квітники Макара Мухи: декоративне малювання. Збірка Сергія Філімонова».

Як побудувати експозицію, як експонувати матеріали, які дивом збереглися на старому папері, щоб не пошкодити малюнки, ніхто не знав, – адже у бібліотеці не було спеціального обладнання. Усе це стало викликом для організаторів експозиції і потребувало креативного, нестандартного рішення. Ситуація вимагала «дефект перетворити на ефект».

Рішення прийшло від Лариси Гарбузенко – майстра декоративно-ужиткового мистецтва, викладачки ЦДПУ ім. В. Винниченка, відданого друга відділу мистецтв.

Адже саме пані Гарбузенко є визнаним майстром українського декоративного розпису, учителем майбутніх художників. Долучитися до спадщини Макара Мухи, мати рідкісну можливість тримати в руках його роботи, вивчати їх, – усе це стало безцінним досвідом для неї.

Лариса Гарбузенко придумала оригінальний спосіб закріплення робіт на чорному флізеліні без пошкодження старого паперу, датованого 1947 роком. Експонати було розміщено за тематикою: рослинні й геометричні композиції, орнаменти для ткацтва та вишивки, радянська символіка, вписана у флористичний компонент, замальовки для розпису української хати.

В експозиції було представлено живописний портрет Т. Шевченка, створений у 1937 році, плакати до радянських свят, роботи учнів школи Макара Мухи.

Досліджуючи історію колекції, працівники бібліотеки з'ясували, що зібрання замальовок Макара Мухи півстоліття зберігалося у родині художника та скульптора Сергія Філімонова (1922-2006), батька Володимира Філімонова, який працював методистом образотворчого мистецтва Кіровоградського обласного будинку народної творчості. Сергій Філімонов захопився українським орнаментом і сам брав уроки у народного майстра. З 1947 по 1954 рік організовував виставки майстрів самодіяльного образотворчого мистецтва у місті Кіровограді. На кількох з таких виставок і були представлені роботи Макара Мухи та учнів його школи. Велика кількість робіт з цих виставок були подаровані Сергію Філімонову самим Макаром Мухою.

Виставку «Квітники Макара Мухи: декоративне малювання. Збірка Сергія Філімонова», на якій представили 103 роботи, відкрили під час презентації п'ятитомника «Історія декоративного мистецтва України». На відкриття приїхали гості: члени редакційної колегії інституту мистецтвознавства, фольклору та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України Т. Кара-Васильєва, З. Чугусова, О. Клименко, З. Косицька,

---

Н. Студенець; директор та співробітники Кам'янського державного історико-культурного заповідника – земляки Макара Мухи, що надало мистецькій події статусу всеукраїнського значення.

Експозицію доповнили унікальні книги з фонду ОУНБ ім. Д.І. Чижевського 1936-2019 рр., присвячені українському декоративному мистецтву.

Виставка експонувалася майже п'ять місяців і користувалася великим попитом у відвідувачів бібліотеки. А це були студенти та художники, музейники, люди похилого віку, шкільна молодь – учасники літніх таборів. Зацікавлення, захоплення, непідробний інтерес викликала розповідь про українське декоративне малярство, про історії виживання народних майстрів у 1920-1950-і рр., про авторські техніки Макара Мухи.

Найкращою оцінкою виставки стала пропозиція представити її у Кам'янському державному історико-культурному заповіднику http://kammuz.ucoz.ua/news/kolekcija_robir_makara_mukhi_iz_kropivnickogo/2018-10-10-649 та презентувати експозицію у Черкаському обласному художньому музеї. <https://culture.ck-oda.gov.ua/news/item/2378-u-cherkasakh-prezentovano-vystavku-tvoriv-zasluzhenoho-maistra-narodnoi-tvorchosti-makara-mukhy>

Експозиції відділу мистецтв – це завжди спільна праця бібліотекарів та фахівців, колекціонерів та музейників, спільні проекти, об'єднані мистецьким краєзнавством. Це проекти-меморії, які актуалізують призабуті імена майстрів живопису, графіки, декоративно-ужиткового мистецтва України. І саме відділ мистецтв є центром комунікацій таких проектів.

Інформаційні технології

Урок «здорового способу життя» в Інтернеті

Галина Нікітіна,

*завідувач Інтернет-центру
обласної універсальної наукової
бібліотеки ім. Д.І. Чижевського*

Про здоровий спосіб життя сьогодні кажуть практично всі, й Інтернет-центр ОУНБ ім. Д.І. Чижевського – не виняток. А чому б і ні? Адже від того, що і як ми вживаємо, залежить наше самопочуття та подальше буття. До чого тут їжа, коли мова мала б йти про Інтернет? – запитаєте Ви. А відповідь проста: інформація – це та ж їжа, але для мозку. Тому сьогодні ми поговоримо про віртуальне життя кожного з нас.

За даними соціологічного дослідження цифрової агенції PlusOne, станом на січень 2019 року в Україні налічується 21,4 млн. інтернет-користувачів, з них – 13,0 млн. користувачів соціальної мережі Facebook. На сьогодні соцмережі є не лише майданчиком для спілкування, а ще й потужним інструментом для бізнесу, розкручування бренду та полем активної діяльності для шахраїв. Кожен 7-й український користувач Facebook є адміністратором якоїсь Facebook-спільноти. Модерують сторінки переважно чоловіки та жінки віком від 13 до 56+, але найбільше адміністраторів серед населення віком від 18 до 25 – 21,46%.

Важко визначити світлі й темні сторони Інтернету, тому ми, як тренінговий центр, взяли на себе відповідальність під час занять з Інтернет-безпеки навчати людей розпізнавати ризики та загрози, які чекають їх у всесвітній мережі.

Тож, про які саме види небезпеки ми розповідаємо нашим користувачам? Це, насамперед:

- Доступ до небезпечного контенту (інформації, що представляє загрозу або викликає неприязнь);

Це можуть бути фото або відео зі сценами насильства, чи ресурси, що пропагують вживання, виготовлення, збут наркотичних і психотропних речовин, чи матеріали порнографічного характеру.

- Інтернет-шахрайство – виманювання інформації шляхом обману чи зловживання довірою, з метою заволодіння чужим майном або придбання права на майно, а також інтернет-жебракство та псевдо-виграші автомобіля або ж солідної суми грошей;
- Зараження гаджета шкідливим програмним забезпеченням;
- Он-лайн насильство:

Кібербулінг – одна з форм переслідування як дітей, так і дорослих з використанням цифрових технологій. На сьогодні ця тема є однією з найактуальніших серед навчальних закладів міста.

Кібергрумінг – входження в довіру до людини з метою розбещення та використання її в сексуальних цілях.

«Групи смерті» – учасники цих груп мають виконувати завдання від кураторів, так звані – квести, де останнє завдання – вчинити самогубство. Зазвичай, в ці групи вступають самотні діти-підлітки, котрі не відчувають родинної підтримки та турботи.

Фрепінг – злам чужої сторінки в соціальній мережі і розміщення неправдивої інформації від імені власника аккаунту.

Страшно? Але ж це тільки маленька частина того, про що ми розповідаємо на тренінгах. Хто є нашою цільовою аудиторією? Насамперед, це студенти навчальних закладів міста. Адже саме молодь є найактивнішими жителями мережі. Але приєднатись до наших занять може абсолютно кожен читач чи гість нашої бібліотеки незалежно від віку, статі чи соціального статусу.

Як же вберегтися від всього цього «лиха»? Ось декілька порад «здорового способу віртуального життя»:

1. В першу чергу, необхідно стежити за оновленням програмного забезпечення ваших гаджетів. Коли настає час

для оновлення, не натискайте «нагадати мені пізніше» – краще приділіть трохи часу, щоб відразу встановити ці оновлення.

2. Використовуйте унікальні паролі для ваших облікових записів, а ще краще пасфрази (парольні фрази), які містять літери великого і малого регістру, цифри та спеціальні символи (#, \$, !, _, @, &).
3. Не завантажуйте файли та посилання з повідомлень від невідомих відправників.
4. Не повідомляйте особисту інформацію стороннім особам: домашню адресу, номер телефону, серію та номер паспорта та ін.
5. Використовуйте двоетапну перевірку. Двоетапна перевірка вимагає від вас зробити ще один крок для входу в свій акаунт, крім імені користувача та пароля.
6. Регулярно робіть резервні копії даних.

Врешті пам'ятайте: Інтернет – всього лише інструмент в руках людини. Закінчити хочу словами завідувачки лабораторії психології масової комунікації та медіаосвіти Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, доктора психологічних наук Любові Найдьонової: «Зло роблять люди, а не техніка, Інтернет чи будь-який канал доставки інформації».

Тож давайте ставати добрішими і зігрівати душі теплом один одному!

Якщо Вас зацікавило, як зробити своє віртуальне життя безпечним – звертайтеся до нас! Консультанти та тренери Інтернет-центру нашої бібліотеки радо зустрінуть і допоможуть кожному!

Нові бібліотечні послуги з використання інформаційних технологій: вебінар

*Галина Нікітіна,
завідувач відділу «ІНТЕРНЕТ-ЦЕНТР»
ОУНБ ім. Д.І. Чижевського*

*Наталія Андрійченко,
завідувач інформаційно-бібліографічного
відділу ОУНБ ім. Д.І. Чижевського*

Доброго дня, шановні учасники вебінару! Сьогодні ми поговоримо про нові бібліотечні послуги з використання інформаційних технологій. Спікери нашого вебінару: Галина Нікітіна – завідувач відділу «ІНТЕРНЕТ-ЦЕНТР» ОУНБ ім. Д.І. Чижевського та Наталія Андрійченко – завідувач інформаційно-бібліографічного відділу ОУНБ ім. Д.І. Чижевського. Тож бажаємо всім плідної роботи та приємного спілкування.

Галина: – Розпочнемо наш вебінар зі знайомства з найбільш резонансними подіями Інтернет-центра Обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д.І. Чижевського, які відбулися останнім часом.

Щороку восени, в рамках ініціативи «Meet and Code», проходить Європейський тиждень кодування, спрямований на реалізацію подій у сфері програмування для дітей та молоді. Цей проект реалізується Ресурсним центром «Гурт» у співпраці з організаціями «TechSoup Europe» та «Haus des Stiftens» за фінансування SAP. У жовтні 2018 року Інтернет-центр також долучився до цього проекту з подією «Хакатон «Кодуй граючись», який перетворився на справжній ІТ-фестиваль.

Протягом чотирьох годин бібліотека гуділа як справжній вулик. В заході взяли участь більше 300 поціновувачів технологій: школярі, студенти та ІТ-фахівці, для яких було багато цікавих та активних локацій.

Головною подією дня став хакатон «Кодуй граючись», під час якого учні 6 класу Загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів

№ 4 не лише ознайомились з еволюцією комп'ютерних ігор, а ще й самостійно кодували гру «Міні-футбол» на скретчі. Цей процес був настільки захопливим, що викладачі також стали активними кодерами поруч зі своїми підопічними. Після години шаленого кодування всі учасники були нагороджені сертифікатами учасника та солодкими подарунками. Шляхом голосування було обрано три пари переможців, котрі отримали цінні подарунки за свої проекти.

Наша бібліотека представила ще дві локації, на яких Олег Михайлович Волохін знайомив гостей з можливостями 3D-принтера та 3D-сканера. Учасники цього дійства отримали можливість доторкнутись до постаті самого Стіва Джобса, надрукованій на 3D-принтері. А поруч із цією локацією маленький робот Спаркі долав складний лабіринт, і як би не намагались відвідувачі заплутати його, – подолав всі перешкоди.

І який же бібліотечний захід без книжкової інсталяції? Тому в цей день можна було не лише переглянути, а й почитати книги з виставки «ІТ технології в друкованих виданнях». Література даної тематики користувалась неабияким попитом серед студентської молоді.

Завдяки активній співпраці з партнерами, наш захід став ще масштабнішим. До хакатона приєднались Центральноукраїнський національний технічний університет, Школа програмування Ш++ та ІТ-школа OTHERS.

Від кафедри металорізальних верстатів та систем Центральноукраїнського національного технічного університету було представлено експозицію роботехніки, мехатроніки та 3D друку. А ще, Андрій Миколайович Кириченко, декан механіко-технологічного факультету ЦНТУ, провів для всіх присутніх лекцію на тему «Робототехніка: сучасний стан та перспективи», під час якої продемонстрував сучасні напрямки використання роботів у нашому повсякденні.

Представники школи програмування Ш++ привели з собою два роботи-марсоходи, які викликали шквал емоцій у всіх учасників заходу, так як кожен бажаючий мав змогу покерувати ними з мобільного телефона.

Ще однією мега активною локацією став ігровий майданчик від ІТ-школи O'THERS, де бажаючі отримали можливість позмагатись у комп'ютерних іграх на величезному плазмовому екрані. Діти настільки захопились, що не відпускали наших партнерів до самого вечора.

Таким чином, наш хакатон «Кодуй граючись» перетворився в справжній ІТ-фестиваль.

Ще однією подією з використанням сучасних технологій став наш Qr-квест «Жовтий земляний собака VS Жовтий кабан», який був проведений в рамках святкування «Щедрого вечора в бібліотеці ім. Д.І. Чижевського» 12 січня 2019 року.

Дві команди, подорожуючи відділами бібліотеки, змагалися за перемогу й одночасно весело проводили свій час. Учасники розгадували кросворди, ребуси, головоломки, складали пазли та шукали бібліотечні скарби. Ось, наприклад, одним із завдань було віднайти найбільшу і найважчу книгу в бібліотеці. Фішкою квеста було те, що всі завдання, головоломки та пункти пошуків були закодовані в Qr-коди. Учасники за допомогою смартфонів сканували коди і таким чином отримували свої завдання. Переможці отримали незвичайні подарунки від організаторів квесту, а саме: диски з комп'ютерними іграми і електронними енциклопедіями, фоторамки з клавіатури, виготовлені працівниками Інтернет-центру, іміджеву продукцію нашої бібліотеки та на додачу отримали море позитиву.

Захоплення і подив викликала виставка-інсталяція «Друге життя комп'ютерної техніки», на якій були представлені декоративні вироби та корисні офісні «штучки», виготовлені бібліотекарями зі старих дискет, запчастин клавіатури, мишок та інших комп'ютерних «нутрощів».

Дорослі і малі любителі новітніх технологій мали змогу пограти на мультимедійній дошці, вони із задоволенням складали новорічні пазли і малювали вогнем та іншими анімаційними пензлями.

Таким чином можна впевнено заявити, що в нашій бібліотеці живуть і розвиваються ІТ-технології.

Кожен з нас, бібліотекарів, постійно вивчає досвід інших бібліотек, як українських, так і зарубіжних. І це нормально, адже всі ми прагнемо стати кращими та доступнішими. Щойно ми поділились своїм досвідом. А зараз ми поділились досвідом бібліотек Олександрійської міської централізованої бібліотечної системи, котрі не стоять на місці, а знаходяться в активному пошуку чогось новенького та гаряченького. На базі бібліотек міста діє чудовий проект «Платформа 3-Д: добра, довіри, досвіду». Проект підтриманий Міжнародною організацією з міграції (МОМ) та фінансується Європейським Союзом.

Це мультифункціональний простір для освітніх і культурних ініціатив, адаптований до потреб територіальної громади. Є відкритим майданчиком для різних категорій городян: дітей, молоді та дорослих задля активного інтелектуального дозвілля, комунікації, розвитку творчих здібностей і соціальної активності, особистісного зростання, неформальної освіти.

Завдяки активній проектній діяльності колективу бібліотеки олександрійські читачі мають змогу відвідувати гурток 3D-моделювання, де за допомогою 3D-ручки під пильною опікою бібліотекарів виготовляються різні іграшки та модні аксесуари. А для любителів робототехніки та програмування функціонують чудові «Робоклуб» та «Code Club». Також у колег є 3D-принтер, який зараз активно опановують і бібліотекарі, і їхні читачі.

Тож нам є ким і чим пишатись. Я впевнена, що в інших наших колег також є нові послуги, якими можна і треба ділитись з усіма, тому чекаємо на ваші пропозиції. На наступному вебінарі ми обов'язково розкажемо саме про Вашу бібліотеку!

А тепер я передаю слово Наталі, яка познайомить вас із новими інформаційними послугами свого відділу.

Наталія: – Хочу презентувати вам нові електронні бібліотечні послуги.

Життя рухається уперед, змінюється світ, змінюються правила, міняємося і ми. І це цілком природно. Бо ж

лише в такий спосіб можливий прогрес! Перетворення, нововведення, поліпшення – все це синоніми до слова «реформування» у будь-якій сфері.

В рамках медичної реформи медичні заклади по всій Україні приєдналися до інноваційної інформаційної системи «Medcard24». Це означає, що, обравши заклад та лікаря, з яким підписали Декларацію про надання первинної медичної допомоги, на прийом до лікаря тепер можна записатися, не витрачаючи час у чергах під кабінетами.

Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д.І. Чижевського завжди враховує потреби громади в опануванні нових корисних електронних сервісів і ресурсів, тому впроваджує у свою діяльність інноваційні напрямки обслуговування користувачів. Таким актуальним на сьогоднішній день ресурсом є система «Medcard24» у розділі «Електронне урядування» на сайті ОУНБ ім. Д.І. Чижевського (<http://library.kr.ua/pubinform/elposl.html>).

Сервіс передбачає комплексне використання IT-інструментів: введення електронної черги у медичному закладі, онлайн-запис на консультації та прийоми до сімейних лікарів і спеціалістів, регулювання потоку пацієнтів, побудову графіків роботи. Система поки що у стані апробації, але вже зараз відрізняється простим та зрозумілим інтерфейсом.

Одна з функцій медичної інформаційної системи «Медстар» – це особистий кабінет пацієнта, де можна записатися до лікаря, отримати доступ до власної електронної медичної картки, бачити результати прийомів, отримувати нагадування та призначення.

З особистим кабінетом пацієнт може у будь-якому місці, де є інтернет, отримати інформацію про графік роботи свого сімейного лікаря, вибрати годину відвідування, записатися на прийом і таким чином уникнути черг та проблем із загубленою карткою.

Вхід до особистого кабінету відбувається через веб-сайт або мобільний додаток Medcard24. Необхідно попередньо зареєструватися на сайті <https://medcard24.net>.

Порядок реєстрації такий:

-
- ввести особистий мобільний номер телефону у зазначене поле та підтвердити його за допомогою SMS із кодом підтвердження;
  - заповнити усі обов'язкові дані про себе та натиснути кнопку «Зареєструватись».

Після реєстрації в розділі «Медичні картки» ви можете до вашого номера телефону прив'язати і бачити картки членів сім'ї. Щоб записатися на прийом до дільничного терапевта або сімейного лікаря, натисніть кнопку «Записатися до лікаря». Ви потрапите до сторінки із його розкладом. Оберіть день, на який ви хочете записатись або викликати лікаря додому, натиснувши на відповідний слот. Тут ви також обираєте час, на який хочете записатись. Слоти червоного кольору – час або пройшов, або на нього записано іншого пацієнта. Слоти блакитного кольору – вільний час. Обравши потрібний слот, натисніть кнопку «Записатись на прийом». Ви побачите готовий талон на прийом. Талон можна роздрукувати, натиснувши кнопку «Роздрукувати талон». Через певні причини попередній запис на прийом може бути вами скасовано. Для цього натисніть кнопку «Скасувати».

Після запису через веб-сайт ви можете прийти безпосередньо до кабінету лікаря в обраний час та не чекати в черзі.

У розділі «План лікування» ви можете бачити всі записи на прийом, виклики лікаря додому, усі направлення на медичні послуги та призначені під час прийому рецепти на придбання ліків. Це дуже зручно. Всі дані зберігаються і доступні на випадок, коли основна ваша медична картка може десь загубитися.

В розділі «Клініки» ви можете записатися на прийом до лікувальних закладів, які дозволяють вільний запис пацієнтів за допомогою онлайн-порталу. На сторінці ви можете бачити перелік таких закладів. Пошук можна здійснювати за містом, назвою клініки, спеціальністю лікаря, можливістю записатись онлайн. Потрібно відмітити необхідні параметри пошуку та натиснути кнопку «Пошук».

Щоб бачити клініки, до яких можна записатись на прийом онлайн, оберіть «Запис до лікаря на порталі». Ви побачите розклад всіх лікарів обраного лікувального закладу. Знайшовши потрібного лікаря, оберіть слот для запису в його розкладі. Ви побачите готовий талон на прийом. За потреби його можна роздрукувати. Це можна зробити так само, як пояснено у розділі «Медичні картки».

В розділі «Лікарі» ви можете записатися на прийом до спеціалістів в тих організаціях, які дозволяють вільний запис пацієнтів за допомогою онлайн-порталу. Далі ви здійснюєте пошук за містом, спеціальністю лікаря, можливістю записатись онлайн. Вкажіть необхідні параметри пошуку та натисніть кнопку «Пошук». Ви побачите лікарів, що відповідають заданим параметрам пошуку. Переглянути інформацію про лікаря ви матимете можливість, натиснувши кнопку «Деталі». Щоб подивитись розклад та записатись на онлайн-прийом, натисніть кнопку «Записатися до лікаря». Зробіть запис на прийом так само, як в розділі «Клініки».

Ще одним корисним електронним ресурсом своїм користувачам пропонує скористатися ОУНБ ім. Д.І. Чижевського. Відповідно до статті 19 Закону України «Про Державний реєстр виборців» особа, яка набула права голосу, або особа, яка має право голосу, може перевірити своє включення до Державного реєстру виборців на сайті https://www.drv.gov.ua/ords/portal!/cm_core.cm_index?start. «Державний реєстр виборців» – це автоматизована інформаційно-телекомунікаційна система, основною метою якої є складання списків виборців та внесення змін до бази даних на основі відомостей, що подаються органами, установами та організаціями для проведення виборів та референдумів всіх рівнів.

Варто приділити увагу перевірці своїх даних у Державному реєстрі виборців у випадку, якщо ви нещодавно:

- змінювали прізвище, ім'я чи по батькові;
- змінювали зареєстроване місце проживання;
- досягли повноліття та голосуватимете вперше.

На головній сторінці сайту є кнопка «Кабінет виборця». Натиснувши на неї, ви побачите декілька активних розділів. У розділі «Перевірка включення» потрібно ввести свої персональні дані, дату народження та адресу електронної пошти. Потім потрібно ввести регіон, де ви зареєстровані, населений пункт і дати згоду на обробку персональних даних. Далі потрібно натиснути кнопку «Перевірити вказані дані». Для обробки запиту потрібно ввести код, який надійде на вашу електронну адресу, в необхідне поле і надіслати на опрацювання. Результат практично відразу можна побачити на екрані. В інформації буде зазначено вашу реєстрацію за виборчою дільницею, адресу приміщення для голосування та зазначення меж дільниці на карті.

Також у розділі «Пошук дільниці», зазначивши область, населений пункт та адресу, де ви зареєстровані, ви матимете змогу дізнатися адресу виборчої дільниці для голосування і побачити на карті межі цієї дільниці.

У розділі «Мої вибори» ви знайдете інформацію щодо найближчих за терміном виборів, у яких ви можете взяти участь.

Розділ «Відкриті дані» цінний тим, що тут розміщено корисну інформацію щодо виборчого права.

Наступний електронний сервіс буде корисний для тих, хто користується послугами газопостачальних компаній. З 1 листопада 2018 року постачання природного газу для потреб населення на території Кіровоградської області здійснює ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України», а не ДП «Центргаз», як це було раніше.

Якщо ви є споживачем природного газу і маєте особовий рахунок, відкритий на ваше ім'я, спеціалісти обласної наукової бібліотеки ім. Д.І. Чижевського у розділі «Електронне урядування» рекомендують вам авторизуватися на сайті <https://naftogazpostach.com>. При реєстрації для вас буде створено особистий кабінет, з якого зручно переглядати діючі тарифи, наявний баланс, а також всю історію оплат та показань лічильника. Крім того, з особистого кабінету у вас є змога безпосередньо сплачувати за спожитий газ. Для реєстрації необхідно вказати:

-
- номер особового рахунку;
  - суму останнього за часом платежу за газ;
  - номер телефону (стаціонарний чи мобільний);
  - адресу електронної пошти.

Електронна адреса має бути діюча, вона слугує логіном для входу до особистого кабінету.

Особистий кабінет – це безкоштовний веб-сервіс, що надає вільний доступ до актуальної інформації про стан вашого особового рахунку. Дані є достовірними та точними. В особистому кабінеті ви можете:

- передати показники лічильника газу;
- дізнатися точну суму до сплати, сформувані та роздрукувати рахунок для сплати в банку – нічого рахувати не потрібно;
- проконтролювати рух сплачених коштів;
- отримати інформацію про заборгованість або переплату;
- миттєво сплатити за послуги через інтернет банківською картою.

Також, на сайті <https://naftogazpostach.com> можна здійснити попередній запис в електронну чергу на прийом до представництва газопостачальної компанії у місті Кропивницькому. Це позбавить вас від тривалого перебування у чергах у місцевому відділенні ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України».

Для початку процесу запису потрібно заповнити спеціальну форму з обов'язковими для заповнення полями. Зазначивши адресу своєї електронної пошти, на цю адресу ви отримаєте лист з інформацією про попередній запис. Далі ви побачите готовий для друку талон на прийом до спеціаліста.

Всі презентовані ресурси є доступними на сайті ОУНБ ім. Д.І. Чижевського у розділі «Електронне урядування» та є дуже актуальними і корисними в рамках реалізації програми вільного доступу громадян до інформації та надання електронних державних послуг через мережу Інтернет.

Ласкаво просимо до нашої бібліотеки і в реальному, і в віртуальному світі.

Книжкова полиця

Книжковий дивосвіт: енциклопедії

*Катерина Бабаєва,
головний бібліотекар відділу зберігання
та реставрації бібліотечних фондів
ОУНБ ім. Д.І. Чижевського*

Давньогрецькому філософу Сократу належать слова: «Я знаю, що нічого не знаю». Це спроба пояснити логічний принцип пізнання: чим більше людина пізнає, тим більше лишається непізнаного. А чи взагалі можливо знати все? Чи можна хоча б спробувати «осягнути неосяжне»? Такою спробою і є енциклопедії. В перекладі зі старогрецької мови «енциклопедія» означає «коло знань». У часи середньовіччя під словом «енциклопедія» розуміли коло знань, яке має засвоїти кожна освічена людина. У сучасному розумінні «енциклопедія» – універсальний одно- або багатотомний довідник загального чи спеціального плану, організований за словниковим чи систематичним принципом. Привабливість і незвичайність енциклопедій якраз і полягає у їхній безкінечній різноманітності і намаганні осягнути неосяжне. У фонді обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д.І. Чижевського і, зокрема, у відділі книгозберігання, енциклопедії становлять досить вагому частку. Крім усім відомої «Большой советской энциклопедии», яка налічує три видання, є велика кількість енциклопедій загальних і галузевих, про існування яких знають далеко не всі. Особливу увагу хочеться звернути на українські енциклопедії. Про деякі з них, на наш погляд найвизначніші і найцікавіші, йтиме мова у цій статті.

Першою українською енциклопедією вважається «Синописис...» Інокентія Гізеля, виданий у Києві у 1674 році. Це короткий виклад подій української історії від найдавніших часів до кінця 17 сторіччя. Додаток містить

відомості про найвидатніших історичних осіб України: князів, воєвод, митрополитів. У відділі рідкісних і цінних документів нашої бібліотеки, серед книг колекції О. Ільїна, зберігається рукописна копія цієї книги з видання Києво-Печерської Лаври 1680 року.

У 1927 році була здійснена перша спроба створення сучасної української енциклопедії, але вона не була реалізована через сталінські репресії. Перше видання Української (з обов'язковим означенням «Радянська») енциклопедії в 17 томах вдалося здійснити лише у 1959-1965 рр. Друге видання, вже 12-томне, вийшло друком у 1977-1985 роках, паралельно українською і російською мовами. Звичайно, у створенні української енциклопедії були задіяні провідні наукові фахівці України, але обидва видання здійснювались під керівництвом КПРС і пильним оком КДБ. Тому УРЕ багато в чому повторювала БСЭ, а історичні факти викладалися згідно партійних настанов. Але, як би там не було, а це була перша національна енциклопедія на теренах тодішнього СРСР. Протягом 1967-1974 років видавництвом «Українська радянська енциклопедія» під керівництвом М.П. Бажана здійснено ще один унікальний проект: видано 26-ти томне енциклопедичне видання «Історія міст і сіл Української РСР», кожен том якого присвячений окремій області і окремий том – Києву. Але першим, справді науковим виданням, що містить систематизовані дані про Україну, стало репринтне перевидання в Україні в перші роки незалежності «Енциклопедії Українознавства». Воно було підготовлене і видане під егідою Наукового товариства ім. Т. Шевченка вченими української діаспори в Сарселі (передмістя Парижа, Франція) протягом 1949-1984 років. Головним редактором видання був Володимир Кубійович, відомий український історик, географ, видавець, громадський діяч. На сьогодні, в Україні реалізовано два масштабні енциклопедичні проекти: десятитомна «Енциклопедія історії України» (2003-2013рр.) та «Енциклопедія сучасної України», запланована у 30 томах, наразі у 2018 р. вийшов з друку

20-й том. Остання містить матеріали про Україну в усіх вимірах від початку 20-го століття до сьогодення.

Крім цих масштабних проектів, існує ще низка різноманітних одностомних і багатотомних галузевих енциклопедичних видань, як, наприклад, «Юридична енциклопедія», дитяча енциклопедія «Я пізнаю світ», «Мала гірнича енциклопедія», «Енциклопедія кібернетики», «Энциклопедия олимпийского спорта», «УСЕ. Універсальний словник-енциклопедія», який виходить щорічно, «Енциклопедія мистецтва» та багато інших.

Створення енциклопедії дуже трудомісткий процес і потребує зазвичай зусиль багатьох людей: авторів, редакторів, упорядників, словом, цілої команди творців. А чи існують енциклопедії, написані одним автором? Виявляється, що існують, і їх немало. Це, як правило, галузеві енциклопедії, або ж присвячені певному явищу природи, історії, культури або якомусь виду діяльності. У фонді нашої бібліотеки ви знайдете «Медичну енциклопедію» П.І. Червяка, «Енциклопедію чудес» В.О. Мезенцева, «Українську енциклопедію джазу» В. Симоненка, «Энциклопедию Амосова» за авторства самого Миколи Михайловича Амосова, «Энциклопедию азартных игр» А. Вайкса та багато інших, варто лише звернутися до електронного каталога.

Але серед розмаїття авторських енциклопедій видокремлюється «Українська мала енциклопедія» Євгена Онацького, яка була працею усього його життя і стала справжнім вінцем наукового доробку автора. Про неї хочеться розповісти детальніше. Енциклопедія Євгена Онацького побачила світ у 1957-1967 рр. в Буенос-Айресі, в Аргентині, де вона була видана у 16 книгах. У фонді нашої книгозбірні є 9 книжок аргентинського видання «Української малої енциклопедії», подарованих у 2008 році Канадським товариством приятелів України. А з 2016 року в Україні виходить друком її 4-томне перевидання в «Університетському видавництві ПУЛЬСАРИ» в Києві. У 2018 році видано вже дугий том.

Особливістю цієї енциклопедії є не тільки те, що вона від першої до останньої сторінки написана однією людиною, але й емоційне забарвлення тексту. Як зазначає сам автор у передмові: «...нема в ній нічого догматичного, не накидаю я в ній нікому своїх поглядів, але все ж звертаю якнайбільшу увагу на те, щоб підходити до трактованих тем з погляду християнської етики...». Працюючи над Енциклопедією, Євген Онацький зауважував на наявність «Української загальної енциклопедії», виданої у Львові в 1932 році, та «Енциклопедії українознавства» Наукового товариства ім. Т.Г. Шевченка, видання якої на той час тривало, тому в ній мало біографічних статей, за виключенням матеріалів про іноземців, що виявили будь-який інтерес до України, а також небагатьох знакових в морально-етичному плані осіб української історії. Коло наукових інтересів автора також позначилось на відборі матеріалу для енциклопедії: в ній повністю відсутні технічні науки, значна частина природничих та економічних наук. Натомість, набагато ширше, ніж у двох вищеозначених енциклопедіях, розкрито теми суспільних наук, пов'язані з проблемами української духовної культури. Це етика, філософія, суспільна психологія, релігія, історія, література, народна творчість, етнографія. Статті енциклопедії не дають вичерпної інформації про означену тему, але спонукають до самостійного подальшого її пізнання та осмислення. Тому автор і назвав свою енциклопедію «малою», хоча за обсягом вона не набагато поступалася іншим.

І насамкінець хочу згадати про найстарішу енциклопедію нашої книгозбірні: «Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона», виданий у Санкт-Петербурзі в 1890-1907 роках. Видання складається з 82 напівтомів і 4 додаткових. Це дійсно всеохоплююче «коло знань» кінця 19 століття. Енциклопедія містить багатий біографічний матеріал про визначних осіб від часів античності до 19 століття. Наприклад, блок «Филипп» налічує 35 біографічних статей від Апостола Філіпа до Юліана Петера Джозефа Філіпа, французького письменника і політичного діяча,

---

що народився 1827 року. В енциклопедії багато цікавого фактографічного матеріалу, який стосується тогочасного розвитку техніки, промисловості і сільського господарства. У статтях про окремі країни світу, у назвах і даних про кордони кінця 19 сторіччя подаються географічні, кліматичні, демографічні, історико-етнографічні та інші відомості. Матеріал ілюстровано статистичними таблицями, географічними картами. Завершує статті бібліографічний список літератури. Багато цікавої інформації знаходимо у тематичних статтях. Наприклад, дуже цікава стаття «Меры» (слово написано через «ять») розповідає про історію торгівлі з найдавніших часів, про виникнення мір ваги і довжини в різних країнах світу, про їх співвідношення між собою і зі звичною нам, а тоді ще новою, метричною системою. Тож «Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона» – це дійсно «пишний яр», у якому можна знайти багато цікавого, такого, чого не знайдеш навіть у всезнаючому GOOGLE.

Для того, щоб знайти потрібну інформацію у книзі, треба затратити більше зусиль і часу, порівняно з комп'ютерним пошуком, це правда. Але, в той же час, треба зазначити, що, незважаючи на бурхливий розвиток комп'ютерних технологій протягом кількох останніх десятиліть, обсяг знань, накопичений у книгах, ще не скоро стане доступним у віртуальному просторі. А чи і взагалі стане? Та це вже тема окремої розмови...

Події. Факти

Господар світлого будинку (105 років від дня народження Віктора Яроша – письменника, краєзнавця)

*Тетяна Колецькіна,
завідувач відділу краєзнавства
ОУНБ ім. Д.І. Чижевського*

18 жовтня нинішнього року мало б виповнитися 105 років Віктору Петровичу Ярошу – одному з ініціаторів створення та першому завідувачу меморіального музею М. Кропивницького.

Віктор Петрович Ярош був з тих інтелігентів від природи, які непомітно ходять по землі, але залишають на ній глибокий слід.

На сайті обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д.І. Чижевського у розділі «Видатні особистості Кіровоградщини» є біографічна сторінка, присвячена Віктору Ярошу <http://wiki.library.kr.ua>.

Народився В.П. Ярош 5 жовтня 1914 року в родині вчителів у селі Бистрик Сумської області.

У 1934 році закінчив Конотопський педагогічний технікум, працював завідувачем та вчителем Краснокутської початкової школи, шкільним інспектором РВНО в м. Ямпіль Сумської області.

З першого жовтня 1938 року по 15 жовтня 1945 року служив в армії. Брав участь у війні з білофінами у 1940 році, учасник бойових дій у Другій світовій війні. Ветеран 148 «Червонопрапорного винищувального авіаційного Режицького полку». В.П. Ярош нагороджений двома орденами Вітчизняної війни, медалями «За бойові заслуги», «За оборону Сталінграду», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945р.р.».

Після війни Віктор Петрович навчався і закінчив літературний факультет Київського педагогічного інституту,

---

школу газетних працівників. Багато років працював завідувачем відділу культури обласної газети «Кіровоградська правда», керував обласним літературним об'єднанням, був заступником начальника обласного управління культури і завідувачем меморіального музею М.Л. Кропивницького.

Віктор Ярош – перший лауреат обласної краєзнавчої премії ім. Володимира Ястребова, лауреат премії Спілки театральних діячів України, член Спілки журналістів України, людина, ім'я якої занесене до енциклопедичного словника «Митці України».

Помер Віктор Петрович Ярош 11 жовтня 2001 року у віці 87 років.

До 105-ї річниці від дня народження Віктора Яроша у відділі краєзнавства ОУНБ ім. Д.І. Чижевського підготовлено книжкову виставку «Господар світлого будинку».

В експозиції представлені книги В.П. Яроша «Стежками завіяними», «В небо війны», «Почесні громадяни Кіровограда», «Театральна Кіровоградщина», «Марко Лукич Кропивницький – видатний діяч української культури: до 150-річчя від дня народження» – книга спогадів, в упорядкуванні якої брав участь Віктор Петрович. А також література про самого Віктора Яроша – це біографічні довідки в «Історичному календарі Кіровоградщини на 2014 рік. Люди. Події. Факти» (упорядник Володимир Босько), «Літературний словник Кіровоградщини» (упорядник Леонід Куценко), а також у виданні «З іменем Володимира Ястребова» (упорядник Станіслав Янчуков).

В.П. Ярош – вчитель, воїн, журналіст, культпрацівник, краєзнавець. Любов до історії свого народу він демонстрував на ділі. Це, насамперед, науково-дослідна робота, публікації у пресі, виступи на радіо та телебаченні.

Найпомітніший слід, який залишив після себе Віктор Петрович, – меморіальний музей М.Л. Кропивницького. Відкриття музею (у жовтні 1982 року – як громадсько-го, у 1983 році – як відділу обласного краєзнавчого музею) стало результатом його багаторічних досліджень і пошуків.

Завдяки активній пошуковій роботі В. Яроша, яку він проводив в солідних державних установах, архівах, наукових бібліотеках, до фондів меморіального музею М.Л. Кропивницького передано сотні цінних речей.

Крім пошукової роботи Віктор Петрович займався науково-дослідною роботою.

З під його пера вийшли десятки книг, брошур і статей. Вихід у світ книги старійшини літературного цеху області, науковця, дослідника історії театру корифеїв «Стежками завіяними» – важлива подія в житті нашого краю. В книзі зібрані статті, розвідки про театральну родину М.Л. Кропивницького, М. Заньковецьку, Л. Ліницьку, П. Саксаганського, І. Карпенка-Карого, безцінні зернини, віднайдені невтомним дослідником і повернуті до активного життя.

Окрім того, театрално-мистецькому загалу відомі такі книги В. Яроша, як «Театральна Кіровоградщина», «Меморіальний музей М.Л. Кропивницького у Кіровограді», «Спогади про Марка Кропивницького», «Марко Лукич Кропивницький – видатний діяч української культури», «В небо війны», «Так усе починалось».

До 105-ї річниці від дня народження відомого краєзнавця, журналіста, члена обласного літературного об'єднання «Степ», лауреата обласної краєзнавчої премії ім. В. Ястребова, лауреата премії Спілки театральних діячів України Віктора Яроша бібліографи відділу краєзнавства обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Дмитра Чижевського підготували біобібліографічний покажчик «Віктор Ярош – дослідник спадщини М.Л. Кропивницького».

Хронологічні рамки покажчика – 1948-2019 роки. Література зібрана на основі фондів ОУНБ ім. Д.І. Чижевського. Покажчику передуює вступна стаття М. Галицького, нинішнього директора музею М.Л. Кропивницького, людини, яка довгі роки працювала разом з В.П. Ярошем. Далі подана біографічна довідка, яка

хронологічно засвідчує основні етапи життя і діяльності Віктора Петровича.

Матеріали, що увійшли до покажчика, – книги, статті із збірників, журналів, газет, надрукованих в республіканській та місцевій пресі, систематизовано за такими розділами:

I. Публікації В. Яроша. Розділ ділиться на два підрозділи: книги та публікації в періодичних виданнях.

II. Публікації про життя і діяльність В. Яроша. Цей розділ має також два підрозділи: статті з окремих видань та статті з періодики.

III. Інтернет-ресурси.

Вміщений наприкінці видання фотоархів дає змогу ширше розкрити особистість Віктора Яроша. Більшість фотоматеріалів надані меморіальним музеєм М.Л. Кропивницького та літературно-меморіальним музеєм І.К. Карпенка-Карого.

Минають роки, але ми пам'ятаємо Віктора Петровича Яроша – людину, яка залишила спадщину, необхідну і нам, і майбутнім поколінням. Його подвижницька діяльність – зразок для багатьох дослідників і науковців.

Список літератури

1. Босько В. Визначні постаті Степової Еллади. ч. 1. – Видавничий центр «Інформаційна мережа», Кіровоград, 2004. – С. 367
2. Босько В. Історичний календар Кіровоградщини на 2014 рік. Люди. Події. Факти. Кіровоград: Центр.-Укр. вид-во, 2013. – С. 201
3. Галицький М. Його пам'ятають багато людей / Галицький М. // Народне слово. – 2002. – 14 листопада. – С. 3
4. Кіровоградщина у дзеркалі часу: література: фотоальбом. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. – С. 20
5. Куценко Л. В. Господар світлого будинку / Л. В. Куценко // Народне слово. – 1994. – 29 жовтня. – С. 3

-
6. Літературний словник Кіровоградщини. Кіровоград, 1995. – С. 119
  7. Меморіальний музей М. Л. Кропивницького в Кіровограді : Фотоальбом / Авт. тексту В. П. Ярош. – К. : Мистецтво, 1986. – 47 с.
  8. Митці України. Енциклопедичний довідник. К.: Українська енциклопедія імені М. П. Бажана. – 1992. – С. 680
  9. Царук В. Стежини театру: Віктор Ярош. «Стежками завіяними». Кіровоград. / В. Царук // Київський телеграф, 1997. – №7. – С. 8
  10. Черняк Н. Віктор Ярош – дослідник творчості Кропивницького / Черняк Н. // Народне слово. – 2009. – 15 жовтня. – С. 6
  11. Чех І. З плеяди видатних земляків / І. Чех // Народне слово. – 2014. – 5 червня. – С. 6
  12. Шурапов В. Невидимий режисер. / В. Шурапов // Кіровоградська правда. – 2002. – 3 грудня. – С. 3
  13. Янчуков С. З іменем Володимира Ястребова. Кіровоград. Центрально-Українське видавництво. – 2005. – С.56-57
  14. Ярош В.П. В небо війны: очерки / Віктор Ярош. – Кіровоград: Центрально-Українське изд-во, 1995. – 58 с.
  15. Ярош В. П. Стежками завіяними : присвячується 110-річчю заснування М. Л. Кропивницьким класичного українського професійного театру та 10-річчю заснування Меморіального музею М. Л. Кропивницького / Віктор Ярош; Кіровоградська обласна державна адміністрація, Управління культури; Меморіальний музей М. Л. Кропивницького в Кіровограді. – Кіровоград : Облуправління по пресі, 1992. – 97 с.
  16. Ярош В. П. Марко Лукич Кропивницький – видатний діяч української культури: до 150-річчя від дня народження / Віктор Ярош; Кіровоградська обласна державна адміністрація, Управління

культури; Меморіальний музей М.Л. Кропивницького в Кіровограді. – Кіровоград: Облполіграфвидав, 1990. – 32 с.

17. Ярош В. П. Театральна Кіровоградщина: метод. рекомендації на допомогу прац. культури і мистецтва, краєзнавцям, широким колам громадськості у підготовці до 150-річчя від дня народження М.Л. Кропивницького / Віктор Ярош; Кіровоградська обласна державна адміністрація, Управління культури; Меморіальний музей М.Л. Кропивницького в Кіровограді. – Кіровоград : Облполіграфвидав, 1990. – 30 с.
18. Ярош В. Як Кропивницький своє дворянство шукав. / В. Ярош // Степ. – 1996. – №2-3. – С. 29-34

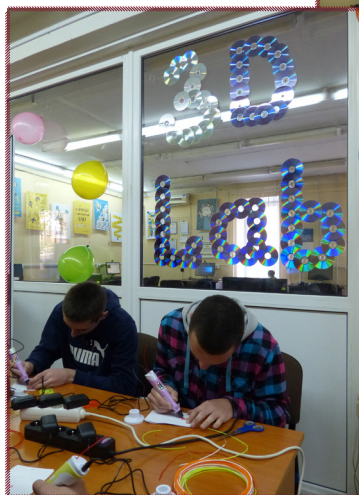
Професійні заходи. Конференції, семінари, конкурси

Використання інформаційних технологій

Навчально-просвітницькі заходи. Тренінги. Майстер-класи

Виставки, презентації, експозиції

Літературні заходи, презентації, зустрічі

Культурно-мистецькі заходи

Заходи для людей з інвалідністю

120-річчя ОУНБ ім. Д.І. Чижевського. Уроchистості

Святково-розважальні заходи

Морська слава нашого краю До 105-ї річниці від дня народження Ізраїля Фісановича

*Тетяна Колечкіна,
завідувач відділу краєзнавства
ОУНБ ім. Д.І. Чижевського*

23 листопада виповнюється 105 років від дня народження легендарного героя-підводника Ізраїля Фісановича.

На сайті обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д.І. Чижевського у розділі «Видатні особистості Кірово-градщини» є сторінка, присвячена Ізраїлю Фісановичу (<http://wiki.library.kr.ua>), яка знайомить нас з життям та воєнною кар'єрою Героя Радянського Союзу, гвардії капітана другого рангу, командира гвардійського підводного човна М-172 Ізраїля Фісановича.

Ізраїль Ілліч Фісанович – наш земляк, народився в 1914 році в м. Єлисаветграді. Тут минули його дитячі роки. Навчався в Зінов'ївській школі № 7 та місцевому закладі ФЗН (фабрично-заводське навчання). У Військово-морському флоті – з 1932-го. Служив на підводних човнах Балтійського та Північного морів. Під час Другої світової війни субмарина М-172 бригади підводних човнів Північного флоту під командуванням І. Фісановича потопила у Баренцевому морі три ворожі транспорти. До весни 1942 року під час сімнадцяти бойових походів його екіпаж потопив ще вісім гітлерівських транспортів. Успішно виконав дві висадки-зняття розвідгрупи на узбережжі Норвегії. У квітні 1942-го капітан-лейтенант Ізраїль Фісанович став Героєм Радянського Союзу. З червня 1943 року він – на чолі 6-го дивізіону підводних човнів. У квітні 1944-го призначений командиром підводного човна В-1, переданого Великою Британією Радянському Союзу. Під час переходу з Англії човен трагічно загинув...

Крім радянських нагород, Ізраїль Фісанович також відзначений вищою морською нагородою США – «Морським хрестом». Ім'ям героя названо вулиці в місті Полярний

Мурманської області та місті Кропивницькому. На будівлі школи, де навчався герой-підводник встановлена меморіальна дошка. А в шотландському порту Данді на пам'ятнику підводникам, загиблим у роки Другої світової війни, викарбувані імена моряків екіпажу Ізраїля Фісановича.

У фондах обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д.І. Чижевського зберігається книга Ізраїля Фісановича «История «Малютки»: история Красногвардейской подводной лодки «М-172» (Москва, Воениздат, 1956).

Фісанович писав вірші, газетні статті, гарно співав. Але він прожив тільки тридцять років...

Про подвиги Ізраїля Фісановича писали В. Каверін в романі «Два капітани», про нього згадується у творах М. Зінгера, М. Михайловського, Г. Семенова, М. Ланіна, Л. Касиля, О. Солженіцина, у віршах М. Асеева; спогадах адміралів А. Головка, А. Чабаненко. Писали про героя-підводника і місцеві краєзнавці та журналісти: С. Бонфельд, В. Босько, В. Колечкін, М. Цибульській, Ф. Шепель.

На Кріпосних Валах встановлено пам'ятний знак нашому земляку, Герою Радянського Союзу, гвардії капітану другого рангу, командирі гвардійського підводного човна М-172 Ізраїлю Фісановичу.

Пам'ять про видатного земляка дбайливо зберігають і на його малій батьківщині. Так, у вересні 2014 року у відділі краєзнавства обласної бібліотеки ім. Д.І. Чижевського відбулися Краєзнавчі студії на тему «Морська слава Кіровоградщини», присвячені 100-річчю від дня народження Ізраїля Ілліча Фісановича.

Захід відбувся за підтримки голови обласної організації ветеранів-підводників імені І.І. Фісановича, одного із засновників музею військово-морського флоту в Кіровограді Василя Петровича Гребенюка. Зокрема, він розповів про те, як очолювана ним організація піклується про увічнення пам'яті загиблих підводників, про зв'язки з ветеранськими організаціями в інших містах України; подарував

бібліотеці видання «Книга пам'яті підводників Военно-Морского флота, погибших в годы Великой Отечественной войны», в якій увічнено імена наших земляків.

Відділ краєзнавства давно співпрацює з музеєм Військово-морського флоту (с. Велика Северинка поблизу Кропивницького), тут зібрано чимало реліквій та експонатів, присвячених героям-підводникам з України, знаним в усьому світі.

Провідний науковий співробітник Державного архіву Кіровоградської області, кандидат історичних наук Вадим Петрович Колечкін познайомив присутніх з героїчним військовим минулим І.І. Фісановича, спираючись у своїй розповіді на архівні матеріали.

Особливою подією заходу став візит до бібліотеки сина легендарного командира-підводника Тараса Фісановича, кандидата медичних наук, автора понад шістдесяти статей і винаходів у галузі медицини, укладача збірника про Героя Радянського Союзу І.І. Фісановича «Не вернувся из боя».

Тарас Фісанович багато робить для популяризації у світі імені свого батька, а отже – й краю, де той народився. Про те, як успішний петербурзький медик опинився у Німеччині, Тарас розповів, коли приїхав у місто на Інгулі на сторіччя від дня народження батька. Виходить так, що Фісанович-старший поклав голову в боротьбі з німецьким нацизмом. Малолітнього Тараса, схожого на батька, мама-українка і бабуся, рятуючи від гітлерівців, переховували в окупованому Харкові. А коли він виріс, знов мусив утікати від фашистів, цього разу... російських, із Санкт-Петербурга кінця 90-х років!

Тарас Ілліч поділився з присутніми дитячими спогадами про батька, розповів про драматичні історії свого життя, а також подарував бібліотеці тритомник своїх творів «Вибране», до якого увійшли спогади про батька, інші матеріали про І.І. Фісановича; публіцистика з питань мистецтвознавства,

---

літературознавства, філософії, виступи із суспільно важливих проблем, а також поезія.

Про вшанування пам'яті Героя у Харкові розповідали капітани I рангу, ветерани-підводники: журналіст-мариніст В.О. Пелєвін (Харків) та голова ветеранської організації підводників Харківської області М.С. Філінюк, подарували бібліотеці книгу «Альманах» творчого об'єднання «Мариніст» (м. Харків).

Місцеві краєзнавці на пам'ять про зустріч подарували гостю з Німеччини книги, в яких є згадки про видатного земляка І.І. Фісановича.

А поки що у відділі краєзнавства бібліотеки імені Дмитра Чижевського охочі можуть переглянути книжкову виставку «Морська слава», присвячену 105-й річниці від дня народження Ізраїля Фісановича.

Список літератури

1. Антология российских писателей Европы : литературный сборник / Ольга Венгер [и др.] ; руководитель проекта: В. А. Иванов-Таганский ; Департамент внешнеэкон. и междунар. связей. – М. : МГО СП России : ИПО «У Никитских ворот», 2009. – 221 с.

2. Зинько Феликс. Люди и мифы. 2 / Феликс Зинько. – Одесса : Пальмира, 2011. – 343 с.

3. Не вернулся из боя : [Сборник / Сост. Т. И. Фисанович]. – Харьков : Прапор, 1990. – 229 с.

4. Фисанович Израиль. История «Малютки» : история Красногвардейской подводной лодки «М-172» / Израиль Фисанович. – М. : Воениздат, 1956. – 93 с.

5. Фисанович Тарас. Стихи о стихах / Тарас Фисанович. – Гамбург : Дом ученых, 2017. – 112 с.

6. Фисанович Тарас. Избранное : в 3 т. / Тарас Фисанович. – Гамбург. – 2013. – Т. 1 : Повесть. Рассказы. Эссе. – 2013. – 286 с.

7. Фисанович Тарас. Избранное : в 3 т. / Тарас Фисанович. – Гамбург. – 2013. – Т. 2 : Статьи. Рецензии. Выступления. – 2013. – 285 с.

---

8. Фисанович Тарас. Избранное : в 3 т. / Тарас Фисанович. – Гамбург. – 2013. – Т. 3 : Стихи. – 2013. – 181 с.

9. Бабич В. Хто в морі не бував, той Богу не молився / В. Бабич // Народне слово. – 2010. – 22 липня. – С. 6

Спогади ветеранів-підводників, кольорове фото учасників Міжнародного Конгресу підводників, а також низка цікавих фактів. Зокрема, повідомляється, що автором відомої пісні про моряків, яку співають на усіх кораблях колишнього СРСР, є наш земляк І. Фісанович, наводяться 8 рядків з цієї пісні.

10. Бонфельд С. Не повернувся із боя : І.І. Фісанович / С. Бонфельд // Червона зірка. – 1990. – 25 жовтня

11. Босько Володимир. Історичний календар Кіровоградщини на 2009 рік: Люди. Події. Факти: історико-краєзнавче видання: довідник / Володимир Босько; Управління освіти і науки Кіровоградської облдержадміністрації, Кіровоградський обл. ін-т післядипломної педагогічної освіти ім. В. Сухомлинського. – Кіровоград : Центрально-Українське видавництво, 2008. – С. 174

12. Босько Володимир. Історичний календар Кіровоградщини на 2019 рік. Люди. Події. Факти / В. М. Босько ; КЗ КОІППО ім. Василя Сухомлинського. – Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. – С. 207

13. Гуцалюк М. Эх, каким он парнем был! / Максим Гуцалюк // Первая городская газета. – 2014. – 2 октября. – С. 10

Зустріч в ОУНБ ім. Д. Чижевського з сином Героя Радянського Союзу І. Фісановича – Тарасом Фісановичем, автором збірки документів «Не вернувся из боя», відбулась на вшанування Героя у зв'язку з 100-річчям від дня народження. Детальна розповідь про захід та виступи присутніх – у публікації. Йдеться також про вимушену затримку (через події на сході) із відкриттям пам'ятника та будинку-музею І. Фісановича, заплановані до столітнього ювілею.

14. Костенко С. Морські традиції не вмирають, як і пам'ять про героїв / Світлана Костенко // Народне слово. – 2014. – 26 червня. – С. 9

Про цікаві експонати музею у Великій Северинці, пов'язані з земляками-моряками.

15. Колечкин В. Одиссея капитана Фисановича: К 70-летию гибели Героя Советского Союза И.И. Фисановича / В. Колечкин // Украина-Центр. – 2014. – 29 мая. – С. 20

16. Лісниченко Ю. Буде ще один музей / Лісниченко Ю. // Вечірня газета. – 2006. – 29 грудня. – С. 2

Про рішення заснування в Кіровограді військово-морського музею.

17. Никитина Е. Мастеру глубинных рейдов... / Никитина Е. // Репортер. – 2006. – 25 декабря. – С. 8

Про встановлення на Кріпосних Валах пам'ятного знака нашому земляку, Герою Радянського Союзу, гвардії капітану другого рангу, командирю гвардійського підводного човна М-172 Ізраїлю Фісановичу.

18. Пелевин В. Подводник, ушедший в бессмертие / В. Пелевин // Моя Батьківщина. – 2004. – № 22 (листопад). – С. 3

До 90-річчя І. Фісановича у Харкові, на будинку однієї з вулиць, де він жив, встановлено меморіальну дошку. Скульптор Семен Якубович. Є фото, зроблене під час відкриття меморіальної дошки.

19. Попович Л. У ювілею буде пам'ятник Фісановичу / Л. Попович // Кіровоградська правда. – 2013. – 18 червня. – С. 2

У статті розповідається про те, що Кіровоградська міська топонімічна комісія підтримала звернення голови обласної організації підводників щодо встановлення у Кіровограді пам'ятника Герою Радянського Союзу Ізраїлю Фісановичу.

20. Романюк Л. Подвиг подводника не забыт / Лариса Романюк // 3 перших уст. – 2014. – 2 жовтня. – С. 1, 12

Зустріч громадськості міста із сином Ізраїля Фісановича Тарасом відбулась в ОУНБ ім. Д.І. Чижевського, де гість поділився спогадами про батька та своєю діяльністю на вшанування пам'яті героя.

---

21. Танський Д. Як загинув підводник Фісанович? / Д. Танський // Кіровоградська правда. – 2013. – 18 січня. – С. 9

Публікація про Героя Радянського Союзу Фісановича І.І., в його честь названо вулицю не тільки в нашому місті, а й – в Харкові, Полярному.

22. Трибуцька О. Герої Кіровоградщини – захисники Вітчизни / О. Трибуцька // Народне слово. – 2010. – 15 квітня. – С. 7

Інформація з документальних джерел Держархіву Кіровоградської області.

23. Фисанович І. Тепер верю / І. Фисанович // Нова газета. – 2014. – 27 листопада. – С. 13

24. Цибульський М. Ім'ям кіровоградця названі вулиці багатьох міст / М. Цибульський // Кіровоградська правда. – 2002. – 9 липня. – С. 3

25. Цибульський М. Кіровоградські охоронці морських рубежів / М. Цибульський // Народне слово. – 2004. – 24 липня. – С. 2

26. Чех І. З плеяди видатних земляків / Ірина Чех // Народне слово. – 2014. – 5 червня. – С. 6

До ювілеїв письменників та літераторів краю організовано експозиції в міському літературному музеї.

27. Шепель Ф. Зустріч із сином героя / Федір Шепель // Народне слово. – 2014. – № 42 (26 вересня-2 жовтня). – С. 6

Краєзнавчі студії в ОУНБ ім. Д. Чижевського відбулись з нагоди 100-річчя від дня народження І. Фісановича за участі його сина Тараса.

28. Шепель Ф. Ізраїль, який назвав сина Тарасом / Федір Шепель // Голос України. – 2018. – № 247: 22 грудня. – С. 12

Надзвичайно важливі факти з біографії відомого земляка, служба на флоті, вшанування його пам'яті в інших країнах, анонс пам'ятника І. Фісановичу у Кропивницькому, розповідь про відвідини обласного центру сином І. Фісановича Тарасом (нині проживає у Гамбурзі).

НАУКОВО-ПУБЛІЦИСТИЧНЕ ВИДАННЯ

Бібліотечна орбіта Кіровоградщини

Випуск 11

(українською мовою)

Редактор: Калашнікова Н.Ф.

Відповідальна за випуск:

Гаращенко О.М.

Підписано до друку 12.02.2020р.

Формат 60x84 1/16

Папір офсетний. Гарнітура літературна

Ум.Др.Арк. 23,13. Обл.вид.арк ____.

наклад 100 прим. Зам № 2368

Віддруковано ПП «РА Євгенія Плюс»

м. Кропивницький, вул. Лавандова /Тореза/, 27-б

